

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2007. március 15.

VII. évfolyam, 1. sz.

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Библиотека Матице српске, Нови Сад

008+32(497.113=511.141)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
felelős szerkesztő Vajda Gábor. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Szabadka : Aracs Társadalmi Szervezet, 2001-. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762

COBISS.SR-ID 94357250

TARTALOM

Bobory Zoltán (Székesfehérvár): Elár(v)ult csillagképek	5
Beke György (Budapest): Kisebbségek szabadságharca	7
Bozóki Antal (Újvidék): A magyarok helyzete a Vajdaságban	14
Bata János (Horgos): Undor	24
Müller Éva (Magyarkanizsa): Uraim, ébresztő!	26
Pósa Károly (Magyarkanizsa): Én, a délvidéki vadászgörény	28
Gubás Jenő (Szabadka): Levélféle egy rádióriporternek	30
Kerekes József (Szabadka): Asztaltársaságaink	33
Vankó Basa Lenke (Bácskossuthfalva): Főnix-sors	36
Andrási Attila (Budapest–Palics): Isten kegyelme kíséri munkánkat – beszélgetőtárs: Gubás Ágota	37
Apró István (Gomba): A Balkán tegnap	43
Tari István (Óbecse): Háborús uszítás	51
Huszár Zoltán (Horgos): Töretlen sziklaszirt	57
Kávai Anna (Magyarkanizsa): Hallgattak, de nem felejtettek	62
Teleki Júlia (Óbecse): Holtukban is megalázva	64
Siposhegyi Péter (Budapest): Halottak napjától virágvasárnapig	68
Ágoston Mihály (Budapest): Az életképes anyanyelvűségért	92
Kiss Gusztáv (Szabadka): Ötéves az Aracs - a folyóirat eddigi évfolyamainak a repertóriumra	105
Boros György (Szabadka) grafikák	

Elár(v)ult csillagképek

Takács Imre emlékére

Amerre jártál szálkás darabokra
hasadtak a porszáraz, értelen nappalok;
tarisznyádból csodákat rángattál elő,
romos varázsló-émlék...

Koszorú címekéjű üvegedben
fájdalom-csíger lötyögött,
verítékes kendők között.
Markod szorításában
felszisszent zsíros bicskád,
amint fadarab-szeretteid helyett
kenyeret szeltél bejedd,
könyörgő, éhes koldusaidnak.

Szemünkbe szórtál villámokat,
arcunkba ordítottad nyavalyás bűneinket,
nyomorult mulasztásainkat.
De élénkbe hintetted Pákozdi
összes, ezerszínű szirmát,
göcsörtös-kérgű, csomós fából
hevenyészett oltárokat ácsoltál
vijjogó-suhogó szekercéddel;
fölöttünk tölgyfáid lombjából

harangjaid hangja hullott,
alatta görnyedve néztük a remegő rögöket,
hittelen tudatlanságunkkal,
gyöngeségünk penészes mákonyával.

Egyszerre csönd lett, vigyorgó-kéjes,
elcsitul vihar-tisztította világunk.
Panel-lelkünkben műanyag rózsák nyíltak,
lakktáskás, kezetlen-lábatlan vonagló
nyüszögnek verseket, törvényeket,
nyomodban talpig felfegyverzett,
nyálas, álarcos senkik nyihogva,
trágyás homokkal tömik be
lábad ároknyi nyomát.

Markod szorítása hiányzik,
bömbölésed, törvényváltó lépted.
Rázd meg zsíros, hullámzó sörényed,
Imre! Harsogd képünkbe nyomorúságunkat,
vágd bicskád az asztallapba.
Haragodra, harangszó-hangodra fölneszelnénk.

S feltámadásunkra feltámadnál.

Jobbágyok hava II., III.

Beke György

(1927-2007)

Kisebbségek szabadságharca

Mikortól jelenik meg a népkisebbségek öntudatosodási törekvése vén földrészünkön? Nyilvánvalóan a nemzeti eszme győzelmes terjedését követően. A latin középkorban a humanista tudósok, írók esetében nem sokat számított, hogy az illető milyen nemzetiségűnek született. Comeniust a mai szlovák kultúra annyira a magáénak tekintti, hogy róla nevezte el pozsonyi egyetemét, és csak „színesítőként” veszi tudomásul most, aki tudomásul veszi egyáltalán, hogy újabb felfedezések tanúsága szerint, a morva vidékre telepített székely határőrök közösségében látta meg a napvilágot, Szeges János néven.

A nemzeti eszme kóros kinövése, a hódítási vágy, a kizárólagosság létében fenyegette mindenkor a kisebbségeket. Bizonyos mértékben kiszolgáltatottnak tekinthető helyzetében a népkisebbség csak lassabban, nehezebben ébredt rá arra, hogy a közös hazán belül szabadságharcot kell vívnia a többi nacionalizmusával. A kisebbségek öntudatosodásának, önvédelmének az elmúlt két évszázadban világtörténelmi hatása is lett: például a soknemzetiségű állam, az Osztrák-Magyar Monarchia természetesen az első világháború után. Veres Péter, a parasztíró zseni mondta egyszer nekem, egyik Ferenc-hegyi beszélgetésünkön, hogy mi sem volt természetellenesebb, mint a Habsburg-birodalom: hat millió osztrák-német uralkodott 50 millió más nyelvű, más etnikumú kisebbségi közösségeken. A kisebbségek öntudatra ébredésének kései jele volt napjainkban a szovjet világbirodalom összeomlása, de Jugoszlávia vagy Csehszlovákia darabjaira hullása is. A kisebbségek egyenlőségének nemes eszménye torzult terrorháborúba olyan vidéken, mint a cári birodalom gyarmatává tett Csecsenföldön.

Ha elindult a népkisebbségek öntudatosodási folyamata, ez szabadságjogokat követelt, nyelvhasználati, kulturális és területi érvényesülést az eddig elnyomott kisebbségeknek. Az első világháborút követő békerendszer unos-untalan hangoztatott rendezőelve – állítólag – a népek önrendelkezésének érvényesítése volt. Nekünk, magyaroknak aligha kell bizonyítanunk, hogy mennyire állásos volt ez az érvelés. Nem volt egyéb, mint a nagyhatalmak érdekeinek takarója. A második világháború vé-

gén semmit sem javítottak ki az előző békerendszer végzetes hibái közül, hanem csak megerősítették azokat. Szovjet követelésre immár kihagyták a kisebbségek nemzetközi jövedelmét, s így a többségi nemzetek kényekedvére bízták tízmilliók pusztá létét. Ugyanez a békerendszer törvényesítette a kollektív büntetést ártatlan milliók számára, például a csehszlovákiai Beneš-dekrétumot, németek millióinak kiűzését szülőföldjükről, Lengyelország új határai, Jugoszlávia régi határai között. (Hogy a délidéki magyarok körében végrehajtott etnikai tisztogatás borzalmait csak zárójelben említsem.) Mindezek a genocídiumok a szovjet (orosz) birodalmi ábrándok teljeseését szolgálták, például Lengyelország nyugatra „taszítását” többszáz kilométerekkel. Sztálin és Molotov nyugodtan dönthetett tízmilliók életéről vagy haláláról, a nyugati hatalmak türelmesen, alázatosan bólgattak hozzá.

Mielőtt bárki is tiltakozásra emelné a kezét, várja ki a bizonyításomat. Az erdélyi magyar sajtó lankadatlan figyelemmel követte az 1946-os párizsi béketárgyalásokat, hiszen magának az erdélyi magyarságnak is ez volt a legfőbb gondja abban az időben: kié lesz Erdély? Megdöbbenette a magyarságot, mikor a magyar-román határkérdés tárgyalásán az angol küldött úgy akarta elvágni a nemzetiségi kérdés gordiuszi csomóját, hogy az erdélyi magyarságnak a román nemzetbe való beolvadást ajánlotta. Az akkori idők mindenre azonnal magyar választ kereső publicistája, a brassói Szemlér Ferenc, kiváló költő, aki végigélte az Antonescu-diktatúra dél-erdélyi poklát, tehát a legkegyetlenebb kisebbségi időket, és aki egész lelkét beleadva küzdött az erdélyi magyarság egyenjogúságáért, azonnal tollat ragadott. Félelem nélkül – írta heves indulatú publicisztikája fölé a brassói Népi Egység 1946. szeptember 15-i számában. Felemlíti a keserű jóslatokat az erdélyi magyarság lassú elmerüléséről, a „régii” kisebbségi idők visszatéréséről. Ez a hangulat lefegyverző, kisebbségellenes, mivel – Kurkó Gyárfást, a Magyar Népi Szövetség országos elnökét idézve – „a nemzetiségi sors a jogokért való szüntelen harcot jelenti”. A jogegyenlőségért vívott harc egyben küzdelem a demokráciáért, szövetségben a román demokrata erővel – fejtege-

ti Szemlér. Majd kijelöl három alapvető feledatkört. Első: a szilárd alapokon nyugvó magyar iskolahálózat létrehozása. Második: a magyarság gazdasági életének a szervezettség legmagasabb fokán való kiépítése, meglévő és a szükségleteknek megfelelően kialakuló gazdasági intézményeink kifejlesztése révén. Itt felsorolja a szövetkezeteket, amelyek addig is a kisebbségi élet fundamentumát képezték, a székelyföldi iparosítást – százéves kívánság volt már akkor! –, hogy a székelység ne szóródjék szét az országban és a világban, hanem szülőföldjén találjon biztos megélhetést. Harmadik feladatkört a népi politikai szervezet – jelesül a Magyar Népi Szövetség – oly arányú megerősödésében lát, amely biztosítja, hogy az erdélyi magyarság számarányának megfelelő szerepet játszassék az ország politikai életében.

Újra meg újra aláhúzza Szemlér – a valóban megtartó életelvek hangsúlyozása során –, hogy a kisebbségi magyarság mindeme célokat csak a román többségi nemzetre támaszkodva érheti el. Ez volt a korszak vezérszólam.

Sztálin, mikor a háborús győzelem pillanatában „a nagy orosz népre” üritette poharát, noha legalább akkora véráldozatot hoztak a szovjet gyarmatbirodalom nem orosz népei is, akkor valójában a többségi népek szabad uralmát hirdette meg a kisebbségek fölött. És valóban, a csatlós vagy félcsatlós népi demokráciákban is a többségé lett minden jog, érdem, előny, amikből a maga jóindulata alapján juttatott a kisebbségeinek. Hiszen már az 1947-es békeszerződés sem kötelezte őket a kisebbségek jogegyenlőségének biztosítására. A béketárgyalásokon a szovjet küldöttség, maga Molotov követelte annak a cikkelynek a mellőzését, amelyik a trianoni egyezményben még létezett. (Azzal sem törődve, hogy Moszkva ezzel leplezi belső imperializmusát.)

Az angol küldött a londoni béketárgyalásokon kimondta a kisebbségek békés beolvadásának óhaját, a szovjet rendszerek – ez alól Jugoszlávia sem volt kivétel – rendelkeztek hoztak e hatalmi vágy gyors megvalósítására. Milyen kisebbségi életérzést szülhetett ez az állapot? Az egyenlőségét semmiképpen. A kisebbségi érzést mindenképpen. Elképzelhető lehetett volna – másként, másutt, hogy a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem rektora, dr. Takács Lajos maga segítse elő egyeteme felszámolását? Ebben a közszellemben lehetett halotti némaság közepette megszüntetni erdélyi magyar iskolákat, intézményeket, lényegében betiltani a kisebbségek nyelvét, szellemüket, hagyományait. Csak egy lehajtott fejű társadalomban lehetett törölni a kisebbség nemzeti irodalmából az egyik legfőbb alapítót, Kós Károlyt! Végül odáig jutottunk, hogy az erdélyi magyarból, mely ezer éve

lakja szülőföldjét, „magyar nemzetiségű román” lett, a hivatalos okmányokban és renegát szónokok ajkán.

Csakugyan „román” lett? És szerb lett abból a délvideki magyarból, aki gyáva meghunyászkodással „jugoszláv nemzetiségűnek” kezdte vallani magát? Szlovák abból a felvidéki magyarból, a honfoglalók utódaiból, aki szemét behunyva aláírta reszlovákizációs nyilatkozatát, csak hogy megmaradhasson kicsi háza, földje, élete? Szárba szökkenhetett-e a szeretet az ilyen kisebbségiben az uralkodó többség iránt? Ebből a lelki terrorból csak statisztikai mutatók születhettek. Igaz, az ámuló-bámuló nyugati társadalmakat könnyen el lehetett kápráztatni az ilyen mutatókkal.

Groteszk fintora a történelemnek, hogy az ilyen „szocialista” kisebbségpolitika nem elősegítette, hanem gátolta a természetes asszimilációt. Mert mindig volt és van nyelvváltás, nemzetváltás a meggyőződés, megszokás, családi környezet hatására. Ez csakugyan magánügy. Megismertem Bukarestben, mikor ott laktam, egy székely köművest. (Javitották a házunkat.) Könyveimet látva, kölcsön kért belőlük.

– Olyan rég nem olvastam magyar könyvet – mondta. – Az a vonat, amelyre felültem, a románok felé vezetett. Szinte észrevétlenül változott meg bennem valami. Magyar szóra már nem dobbant meg annyira a szívem és a futballpályán a román csapatnak kezdtem szurkolni... De mióta látom, hogy kik csapnak fel hirtelen románoknak, tegnap még nagy magyarok, hát uram, én leszálltam erről a vonatról. Nem adnám el soha a lelkem egy tál lencséért.

Olvasom Slota úrnak, a szlovák fő nácinak a kesergését – még a hajdani náci se beszéltek olyan gyűlölettel és álnoksággal a magyarokról, mint ő –, hogy szerinte növekszik a felvidéki magyarok lélekszáma. (Sajnos – a valóságban – csökken.) Szándékos „tévedésének” az oka az lehet, hogy a Beneš-dekrétum után elindult szlovákizációs erőszak számadataira épít. Az a páratlan kíméletlenségű genocídium valóban magyar tömegeket kényszerített nemzetiségük – nem lelki, csak statisztikai – elhagyására. Ezek az elveszett lelkek jórészt levetették az idegen gúnyát. De akadnak, nem is kevesen, akik ezt nem merik megtenni. (Lehetne-e árulkodóbb bizonyossága a tovább élő magyarüldözéseknek?)

Rév-Komárom népessége 1910-ben 22.337 lélek. Közülük magyar 19.924, az összlakosság 89,2 százaléka. Szlováknak vallotta magát 168 személy. Német volt 1.248. A legutóbbi népszámlálás 37.346 lakost mutatott ki. Magyar nemzetiségű 23.745, az összlakosság 64 százaléka. Mivel a németek úgyszólván teljesen eltűntek, a különbözet eszerint szlovák: 13.601. Csakugyan ennyi szlovák élne ma Komáromban? 1998-ban, a választáso-

kon a 35 helyi képviselő – városi tanácsos – közül 29 a Magyar Koalíció Pártjának színeiben indult, sikerrel. Rajtuk kívül is még három magyar jelölt került be a városi tanácsba. Szlovákok közül három jelöltet választottak meg. A statisztikai adatok szerint tizet kellett volna. Elképzelhető lenne-e, hogy ezer meg ezer szlovák választó a magyar jelöltekre szavazott? Éppen itt, Komáromban, ahol Slota úr és szövetségesei mindent megtesznek a magyarság visszaszorítására?

Hová tűnt a statisztikákban szereplő komáromi „szlovákok” több ezer főnyi tömege? Ott vannak továbbra is, a kimutatásokban, a szlovák nemzetiségűek között. Ezek azok az emberek, akik az 1946-ban megindult „visszaszlovákosítás” során, kényszerből, elhagyták nemzetüket. Idők enyhülésével tömegesen tértek vissza lelkiileg soha el sem hagyott nemzeti közösségükbe. De tömegesen maradtak olyanok is, akik még most sem mernek ujjat húzni a hatalommal. Ki szólhatná meg ezért őket? Ki tudja, mi következik még? (Éppen Slota úr „nemzetvédőinek” magatartása, az utóbbi idők eseményei őket igazolják!) Így gondolkodnak: „Ám tekintsenek továbbra is szlováknak, amúgy hivatalosan, mert lélek szerint magyar voltam mindig, és az is maradok.”

Ezek a lelki sérültek, „szülőföldi száműzöttek” csak a választási fülkében, egymagukban, fürkésző pillantások és gyanakvó megrovás nélkül merik magyarnak vallani magukat. Lelki rabságuk egy pillanatra felenged bilincseiből, és a magyar jelöltre szavaznak. Felborítva a hivatalos statisztikákat.

Visszaütött a történelem, amely amúgy különben kegyetlen bíró szokott lenni. Hamisan szerzett lelkeket nem lehet megtartani kényszer-hűségben. A Felvidéken is beteljesedik Jászi Oszkár – ebben a kérdésben vitathatatlan – igazsága: „A történelem nem ismer olyan esetet, hogy az erőszakos asszimiláció sikerrel járna.”

Ilyen „szlovákokat” szeretne látni Slota úr a Csallóköz, az Ipoly-mente ősi magyar hajlékaiban? Csak ezt a „bölcsséget” tudta levonni az elmúlt fél évszázad kisebbségi-többségi küzdelmeiből? A kisebbségi létre ítélték – legalábbis a magyarok a Kárpát-medencében – sokkal fontosabb tanulságra jutottak. Zsákutca a kisebbségek számára csupán a többségtől várni jogaikat, nyelvi, kulturális szabadságukat, intézményeiket, az önrendelkezést. Ez nem szembenállás a többséggel, csak józan önértékelés. A székelységben már a két háború közötti időkben megérlelődött ez a felismerés. Erdélyi életük gondjainak megtárgyalására, tehát a románsághoz való viszony megvizsgálására hívták össze 1937-ben a „cselekvő fiatalok”, nagyrészt baloldali beállítottságú értelmiségiek a Vásárhelyi Találkozót. Az egyik legfőbb kezdeményező, Tamási

Áron nyitotta meg 1937. október 2-án, Marosvásárhelyen a vitanapokat. (Amelyekhez szabadtéri misén kérték Isten segítségét!) Tamási pedig tekintetét végighordozta egész Európa kisebbségi tájain:

„Európában ma negyvenmillió ember él kisebbségi sorsban. Nyugodtan állíthatom, a szónak igazán ősi és szenvedő értelmében, hogy ez a negyvenmillió ember ma Európa igazi kereszténysége. Azok a népek, amelyek olyan szerencsések, hogy önálló hatalmi formában élhetnek, mindenekeelőtt anyagi javakért és nagyobb hatalomért küzdenek. De ez a negyvenmillió ember nem hatalomért küzd és nem bőséges anyagi javakért, hanem egyszerűen olyan elemi, nemzeti és emberi jogokért, amelyek vita nélkül megilletik ennek a világnak minden lényét, akit bármilyen nyelven embernek neveznek.”

Csak hogy ez a negyvenmillió egymásról se nagyon tudott. Iszonyú kiszolgáltatottságuk felismerése sejtette meg velük, hogy együttesen regionális vagy akár kontinentális politikai erőt jelentenek. Hadd említsem az Európai Uniót, amelynek ugyan a veszélyeit is fel tudom mérni, de e vonatkozásban, a kisebbségek szempontjából kétségtelen előny, hogy a régiók fejlesztésének egybehangolására épül. Az Európai Unió Parlamentjében 85 év, Trianon óta először alkotnak egységet – nem lelki, hanem kézzelfogható szövetséget – az anyanemzet és az elszakított kisebbségi magyar közösségek. Ennek üdvös hatását máris érezhettük, például közös fellépésüket a moldovai csángó-magyarok érdekében, a székelyföldi autonómia kérdésében.

Európa-szerte megmozdultak a kisebbségek, egymás felé és ilyképpen a jövő felé. Nem egy kisebbség még csak a bemutatkozásnál tart, vagy ott sem. Ne lepődjünk meg a rendhagyó mozzanatokon. Ilyen egy könyvsorozat elindulása, 2005-ben, francia nyelven, Bretagne tartományban. A húsz kötetre tervezett enciklopédia a veszélyeztetett európai kisépeket, szöványokat mutatja be, a több százezres lélekszámúakat, mint az erdélyi székelyek és az egészen kis néptöredékeket, mint az észtországi lívek. A bemutatásra kiválasztott kisebbségi közösségek eleve sugallják, hogy a sorozat szerkesztői nem kuriózumot keresnek, hanem nagyon komolyan veszik a népek, nemzetek – kicsik vagy nagyok – egymás közötti egyenlőségét, ami a mai világpolitikában is eléggé egyedülálló jelenség.

Éppen a bretonok? Bretonföld kelta ősoktól származó lakói hazájukat „a Föld végének” is nevezi, mivel itt van a kontinentális Európa nyugati pereme. Egy meglehetősen széles félsziget nyúlik be az Atlanti-óceánba. Az angol szigetéről menekülő kelták népesítették be, jó kétezer esztendeje, mindenképpen Krisztus előtt. Sorsuk azóta is

örökös „menekülés”. Hosszú ideje már, hogy a bretonok kisebbségbe kerültek a szülőföldjükön. Becsült lélekszámuk 600 ezer és egymillió között mozog, de csak egytizedük beszéli folyamatosan a közélet minden területéről kiszorított anyanyelvüket. Vigasztalás lehet-e a breton kultúra maradványainak makacs őrzői számára, hogy Artur királyról szóló kelta mondák adták a francia udvari regények fő témáját, és így a középkori európai lovagregények ihlető forrásának tekinthetők?

Ez a könyvsorozat, amely Európa nyugati pereméről, breton földről elindul a kontinens minden tájára, a kevésbé ismert vagy félreismert, veszélyeztetett kisebbségek életét mutatja be, történelmüket, kultúrájukat, nyelvüket. Olyan tükröket tart eléjük, amelyekből biztos énképet kaphatnak. Szükség van-e erre? De még mennyire! Az elszülődő kisépek, kisebbségek előbb önismeretüket veszítik el, ezt követi nyelvük és öntudatuk elhagyása. Tehát megmaradásuk önmaguk keresésével kezdődhet el. De szólnak ezek a könyvek a nemzetközi közvéleménynek, amely megmentheti e népeket a nemzethaláltól. És szólnak a kisebbségtartó gazdanemzeteknek, hogy a történelem előtt elsősorban ők felelősek minden nép, minden nyelv, minden kultúra, minden érték megőrzéséért.

A Brest városában működő Armeline könyvkiadó sorozatában, Collection Peoples en Péril, sorra lépnek elénk a moldvai csángók, az erdélyi székelyek és szászok, a hollandiai frizek, a németországi szorbok, az észtországi lívek, a krími tatárok, a ladinok, a moldvai gagauzok, a szamojédek, az inkeriek, a pomákok, a vlachok, a kozákok, a manok. A szerkesztők észrevehető szándékossággal nem az autonómia jegyében rendezett sorsú kisebbségek életét kívánják bemutatni, hanem azokat a közösségeket, amelyeknek sorsa egyáltalán nem megnyugtató. Így nem kaptak helyet a Finnországhoz tartozó Alánd szigeteken élő kisebbségi svédek, akiknek az önkormányzata államalkotó nemzet jogaival ér fel. Hiába várjuk az olaszországi dél-tiroliakat, amelyek már kivívták – véres áldozatok árán – az autonómiájukat. Nem készül kötet a katalánokról, akik akár társnemzetnek is tekinthetők Spanyolországban. Elkerültek a szerkesztők Ukrajna kisebbségeit, főleg az orosz ajkúak tízmilliónyi tömegének jelenléte miatt; ezek ugyanis a sztálini belső határmegvonások következményeként kerültek – a szovjet birodalom összeomlása nyomán – „kisebbségi” joghelyzetbe.

Ellenben nagyon is megfontolt szerkesztői koncepcióra vall, hogy a sorozat nyitó kötete a moldvai csángó-magyarokról szól. Kevés ennyire „elrejtett” kisebbségi közösség létezik a mai Európában, mint ők. Nem rejtekező etnikum ez, hanem múltjától, nyelvétől, hagyományaitól megfosztott közösség, amelyet a román hatalom a világ

előtt román nemzetiségüként prezentál, s amelyre a belső állami és egyházi terror kényszeríti rá ezt a minősítést. Mivel azonban a finnugor összehasonlító nyelvészet tudósai, a nyelvjárási gyűjtők, a történészek, a szociográfusok – tények alapján – hitelt érdemlően cáfolják ezt az állítást, míg román újságírók, pártagitátorok, a renegát papok primitív hamisításokkal erőszakolják a csángók román eredetének fantazmagóriáját, ez az egész kérdés sajátos módon kikerült a tudományos viták köréből és a Ceaușescu-diktatúra tovább élő jegyeit viseli magán.

Üdítően hat, hogy a csángókkal foglalkozó kötet (Les csángós de Moldavie) mentes minden elfogultságtól. Megírására, akárcsak a székelyekről szóló második kötetre egy ismert francia művelődéstörténész, Bernard Le Calloc'h vállalkozott. Egyik névrokona – vagy több is? – J.P. Calloc'h (1888-1917) a huszadik század legnagyobb breton költője volt. Szerzőnk a diplomataképző francia főiskolát végezte. Francia nyelvtanár volt a gödöllői premontrai gimnáziumban, majd titkár a budapesti francia nagykövetségen. Hajdani diákjai nagy elismeréssel emlékeznek rá: „keze alatt” mindenki kiválóan megtanult franciául. A tanár úr is folytatta tanulmányait, beleásta magát a finnugor összehasonlító nyelvészet tudományába. Nyolcvanon túl is friss, fáradhatatlan; időnként most is feltűnik Budapesten, előadásokat tart, újabb munkáihoz gyűjt adatokat.

Magyar tudósok, nyelvészek közül legelőbb Kőrösi Csoma Sándor legendás pályája és életműve ragadta meg. Francia és magyar kiadóknál összesen öt könyvet jelentetett meg Kőrösiről, franciául és magyarul: Alexandre Csoma de Kőrös, Párizs, 1985; Kőrösi Csoma Sándorral Nagyenyedtől a Himalájáig, Sopron, 1996; Új adatok Kőrösi Csoma Sándorról, Akadémiai Kiadó, Bp. 1998; Le dictionnaire tibétien d'Alexandre Csoma de Kőrös, Budapest, 2000; Kőrösi Csoma Sándor útinaplója, Püski, Bp. 2000. A finnugorisztika körébe vág 2001-ben Párizsban megjelent munkája: Le Xe siècle et le Hongrois.

Tűnhetik meglepőnek is, hogy 1988-ban, Párizsban egy napi-politikai ügyről jelentet meg könyvet: Un épisode oublié de la guerre froide: Le défi hungaroyougoslave (1945-1955). Azért szokatlan a témaválasztás, mivel a Tito és Sztálin közötti – véres határincidensekkel teletűzdelt – kötélhúzásból valamennyi szovjet csatlós kötelezően kivette a részét; Magyarország nem volt zászlóvivő, kezdeményező; miért éppen Rákosi és a magyar párt „láncoskútja korszaka” a legalkalmasabb a kétségtelenül rendhagyó jelenség vizsgálatára? Emlékeztetnék arra, hogy a szakítást kiváltó jelentést a Tájékoztató Irodában Gheorghiu-Dej román pártfőtitkár terjesztette

elő, s hogy magának az Irodának, az álcázott újabb Kominternnek a székhelye, Belgrád után, Bukarest lett. Vagy arról van szó, hogy mi, magyarok jó kísérleti nyulak vagyunk minden történelmi jelenség vizsgálatához? Mivel önszántunkból vagy külső parancsra, teljes hévvel vetjük bele magunkat olyan konfliktusokba is, amelyekhez tulajdonképpen semmi közünk sincs, s csak kárunk származik belőle.

Bernard Le Calloc'h utolérhetetlen előnye, szemben az állami parancs alatt élt román és magyar történészekkel, a teljes tudományos függetlenség. Megállapításait, kezdve mindjárt az egyik legfontosabb kérdéssel, a moldvai csángók eredetével, nem befolyásolhatja semmilyen hatalmi nyomás, durva terror, ravasz megfélemlítés. Forrásai között ott voltak a leglényegesebb magyar és román okmányok – felsorolja őket – és a latin nyelvű egyházi feljegyzések is. Hivatkozik rájuk, ellenőrzi hitelességüket, csak azokat fogadja el közülük, amelyeknek az igazáról meggyőződött.

Itt vannak mindjárt tanúságtételként a csángólakta falvak elnevezései. A francia művelődéstörténész magyarosan szerepelteti magát a népnevet: les csángós, kerülve a románok által használt ceangau – ejtsd: csángöu – elnevezést. (Erdélyben, a Barcaságon, Déván és másutt szintén csángóknak mondják magukat, és ezeknek a magyarságát senki román történész nem vonja kétségbe.) Vallomástevők a helységnevek, fényt vetnek a falu vagy város alapításának idejére, az alapítók nemzetiségére, nyelvére. A román államhatalom a diktatúra idején, de békekorokban is szigorúan tiltotta a helységnevek kutatását Erdélyben, nem is említve Moldvát. Mivel száz meg száz település nevéből kiderülhet, hogy a magyar név az eredeti, a román pedig csak egyszerű változata a magyarnak, esetleg a magyar eredeti tükörfordítása, illetve a magyar elnevezés átigazítása romános hangzásúvá.

Megjegyzem, hogy a román hivatalosság nem tűrte el azt sem, hogy magyar nyelvészek a román nyelvet ért magyar hatásokról értekezzenek, szigorúan tudományos alapon. Pedig természetes folyamat az egymás mellett vagy éppenséggel – mint Erdélyben – együtt élő nyelvek esetében: szavakat vesznek és adnak át egymásnak. A magyar nyelvben kimutatható román hatást már előszere-ttel engedték tanulmányozni. Gáldi László, az aradi költődésű tudós, műfordító, aki felbecsülhetetlen szolgálatokat tett a román irodalomnak, azért vált „nemkívánatossá” Romániában, mert az 1943-ban megjelent *Az erdélyi román nyelvújítás* című kötetében „eltúlózta” a magyar hatást a román nyelv fejlődésére.

Francia szerzőnk, mindjárt könyve elején, az *Ou se situent-il?* című fejezetben azt vizsgálja, hogy „hol helyezkednek el” a moldvai csángók.

Kimutatásba sorolja Csángóföld helységeit, előbb magyar, majd román nevével. Ezzel akaratlanul felkínálja az olvasónak a vizsgálatot a két elnevezés egybevetésére. Lészped = Lespezi, Pusztina = Pustiana, Szaloncka = Solont, Tatros = Țirgu Trotus, Aknvásár = Țirgu Ocna, Szerbek = Sârbi, Dormánfalva = Dormănesti, Förszfalva = Ferestrău-Oituz, Szabófalva = Săbăoani, Szászút = Sascut, Klézse = Cleja. És így tovább. Ha szerzőnk ellátogat Klézse határába, a dülőnevek között ilyeneket talál: Dióskút, Zaboshegy, Bükkös ... Így szerepelnek, magyar alakjukban, a tanácsháza könyveiben is román nevük egyszerűen nincs. Nem volt szükség arra, hogy lefordítsák őket. Magyarok nevezték el a határrészeket, magyarok művelték. Könnyű érvek annak bizonyítására, hogy a moldvai csángó falvakat magyar nyelvet beszélő nép fiai alapították.

Bernard Le Calloc'h nem él ezzel a kínálkozó lehetőséggel. A maga dolgát abban látja, hogy tényeket sorakoztat fel a csángók múltjáról, jelenéről, hiteletéről, gazdasági helyzetéről, anyanyelvéről, népköltészetéről, lelki beállítottságáról. Mindezekből kikerekedik a magyar nép egyik szóránya a Kárpát-medencén kívül, amely sok évszázados elszakitottságban az anyanemzettől, a hivatali, egyházi és „természetes”, az együttélésből következő asszimiláció ostromában, számbelileg erősen megfoghatkozva, tulajdonképpen magyar iskolák nélkül – csak néhány évig létezett anyanyelvű oktatás a Csángóföldön – egy-egy falu keretében (szinmagyar falvakban) megőrizte ősei nyelvét, népi kultúráját, csökevényes nemzeti öntudatát.

De hát a rengeteg román szó, amelyeket a csángók beszédükben használnak? Sajnálhatjuk, hogy a francia művelődéstörténész figyelmét elkerülte Márton Gyula hajdani kolozsvári professzornak 1972-ben, a román cenzúra pillanatnyi lanyhulását kihasználva megjelent kötete, *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai*, a csángók mindennapi beszédébe bekerült román jövevényszavakról. Ez a könyv ugyanis tudományos bizonyíték arra, hogy a legerősebb idegen, román nyelvi hatásnak-nyomásnak kitett magyar nyelvjárás, a moldvai csángó dialektus a magyar nyelv törvényei szerint fejlődött, a román jövevényszavakat a legtöbb esetben a törvények szerint illesztette a maga eredeti kifejezései közé, s noha a tartós és erős hatás nyomán román eredetű jelenségek is meghonosodtak, ezek alig érintették a nyelvjárás struktúráját. Tehát a moldvai csángó nyelvjárás a magyar nyelv

elszakíthatatlan része, és a csángók vitathatatlanul magyarok.

Talán egy spanyol, egy angol, egy német elcsodálkoznak: miért ne lennének magyarok, ha magyarul beszélnek, magyar folklórban élnek? Igaz ugyan, hogy az etnikai kisebbségek történelme, sorsa, Finnországtól a Bretonföldre, esetenként nagyon különböző képet nyújt, de tudomásom szerint egyetlen többségi nép sem akarja nyílt erőszakkal megváltoztatni a vele együtt élő kisebbségek identitását. Romániában azonban a csángókérdés szinte mindig kizárólag a politika szférájában jelentkezett. Mindkét oldalon növelve az elkeseredést. Román részről az erőszakos türelmetlenség erősödött fel most, amikor a csángók kérdése kezdett nemzetközi visszhangot kapni. Éppen emiatt. Román szerzők diktatórikus fölényrel hirdetik a csángók román származását, és helytálló érvek helyett, ezek hiányában, mind képtelenebb hamisításokhoz folyamodnak, Le Calloc'h könyve elegánsan kívül marad a rágalmozások körén. Tényei azonban egyértelműen bizonyítanak a történelmi igazság mellett.

Kivel vitatkozhatna, ha fel akarná venni a kesztyűt? Bibliográfiájában említi Dimitru Mărtinas hírhedt „tanulmánykötetét”: *Originea ceangăilor din Moldova* (A moldovai csángók eredete), București, 1985. Egy renegát csángó középiskolai tanár megkísérelte bebizonyítani, hogy a moldvai csángók eredetileg erdélyi románok voltak, akik a „magyar elnyomás” elől menekültek át a Keleti-Kárpátokon, és Moldvában egy részük, csupán megszokásból, még mindig beszéli „egykori elnyomói” nyelvét, a magyart. Még dajkamesének is képtelenség! Mărtinas „nyelvészeti érvei” elárulják, hogy egyáltalán nem ismerte a magyar nyelvtörténetet, a magyar nyelvfejlődés sajátosságait. A kézirat évtizedeken át bolyongott egyik román kiadótól a másikig, mivel a véleménymondásra felkért nyelvészek mindegyike rámutatott Mărtinas tudománytalan, már-már nevetséges érvelésére. Csak jóval a szerző halála után jelent meg a könyv, a román pártközpont, egyenesen Ceaușescu utasítására. (Olyan könyvek megjelenésének időszaka ez, mint Ion Lăncrănjan „fajgőzös” monológja, a *Cuvînt despre Transilvania*. Minden téren megindult a magyarság kisöprése Romániából.) Mărtinas könyve ebben a légkörben egycsapásra „hivatalos történelemkönyvé” lett, a moldvai katolikus plébániákon árusították, a csángókat kötelezték a megvásárlására, s a könyvben kifejtett „elmélet” tananyag lett minden csángó számára!

Kiemelheti-e a moldvai csángókat ebből a történelmi kátyúból a magyarság önereje? Aligha van más menekvés, mint a nemzetközi nyilvánosság. Az Európai Unió, amelynek kapujában bebocsátását várva, ott áll Románia

is, Bukarest akarata és ellenkezése dacára „európai állampolgárokka” avatja a moldvai csángókat is. (Bármelyik moldvai csángó-magyar beperelheti a román államot, amiért megtiltották anyanyelve használatát az iskolákban és a templomokban!) Bernard Le Calloc'h kitűnő könyve a második kísérlet a csángókérdés nemzetközivé tételére. Egy vatikáni diplomata, Nicola Girasoli káplán a kilencvenes évek végén kisebbségkutató alapítványt hozott létre Brüsszelben. Az intézet főleg a moldvai csángók életét kutatja. Girasoli atya személyes tapasztalatokból ismeri a csángó-magyarok nyelvi nyomorát. Diplomataként a gyakorlat embere. Két romániai – román nemzetiségű – szerzővel angol nyelvű könyvet íratott a moldvai csángókról, s noha a kötetnek vannak vitatható részei is, abban egyetértés alakult ki a szerzők és a történelmi igazság között, hogy elismerik: a csángók magyarok.

Minden egyéb, az anyanyelv szabad használata az iskolákban és a templomokban, ebből következik. Előbb vagy utóbb.

Le Calloc'h körültekintően arra is gondolt, hogy a csángóság bevétele során a nemzetközi közvéleménybe zavart okozhat: Erdélyben több tájegység magyar lakói nevezik magukat csángóknak. Ezért külön fejezetben foglalkozik a barcasági csángókkal és a bukovinai székelekkel, akiket tulajdonképpen tévesen hívnak „csángóknak”.

Nem feledkezik meg a gyimesi völgy magyar-csángó lakóiról és a nagyrészt Barcaságról – Brassó megyéből – Bukarestbe sodródottakról. Részletes bemutatásukkal szembetűnővé teszi az alapvető különbséget közöttük: a moldvai csángók soha nem éltek magyar főhatalom alatt, tehát többségi helyzetben; a többi csángó raj magatartását, nyelvi kultúráját, műveltségét, gondolkodását magabiztos magyar identitás jellemzi. A moldvaiak, az „árva” csángók körében, s talán még inkább Bukarestben, ahová az erdélyi életből érkeztek a barcasági csángók, mindig ijesztő volt az asszimiláció aránya, de a madéfalvi veszedelem idején, 1764-ben Moldvába kifutott, majd Bukovinában letelepített székely-csángók lelkéből soha nem halt ki a magyar haza forró szeretete, és másfél évszázados „pusztai vándorlásuk” után, már előbb útra kelt kisebb csapatok után, 1940-ben az utolsó raj is hazatért közülük. Önmagát telepítette át a Kárpátokon. Előbb Bácskában találtak otthont, ha nyugalmat nem is, majd a háború végén ők lettek a Tito-terror első magyar áldozatai, míg többségük újabb vándorútra kelt, ezúttal Dunántúlra.

Bernard Le Calloc'h költői lelkületű író. Hosszan foglalkozik az első moldvai magyar népköltővel, Lakatos Demeterrel, aki nem ismerte a magyar helyesírást, román

ortográfiával írta a magyar szavakat, de mint egy hajdani vándorénekes, rigmusaiban híven kifejezte népe életérzését.

*Car nous ne vivons pas dans un monde libre,
Nous ne pouvons aller ou nous le désirons.*

Magyar eredetiben:

*Mert szabad világba nem élünk.
Amerre hív a vágy, nem menünk.*

Megható a breton ősök ivadékának lelki azonosulása a moldvai csángókkal. Teljes egészében közli, francia fordításban, azt a csángó népéneket, amelyet a „csángók himnuszának” szoktak nevezni: a fájdalom csángó imádságát.

*Csángó-magyar, Csángó magyar!
Mivé lettél Csángó magyar?*

Franciául:

*Csángó magyar, Csángó magyar,
Qu'es-tu devenu, Csángó magyar?
Tu es l'oiseau tombé de l'arbre
Rejeté, oublié.*

Érzelmeinek tolmácsolása mellett, a „csángó himnusz” lefordítása franciára alkalmat adott Le callac'h-nak arra, hogy az éneket először lejegyző ferences atyáról, Petrás Ince Jánosról (1813-1886) is szóljon. Ő volt az első folklorgyűjtő a magyar kultúrában, megelőzve erdélyi társait. A ma is élő csángó folklór a legrégebből ismert magyar népköltészet. A francia író szükségesnek tartja elmondani, hogy Lakatos Demeter munkássága nem annyira a filológusokat, irodalomtörténészeket foglalkoztatja, mint inkább a nyelvészeket és a néprajzosokat. A folklór az asszimilációs tömegvonzás örvényeiben is megtartó erő. Ha egy népcsoportból kivész az önkifejezés vágya, az feladta önmagát. A moldvai csángóság egy része idők során belerokkant a nyelvi önvédelembe. Azokban a falvakban, amelyekben már nem beszélnek magyarul – népköltészet sincs többé. Román folklór sincs. A népköltészet a lélek virága.

Moldva csángó-magyarságának jövője magának az európai történelemnek adja fel a leckét: minden szellemi értékét gonddal védelmező kontinensünk megengedheti-e magának, immár szeme láttára pusztuljon el egy népcsoport évezredes kultúrája?

Tari István fotói

* Lapunk szerkesztése közben érkezett a szomorú hír: Beke György 2007. január 20-án elhunyt Budapesten. Az Aracs szerkesztőségének küldött utolsó írásával búcsúzunk tőle.

A magyarok helyzete a Vajdaságban*

– Helyzetkép 2006 elején –

1. A 2000. október 5-ei fordulat után Szerbiában nem került sor a társadalom várt demokratizálására és előrehaladásra, és ennek keretében a nemzeti kisebbségek helyzetének, jogainak és szabadságának nagyobb fokú megvalósítására. Egyes területeken (mint például a kisebbségek biztonsága, az egyes törvényes rendelkezések alkalmazása a nyelv- és íráshasználat területén, a helységnevek kiírása stb.) a helyzet még rosszabbodott is, különösen az utóbbi két évben. A községekben az anyakönyvi kivonatokat, személyi igazolványokat továbbra sem adják ki két nyelven, a magyar helyesírás szabályai szerint, és táviratot sem lehet feladni magyar nyelven. A helységnévtáblák kiírására vonatkozó szabályokat is csak ott alkalmazzák, ahol a magyarok vannak többségben. Itt is leginkább átfestik, vagy nacionalista jelszavakat írnak rájuk stb.

Az Amnesty International¹, az USA külügyminisztériuma², az Európa Tanács³, az Európai Unió parlamentáris bizottsága⁴ és a Belgrádi Helsinki-bizottság⁵ elemzése szerint Szerbia nem folytat aktív kisebbségpolitikát, mi több, a kisebbségek problémáival még csak nem is foglalkozik. Ezt az értékelést támasztják alá a tények: hogy Szerbiának nincsen a kisebbségi jogokkal és szabadságokkal foglalkozó törvénye, sem kisebbségügyi minisztériuma, és hogy Szerbiában intézményesen nincsen megoldva még a kisebbségek parlamenti képviselete sem.

Lehetséges ugyan a kisebbségi közösségek időszerű problémáiról beszélni – nyíltabban és szabadabban, mint korábban –, de ez nem elegendő, mert lényegi előreha-

ladás nem történt. Az elemzők az utóbbi időben – és nem is alaptalanul – mind többet emlegetik és figyelmeztetnek az előző (miloševići) rendszer visszaállításának veszélyére, és kiemelik, hogy „Szerbia túlságosan el van foglaltva Kosovóval” és „a hágai vádlottak önkéntes feladásával”.

2. A nemzeti kisebbségek helyzetéről több mint egy évtizede nem végeztek tudományos felmérést, az egyes kormányzati szervek által készült elemzések és információk pedig főleg a napi politika érdekeit szolgálták. A Vajdaságban nem létezik olyan önálló és független intézmény, amelyik a nemzeti közösségek helyzetével, jogainak és szabadságjogainak megvalósításával foglalkozna, habár erre igény mutatkozik, és teljesen természetes lenne, ha a tartományban működne egy ilyen intézmény, tekintettel annak többnemzetiségű jellegére, hagyományaira stb.

Nehezen lehet hozzájutni az egyes nemzeti kisebbségi közösségek helyzetével foglalkozó adatokhoz, illetve nincsenek e téma minden jelentős területével kapcsolatos megbízható és teljes adatok, amelyek lehetővé tennék a korábbi időszakokkal való összehasonlítást és az ebből eredő következtetések levonását.

A civil szervezetek nem rendelkeztek és ma sem rendelkeznek anyagiakkal egy komolyabb tudományos projektum pénzeléséhez. Kivételt e tekintetben a belgrádi Helsinki emberjogi bizottság képez, amely 2000-től rendszeresen megjelenteti publikációit az emberi jogok helyzetéről Szerbiában, és ezen belül a nemzetiségi kisebbségek helyzetéről szóló kutatásaik eredményeit is⁶. Jelentősek még a belgrádi Etnicitáskutatási Központ (Centar za istra|ivanje etniciteta és a Háborúellenes Ak-

* Az írás a szerző: *A vajdasági magyarok helyzetének időszerű kérdései és problémái című, a Magyar Szó 2005. december 10-11., Kilitó, VIII–IX. oldalán megjelent elemzésének átdolgozott és kibővített változata.*

¹ Amnesty International: *Srbija i Crna Gora: Neizvršavaju glavne obaveze o ljudskim pravima, AI Index: EUR 70/007/2005, News Service No: 067, 22 mart 2005*

² *A jogsértések áldozatai: a nők és a kisebbségek, Beta, Magyar Szó, 2005. március 30., 1. és 2. o.*

³ *Vajdasági kisebbségek: az Európa Tanács figyel, <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=vajdasag&id=1361>*

⁴ *VA küldöttség jelentése a www.becseyzsolt.hu vagy az Európai Unió honlapján található*

⁵ *N. Bogović, B. Tončić: Tačno i nepotpuno, Danas, 2005. január. 15–16, 5. o. és Magyar Szó, Pontos, de nem teljes, 2005. január 19., 16. o. és Nedovršena, neefikasna dr|ava pod teretom dogmatizma i anti-evropeizma, Srbija nije u stanju da definiše politiku ljudskih prava, Godišnji izveštaj za 2004. godinu, http://www.helsinki.org.yu/focus_text.php?lang=sr&idteks=1413*

⁶ *Ezek a következő könyvek: Ljudska prava u Srbiji 2000., Ljudska prava u tranziciji – Srbija 2001, Ljudska prava u senci nacionalizma – Srbija 2002, Nacionalne manjine i pravo, Helsinške sveske br. 15, Ljudska prava i odgovornost – Srbija 2003., Ljudska prava i kolektivni identitet – Srbija 2004.*

cióközpont (Centar za antiratnu akciju), valamint a nagybecskereki Civil Társadalomfejlesztési Központ (Centar za razvoj civilnog društva) kisebbségi vonatkozó-sú kutatásai és kiadványai.

3. Szerbia és Montenegró (SZM) az emberi és a kisebbségi jogok területén formálisan elfogadta azokat a standardokat, amelyek az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet dokumentumaiból, az Európa Tanácsnak a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményéből (a továbbiakban: Keretegyezmény)⁷, az emberi jogok és szabadságjogok védelméről szóló (európai) konvencióból⁸, valamint a szomszédos és más országokkal kötött két- és többoldalú szerződésekből erednek⁹.

Szerbia és Montenegróban meghozták A nemzeti kisebbségek védelméről szóló törvényt¹⁰ és elfogadták Az emberi és kisebbségi jogokról és polgári szabadságjogokról szóló alapokmányt¹¹, valamint Az emberi jogok megsértéséért járó felelősségről szóló törvényt¹². (Ez utóbbit a közvélemény alig ismeri, a gyakorlatban pedig még kevésbé alkalmazzák.)

Fontos, hogy az államszövetség csatlakozzon az emberi és a kisebbségi jogokat rendező nemzetközi egyezményekhez, de ez nem elegendő, ha nem következik be ezeknek az okiratoknak a további feldolgozása a törvényhozással és a belső jogszabályokkal összhangban, még kevésbé, ha nem ültetik át őket a mindennapi életbe.

A terület szakértőinek véleménye szerint Szerbiában egyrészt „jelen van a kisebbségi közösségek kizárásának irányzata a szélesebb közösségből”, másrészt pedig „a kisebbségi közösségek önmagukba való egyre nagyobb bezárkózási törekvése, ami egyfajta reakció mindarra, ami e téren történik, vagy nem történik”.

Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy ezt a területet továbbra is a nemzeti kisebbségek helyzetének „rözsaszínű” bemutatása jellemzi, olyan stílusban, hogy itt „szinte nincs is probléma”, illetve, hogy „a problémák 95%-a meg van oldva”, hogy csak „egyedi kilengések vannak” stb.,. Nincs meg a politikai akarat arra, hogy a ki-

sebbségi közösségek nyílt kérdéseit és problémáit ne a „szőnyeg alá söpörjék”, hanem nyílt vitában megkezdődjön a lényegi megoldásuk.

A megoldatlan problémák halmozása nemcsak a multikulturális társadalom modelljének fejlődését és a térség államai és népei közötti intenzívebb kapcsolatok kialakulását akadályozza, hanem a nemzeti viszonyok elhídegüléséhez és a nemzeti bezárkózáshoz, valamint a nemzeti identitás megőrzésének és a nemzeti kisebbségek fejlődésének veszélyeztetéséhez vezetett.

Amikor a vajdasági magyarok problémáiról van szó, emlékeztetni kell, hogy a magyarok képezik a legnagyobb lélekszámú kisebbséget, ezért a magyar kisebbség a vajdasági multikulturalizmus fontos eleme. A katolikus és a református valláshoz való tartozásuk miatt a magyarok Szerbiában kettős – etnikai és vallási – kisebbséget alkotnak.

4. A Vajdaságnak a legutóbbi (2002. évi) népszámlálási adatok szerint 290 207 magyar lakosa volt, vagyis a magyarok a tartomány lakosságának 14,28%-át képezték. Az 1991. évi népszámlálási adatokhoz viszonyítva számuk 49 284-gyel, illetve 15%-kal csökkent. Ennek az okai nincsenek eléggé kikutatva, de ehhez mindenképpen hozzájárult az alacsony szaporulat, a fiatalok elvándorlása és az asszimiláció különböző formái.

Az 1991. és 2002. népszámlálási adatokat összehasonlító elemzés azt mutatja, hogy a tartomány lakosságának nemzeti összetétele, egészében véve, megváltozott oly módon, hogy a kisebbségi közösségekhez tartozók száma csökkent, s ezzel százalékarányuk is az összlakosságban, míg a szerbek számaránya növekedett. A Vajdaságban (az említett népszámlálási adatok szerint) 170 454-gyel több szerb él, mint az előző időszakban (miközben a lakosság száma az elmúlt 11 évben mindössze 19 475-tel nőtt), százalékarányuk a Vajdaság lakosságában pedig 57,21-ről 65,05 százalékra nőtt.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy egészében véve jelentősen megváltozott a Vajdaság etnikai összetétele, de

⁷ A Keretegyezmény megerősítéséről szóló törvény a JSZK Hivatalos Lapjának a Nemzetközi Szerződések 6. számú mellékletében 1998. december 4-én jelent meg és december 13-án már hatályba is lépett (Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije za zaštitu prava nacionalnih manjina, „Službeni list SRJ”, Međunarodni ugovori, broj 6).

A 2000. október 5-i hatalomváltás után, 2001. május 11-én Rasim Ljajić szövetségi kisebbségügyi miniszter átadta Walter Schwimmernek, az Európa Tanács (ET) főtákarának azokat a dokumentumokat, amelyekkel (a volt) Jugoszlávia csatlakozott a nemzeti kisebbségeket védő keretegyezményhez. Szerbia és Montenegrót (SZM) 2003. április 3-án vették fel az ET tagságába. Ezzel SZM kötelezettségeket vállalt, hogy részt vesz a kisebbségek diszkriminációja elleni küzdelemben és kiegyenlíti jogaikat az etnikai többség jogaival.

⁸ A szerb-montenegrói parlament 2003. december 26-án ratifikálta.

⁹ Rasim Ljajić szerint SZM az emberi jogok területén 52 egyezményt cikkelyezett be (Unaprediti aktivnosti na zaštitu prava manjina, Danas, 2005. szeptember 19., 8. o.).

¹⁰ Megjelent a JSZK Hivatalos Lapjának 2002. február 27-i 11. számában.

¹¹ Megjelent SZM Hivatalos Lapjának 2003. február 28-i 6. számában.

¹² Megjelent a SZK 2003 június 3-i 58. és a 2003. évi 61. számában.

azokban a községekben is, amelyekben a magyar nemzeti közösség tagjai képezték a többséget. Ez különösen Apatin, Temerin, Törökkanizsa és Bégaszentgyörgy községekre vonatkozik, ahol a menekültek számára – egyes nemzetközi szervezetek segítségével – házakat és lakásokat is építettek. (Azoknak a menekülteknek a számát, akik a Vajdaságban állandó vagy ideiglenes lakóhelyre találtak, 250 000 – 300 000-re becsülik, a nemzetiségi összetételük pedig azt mutatja, hogy nagy többségben szerb nemzetiségűek.)

Ez szöges ellentétben van a nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezmény 16. cikkével, mely szerint „a felek tartózkodnak olyan intézkedések meghozatalától, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott területeken az arányokat megváltoztatják, és arra irányulnak, hogy korlátozzák azon jogokat és szabadságokat, melyek a jelen Keretegyezménybe foglalt elvekből származnak”,

és a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 22. cikkével, amely előírja, hogy „a nemzeti kisebbségek által lakott területeken tilosak az olyan intézkedések, amelyek megváltoztatják a lakosság nemzeti összetételét, és amelyek megnehezítik a nemzeti kisebbségekhez tartozók jogainak gyakorlását és érvényesítését.”

5. A vajdasági magyarok gazdasági helyzete az elmúlt 10-15 évben folyamatosan romlott. A magyarok nagy többsége kimaradt a magánosítási folyamatokból. Ezenkívül a magyarok, a többi nemzeti közösségekhez viszonyítva, aránytalanul nagyobb számban maradtak munka nélkül az elbocsátások és a kedvezőtlen foglalkoztatás következtében, vagy éppen a nemzeti hovatartozás miatt nem kaptak munkát. Ez a terület teljes mértékben kivizsgálatlan, és az is gondot okoz, hogy az állami szervek és szolgálatok nem rendelkeznek a foglalkoztatottak és a munkát keresők nemzeti hovatartozásával kapcsolatos adatokkal.

A Tartományi Munka-, Foglalkoztatási és a Nemek Közötti Egyenragúságügyi Titkárság 2005. 08. 29-i tájékoztatója szerint¹³, ez a titkárság „nem rendelkezik olyan dokumentumokkal, amelyek a Vajdaság és a Szerbia Köz-

társaság területén foglalkoztatottak és munkát keresők nemzeti hovatartozására vonatkozó információkat tartalmaznák”.

Mivel a munkát keresők a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálatnál való bejelentkezés alkalmával nem kötelesek nyilatkozni a nemzeti hovatartozásukról, ez a Szolgálat nem kíséri figyelemmel a munkanélküliek nemzeti összetételét, ezért ezt az adatot nem tartalmazzák azok a jelentések, amelyeket a Tartományi Foglalkoztatási Szolgálat küld az illetékes tartományi titkárságnak. A Köztársasági Statisztikai Intézet rendelkezik ugyan adatokkal a lakosság nemzeti összetételéről, a foglalkoztatottaknak és a munkát keresőknek a nemzeti összetételéről viszont már „nincsenek adataik”.

A Vajdaság 36 községében (a 45 közül) az állami, illetve a köztulajdonban lévő vállalatokban és a köztulajdonban lévő bankokban – a szerbiai helsinki emberi jogi bizottság által 2002-ben elvégzett kutatások szerint – vezető beosztásban a szerb nemzetiségűek voltak túlsúlyban.

A köztulajdonban lévő vállalatokban a megvizsgált 36 községben a szerbek 66,66, a montenegróiak 6,25 százalékban voltak képviselve, az igazgatói helyeknek összesen 72,91%-ával. A köztulajdonban lévő bankoknál ez az aránytalanság valamennyivel kisebb, mivel a vezető beosztásban lévőknek 64,63%-a szerb, a 2,43%-a pedig montenegrói, összesen 67,06%¹⁴.

A 39 község 76 kommunális vállalata közül 54-ben (kivéve Szabadkát, ahonnan „nem lehetett beszerezni adatokat”) az igazgató szerb nemzetiségű, illetve ezen a poszton 71,05%-kal vannak képviselve, ami 19,72%-kal meghaladja a megvizsgált községekben képviselt számarányukat. 16 kommunális vállalatnak van magyar igazgatója, ami 21,05%-ot tesz ki, és ez nagyjából megfelel a megvizsgált községek lakossági összetételében képviselt számarányuknak¹⁵.

A körkérdeésben részt vett 240 vállalat közül 160-nak, azaz 66,66%-nak volt szerb igazgatója, ami 15,33%-kal több, mint a lakossági számarányuk a megvizsgált községekben. Magyar igazgatója 27 vállalatnak volt, vagyis a

¹³ A 117-031-00159/2005-3 szám alatt.

¹⁴ Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Nacionalne manjine i pravo, Helsinške sveske br. 15, Beograd, 2002., 95. o. Ismereteim szerint ez az egyetlen ilyen témájú kutatás (B. A. megj.).

¹⁵ U. o., 94. o.

¹⁶ U. o., 94. o. Ezek a kutatások viszont nem ölelték fel a gazdaság állami szektorában dolgozók nemzeti összetételét. Ha ilyen kutatások folytak volna, az eredmények még kedvezőtlenebbek lennének. Érdekes volna megtekinteni, mit mutatnak ezek az adatok most, három évvel később. Egyébként a munkára és az esélyegyenlőségre való jog általában ki marad a kisebbségek helyzetével foglalkozó tanulmányokból.

vállalatok 11,25%-ának, ami 9,86%-kal kevesebb, mint a lakossági számarányuk a megvizsgált községekben¹⁶.

A 36 megvizsgált község 82 bankja és bankfiókja közül, amelyek részt vettek a körkérdésben, 53 élén állt szerb (64,63%), magyar nemzetiségű vezető pedig 9

tagja is magyar nemzetiségű, ami úgyszintén meghaladja a magyarok lakossági részarányát. E tekintetben hasonló a helyzet a községekben is: mindez azonban a „koalíciós megegyezések”-nek, nem pedig a rendszerbeli megoldásoknak az eredménye.

Kimutatás a szenttamási köztisztviselőkben dolgozók etnikai arányainak megoszlásáról*

Kimutatás a szenttamási köztisztviselőkben dolgozók etnikai arányainak megoszlásáról*				
Szenttamás	Összesen	Szerb	Magyar	Horvát
Rendőrség	45	43	2	
Bíróság	18	11	5	2
Posta	8	8	2**	
Kommunális köztisztviselő	67	57	10***	

* Emberi Jogi Központ, Szenttamás
http://humanrightscenter.net/hu/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=16&Itemid=29
 ** Postások (az adminisztrációban nincs magyar nemzetiségű)
 *** Sírások
 Utolsó frissítés (2006. szeptember 03.)

(10,97%) volt, ami jóval kevesebb, mint a lakossági számarányuk a megvizsgált községekben¹⁷.

6. Szerbia és Montenegró államközösségi szerveiben és a szerbiai kormányban egy magyar sem tölt be jelentősebb funkciót, és nincs egyetlen szerbiai köztisztviselő vagy intézmény élén sem. A kisebbségeknek, így a magyaroknak is, a lakossági részarányukhoz képest nem megfelelő a képviselete a közigazgatási és az igazságügyi szervekben, az ügyészségeken és a rendőrségen. Habár ezek az adatok ismertek Szerbia és Montenegró, a Szerb Köztársaság és a Vajdaság hatóságai előtt, a magyarok arányának javításán ezekben a szervekben az utóbbi öt évben – az üres politikai ígéreteken kívül – nem történt úgyszólván semmilyen előrehaladás.

A nemzeti kisebbségek részvétele a közéletben és a politikai döntéshozatalban, a lélekszámukkal való részarányosan, nincs intézményesen megoldva, a gyakorlatban azonban mégis tekintettel vannak rá. Így a vajdasági Tartományi Képviselőház 119 képviselője közül 80 (67,23%) szerb, 24 (20,17%) pedig magyar nemzetiségű, ami azt jelenti, hogy a vajdasági képviselőházban a szerbek és a magyarok is a lakossági részarányuknál nagyobb százalékban (65,05, illetve 14,28%) vannak képviselve. A Tartományi Végrehajtó Tanács (kormány) öt

Vajdaság AT közigazgatási szerveiben, a tartományi titkárságokon, a Tartományi Végreható Tanács Titkárságán és a tartományi szervek közös szolgálatában 2003. január végén 803 foglalkoztatott volt. A kérdőívek (nem kötelező kitöltése) alapján megállapítható, hogy ezekben a szervekben a foglalkoztatottak között 566, illetve 70,49% a szerb és mindössze 46 (5,73%) a magyar nemzetiségű. Ez azt jelenti, hogy a magyar nemzetiségűek száma 2003 januárjában a tartományi szervekben kifejezetten kisebb volt, mint a lakosságban való részarányuk (14,28%).

A tartományi ombudsman 2004. évi decemberi jelentésében megismételte azt az értékelést, hogy a tartományi szervek foglalkoztatottjainak összetételében „a magyarok kifejezetten kevesebben vannak képviselve”. (E sorok írójának ismeretei szerint az ombudsman 2005. évi jelentése még nem került a nyilvánosság elé.)

7. Az ENSZ Fejlesztési Programjának (UNDP) Szerbia 2005. évi humán fejlődéséről szóló jelentése szerint a tartomány 462 igazságügyi tisztviselője közül a körkérdésben részt vevő 439 személy (vagyis 95,02%) között úgyszintén a szerbek vannak a legtöbben: 323-an, ami 73,58%-ot tesz ki, akiket a magyarok 39 személlyel, vagyis 8,88%-kal követnek.

¹⁷ U. o., 95. o.

Ezek az adatok azt mutatják, hogy a magyarok az igazságügyi tisztségek betöltésében úgyszintén jelentősen a lakossági részarányuk alatt vesznek részt. Ha azonban a körkérdésben szerepelt volna az a kérdés is, hogy hány bíró képes a nemzeti kisebbségek nyelvén lefolytatni az eljárást, a válasz még kedvezőtlenebb lett volna. Az újívidéki Községi Bíróságon egyetlen bíró létezik (az 5-tel szemben, ahányan voltak mintegy tíz évvel ezelőtt), aki a magyar nyelvű eljárás lefolytatására képes. Az ő távollétében még olyan személy sincs, aki magyar nyelvű szóbeli kommunikációt folytathatna az ügyfelekkel.

A vajdasági ügyészségeken 2004 decemberében 132 ügyész és ügyészhelyettes volt. Ezek között – 129 alkalmazott (97,73%) adatai szerint – 101, illetve 78,29% volt a szerb, magyar nemzetiségű pedig mindössze 7 (5,43%). A magyarok tehát a tartomány területén lévő ügyészségeken is messze a lakossági részarányuk alatt vannak jelen.

A Vajdaság területén a Belügyminisztérium foglalkoztattottjai közül – az államszövetség Emberjogi és Kisebbségügyi Minisztériumának adatai szerint – 453, vagyis 5,81% a magyar. Arról viszont nem közöltek adatot, hogy a rendőrség és a csendőrség egységeiben vannak-e magyarok, és ha igen, akkor hányan.

8. Szerbiában hatályban van (hogy mennyire alkalmazák, az más kérdés) a Nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény (a továbbiakban: Törvény), amelyet 2002. február 26-án hagyott jóvá az akkori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság parlamentje. A törvényt az EBESZ és az Európa Tanács szakértőinek aktív részvételével fogadták el, és ezekben a szervezetekben „nagyon kedvező” értékelést kapott.

A belföldi hivatásos politikusok gyakran hangoztatták jelentőségét és „forradalmiságát”. Felmerül viszont az a kérdés, hogy mihez viszonyítva „forradalmi”. Ha a miloševići korszakra gondolnak, akkor igen, de ha ismerjük a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveinek előírásait a nemzeti kisebbségek jogainak megvalósításáról és a gyakorlatát a Vajdaságban, sőt még az előbbi történelmi időszakokból is, akkor könnyen megállapíthatjuk, hogy nincs ebben éppen semmi „forradalmi”, és hogy egyes megoldások, amelyek élvezik ugyan a nemzetközi tényezők támogatását (mivel nem eléggé ismerik a történelmi és egyéb tényezőket és a korábbi megoldásokat),

elmaradnak a Vajdaságban már régebben létezett gyakorlat mögött.

Így például:

A Törvény 11. cikkének 1. bekezdése így hangzik:

„A helyi önkormányzati egység területén, ahol hagyományosan élnek nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, a nyelvük és írásmódjuk egyenrangú hivatalos használatban lehet.”

E jognak a megvalósítását a Törvény azonban akkor teszi lehetővé, „ha a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek a legutóbbi népszámlálás adatai szerint elérik a területükön lévő összlakosság 15%-át”.

Ez a rendelkezés hipotetikus, mert azt mondja, hogy valamely kisebbségi nyelv és írásmód „egyenrangú hivatalos használatban lehet”, ami azt jelenti, hogy „lehet” ugyan, de ez nem kötelező. Régebben ilyen arányszám

esetében az államnak kötelessége volt biztosítani a nemzeti kisebbségek nyelvének hivatalos használatát.

Egyenrangú nyelvhasználat – nagybecskereki módon

Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatban meg kell említeni, hogy Szerbia körzetesítésekor (1991) a főleg magyarlakta településeket négy új, mesterségesen kialakított körzetbe osztották, ahol a lakosság többségét szerbek képezték, azzal a szándékkal, hogy megsemmisítsék azokat a közigazgatási központokat, amelyek felé a magyar lakosság előzőleg gravitált (vonzódott). Ilyen módon sok nyelvi, oktatási, kulturális és egyéb jog megvalósítása beszűkült, vagy teljesen ellehetetlenedett.

A Tisza menti községeket például, ahol a magyarok többségben élnek – Ada, Csóka, Kanizsa és Zenta, Törökkanizsával egyetemben, ahol szintén jelentős a magyarok száma – a kikindai székhelyű észak-bánáti körzet-

¹⁸ A minisztériumoknak és a különálló szervezeteknek a székhelyükön kívüli munkavégzéséről szóló rendelet (Uredba o načinu vršenja poslova ministarstava i posebnih organizacija van njihovog sedišta, „Sl. glasnik RS”, br. 3/92, 36/92, 52/92 – odluka Ustavnog suda RS, 60/93 i 5/95). Ennek a rendeletnek a hatályba lépésével megszűnt az e kérdést rendező korábbi rendelet (Uredba o načinu obavljanja poslova ministarstava i posebnih organizacija van sedišta, „Slu|beni glasnik Republike Srbije, br. 50/91).

hez csatolták¹⁸. Ezzel megbontották az említett községek közötti, de a szomszédos községekkel is már korábban kialakított adminisztratív, gazdasági és más kapcsolatokat, és megnehezült egyes jogok, mint pl. a foglalkoztatásra, az egészségbiztosításra, az anyanyelv használatára stb. való jog megvalósítása is.

A Vajdaság egyes községeinek adminisztratív határait úgy alakították ki, hogy a több ezer magyar nemzetiségű lakost számláló települések nem érik el a községben a lakosság 15%-át, különösen a 2002-es népszámlálás után, úgyhogy az egyes jogok lassan meg fognak szünni, az ún. szerzett jogokra való tekintet nélkül stb.

Korábban normális gyakorlatnak számított a kisebbségek nyelvén lefolytatott bírósági és közigazgatási eljárás, ma már ritkán fordul elő, a múlt század hetvenes éveiben rendszeres gyakorlattá vált többnyelvű anyakönyvi kivonatok kiadása, újbóli hivatalos bevezetését pedig „nagy előrehaladás”-nak nevezik (habár a legtöbb községben a gyakorlatban továbbra sem valósul meg).

A Törvény 11. szakaszának 2. bekezdése előírja, hogy azoknak a helyi önkormányzati egységnek a területén, ahol hagyományosan élnek nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, „a közhatalmi jogosítványokkal rendelkező szervek elnevezését, a helyi önkormányzat egységeinek, településeknek, tereknek és utcáknak neveit és egyéb földrajzi neveket az adott nemzeti kisebbség nyelvén, annak hagyománya és helyesírása szerint is ki kell írni”, sok környezetben nem tartják tiszteletben és a gyakorlatban nem alkalmazzák. Számos példa bizonyítja, hogy ott, ahol a települések nevét kiírják a nemzeti kisebbségek nyelvén, ezeket az elnevezéseket gyakran átfestik, vagy pedig, ami szintén gyakori, nacionalista jelszavakat írnak rá (Kanizsa, Zenta, Bácskossuthfalva, Tizzaszentmiklós, Magyaritibe stb.). Ezzel nemcsak a nemzetek közötti gyűlöletet szítják, de anyagi kár is keletkezik és rontják az ország (amúgy sem kimondottan nagy) tekintélyét.

A Tartományi Jogalkotási, Közigazgatási és Nemzeti Kisebbségi Titkárság – a 038-001176/2003 számú, 2003. október 8-i keltezésű határozattal – arra kötelezte a szenttamási önkormányzatot, hogy a hivatalos feliratok magyar szövegrészében a Srbobran (vagy Srbobrán) elnevezés helyett a hagyományos magyar helységnevet, a

Átfestett magyar helységnevek

Szenttamást használja. A hatalmi szervezetben uralkodó kisebbséggellenes viszonyulás ékes példája, hogy a községi képviselő-testület megfellebbezte az említett határozatot, sőt a községi vagyonjogi ügyész még közigazgatási pert is indított az ügyben.

A közel két évig tartó pereskedés után az újvidéki Kerületi Bíróság most jogerős (U.279/04 számú 2005. április 15.) ítéletével is megerősítette a nemzeti kisebbségi helységnevek hagyományos nevének jogos hivatalos

Az új szenttamási tábla

(Danas, 2005. november 9. 23. o.)

¹⁸ Ilyen rendelkezést tartalmaz az emberi és kisebbségi jogokról, valamint a polgári szabadságokról szóló Alapokmány 52. cikke 1. bekezdésének 8. sora és a Keretegyezmény 10. cikkének 2. bekezdése is. Ezenkívül a Magyar Nemzeti Tanács, a szövetségi törvényből és a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről szóló határozat 7. szakaszából (Vajdaság AT Hivatalos Lapja 2003. évi 8. száma) eredő jogosítvánnyal összhangban, határozatot hozott a vajdasági magyar helységnevek meghatározásáról (Vajdaság AT Hivatalos Lapja, 2003. augusztus 27., LIX évfolyam 12. szám, 248-253. oldal, vagy Magyar Szó, 2003. augusztus 30., 31., 14. o.). A határozat 286 helységnevet tartalmaz.

²⁰ R. B.: Szenttamás umesto Srbobrán, Danas, 2005. augusztus 18., 8. o. Szenttamás hivatalosan is Szenttamás, Magyar Szó, 2005. augusztus 17., 5. o. és Ternovác István, Szenttamás pedig Szenttamás, <http://www.vajdasagma.info/universal.php?rovat=cikk&ar=tukor&id=315>, 09. 09. 2005.

tozás alapján, de nemzeti alapon is. A magyar nyelvű könyvek és a sajtó behozatala évek óta megoldatlan és az új rezsim sem tett semmit ennek a problémának az át-
hidalása érdekében. Emiatt a vajdasági magyarok kultúrája folyamatosan óriási és pótolhatatlan kárt szenved.

12. A vajdasági magyaroktól fokozatosan megvonják a tárgyilagos tájékoztatásra való jogot.

A Tartományi Képviselőház 2004. június 29-i ülésén határozatot hozott a lapkiadó közvállalatok alapítói jogának a nemzeti tanácsokra való átruházásáról. Az elmúlt csaknem kétéves időszak alatt a Magyar Szót és a Hét Napot a VMSZ pártbulletinjévé züllesztették és határozatot hoztak a Magyar Szó újvidéki szerkesztőségének a leépítéséről és Szabadkára való költöztetéséről. 2005. november elején a vállalat vezetői újabb, 53 fős leépítést jelentettek be. Időközben több neves újságíró önként távozott a szerkesztőségből, így fejezve ki a szerkesztéspolitikával és a vállalat vezetésével való elégedetlenségét.

Az Újvidéki RTV magyar szerkesztőségeiben az utóbbi évtizedben a foglalkoztatottak száma több mint megfeleződött és a szerkesztőségek csak nagy erőfeszítések árán tudták végezni feladatukat, tekintettel az elavult technikára is.

1990 októberéig az Újvidéki TV magyar szerkesztőségében mintegy száz foglalkoztatott volt és még mintegy húsz külmunkatárs. A szerkesztőségnek, a munkahelyek legújabb besorolása szerint, mindössze 26 munkahelyet (ebből 21 újságíróit és 5 kiegészítő személyzetit) hagytak jóvá.

Az 1990-es évben az Újvidéki TV programjának a 20,06%-át a magyar műsorok képezték, 2004-ben pedig mindössze 3,37%-át, ami drasztikus zsugorodást jelent, s ez magával vonta a műsorok színvonalának csökkenését is. Külön problémát jelent, hogy nincsenek oktatási, tudományos és gyermekműsorok, valamint hogy nincsen műsorcsere az anyaországi TV-házakkal. Mindez a vajdasági magyarok nyelvének és kultúrájának elszegényedéséhez vezet.

Az Újvidéki Rádió magyar szerkesztőségében 1990-ben 101 foglalkoztatott volt, most pedig mindössze 43. A szerkesztőség értékelése szerint a minőséges program sugárzásához legalább 67 személyre lenne szükség, vagyis még 24 személy felvételére.

Mindez arra utal, hogy a nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény 8.

szakaszában említett „szerzett jogok” védelme leginkább csak papíron létezik.

13. Az észrevételezett problémák, de Szerbia és Montenegro államszövetsége fennmaradásának bizonytalansága miatt is, a nemzeti tanácsok képviselői, és a civil szervezetek is követelték a szerbiai kormánytól a köztársasági kisebbségvédelmi törvény előkészítését és a szerbiai parlament által való elfogadását. Ennek a törvénynek rendezni kellene a nemzeti kisebbségek helyzetét, jogait és szabadságát Szerbiában, de azt az anyagi és egyéb támogatást is, amelyet Szerbia köteles a nemzeti kisebbségi közösségek számára biztosítani. Szerbia és Vajdaság AT kormányának a nemzeti kisebbségi közösségek támogatására és követeléseik teljesítésére vonatkozó állásfoglalása mindaddig csak szóbeli (és leginkább teljesítetlen) ígéret maradt, pontos, törvénybe foglalt kötelezettség nélkül. Az ilyen helyzet a kisebbségek számára nem nyújt semmilyen garanciát arra, hogy a jogaikat tiszteletben fogják tartani²⁷.

A szerbiai Köztársasági Nemzeti Kisebbségügyi Tanács 2004. szeptember 16-i felállítása, a testület elnevezésére, jellegére, valamint az összetételére való tekintettel, semmilyen lényegi változást nem jelent a fenti értékelések vonatkozásában²⁸.

14. Az októberi változások után is folytatódott a kisebbségi jogok durva megszegése és az elkövetők ellen továbbra sem indítanak bünvádi és szabálysértési eljárásokat. A kisebbségi jogsérelmek és a kisebbséghez tartozók (a legtöbb esetben magyarok) elleni támadások pontos számát valójában senki nem is tudja. Az emberek

Sírgyalázás Zentán

(Magyar Szó, 2004., március 19., 5. o.)

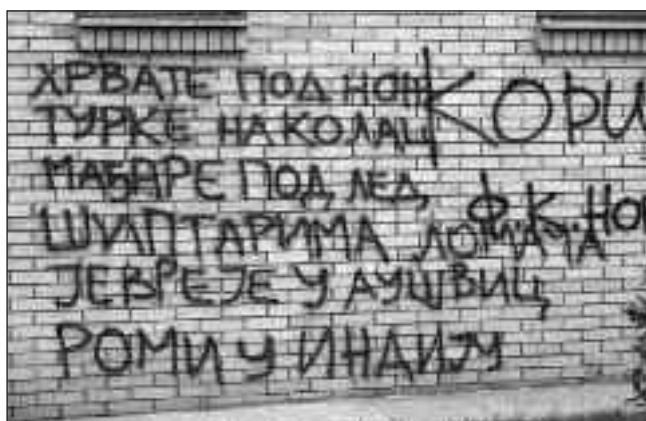
²⁷ *Primena Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina*, REZ, Glasilo Inicijative mladih za ljudska prava, broj 1, Beograd, 2005. május, 26. o.

²⁸ A 05 110-6431/2004 számú határozatot a szerb kormány 2004. szeptember 16-i 33. ülésén fogadta el, http://www.srbija.sr.gov.yu/extfile/sr/11891/uredba_nacionalne_manjine33a_lat.doc

ezekekről nem szívesen beszélnek, mert félnek. Az incidentsek miatt növekedett a nemzetek közötti feszültség, erősödött a nemzeti türelmetlenség és megromlottak a nem-

zetek közötti viszonyok, különösen észlelhető a fiatalok nemzeti alapon történő elkülönülése.

Szerbia a szerbeknek, balta a magyaroknak – felirat az újvidéki Elektrotechnikai Középskola falán
(Fotó: Dávid Csilla, Magyar Szó, 2005. szeptember 16., 1. o.)
„A horvátokat legyilkolni, a törököket karóba húzni, a magyarokat a jég alá, az albánokat elégetni, a zsidókat Auschwitzba, a romákat Indiába” (A felvételt, amely az egyik újvidéki ház faláról készült, Pavel Domonji, a Szerbiai Helsinki Bizottság irodájának vezetője bocsátotta B. A. rendelkezésére)

Szerbia és Montenegró minisztertanácsa 2005. november 2-án a Vajdaságban történt nemzetek közötti incidentsek kivizsgálásával és az incidentsek megelőzésére vonatkozó javaslatok megtételével foglalkozó bizottságot²⁹ hoz-

A képek szerint a bántalmazott fiatalok nemcsak könnyű testi sérülést szenvedtek
(MISKOLCI Magdolna, Magyar Szó, 2005. december 3., 4., Hétféve, II. o.)

zott létre, de munkájáról eddig semmi érdemlegeset nem hoztak nyilvánosságra, és teljesen feledésbe merült.

Külön problémát jelent az ún. kettős mércék alkalmazása a bíróságok gyakorlatában (hosszabb és súlyosabb büntetések kimondása azonos vagy hasonló bűncselekmények elkövetése esetében a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek feletti ítélkezések alkalmával), amire az ún. temerini, zentai, újvidéki stb. esetek is utalnak (és amelyeket külön kellene tanulmányozni).

A nemzeti kisebbségi közösségek tagjai elleni sűrűsödő támadások és a nemzetek közötti feszültségek miatt az Európai Parlament (2005. január 28-tól 31-ig) ad hoc bizottságot küldött a Vajdaságba, majd a 2005. szeptember 29-i állásfoglalásában „mély aggodalmát fejezte ki az emberi jogok ismétlődő megsértései, valamint a jogok és a rendnek a Vajdaságban tapasztalható hiánya miatt”, s azonnali – a hasonló jellegű cselekmények orvoslása, illetve jövőbeli megelőzése érdekében – hatékony fellépésre szólította fel Szerbia és Montenegró hatóságait, valamint javasolta, hogy küldjenek EU-megfigyelőket (EUMM) a térségbe.

Mindezek miatt „Szerbiának és Montenegrónak sokkal többet kellene tennie a kisebbségek védelme érdekében”, mint ahogy azt a politikusok is elismerik, mert továbbra is nagy eltérés mutatkozik egyrészt az elvileg elfogadott nemzetközi kötelezettségek, másrészt a kisebbségek normatív és tényleges helyzete között. Ennek

²⁹ A bizottságnak öt tagja van: Vladimir Đurić, az emberi jogi és kisebbségügyi minisztérium magas rangú képviselője, Petar Ladević, a Köztársasági Kisebbségügyi Tanács titkára, Orosz János, a Tartományi Jogalkotási, Közigazgatási és Kisebbségügyi Titkárság segédtitkára, Aleksandar Popov, a Regionalizmusért Központ nevű civil szervezet igazgatója és Varga László, a Magyar Nemzeti Tanács jegyzője (PRESSBURGER Csaba: A terepen vizsgáljuk ki az incidenteket, Magyar Szó, 2005. december 1., 1. és 11. o.). Jellemző, hogy a bizottságba egyetlen olyan civil szervezet képviselője sem került be, amely bírálta a jelenlegi hatalom kisebbségi politikáját.

Undor

Egyre inkább nő bennünk az undor.

Undorodunk mindattól a sok szeméttől, szennytől, ami körülvesz bennünket. Körülvesz, beszívárog otthonainkba, földülja, fölzaklatja mindennapjainkat. Próbáljuk nyugtatgatni, csitítgatni magunkat, egyszer majd csak véget ér mindez, de egyre inkább érezzük, a hazugságözőn mindennél erősebben áraszt el bennünket.

Hazudnak a médiumok, pedig elsődleges feladatuk volna a hiteles tájékoztatás. Ehelyett folyamatos sulykolással próbálják elhitetni, nem csekély sikerrel, azt a sok-sok hazugságot, amelyet a látszatvalóság, a féligazságok hamis csomagolópapírjába burkolnak.

Hazudják itthon az „új esély”-t. Hazudják, hiszen azok, akik most is arról gyözködnek bennünket, milyen jó lesz majd, ha a következő választáson rájuk szavazunk, eddig is ott voltak, most is ott vannak azokon a posztokon, amelyekről, ha igazán javítani akartak volna sorsunkon, akkor azt megtehették volna. A legnagyobb magyar párt vezetői az elmúlt években voltak már kormányelnökök, miniszterek, államtitkárok, tanácselnökök, s mégis, vagy inkább: mégsem történt semmi lényegbevágó a délvidéki magyarság életében, pontosabban szólva: lényegbevágóan nem fordult jóra a délvidéki magyarok sorsa! A párt által korábban fennen hangoztatott vajdasági magyar autonómia mára már a múlté. Egyre inkább kiszorította azt a Vajdaság autonómiája, amely, mint már azt többször jeleztük: fából vaskarika. A Vajdaság, a Szerb Vajdaság ügye csak addig volt autonómia kérdése, amíg a Délvidék Magyarország, illetve a Monarchia része volt. Illúziókat kerget, önmagát, és ami sokkal rosszabb, másokat csap be az, aki autonóm Vajdaságot ígér. A Délvidék mindegyik délszláv állam által szabadon kizsákmányolható és kizsákmányolt terület volt, és marad is mindaddig, amíg Szerbiához tartozik. (A napokban hozta a hírt a Magyar Szó valamelyik vajdasági párt üléséről: Vajdaság öt-száz éves múltját senki nem veheti el! Hogy ez az ötszáz éves múlt mit jelent, arról nem tudtunk meg semmit, de hangzatos címnek a magyar napilapban kiváló.)

Érdekes jelenség a VMSZ-ben fölbukkanó liberális vonal. A világhírűnek mondott, Amerikát megjárt tudós jogászprofesszor búvópatakként bukkan elő a pártban, a párt körül, úgy, hogy korábban berzenkedve utasított el minden szerepvállalást egy nemzetinek mondott szervezetben. Igazából most sincs ott az élcsapatban, de okos, tudós gondolatai megjelennek a párt propagandalapjában. Bizonyára olyan okos és tudományos tanácsokkal látja el a magyarok szervezetét, mint amilyenekkel annak idején a jugoszláv szövetségi elnököket és azt a jogász-csoportot, amelyik a Nemzetközi Bíróságon a világot arról akarta meggyőzni: az akkori/mostani Jugoszlávia vagy Szerbia nem is felelős a legutóbbi balkáni háborúért.

Egy másik, a nemzetitől korábban hasonlóképpen berzenkedő személye a magyar szövetségnek az a bájos posztmodern író, aki viszont a párt legfelsőbb szintjén úgymond szabadkai művelődési miniszterként politizál. Arra a kérdésre, hogy „Miért szeretem a Vajdaságot?”, ő így válaszol: „Mert kifejezi azt, ami az életem. Van benne vidámság és némi csalódás. Ahogyan lefelé visszük a hangsúlyt, délutáni melankólia, bácskai derű és naplemente a szőlősökben. Ahogyan elkezdjük kiejteni, az a fiatalságunk, tükrös napszemüveg Tordán. Van egy barátom, tordai. Szabadkán járt középiskolába a '80-as évek elején. A szabadkai ócskapiacról látta el tükrös napszemüveggel a faluját. Nekem ő Vajdaság: a nevetése, ahogyan erről beszél. Kaland és remény. Másoknak Délvidék. Nekem az történelem és Márai. Nem valóság.” (Új Esély, 1. évf. 2.sz., 2. o.) Ehhez az emelkedett, lírai gondolatcsokorhoz és megfogalmazáshoz legföljebb annyit fűzhetnénk hozzá: a dolgok, vagy talán a csillagok állása és járása alapján még az is elképzelhető, a jeles író nemcsak a névelőt használja majd egyszer a Vajdaság előtt, hanem a Délvidék is valósággá válik számára.

(És még egy-két mazsola az idézett lapból: „Tudta-e, hogy 1843-ban Szabadkán alapították a mai Szerbia területén az első óvodát? Tudta-e, hogy a vajdasági Magyar László, Vojnich Oszkár és Tallián Emil világutazók vol-

tak?” És talán a csúc: „Tudta-e, hogy az aradi vértanúk közül többen vajdasági származásúak voltak?”... Az viszont elkésérítő tény, s csak azt bizonyítja, a Vajdaságban a magyarság helyzete mindig is kétségbeejtő volt és maradt mind a mai napig, miszerint: „Tudta-e, hogy az ötvenes években a délvidéki magyarság legnagyobb része kubikusként kereste kenyerét?” Talán a VMSZ-nek, illetve vezető politikusainak, akik között volt, illetve van szerbiai, illetve tartományi kormányalelnök, vajdasági kisebbségügyi titkár, tartományi parlamenti elnök, oktatásügyi és művelődési titkár s egyebek, az elmúlt tizenkét év során lett volna alkalma és ideje fölmérni, a délvidéki, vagy másoknak: a vajdasági magyarság legnagyobb része hogyan keresi meg a kenyerét? A válasz, mindannyiunk számára, akik itt élünk, és nem a hazugságok terjesztésében vagyunk érdekeltek, egyértelmű: a délvidéki magyarok túlnyomó többsége, mivel esélyegyenlőség soha nem volt, kisebbségként a két kezével teremtett magának és gyermekeinek kenyeret az asztalra. Persze, ez már nemzetieskedés, mi több: magyarkodás! Ez már sok a liberálisoknak, és sok a megélhetési politikusoknak.)

A határokon átívelő nemzetegyesítés szép gondolata mintha valóra válna!

Egységesnek tűnik a nemzetet elárasztó hazugságözön, ahogy mondani szokták: határokon innen és túl. A nemzet még igazán magához sem térhetett az öszödi beszéd sokkhatásától, miközben újabbnál újabb meglepetések érik. Hát nem meglepő, hogy az a kormány, amelyik azt a bizonyos december 5-ei népszavazást fogalkörömmel, mi több: hazugságok garmadával ellenezte, nos, az a kormány most széles mosollyal fogadta be Romániát az Európai Unióba, nem tartván attól, hogy Magyarországot előzőnli a huszonhárommillió román munkavállaló! És ez a széles mosoly nem fagyott le az arcukról

még amiatt sem, hogy a verespataki aranybánya szennyezőinek esze ágában sincs kártérítést fizetni a tiszai ci-ánszennyezés miatt, s mintha mi sem történt volna, gőzerővel folynak az előkészületek egy újabb, a korábbinál sokkal nagyobb veszélyforrást jelentő aranybánya megnyitására.

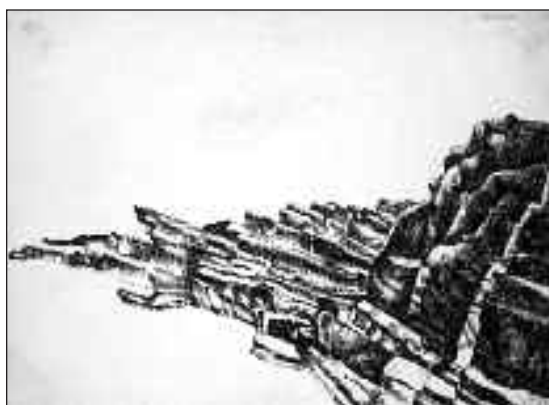
És mindeközben folytatódik a hatósági eljárás azok ellen a magyar tanárok ellen, akik a Babes-Bólyai Tudományegyetemen magyar feliratokat is merészelték kiragasztani. És mindeközben a határon túli románok uniós állampolgárokká válnak, a romániai román állampolgárok meg panaszt tesznek a közös, magyar-román határőrizeti szerveknél a magyar vámosok arrogáns és megalázó viselkedésére, ami abban nyilvánult meg, hogy belenéztek a táskáikba!

Vajon nem meglepő, hogy a kormány tudta nélkül kerül be Magyarországra tonnaszámra a romlott élelmiszer, és az, hogy vagonszámra hozzák be az országba az uniós szemetet! Mára már nemcsak a szellemi mocskok az, ami eláraszt bennünket, hanem a valós, a kézzel fogható is.

Ugyanígy meglepetésszerűen érheti a közvéleményt a lavinaszerű áremelkedés: a tandíj, a gáz, a gyógyszer, a közlekedés ára ugrásszerűen megnőtt annak ellenére, hogy a kormány határozottan állította: nem lesznek ár-emelkedések!

Kinek jó az, ha az ország, a nemzet apátiába süllyed? Kinek jó az, ha a szellemi és fizikai szenny beborítja az országot, a nemzetet? Kinek jó az, határon innen és túl, ha az emberek megkeseredve, reményt vesztetten föladnak mindent?

A válasz világos: azoknak, akik saját önös céljaik elérése érdekében – anyagi haszon szerzése és idegen érdekek szolgálatában képesek eladni mindent, mindent: a földet, a vizet, a levegőt és a lelkeket!

Sziklák 6., 8.

Uraim, ébresztő!

Ha ismerőssel találkozom gyakran megkérdeik tőlem: „Ugye, most sokkal nyugodtabb az életed?” Kérdésükkel arra céloznak, hogy már nem vagyok a képviselő-testületben tisztségviselő, másutt dolgozom. Jó indulatú érdeklődésüket nem értem, mert vajon mitől lennék nyugodtabb? Jobbra fordult életünk? Adott-e derűlátásra okot bármi is? Van kettős állampolgárságunk? A szomszédos országok megszüntették a vízumkényszert Szerbiával szemben? Intézményeink zászlótartóin ott lobog a Magyar Nemzeti Tanács által jóváhagyott címeres piros-fehér-zöld trikolor? A bujdosó tömeggyilkosokat eljuttatták Hágába? Az új szerb alkotmány megszületett ugyan, de ez milyen megnyugvást hoz a délvidéki magyaroknak? Ha több kérdést nem is vetnék fel, akkor is csak azt tudnám barátaimnak mondani, hogy kérdéseket köszönöm, de sajnos nem nyugodtabb az életem. A nemzetét féltő embernek ugyanis nemcsak a munkahelyétől függ a kedélyállapota, habár azt elismerem, hogy a munkahely egy nagyon fontos tényező. A fent említett kérdések csak növelik a feszültséget bennem és a kilátástalanság, a tehetetlen düh, a stressz lassan felőröl sokunkat.

Itt volt például október hatodika. 157 évvel ezelőtt, 1849-ben Aradon tizenhárom vértanú életét adta a magyar szabadságért. Október hatodika gyásznapi. Nemcsak Aradon vagy Eleméren, hanem ott is, ahol nem domborodik vértanúink sírhelye. Emlékük sírhely nélkül is a szívünkben él. E gyászos nap minden magyart az emlékezésre kötelez, a magyar pártelnököket is. Ők azok, akik a központi ünnepségeken képviselik népüket - kivéve a Délvidéken. Itt ezen a napon a legnagyobb magyar párt vezetőjének és a szerb kormányfőnek a segítségével a szerb alkotmánytervezet népszerűsítése folyik. Azé az alkotmányé, amelyből minden szerb párt kizárta a magyar autonómia megvalósításának a lehetőségét.

A legnagyobb magyar párt vezetése miért nem adott útmutatót a magyar közösségnek az alkotmány megszületéséről? Ugye, nem azt gondolta, hogy a paprikaszedés közepe az emberek esténként azzal gyógyít-

ják fájós derekukat, hogy az alkotmánymódosítást tanulmányozzák? Jó, ha maradt kedvük és idejük a híradóra. Más pártok álláspontját is onnan ismerték meg. A magyarok végül döntöttek: nem mentek el szavazni. Tisztában voltak azzal, hogy azon a keskeny résen át, amit a pártelnök úr ígért nekik, nem lehet a magyar autonómia közelebe férközni. Az elnök úr azt is mondta, hogy a pillanatot sem tartja a legalkalmasabbnak.

Fogyunk, elnök úr! Mire és meddig várjunk még?

A parlamenti választásokra nem kellett sokat várni. Az új alkotmány meghozatalával állítólag lezárult a miloševići korszak, új idők elé nézünk. Bár így volna! Igaz, Milošević eltávozott az élők sorából, de szellemének örökösei közöttünk élnek. Sokan közülük demokratikus pártokban megbújva keresik érvényesülésük lehetőségét, így kerültek belőlük szép számban igazgatói székekbe is. Akiknek pedig sem pozíció, sem fotel nem adatott, átpártoltak a szerb radikális párt soraiba, így erősítve a szerb egységet és Šešeljt, a nagy vezért hágai cellájában.

A régen várt magyar összefogás sajnos ismét elmaradt. A zentai Rácz Szabó úr hű maradt önmagához. Szórolapon hirdette: ha rá nem szavazhatnak, akkor hát másra se voksoljanak, maradjon mindenki otthon. A MÖK és a VMSZ egymás lejáratásán fáradozva várta a sikert, ami sajnos ez alkalommal is elmaradt.

Szavazópolgáraink negyven százaléka most sem ment el választani. Játszi könnyedséggel mondtak le immár sokadszor jövőjük alakításáról. Talán még azt sem bánnák, ha a radikálisok vennék kezükbe sorsukat. Úgy is úgy lesz, ahogy fönt akarják - legyintenek.

Vannak, akik hiszik és vallják, hogy megmaradásunk csak a gazdasági fellendüléstől és a Vajdaság autonómiájától függ, ezért szerb pártokra szavaztak. Nemzeti öntudatuk híján lelkiismeret-furdalás nélkül karikáztak, és hittek a magukat demokratának valló szerb politikusok hitel-telen szavának.

A szavazatszámoló bizottság tagjaként volt szerencsém egy egész délután figyelni kicsi falum népét, miként

vonul az urnák elé. Az idősekre rákérdeztem, ha egyedül érkeztek, hogy hol a társuk? Beteg - volt a válasz. Ők élhettek volna a lehetőséggel, hogy odahaza leszavaztassák őket, de ezt senki nem igényelte. Amikor érdeklődtem, hogy miért nem, csak legyintettek. Hány szavazat úszott így el? Néhányan teljesen tanácstalanul bolyongtak a teremben. Csak azért jöttek el, mert névre szóló értesítőlapot kaptak. Amikor felhívtuk a figyelmüket, hogy csak egy számot kell bekarikázniuk, erre is rácsodálkoztak. Aztán találmra bekarikáztak valamit.

De olyan is volt, aki üresen hagyta a szavazócédulát, csak négybe hajtotta, és az urnába dobta. De eljött. Így senki sem mondhatta, hogy nem volt szavazni. Voltak ennél sokkal viccesebbek is. Valaki kevesellte a húsz versenyben levő pártot és a lista végére odabiggyesztette a 21-es számot, aztán nyugodtan hazament. Természetesen olyan is akadt, aki pontosan tudta, hogy kit szeretne a parlamentbe juttatni, ezért többször is bekeretezte a nyolcast, a szocialisták és a radikálisok száma mellé pedig nyomdafestéket nem tűrő kifejezéssel nyilvánította ki véleményét. Meg sem fordult a fejében, hogy semmivé vált a voksa.

Így lett hat érvénytelen szavazatunk. Szavazóhelyenként vajon összesen mennyi szavazat veszett kárba? Pedig minden egyes érvényes magyar szavazatra milyen nagy szükség lett volna! Igazságtalan lennék, ha a jó példából legalább egyet-kettőt ne említenék. Például azokat a szülőket, akik ünneplőbe öltözve együtt jöttek először szavazó fiukkal, hogy példát mutassanak, miként kell ezt csinálni. Vagy az az évek óta tolokocsis ember, aki vette a fáradságot, és felesége segítségével eljött, hogy leadhassa voksát, pedig a ceruzát sem tudja kezébe venni. Nekik így utólag is köszönjük. A vasárnap délután egyhangúságát egy jól ápoltságú szerb hölgy tette izgalmasabbá. Feldúlva lépett a terembe, nem tudta megérteni, hogy a magyar falucska lakói miért nem beszélnek szerbül, és az a fiú, aki megvilágította a szavazók mutatóját, miért nem tudta neki az állam nyelvén is elmondani, mit akar. Próbál-

tam vele megérteni, hogy községünk kétnyelvű, mire még inkább megerősítette, hogy épp ezért kell mindenkinek szerbül is tudnia. Mondom, a kétnyelvűség Önre is vonatkozik. Ekkor még mérgesebb lett. A bárgyú magyar férj pedig lecsapott fejével, lesütött tekintettel várta, hogy kardos menyecskeje kidühöngje magát és végre elbújhasson a szavazófülkéjében. Vajon ő kire szavazott?

Nem sokat kellett várni az eredményhirdetésre. Már éjfél előtt a félhivatalos adatok azt sugallták, hogy háromnál több magyar képviselőre aligha számíthatunk.

Kasza a sajtót teszi felelőssé, Ágoston és Páll Kaszát vádolja, Kasza mindkettőt egyszerre.

Uraim! Ébresztői! A tükröt nem csak a szép hölgyeknek találták ki. A magyar pártvezérek is bele-bele nézhetnek olykor. Tegyétek meg! Minden rendben a lelkiismeretükkel? Tiszta a kép?

És tisztelt magyarul beszélő szavazópolgárok!

Önök felhőtlenül örülnek a szerb demokraták sikerének? Mit várnak tőlük? Kísérjék csak figyelemmel, mit kapnak szavazataikért cserébe! Ha esetleg ismét becsapták Önöket, legközelebb mérlegeljenek! Néhány oda vetett koncert érdemes-e nemzetáruhává válni, saját népünk ellen fordulni? Látják, a szerb radikálisok ilyesmire sosem vetemülnének. Megtehetnék, hogy róluk vesznek példát. Mármint az összefogásukról. Mert ők ezáltal erősödnek. Mi pedig véstesen fogyunk. Erre is gondolniuk kellene, mert ha elfogyunk, akkor már úgyis minden hiába. Unokáink sem fogják érteni, mit miért tettünk. Itt be is fejezhetném gondolataimat, de eszembe jutott még valami. Wass Albert egyetlen mondata. Ezt jó lenne, ha továbbadnák:

„...Mert ha koldusok is, de az én hegyeim, s ha százszorta vadabb lenne s százszorta gonoszabb: az én népem lenne akkor is, Hun!

S ezért drága nekem valamennyi, s köztük a legutolsó, a legocsmányabbat sem adnám oda tíz idegen bölcsért!”

Magyarkanizsa, 2007. január 25.

Szklák 4., 5.

Én, a délvidéki vadászgörény

Sokáig, nagyon sokáig halogattam ezt az írást. Vártam a kezdeti dühöm csillapodását, de ahogy múltak a napok, bonyolódott a helyzet is, kiváltképpen a lelkiállapotom, és ezzel jó néhányan így vagyunk most itt, a déli végeken.

Magyarok vagyunk, ebben a Tisza menti kisvárosban élek, beékelődve a Járásnak nevezett napszitta puszta és a folyó közé. Tiszta időben, amikor a hajnali pára már fölszívódott, a magasabb fák ágairól látni lehet a szegedi szalámigyár hóka tornyát. A környező települések lakossága jóformán színmagyar, nyakas kun származékok, akiknek életük a munka és a föld szeretete. A múlt században legendák keringtek a kanizsai kubikosokról, szívságukat messze földön is elismerték és méltatták, mert ezek az emberek a családjuk iránt érzett ősi felelősségtől hajtva a legnehezebb munkákat is zokszó nélkül, becsülettel elvégezték. Néha csak dacból vagy virtusból, ám a legtöbbször – bizony ínségből. Mélyen vallásos, bigott katolikus népség a miénk, ahol a megszegendő kenyerre még köröztöt rajzol a fanyelű nagykés.

Anyai nagyapám sintér volt - Isten nyugosztalja! – jó, ha a nevét le tudta írni. Ám a legpallérozottabb tudós elemek okoskodásánál is többet ért egy rövid, csendes megjegyzése, amit a hitlerbajsa alatt nagy ritkán kimondott. Volt miből merítenie, rendesen megtiporta az élet. Nincstelenként nősült, szolgálta a hazát honvédként, futott '44 őszén, hogy a partizánok elől az életét mentse, és megkönnyebbült, amikor ugyanezek a partizánok több ezer délvidéki magyarral együtt „csak” azért hajtották el őket, hogy a frontvonalon munkaszolgálatosként robotoljanak egy újszülött haza érdekében. Bár három és fél évig odavolt, mégis jól járt, jobban, mint azok, akik most a Szigetben vadliliumok alatt jelöletlen tömegsírban pihennek. De ez egy másik történet.

A nagyszülői ház udvarán láttam először görényt, persze, döglöttet. Öregapám „girindeknek” hívta a tyúkólak rettegett pétergáborát, és nem volt hízelgő véleménnyel az említett potentátról, ahogy a görényeket se szeretete. Elűzte őket, ha tudta, ha nem – elpusztította. És a hiszté-

rikus állatvédőket megnyugtató: szerette és becsülte a jószágokat, igaz a házörzői nem kaptak mógumi csontot a névnapjukra, de a nyakörvet sem ismerték, és a hízőra fogott ártálynak nem kellett színes játéklabda a depresszióját kezelendő, mert nem kalitkában, hanem tágas és alommal hintett ólban nőtt fel.

Írom mindezt azért, mert hónapokkal ezelőtt kurta közleményből értesülhettünk a jó hírről: Az EU lassan őrlő aktáimái által kibocsátott útlevelet kaphat az a házi kedvenc is, amely együtt utazik, nyaral/telet gazdjával. Kutyák, macskák és a szép új idők hobbiállatai, a vadászgörények is szorongás nélkül átléphetik az uniós határokat.

Elöttem a babával, hintalóval játszadozó sarjaim, közben megy a tévé, éppen a nagyon fontos Feri beszél rólam, meg a lányaim jövőjéről, azaz csak beszélne, de már régen kiiktattam a hangot, és csak a gesztusaira figyelek. Vizslatom a tekintetét, ahogy szaporán pislog, lapos kézmozdulataival ügyesen kíséri mondandóját. Jól felépítettek, kicsinosították, mint a panoptikumú viaszbaba-híreségeket, és tényleg nagyon életszagúra sikeredett. Olyan alulról jövő keménypapáira. Alapos a PR-gárda munkája. Egy dolgot azonban kihagytak. Hiteltelen. Ugyanis nincsen szíve. Hazudik, szegény. Muszáj neki, mert ha kiderül, hogy az egész lénye csak egy művilég létrehozott reklámfigura valóságtartalmával bír – elveszíti rajongóit. Hasonlíthatna a mesebeli Bádogemberre is, ám azt – mint tudjuk – módfelett bántotta szívtelensége, viszont Feri ez egyáltalán nem aggasztja. És az Istenadta nép elhiszi ezt a viaszfigura-szemfényvesztést, mint ahogy elhitték ama másik, vörös téri viaszbabának a hazugságait is. Pedig lehetne emberibb is ez a Feri.

Sok a közös vonás kettőnkben.

Bár egy évtizeddel idősebb nálam, mindketten szemüvegesek vagyunk. Az övé márkásabb lehet ugyan, de la zakóm nekem is volt a kilencvenes évek elején, igaz nemigen használhattam, mert akkortájt éppen a horvátországi frontszolgálat elől bujkáltam és egy fél telet húztam ki a Margit-sziget cserjésében, meg a Széna téri pado-

kon. Külföldiként nem mehettem hajléktalanszállóra, maradt a hálósákos megoldás, így legalább Ferin kívül én is hangsúlyozhatom, hogy szociálisan érzékeny vagyok, különös tekintettel a csövesek valós problémáira. Feri kéreményen dolgozott, miként én is a félbehagyott egyetemi flepnimmel mint raktárkezelő segédmunkás. Az olcsó kannásbortól és a Kőbányaitól vidám melósok fogadtak maguk közé, akiktől rossz szót soha nem kaptam, az Úr áldja meg őket jószágukért!

Aztán, egy évre rá, amikor már azt hittük, hogy elült a vész, hazajöttem. Huszonevésen számoltam a dinárokon szaporodó nullákat, és fiatal pályakezdőként azon töprengtem, hogy a mai pénzben számolt kb. ezer forint értékű havi fizetésből hány évszázad múlva tudok egzisztenciát teremteni? Ekkor lettem milliárdos, ahogy Feri is... Engem az infláció tett azzá, őt egynéhány ügyes tranzakciója. Nősültem én is, igaz csak egyszer, de a felelőségeink pedagógusok, persze az enyémmek nem számított a szintitűnő pesti diplomája, azt további tíz vizsga árán ismerték el: Belgrádban, szerbül - mert a kölcsönös diplomahonosítás lehetősége egy évtizednyi szomszédolás árán sem jöhetett össze. Aki egykoron heti két órával tanulta az orosz, annak van némi fogalma arról, mit jelenthet idegen nyelven szakvizsgázni. Amikorra Feri nagy nemzetközi cégek ajánlatai bombázták, addigra bennünket is egy NATO nevű nyugati konzorcium szórt hónapokig kazettás, urán- s grafitbombákkal. A feleségem félidős állapotos volt, elsősülöttünk illetően igazi háborús baba, szeptember 11-én látta meg a napvilágot, ám esküszöm, nem tudtuk, mi készül a második szülinapjára.

Az ezredfordulót is Ferihez hasonlóan ünnepeltem, az ő perspektívái a csillagos égig mutattak, ahogyan mi is a fényes csillagokat bámultuk esténként, lévén, hogy éppen áramkorlátozások időszak köszöntött reánk.

Manapság is hasonlóképpen cselekszünk. Mindketten merünk azok lenni, amik vagyunk. Feri hazudozó baloldali, én meg délvidéki magyar vagyok. Nem mellékes körülmény viszont, hogy Feri mostanában rólam hazudozott,

velem és a családommal riogatta az anyaországi honfitársait. Meg is lett a következménye. Csak annak örülök, hogy a lányok még olyan kicsik, hogy nem érzik és nem érzik azt a fájdalmat, amit a Ferihez hasonlók okoztak nekünk. Miután heteken keresztül porig alázták és vérig sértegették a héthatár magyarjait, álságos orcával döfték vékonyunkba a népszavazás pengehideg végeredményét.

Ha valaki netán sajnálni szeretne, kérem, ne tegye. Van nekünk is hazánk, hiszen már két helyről is kiutáltak bennünket. Rejtő megírta volt a megoldást: miképpen Senki Alfonzot, úgy talán a vajdasági magyarságot is közigazgatásilag a Holdra kéne eltávolítani. Mert valljuk meg (bátran!), macerás dolog ezt a háromszázézes egyre fogyatkozó szegény déli rokonságot megérteni, pláne úgy, hogy anyagiakat nem, csak jelképes gesztusokat várnának el tőlünk. Maradjanak ott, ahol vannak, majd vetünk nekik egy-két millát, jól összeugrasztjuk a helyi korrupció vezetőket a koncon, és kipipálhatjuk a délvidéki „problémát”.

Megható volt, ahogy a minap echte szerb ismerősöm az együttérzéséről biztosított.

Néma kézfogásában meg a tekintetében több jószágot véltem fölfedezni, mint a szemforgató magyar kormánypárti politikumban.

Egyet ígérhetek. Neveltetésemből kifolyólag ezután sem fogom utálni az ellenünk fordulókat. Majd sajnálom őket, a kiüresedett szívüket, és majd szánni fogom elszegényedett NEM-es lelküket.

Arról pedig tovább álmodozom, hogy egyszer talán engem is állatszámba vesznek, hogy a veszélyeztetett fajok listájára mi is fölkerülünk, hogy lesz egy csendes rezervátumunk, ahogy a kihalófélben lévő állatoknak dukál. Jelenleg passzus nélküli vadászgörényre hasonlítok, mert Feri érveléséből adódóan csak zsákmányszerzés céljából mennék Magyarországra. Meghagyom őt ebbéli hitében.

Mondtam már, sok a közös bennünk.

De ha én vadászgörény vagyok, ő vajon miféle lehet?!

Levélféle egy rádióriporternek

Tisztelt N. N. Úr!

A napokban a rádióban az Ön kontaktműsorát hallgattam, amelynek középpontjában az '56-os forradalom és szabadságharc ötvenéves évfordulója kapcsán kitört magyarországi zavargások álltak. Önt mint riportert az érdekelte, hogy a délvidéki magyarság miként viszonyul ezekhez a történésekhez, azaz mennyire érzi a sajátjának azokat a gondokat-bajokat, amelyek ezeket a sajnálatos eseményeket kiváltották. Nagyon hasznosnak tartom a téma boncolgatását, talán többször is kellene róla beszélni, mert ezzel kapcsolatban nagyon nagy a fejekben a zűrzavar. A hallottak mégis nagyon elszomorítottak. Nem is a betelefonálók véleménye döbbsentett meg, hisz általában tájékozatlan, hiányos nemzettudattal rendelkező, megtévesztett egyénekről van szó. Engem a műsorvezető magatartása lepett meg. Én helytelenítem az ilyen fajta műsorvezetést. Azt, hogy a betelefonálóknak a véleményét mindig helyeselte, tévesen értelmezett udvariasságból, miszerint a hallgatónak mindig igaza van. Helyeselte azokat a véleményeket, nyilatkozatokat is, amelyek Magyarországot és az ottani magyarságot vádolták, nem szállt vitába azokkal, akik megtagadták hazájukat, akik azt közölték, hogy ők csak vajdasági magyarok, akik nem hajlandók sorsközösséget vállalni az anyaországi magyarokkal, elhallgatva azt, hogy a „vajdasági” magyar nem képezhet egy külön nemzetet. És ha a nyilatkozóknak az anyaországból nincs valami hasznuk, mint pl. az állampolgárság birtoklásából vagy a vízummentességéből, akkor nincs is szükségük Magyarországra, a hazájukra. Én elvártam volna az ilyen megnyilatkozásokkor, hogy a műsorvezető vitába szálljon velük, és a dolgokat a helyére tegye. A megtévesztett emberek előtt feltárja az igazságot. A mesterségesen és tudatosan kialakított magyar-magyar szembenállást feloldja, megmagyarázza a tévelygőknek, hogy mit jelent a haza és a nemzet önzetlen, igaz szeretete, mert csak így van értelme az egész műsornak.

Először azt kellett volna tisztázni, hogy nem Magyarország és az ott élő lakosság tagadott meg bennünket, hanem a most hatalmon lévő haza- és nemzetellenes, a külföldi érdekeket kiszolgáló, bolsevista Gyurcsány-kormány, amely sokkal nagyobb rombolást végez az anyaországban, mint a határon túlra szakadt magyarságnál. Gyurcsány volt az, aki megfélemlítette az amúgy is elbutított, már a Kádár-korszakban nemzettudatától megfosztott magyar népet. Azt is el kellett volna magyarázni a nemzetet mocskolóknak vagy a hazát tagadóknak, hogy az sem igaz, hogy az anyaországiak úgy általában megtagadtak bennünket. Számtalan példával lehetett volna érvelni, miszerint pl. a hódmezővásárhelyiek minden határon túlit, ha igényt tart rá, tiszteletbeli polgárrá fogadják, de nemcsak ők, más városok lakosai is ezt tették. Számtalan neves személy a 2004-es december ötödikei népszavazás csúfos „eredményéért” nyilvánosan bocsánatot kért. A testvértelepülések lakosságával kiváló kapcsolatokat tartunk fenn, és segítenek, ahol csak tudnak. Nem beszélve arról a több milliós országos segítségnyújtásról, ami nélkül számtalan magyar intézményünk (a szabadkai és zentai magyarház, a két tehetséggondozó gimnázium, az újvidéki és a nagybecskereki kollégium stb.) fel sem épülhetett volna, a működtetéséről, hogy ne is beszéljünk. Minden határon túli magyarul tanuló gyermeknek az anyaország magyarsága 20 000 forintot fizet ki, miközben az otthoniak sokszor nagyobb szegénységben élnek, mint akik a pénzt kapják. Mennyi délvidéki magyaroknak nyújtottak segítséget akár az előírásokat megszegve is az ottani orvosok, még a saját egzisztenciájukat is veszélyeztetve, ami miatt most egyesekre a börtön vár. Hasonlóképpen segítettek az anyaországi pedagógusok a délvidéki diákokat, még akkor is, ha erre nem volt törvényes keret, csak azért, mert együttéreztek velünk. Számtalan magyarországi ismerősöm a ceausescui időszakban hetente vitte az élelmet, a könyveket, a ruhát stb. a határon túlra szakadt erdélyieknek. Egy segélyt szállító sofőr pedig az életével fizetett ezért. Tehát, ha kellett, az

anyaországi magyarok nagy többsége, az igaziak nem felejtették el a határon túlra szakadt nemzettársaikat. Persze, ez nem vonatkozik a baloldali kormányokra, amelyek, Orbán Viktor szavaival élve, ha csak tehették, mindig keresztbe tettek nemzetüknek. De ezért nem a magyarságot kell elmarasztalni, hanem a vétkeseket.

Mielőtt azonban megvádolnánk valakit, először szálljunk magunkba, és kérdezzük meg magunktól, hogy amikor nekünk jól ment, akadt-e olyan délvidéki magyar, aki önzetlen segítséget nyújtott volna az anyaországi magyaroknak. A hatvanas, hetvenes években, amikor az olcsón megvásárolt nejloningért vagy a feketén behozott „suskavácért” (olasz esőkabátért) kilószámra vásároltuk Magyarországon a sajtót, a szalámit, szilvesztereztünk a budapesti szállodákban, dőzsöltünk, több száz forintot adtunk a cigányoknak, ami akkor nagyon sok anyaországinak az egyhavi fizetése volt. Akadt-e akkor legalább egy délvidéki magyar, aki az erdélyieket megsegítő támogatáshoz hasonlóan, a Kádár-korszak börtönbe zártjainak, megnyomorítottjainak családtagjait segítette volna? Mi akkor nem élelmet, ruhát vittünk az anyaországiaknak, mint tették azt az erdélyiekkel az anyaországiak, hanem százsámra vittük a busás haszonnal járó alkoholt, a vinyakot, mert ha már nincs mit ennie az anyaországi magyarnak, akkor legalább alkohalmámorban felejtse az éhségét, és pusztítsa önmagát, ha már nem pusztult el a forradalomban. És mindezek után, és ennek ellenére, mégis nagyon sok odaválói nemzettársunk, feledve az akkori magatartásunkat, testvérként fogad el bennünket. Mi pedig mit teszünk még ezek után is? Megsértődünk, kijelentjük, hogy nem is érdekelnek bennünket ők, mert egy piaci kofa, egy szűk látókörű elárusító vagy egy pökhendi vámos tisztességtelenül szólt hozzánk. Aki ezért megtagadja hazáját és nemzetét, nemcsak rossz „vajdasági” magyar, ahogyan több betelefonáló magát vajdasági magyarnak nevezte, hanem sokkal inkább rossz magyar, aki embernek is hitvány.

Persze, azt is tudnia kell az ilyen, korábban jugó-magyarnak, most pedig, amikor már a jugoszláv eszme szertefoszlott, egyszerűen „vajdasági magyarrá” változottak, hogyha nem hajlandó sorsközösséget vállalni az egyetemes magyarsággal, akkor nem vallhatja magáénak Petőfit, Madáchot, Liszt Ferencet, Bartókot, Munkácsyt, Szent-Györgyi Albertet, Körösi Csoma Sándort, Puskás Öcsit, a magyar történelmet, a kultúrát, a magyar tudomány eredményeit stb., és gyökértelenül, mert az

odatartozást saját maga tagadta meg, az idetartozását pedig a sovíniszta szerbség nem fogadja el, azaz senkihez sem tartozva, kapaszkodók hiányában, hazátlanul csak sodródik a világban, míg el nem vesz egy „téves csatatéren”...

A napokban a Magyar Szó egyik körkérdésében egy zentai fiatal lány, aki melleleg rádiós újságíró, azt nyilatkozta, hogy ő már unja ezt az `56-os megemlékezés körüli hercehurcát. Azt, hogy ötven év után végre megünnepelhetjük azt a nagyszerű történelmi eseményt, amikor ez a csöppnyi magyarság világtörténelmet írt, csodát csinált, és az is unalmas már neki, hogy a nemzet siratja a több mint 400 kivégzett honfitársunkat, a több száz elesett forradalmárt, és a 250 000 földönfutó magyart. Neki unalmas már hallani azt a sok fájdalmat, amikor `56 karácsonyán, Márai szavaival élve, a magyar nép lógott a fán, mert a bulizást jobban élvezte.

Jó lenne egyszer már azt is letisztázni, hogy a „vajdasági” magyar mit tekint hazájának. Magyarországot vagy azt a sok másikat, ami már volt Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Jugoszlávia, Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság, Kis Jugoszlávia, Szerbia és Montenegró vagy Szerbia. Lehet-e egy élet alatt állandóan hazát változtatni. Mert igaz, hogy van az embernek, ha a sors úgy hozza, több befogadó hazája, de egy igaz magyarnak csak egy hazája lehet, még akkor is, ha a határok százszor átviharzanak a fejünk felett. **Egy székely kapu felirata szerint: házad bárhol, és akár több is lehet, de hazád csak egy van.** És ezt a hazát ne csak akkor szeressük, amikor belőle hasznunk van, hanem sokkal inkább akkor, amikor bajban van. Azoknak a sértődött nemzettelagódnak azonban azt is tudniuk illene, hogy a kettős állampolgársági jogokhoz és előnyökhöz a kötelezettségek is hozzátartoznak. Hogy az állampolgárság felvételekor esküt kell tenni Isten és ember előtt, miszerint ezt a hazát, Magyarországot akár az élete árán is védeni, oltalmazni fogja, tetteivel a nemzet gyarapodását szolgálja, és esküjéhez mindig hű marad, amíg a halál rá nem köszön. Ennek tudatában vajon mennyi sértődött „vajdasági” magyar tolong majd az előnyökért, mennyi lesz az érdek-magyar, és mennyi az igazi.

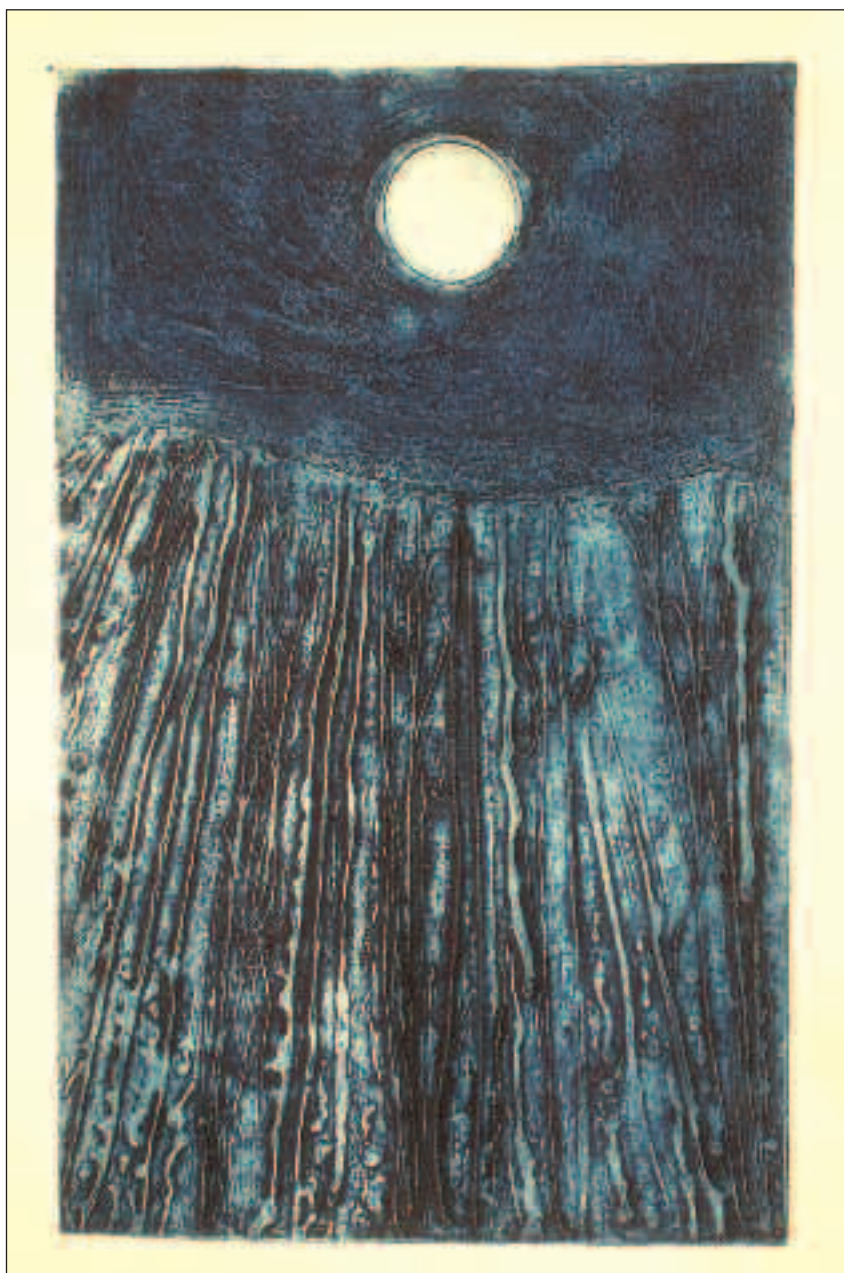
Mert amint Márai Sándor írja: „Mindig, mindent adjál oda a hazának. A világnak nincs semmiféle értelme számodra hazád nélkül. Ne várj jót a hazától, s ne sópánkodj, ha megbántanak a haza nevében. Mindez érdektelen. Egyáltalán semmit ne várj hazádtól. Csak adjad azt, ami legjobb életedben.

Ez a legfelsőbb parancs. Bitang, aki azt a parancsot nem ismeri.” Mert **„a haza te vagy, szőröstül-bőröstül, testi és lelki mivoltodban; ő szült, ő temet el, őt éled és fejezed ki, mind a nyomorult, mind a nagyszerű, lángoló és unalmas pillanatokban, melyek összességé életed alkotja. S életed a haza életének egy pillanata is.”** Márai ezt nem csak vallotta, hanem életével bizonyította is. Csehszlovákiában, a mostani Szlovákiában született, Magyarországon csak egy rövid ideig élt, negy-

ven évig szerte a nagyvilágban volt háza, lakása, de hazája mindig csak egy volt, amelyhez haláláig hű maradt.

Tisztelt N. N. Úr! Szerintem ezt kellett volna elmondani a betelefonálóknak, a nemzetgyalázóknak, a nemzettagadóknak, a „csak vajdasági magyaroknak” és azoknak, akik egy sértő kijelentés miatt megtagadták hazájukat, az egyetemes magyarságot, valójában a saját nemzetüket.

Tisztelettel üdvözlö: G. J.

Parlag II.

Asztaltársaságaink témáiból

A szemünk előtt zajló közéletnek részesei az asztaltársaságok, akkor is, ha a közügyek megtárgyalásáról, a községi fórumokkal ellentétben, közleményt nem adnak ki. A közlemények esetében egyébként is nagyon megválogatnám, ha községi fórumtag lennék, mivel rukkoljak ki a közösség elé. Hát először is azzal, ami érdekli a földi halandót. Például engem az álomkór kerülget, amikor is Szabadka honatyái hírt adnak egy-egy küldöttségnek a látogatásáról, amelynek – tiszta a kép, nekik is, nekem is – nincs más célja, mint a mi küldöttségünk látogatásának egy díszebéd köré arransált viszonzása. S ezt olyan hangsúllyal, pompával adják elő, mintha csakugyan lenne értelme az egész történetnek. De így sincs.

Hat értelmiségi beszédtemájából szeretnék közzétenni egy kis ízelítőt. Elsősorban azért, mert érdekes a téma, mondhatnám közérdek: „A magyar kormányok milliárdokat fordítottak a határon túli oktatásügyre. Ám **a magyar iskolákba beiratkozók létszámának fogyatkozását ez ideig jószerével nem sikerült megfékezni.** Szomorú tényként kell elkönyvelnünk, hogy a magyar gyerekek közül hozzávetőlegesen **minden negyedik nem magyar nyelven történő képzésben részesül.**”

Erről az újsághírről érdemes elvitatkozni.

Mindenekelőtt mi lenne, képzelem el én ritka csilagóráimban, ha a közélet szereplői a sajtóban, rádióban elkezdenének köznapi nyelven szólni hozzánk, kerülve a mesterkelt, „műnyelv” semmitmondó halandzsáit, amivel arról akarnak (műkedvességgel) meggyőzni, hogy *legjobb nekünk délvidéki magyaroknak itt maradni a szülőföldön.* Ők ugyan a maradás helyett az érvényesülés szót használják, eleve azt a képzetet keltve, hogy aki marad, az érvényesül. Ez azért önmagában így sántít. És ezt a sántikáló logikát – a műnyelv mögé rejtőzés ellenére – nagyon megérzi János bácsi Kishegyesen és Juci néni Bácsfeketehegyen. János bácsi, aki az *anyaország-*

ba küldi orvosnak szánt gyermekét, azzal a tudattal együtt, hogy sejtí, nemigen fog majd visszatérni mint szakember, Juci néni Feketehegyen, *amikor szerb elemibe íratja a gyermekét,* a – szerinte – jobb érvényesülés reményében. János bácsi is, Juci néni is a tömbmagyarság keretein belül élnek. Mindketten állandó alanyai szociológusaink évenkénti felméréseinek, s mint ilyenek becsülettel hozzájárultak az anyaföld tudományos intézményeinek tájékoztatásához, akár egy-két doktoranduszi cím megvédéséhez is, ami dicséretes. Továbbá a megnevezettek azt is jól tudják, hogy

- a magyar iskoláskorúak száma évről évre csökken
- „a nem magyar óvodát/iskolát választó, részben vagy egészben magyar szülőktől született gyermekek, a szülőföldjüket elhagyók, valamint a nem továbbtanulók hiányukkal tovább erodálják a határon túli magyar oktatás intézményrendszerét.”

Egyetértenek azzal is, hogy

- az anyanyelvű oktatás a magyar identitás megőrzésének egyik legfontosabb eszköze -

és még sok más egyébvel, amit az utóbbi 15 év alatt politikusok hada, serege a köztudatba beleprépselt.

Két dolgot azonban - hiába a fenn jelzett tudásuk-továbbra sem értenek! Egyik sem titok. Elmondták ők ezt saját szavaikkal már többeknek, mindhiába, elmondom hát én is:

1. Nem érthető, nem egyeztethető össze a gyakorlattal, amit naponta hall az ember a rádióban, olvas a sajtóban, hogy ma itt Európában olyan világban élünk, amely az anyagi javak és a munkaerő szabad mozgásáról szól. Arról beszél a tévé, hogy évek óta csökken Magyarország aktív korú népessége, a gyerekeinknek meg azt üzenik, maradjatok otthon. Határok légi-esítése, megnyíló sorompók, kapuk, csökkenő magyarság a *köztudatban*, nemzettársaink hiányos ismeretei rólunk, a nemzetbe fogadás megtagadása,

szellemi és fizikai megalázása gyerekeinknek léptenyomon itthon és odaát, a „legjobban teszed, ha ott-hon maradsz” üzenete a *gyakorlatban*. Lehet ezeket összeegyeztetni, vagy valaki csúfot üz agybéli kapacitásunkkal? Nem akarok példálózni a kosovói, a líkai menekültek felkarolásának konkrétumaival, bár nagyon a számon van. Nem is kell példálózni szavakkal, mert látja Isten, mi történik, és azt üzeni szent könyvében, hagyjuk a végső elbírálást reá. Ám látja ezt János bácsi, látja Juci néni is, megtanulták, hogy itt ebben a délvidéki viharzónában figyelni kell mindenre. Mert a szüleiktől, nagyszüleiktől ezt hallották: „itt csak magadban bízatsz és a jó Istenben.” Kijönnek (inkább ruccannak) a politikusok, jegyzetelnek is szaporán, de sem felelet nem érkezik erre a gondjukra, sem cáfolat a nagyszülőktől kapott tanácsra. Körülnéznek hát, és ezt dünnyögik: itthon maradni úgy lehet, ha *van esélye a megélhetőségnek*. Ez idáig pedig az nincs.

Másodszor: nagyon fájlalom én azt, ami Juci néni családjában történik - mármint a szerb elemibe iratást -, de igyekszem megérteni, hogy az identitás és a kenyér küzdelmében a kenyér javára dől el sok esetben a mérleg nyelve, ***mindaddig, amíg csak rábeszéléssel és évi húszezer forinttal*** veszünk részt a küzdötéren. Ez vajmi kevés. Személyes tanúja vagyok, hány magyar középiskolás hátrált meg az egyetem kapui előtt a tökéletlen szerb nyelvtudás miatt. Aztán újabbak hullottak el az első év emberpróbáló vizsgái során. Ahol több százra tehető a túljelentkezők száma, mint például az orvosi, gyógyszerészeti, állatorvosi, fogászati karokon, ott megeshet, hogy kevésbé rugalmas a professzor a magát kifejezni nem tudóval szemben. Ezt a szimpla igazságot nagyon is tudja az a szülő, aki elhatározta, reálszakmára adja a gyereket. Ha tudja, innen már csak egy lépés a szerb elemibe iratkozástól, hiszen azt is tudja, magyar környezetben élő gyermeke nem tanulja meg olyan szinten a szerb nyelvet a magyar elemi és középiskolában, amivel minden hátrány nélkül nekivághat a felvételinek, illetve az első év vizsgáinak. És itt lenne a nagy vízválasztó! Ha a szülőket biztosítani tudnánk, hogy ebben a tekintetben *nem lesz hátrányos helyzetű a gyermeke* (erre való lenne teszem azt a délvidéki magyarság szép számú civil szervezeteinek egyike-másika). Egy magyar szülő sem gondolkozna a szerb elemibe iratásról, mert egyszerűen nem lenne miért. Ezen a

ponton azonban a megoldás helyett a falnak ütközünk.

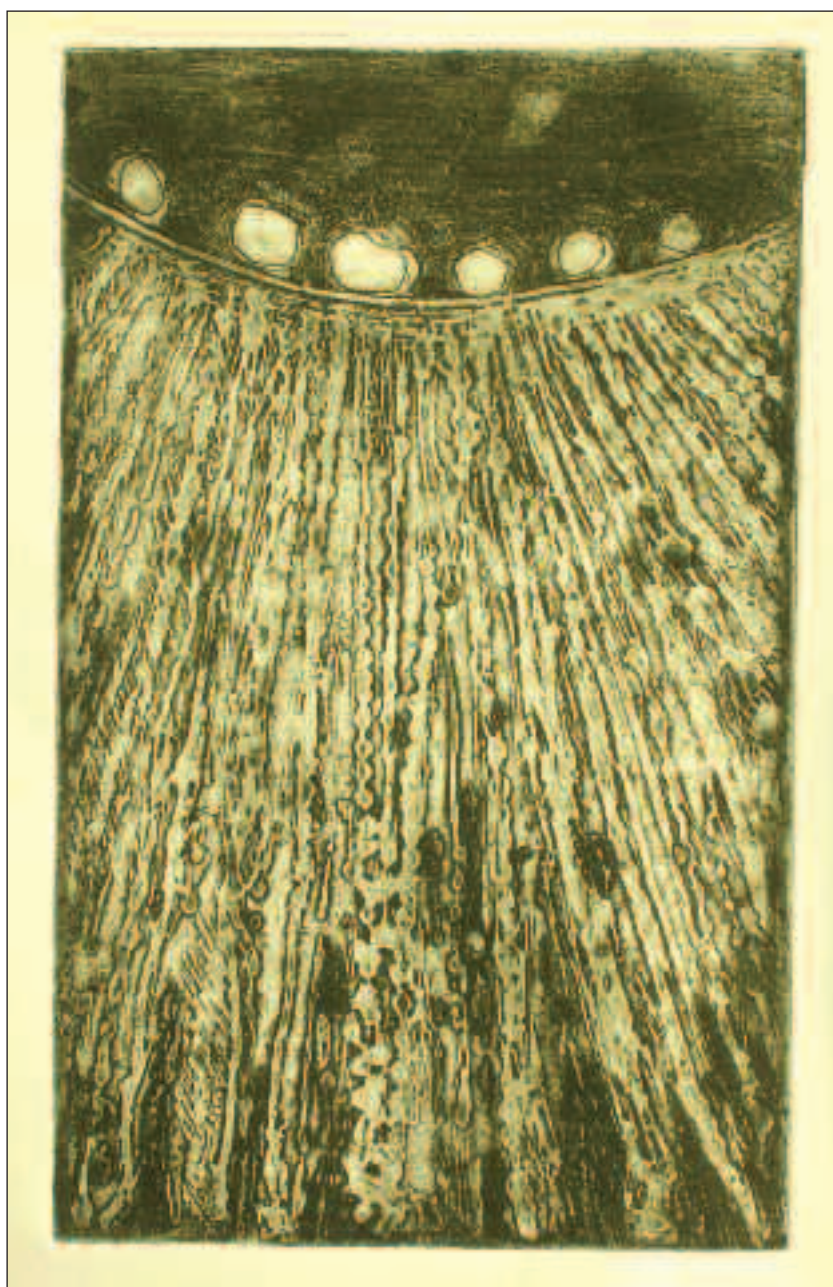
Némely pedagógus szerint a szerbnek mint idegen nyelvnek a tanításával van baj. Nem így kell tanítani, nem mint idegen nyelvet, mondják 50 év tapasztalata után (!), hanem mint környezeti nyelvet. Ennek az elgondolásnak aztán van egy ellentábor, s ha már ilyen szépen összejöttek, hosszadalmasan elvitatkoznak. Nem csatlakoznék hozzájuk, csak annyit engedjenek megvallanom: én sem sajtátítottam el a szerb nyelvet a felvételi vizsgák szintjéig, mert a szabadkai gimnázium tanárai feltették: a rendelkezésükre álló 4 év alatt az egész Gorski venacot bemagoltatják velem, egy csomó irodalmi szöveggel együtt. Ha Szarajevóban nem nyílik újonnan orvosi egyetem, ahol nem kértek felvételit, bizony ma a szabadkai kórház helyett a bácsfeketehegyi malom nyugdíjasa lennék (nyugdíjasként ugyan majdnem egyre megy). Szarajevóba érve egy csantavéri társammal nem tudtunk a gimnázium adta szerb tudásunkkal eligazodni, merre van az egyetem. Az első két vizsgára szóról szóra bemagoltam az anyagot, nem igen tudtam, miről beszélek. Embertelen dolog volt. Asztaltársaságunk sebészorvosa azt vallja, ha nincs a zágrábi egyetemen egy-két jóindulatú professzor, aki elnézi az első vizsgákon a nyekergését, kinlódását, soha nem lesz belőle sebész. Ez a sebész 30 aktív sebészeti éve alatt cca. 12 000 nagyoperációt végzett és évente több ezer csak magyarul értő embertársunknak magyarázta el anyanyelvén a baját-betegségét és javasolta annak orvoslását. Elmondhatjuk, hogy ezt az embert a véletlen avatta orvossá, pontosabban a Vajdaságból elszármazott egy-két professzor jóakarata vagy kegyelme, ahogy tetszik. Szimpla tények ezek, de az asztaltársaság hat egyetemet végzett tagja közül az a kettő, aki magyar környezetben nőtt fel, ezt vallja és állítja, míg a harmadik egyetemi tanár, aki nemrég ment nyugdíjba, megerősíti: ma sincs ez másképpen. Sajnos, neki kell hinnem.

A tantervben van a hiba, érvelnek mások, ami úgy-szintén 50 éves gond immár, míg megint mások, elmosolyodnak a probléma hallatán: ugyan, ugyan, nem lehet iskolában megtanulni egy nyelvet, csak az alapozást. Hát akkor nincs kiút? Van, mondják az utóbbiak, a családi környezet. *A cseregyerekek intézményének megszervezése*. Ezt pedig a mi gyakorlatunkban mindenki szervezze meg egyedül, ha tudja. Nem

segít sem az érdekszövetség, sem a civil szervezetek, sem a pártok. Félő, amíg kiderül, mi az igazság a sok vitázó között, továbbra is elherdálódnak a tehetséges magyar gyerekek.

A magyar közvéleményt átnevelni nem sok az esélyünk. De nem előnyös átvenni az otthonmaradás doktrínájának betű szerinti kényelmes, konfrontációmentes szövegét, módosítsunk rajta a reális szerbiai életlehetőségek számbavételével.

Másodsorban, van-e ma nagyobb gondunk, mint az, hogy amíg be nem indul a magyar nyelvű egyetemi oktatás, az anyanyelven végzett középiskolából olyan szerb nyelvtudással kerüljenek ki gyerekeink, amivel könnyedén túljutnak a felvételi és az első év kiválogató vizsgáin. Ezt tessék már megoldani, mert ez a nagy gondja a mi János bácsinknak, Juci néninknek, akik életüket tették arra, hogy egyetemi diplomás embert nevelnek a gyermekükből. Oldjuk meg, hogy tehesék ezt a mi hasznunkra.

Parlag III.

FŐNIX-SORS

Végleg sötét időbe tévedtem,
Fénysugarat hiába les szemem,
a gondolat csontágai alatt
érzelem üde zöldje nem serken.
Denevérszárnyon a látóhatár.

A vérdübörögtető misztikus
forradalom hősi érzéseit
elveszíti az éretlen idő.
Fátyol mögött reszket a fényeső.
Kit hívhatnál még segíteni, el?

Orfeuszok ereszkedtek alá
Kedvesükért, varázsfuvolával.
A szabadság útja lehet övék:
Szabadnak lenni szív-isteniség!
A Főnix-sors lett minden az úr.

Oszlop I.

Isten kegyelme kíséri munkánkat

Beszélgetőtárs Gubás Ágota

• **Nem tudom, hogy van-e gyermeke, de a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínházat bizonyára kedves gyermekének tartja.**

Van egy fiam és egy lányom, de az Udvari Kamara egy szintén nagyon szeretett gyermekem. Ezt a színházat 2002-ben hoztuk létre Magyarkanizsán azért, hogy a XX. század magyar sorsfordulóit, a jelenünket meghatározó múltunkat színre vigyük. Az 1918-19-es események, Magyarország szétesése máig meghatározza nemcsak a közösségünk, hanem az egyén sorsát is, külön-külön. Ebben benne van a kishitőségünk, reményvesztettségünk, sok minden onnan ered. Ke-restünk szindarabokat, amelyek erről szólnak. Döb-benten állapítottam meg, hogy nincs, nem íródtak meg.

• **Mi lehet ennek az oka?**

A két világháború között a fájdalom. Gondoljunk csak bele, hogy milyen világ tűnt el akkor. Csak néhány példát mondok, mire gondolok. Szabadkán 1892-ben vezették be a villamost és az áramot. A világpiacon a szabadkaiak a legdrágább villamosokat vásárolták meg, akkor még egyenáramúakat. Amikor fékeztek vele, akkor a fékenenergia árammá alakult át, s ezt küldték vissza a központnak... Vagy vegyünk egy használati tárgyat példának. A napokban Budapesten egy pazar bútort láttam. Ezt az 1800-as évek második felében készítették. Hatalmas szekrény, amit hat rézcsavar tart össze. A románok bevonulása előtt szét-szerelték, egy Eger melletti pincében az alsó szinten ásták el, majd miután a románok eltakarodtak, elő-szedték, s amikor jött az igazi, hamisítatlan vörös tatárjárás, a Vörös Hadsereg, akkor ismét szétszerelték, elrakták. A tulajdonosoktól elvették a házat, kitelepítették őket, majd visszaköltöztek, megismerkedtek a betelepített emberekkel, eltartási szerződést kötöttek, s miután megörökölték a saját házukat, akkor bontot-ták ki a pincét, vették elő és összerakták azt a bútort, ami előtt az embernek a lélegzete eláll, mert

Andrási Attila rendező

olyan hatással van rá a mestermunka. Ez a világ súlylyedt el a kataklizmákban, s nekünk ezeket a meghatározó történelmi csomópontokat be kell mutatnunk.

• **A színpad ennek a legátélhetőbb kifejező eszköze?**

Sokkal átélhetőbb, mint a film. Ugyanis ugyanazt a levegőt szívjuk, mint a színész, s a művész ott előttünk éli át ezeket a sorsfordító pillanatokat. Amikor az újdéki Művészeti Akadémiára beiratkoztam, engem a film érdekelt a legjobban, de egyszer a belgrádi nemzetközi színházi találkozón, a BITEF-en látva Roberto Culi rendező egyik rendkívül szuggesztív, a színészi játékon át kisugárzó félelmetes előadását, döbben-tem rá, hogy engem ez érdekel igazán: az erőteljes színészi kifejezés, úgyszólván minden kellék nélkül. Nem nagyon kell nekünk egyéb, mint jó jelmez, dísz-letből egy kevés, és az is csak egyértelmű jelet adó tárgy lehet. És a színészt az ember egyszerűen be-dobja a mélyvízbe – persze, nagyon jól felkészítve, keményen dolgozva a szövegen. De nemcsak azon. A színésznek ismernie kell az egész akkori kort. Például a Kamaraszínház első bemutatóján, amely ösbemuta-

tó volt, **Németh Ákos Vörös bál** című drámájában rengeteg messianisztikus félőrült kommunista szaladgál. Különböző okokból hisznek: ki totális naivitásból hisz abban, hogy eljön az a kor, hogy mindenki annyit dolgozik, amennyit akar (ismervén az emberi természetet, ehhez hozzátehetjük, tehát semmit), s mindenki annyit vesz el a közösből, amennyit csak akar (tehát szinte mindent), és még abban is hisz, hogy ez működik – persze, általában akik mindezt mozgatják, azok ebben nem hittek. Ahhoz, hogy érthessük a kommunizmusnak ezt a messianisztikus megjelenését, már meg kell ismerni Bakunyint, megnézni a 19. század forradalmárait, akik úgy éltek, mint valami akkori próféták. Kézről kézre adták őket, általában gazdag emberek. Bakunyin úgy járkált Németországban, hogy különböző tehetős emberek, gyárosok lehetővé tették az útjait, megszervezték a beszédeit. Tehát a színészek meg kell értenie azt az embert, akit alakít, és nemcsak úgy balkézzel felválni a színpadra, mint ahogy nagyon sok kőszínházban teszik.

• **És emellett utalnia kell a megjelenítésben a mai vörös utódokra is.**

Intenzíven tanulmányozom ezt a korszakot. Az a döbbenet, hogy a szocliberális embertípus a magyar történelemben való megjelenése óta a mai napig változatlan. Mondok erre példát. Nagyon nehezen találunk olyan embereket, akik lelőtték Tisza Istvánt. Különböző pénzüsszegeket ajánlottak, s végül Pogány József megszervezte, s ő is ott volt a kivégzésénél. Kaptak 10-10 ezer koronát azonnal, és nagyköveti állásokat ígértek nekik, hogy távol legyenek tartva. Miután Linder Béla, aki fölöszlatta a hadsereget, kijelentvén, hogy nem akar katonát látni, s kilencnapos hadügyminisztersége után lemondott a tisztségéről, Barta Albert lett a következő, aki egy parancsnok, csapattiszt volt. Megérkezett a hadügyminisztériumba, s csak az államtitkárral tudott beszélni, mert Linder Béla olyan részeg volt, hogy elhasalt a kanapén, s képtelen volt felkelni. S kivel találkozik Barta Albert? Nem mással, mint Pogány Józseffel, aki mondja neki, hogy hát ő most egyelőre csak kormánybiztos, de meg van neki ígérvé: ő lesz a washingtoni nagykövet, amire Barta Albert nevetésbe tör ki (azt fejezve ki, hogyhát ekkora tahót nem lehet odaküldeni). De lehet, igen, lehet. S nézzük meg, hogy mit tesznek a jelenlegi utódaik. A jelenlegi külügyminiszter asszony, akit a kinevezése után megkérdezett az ellenzék a bizottsági meghallga-

táson, hogy „asszonyom, Ön nem lepődött meg, amikor megkapta a felkérést?” (Tudniillik pszichiáterről van szó, életében nem foglalkozott a külüggyel, pedig azért az egy szakma.) Azt felelte, hogy dehogynem, én is meglepődtem...

• **Térjünk vissza az Ön szakmai útjához, amikor a film helyett a színpadot választotta. Hogyan jutott el az első rendezésétől, amely az újvidéki Szerb Nemzeti Színházban volt egy szerb Strindberg-darab, a saját 2002-ben létrehozott magyar programszínházáig?**

A főiskolán szerbül tanultam, Bora Drašković volt a mesterem, nagyon jól együtt tudtam működni a szerb színészekkel, nagy élvezettel készült a Strindberg-darab. De kicsit zaklatott időszakom volt az, mert akkortájt volt egy vasúti szerencsétlenségem, két évig hol gipszben voltam, hol műtöttek. Ezt az előadást is mankóval, gipszben rendeztem. Utána a szabadkai színházban voltam, s miután láttam, hogy szinte minden magyar színész elmegy, akkor visszatartó erőnek gondolván írtam egy darabot, amit négy nappal a bemutatás előtt Ljubiša Ristić lezedett. Ez a román forradalom előtt volt, s a darabban a tömeg elsöpri a kommunistákat. Akkor kiléptem a színházból, s amikor elkezdődött a délszláv háború, akkor átmentem Magyarországra. Tudtam, ha belekezdenek, akkor térdig állni fog a vér. Családosal mentem el. Tanítottam színészetet magániskolákban, majd úgy éreztem, hogy a lelkiismeretem arra kötelez, hogy foglalkozzak a délszláv háborús problémával, s akkor öt évig a menekülttáborokat jártam. A rádiószínháznak készítettem dokumentumdrámákat. Kaptam díjakat. Az egy nehéz időszak volt. A végén már reszketett a kezem, mert az örületek netovábbját kellett végighallgatni arról, amit tettek az emberekkel...

• **S ezek a tragédiák kihatottak arra, hogy elhatározza: a magyarság történelmi sorskérdéseivel kíván foglalkozni mintegy misszióként - mert ami Magyarokanizsán elindult, az egy misszióknak tekinthető.**

Az az igazság, hogy először is arra hatott ki, hogy megszabadítson attól a lila ködtől, ami minden művészeti iskolában, minden művészettel foglalkozó emberre ráragad: amikor a forma fontosabb a tartalomnál, amikor a személyes siker utáni szomjúhozás erősebb annál, mintsem hogy átgondoltan mutassuk be azt, amit ki akarunk fejezni, s meg tudjuk ítélni, hogy

egyáltalán érdemes-e a kifejezésre, vagy pedig valami mást keressünk. A témát, a témának a fontosságát harmadrendűvé degradálja mind az elektronikus, mind a nyomtatott média legnagyobb része, egyáltalán a korszellem és azok, akik ezt irányítják. Pályázatokon kimondottan olyanokra adnak pénzt, amiben nincs téma. Ezt tudom, mert én is pályázok. Például **Siposhegyi Péter Halottak napjától virágvasárnapig** című drámájának egyik anyaországbeli előadásán, egy kommunista környezetben, az előadás után fölajánlották, hogy a következő évi produkciónkat fizetik, sokkal nagyobb összeggel, mint amennyiért ezt az említett előadást egyáltalán létrehoztuk, csak ne szólna semmiről.

• **A Kamaraszínház 2002-es konkrét létrehozását milyen gondolat szülte meg?**

Én nagyon nagy reményekkel vártam, hogy ismét legyen magyar színház Szabadkán. Kínomban még a háború kitörése előtt két kedves barátommal összefogván még arra is gondoltunk, hogy részvénytársaságot hozunk létre. **Lantos László** irodalommal, színházzal, **Kasza László** zenével foglalkozó ember volt, kézműves műhellyel rendelkezett, s akkor úgy gondoltuk, valamiféleképpen megteesszük saját erőből. Az én nemzedékemnek mindig rendkívül fontos volt az államtól való függetlenség. Mi a kommunizmusban nőtünk föl, az állam mindenkinek a torkát fogta, nem lehetett moccani. De hát kitört a délszláv háború. Szilveszter napján az Újvidéki Televízióban voltunk a híradóban ezzel a tervünkkel, de márciusban már egyértelmű volt, hogy háború lesz, s akkor minden megállt, szétsodort bennünket az élet. Reménységgel vártam az újrakezdést, **Jónás Gabriella** kezdte el, s örömmel néztem. Vártam azért azt, hogy összeszedik a régi színészeket is, tehát hogy a tapasztalat megőrződjön. Akkor utána **Kovács Frigyes** jött. Neki sugalltam többször is, hogy fontos lenne drámatáborokat tartani a magyar történelemről, drámapályázatokat meghirdetni, s kiválasztani a legjobbakat. De valójában ez nem lehet megvalósítani egy népszínházi keretben, mert annak többreüt feladatot kell ellátnia, szórakoztatnia is. Akkor úgy gondoltam, ha már nem lehet ezt így megtenni, akkor programszínházat fogok létrehozni. Még 1995-ben Budapesten megalapítottam a Hon Alapítványt, amikor a rádióban kaptam egy díjat a Kórógyról készített rádióműsoromért. Azt a pénzt nem vettem fel én sem, sem a szerkesztőnő. Az alapítvány

célja, hogy a Kárpát-medence magyar kultúráját ápoljuk. Volt hogy könyveket gyűjtöttünk, különböző dolgokat csináltunk, s 2002-ben a **Hon Alapítvány, Péter Ferenc** mint a **Kosztolányi Színház igazgatója** és a magyarkanizsai **Cnesa Művelődési Központ** közösen kötöttünk egy négyéves szerződést a Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház megalapításáról, amelynek célja volt, hogy évente 1-2 olyan magyar darabot mutassunk be, amelyeknek a középpontjában 20. századi magyar történelmi sorsfordulók állnak. Így elsőként **Németh Ákos Vörös bál** című drámáját, majd **Siposhegyi Péter Halottak napjától virágvasárnapig** című darabját, harmadikként **Wass Albert** két regényéből egy színpadra adaptált művet mutattunk be **A világ és vége** címmel, most pedig készül ugyancsak **Siposhegyi Péter** szerzőtől (én mint dramaturg veszek benne részt) a **Magyar Piéta**.

• **A Vörös bál-nak 2002 októberében megvolt a nagysikerű ősbemutatója, s azóta nem játszották egyetlenegyszer sem. Miért?**

Az ősbemutató lement, s hónapokra rá döbbsenten és a dühtől fortogva tapasztaltam, hogy nem akarják játszani, miközben Magyarországról meghívásaink vannak.

• **Kik ijedtek meg? A politikusok? Kik akadályozták meg ennek a darabnak a további életét?**

Én csak arról tudok beszélni, amiben biztos vagyok. Azt megszoktam az elmúlt tizenvalahány évben, hogy Isten nem mindenkinek mérte egyformán a szívek nagyságát, sem a lelkek, sem a bátorság nagyságát. Nagyon nehéz a színházi világról úgy beszélni, hogy most egy részletéről beszélünk és nem az egészről. Meg kell nézni, hogy ma Budapesten hány színházban játszanak magyar történelmet érintő drámát, s az milyen színben tünteti fel a magyar történelmet. A színház irányítva van, a szocialisták által. Én megtanultam, hogyha pl. a ferdehajlamúakról (bár már nem illik őket így nevezni) készítek előadást (nem készítettem soha egyet sem), akkor támogatnak, ha a magyar történelemről, akkor nem. A Magyarország széteséséről szóló darabbal éveken keresztül pályáztunk, soha egy garast nem kaptunk, kivéve az Orbán-kormány alatt, amikor kaptunk rá 2,5 millió Ft-ot. A Vörös bál el is készült, de közben a Kosztolányi Dezső Színháznak új igazgatója lett **Szloboda Tibor** személyében, s ha jól tudom az igazgatóbizottság ennek mintegy a felét rögtön elvette.

• Így ellehetetlenedett a Vörös bál további bemutatása, látszólag anyagi akadálya lett, de lényegében nem az volt, de ez nem szegte kedvét, nekivágtak egy újabb előadásnak.

Különös mód a magyarkanizsai ősbemutatóról készült egy videofelvétel, s miután ez eljutott több mint egy tucat helyszínre, ahol levetítették, akkor elkezdett érdeklődni iránta a média, a Magyar Nemzet, a Demokrata, a Magyar Rádió. Ez utóbbi egyik munkatársa le is utazott Szabadkára, s interjút készített Szloboda Tiborral, aki kijelentette, hogy a színháznak nem feladata nevelni a közönséget. S amikor rádöbentem, hogy megfúrták az előadást, akkor azon gondolkodtam, hogy olyan megoldást kell találni, amit nem tudnak ellehetetleníteni, ami annyit jelent, hogy nem szabad 10-12 szereplős előadást készíteni, s mindennek be kell férnie egy, maximum két autóba. Le kell mondani díszletekről, sok mindenről, de megmarad a töretlen színészi erő és még nagyon sok lehetőség, hogy jó színházat készítsünk... Nos, Siposhegyi Péter egy reggel a Kossuth rádióban a Vasárnapi Újság című műsorban hallott rólunk, megszerezte a telefonszámomat, s felhívott, hogy írna nekünk darabot. Akkor kezébe adtam **Kende Ferencnek** az emlékiratát (**A magyar betű sorsa a két világháború közötti Jugoszláviában**), amelyet a Széchényi Könyvtárban őriznek. Ehhez pedig úgy jutottunk, hogy a színházunk körül bábáskodó fiatalok egyike, egy történész hölgy kezdett el foglalkozni a Délvidékkel, s felfigyelt erre a kéziratra. Amikor elolvastam, abban a pillanatban tudtam, hogy ez az, amit kerestem. Ez egy kollázs, van olyan része, amelyben emlékezetből, naplószerűen ír a szerző, van, ahol értelmezi az eseményeket. Ezt is meg kellene jelentetni például...

• **Ebből merítve írta meg Siposhegyi Péter a Halottak napjától virágvasárnapig c. művét, amelynek társszerzőjeként lehet tekinteni Andrási Attilát, a rendezőt, hiszen a szövegen is alakított. Miben más a színpadi szöveg?**

A színpad mindig élesebb. Az író sokszor nagyon sok szóban ír le valamit, a színházi emberben meg benne van az összeütközés. Egy jelenet akkor él, ha olyan, mint a bokszmeccs. Most képzeljünk el két embert harmóniában. Meddig lehet ezt a színpadon nézni? Hát hogy 20 percig nem, az biztos.

• **Az ellentétek kinagyításakor fölvilan sok minden, a múlt, a jelen, s mint egy villámfénynél**

(Németh Lászlónak van is egy ilyen című drámája) sok minden megvilágosodik a színpadon.

Igen, egyrészt ezt kell megtenni, másrészt ebben az esetben voltak olyan specifikus dolgok, amihez délvidékiek kell lenni. Az anyaországban nem tudják elképzelni, hogy mit jelent a Balkán. Szébbnek, más-milyennek gondolják. Nem értik sem a durvaságát, sem a hebehurgyaságát, a hirtelenségét, sem a temperamentumát, az indulatosságát, sem a következetes következetlenségét. Budapest nagyon közép-európai város. Közép-Európában minden racionális, mindennek van valami logikus indítókoka. Mi ismerjük a Balkánt, s tudjuk, hogy ott nincs. Itt hirtelen jön és el is múlik a vihar.

• **Egy ilyen viharos időszakot tár elénk ez a dráma, de mit jelent a két dátummal megjelölt cím?**

1918-ban halottak napján volt Károlyi Mihály országzászló napja, és 1941-ben virágvasárnapkor indult el az a folyamat, aminek eredményeként, ideiglenesen bár, de szülőföldünk visszatért a hazánkhoz. E két történelmi pont között történik az eseménysor, de valójában arról szól, hogyan lesz a magyarból mint birodalmi népből szolga, hogyan lesz másodrendű állampolgár, miként lesz ellehetetlenítve a vállalkozása. S azt hiszem, hogy a mai délvidéki valósággal nem nehéz párhuzamot vonni. Én palicsi vagyok, s itt tapasztalom, hogy például becsuknak 30-40 magyar boltot, és egy szerbet is megbüntetnek. Ismerjük Vasa Čubrilović tanulmányát, amely ha nem tévedek 1996-ban jelent meg a Hídban, s arról szól, hogyan kell ellehetetleníteni a kisebbségi vállalkozó réteget, a papságot, a lelki vezetőket, elűzni a tanítókat, hogy két albán település közé be kell egy szerbet telepíteni, és a szerb falut fel kell fegyverezni. A szerb bíróságnak és rendőrségnek tüntetően a szerb érdekeknek megfelelően kell eljárni, hadd tanulja meg a kisebbség, hogy semmi joga sincs. Nézzük meg a mai valóságunkból a temerini esetet: 5-6 magyar srác elvert egy szerbet, s több évi börtönt kaptak, mint egyes háborús bűnösök Hágában, fordított esetben a szerb elkövető jó, ha kap pár hónapot vagy szimbolikus pénzbüntetést.

A szabadság összefügg a fegyverrel. Ha egy nemzet le van fegyverezve, ha már hadserege sincs, akkor milyen szabadsága van? A felnőtt lét összefügg azzal, hogy az ember tudjon lőni. Nézzük meg, hogy Izrael-

ben még az asszonyok is hadkötelesek, mert fontosnak tartják hazájuk védelmét, fenntartását. Persze, legyen örökké béke, én utálok a háborút, ne értsen félre, én nem az összeütközést kívánom, de szerintem sokkal kevesebben szeretnék velünk összeütközni, hogyha természetes lenne, hogy mindannyiunknál van fegyver. Nézzük meg a 2006-os budapesti október 26-át és 2000. október ötödikét, Milošević hatalmának megdöntését. Belgrádban, ahol sokkal keményebb volt a rendőrség, voltak páncélosaik, harci helikoptereik – mégsem lóttak gumilövedéket a tömegbe. Vajon miért? Mert hát a tömegből 15-20 ezer pisztoly azonnal előkerült volna, de kis fordulóval hozták volna a kalasnyikovokat is, de egy-két vállról indítható is akadt volna, mert a szerb nép, a szerb nemzet fel van fegyverezve. Pesten ott álltunk az Astoriánál, röptültek a gumilövedékek, a könnygázgránátok, filmbe illő jelenet volt, amikor parádésan vágattak a kardlapozó vörös rendőrök, és senki nem tudott visszalőni. A téma a mai napig tart.

Néhány éve elképzelhetetlennek tartottuk volna, hogy Szabadkán szerb rendőröknek kelljen megvédeniük egy magyar miniszterelnököt a tüntető magyar fiataloktól. Pedig ez történt, amikor a Köztársaság miniszterelnöke, Gyurcsány Ferenc Szabadkára látogatott. Péter Ferenc barátom ott volt néhány fiatallal az Egyesült Magyar Ifjúságból és a Hatvannégy Vármege Ifjúsági Mozgalmából, hogy nemtetszésüket fejezzék ki, és le is tartóztatták őket. Döbbenetes volt.

• **Akad író, aki megírja majd ezt a mai valóságunkat, András Attila pedig színpadra viszi?**

Biztos. Már a most készülő Magyar Piéta erről is szól.

• **De haladjunk sorjában. A Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház harmadik bemutatója Wass Albert két kisregényének színpadra alkalmazása, András Attila és Péter Ferenc munkája: *A világ és a vége*. Egy írói sors, amelyben benne van a történelem. Miért választották ezt?**

Én Wass Albertnek először az *Elvások a vörös csillag* című regényét olvastam, és a hideg kirázott, amikor leírta, hogy a román kommunizmusból hogyan bújik elő a sovinizmus. Én is ugyanezt éltem meg itt, Szerbiában. Vesszőre ugyanúgy. Ugyanaz a folyamat zajlott le, ami szét is robbantotta a valamikori „dél-szláviát”. A Halottak napjától virágvasárnapig darabnak a logikus folytatása lett a *Világ és a vége*. Wass

Albert Jönnek és az Adjátok vissza hegyeimet! című kisregényét dolgoztuk át egy színpadi művé. Ez szintén 1918-cal kezdődik. A Magyar Királyi Honvédség erdélyi bevonulásának a hangulatát pedig nekem is sok idős ember, köztük a nagyszüleim is könnyes szemmel idézték fel. Kezdtém megérteni az ő világukat, az egész múlt században az volt az egyetlen örömteli pillanat a nemzetünk életében. Wass Albert előtt meg kell hajolni.

• **Hogyan működik a színház?**

A Hon Alapítvány kuratóriuma segít bennünket. A szervezést menyasszonyommal, dr. Szarka Orsolyával végezzük, de úgyszólván a semmiből tartunk fönn egy színházat. Minden állami támogatás nélkül. Egy támogatás van, szerintem a leglényegesebb: Isten kegyelme.

• **És a közönség?**

Az Isten kegyelme által minden. Az a legnagyobb.

• **Kézzel kézzel adják magukat?**

Igen. Például Apor Péter úr megnézte Verőcén az előadást, megszervezte Sárosdon, valaki más megnézte Budapesten, megszervezte Zalaegerszegen, Szentendrén...

• **S itthon, a szülőföldjén?**

Siposhegyi darabját a magyarkanizsai bemutón kívül Szabadkán háromszor, Zentán egyszer, a Wass Albert-darabot Magyarkanizsán és Szabadkán játszottuk.

• **Ez nagyon kevés.**

Sajnos eddig a szülőföldünkön nincsen jól szervezett, lelkes támogató csapatunk, mint az anyaországban. A szabadkai Népszínházban az új igazgató, Mezei Zoltán évi két lehetőséget biztosított Szabadkán, de jó lenne tájolni mindenfelé Kispiactól Székelykevéig.

• **A Magyar Kanizsai Udvari Kamaraszínház magyarországi és erdélyi előadásainak kritikáit olvasva elsősorban az izzó színészi teljesítményeket emelik ki, s arról számolnak be, hogy állva, vastappsal ünnepli a közönség a rendezőt, az előadókat, akiknek a többsége délvidéki hivatásos színész, ugyanakkor ezeket a bemutatókat nem veszi elemzés alá a legjobb színészi teljesítményeket jutalmazó Pataki-gyűrü-díjat kiosztó bírálóbizottság. Hogy kezelik magukat? Mint egy létező színházat vagy mint egy civil társaságot?**

Valószínűleg úgy kezelnek bennünket, hogy elvakult nacionalisták vagyunk, vagyis pontosabban engegetet...

• **Hallotta már ezt a minősítést?**

Persze, hallottam olyanoktól, akik a szemembe nem merik mondani, de van, aki a szemembe is mondta, pusztán azért, mert fontosnak tartom a saját nemzetünk történelmét színre vinni. Én kétszer zsüriztem a vajdasági hivatásos színházaknak a találkozóján, s legalább 35 éve nézek tudatosan színházat, legalább 30 éve szerb színházat is, s egyszerűen nem értem, hogyha a szerb nemzetnek fontos, hogy a saját történelmét feldolgozza – s rengeteg ilyen színdarab van – a mi esetünkben ez miért lenne nacionalizmus vagy sovinizmus, vagy elvakultság, vagy bármi ehhez hasonló ...

• **Akkor működik a félelem?**

Szerintem működik. Az emberek nem nagyon mernek kockáztatni. Ennek van egy lelki folyamata, amit majd be is mutatunk a Magyar Piétában. Ebben a 44-es délvideki magyarításról és a jelenlegi asszimilációs folyamatról lesz szó, és arról, hogy eltűnt mögülünk az anyaország. Van egy ország, amely Magyar Köztársaságnak nevezi magát, de nagyon sokan úgy érzik (s én is közéjük tartozom), hogy a jelenlegi kormány országglása alatt az lenne a legésszerűbb, hogyha a nemzetre utaló jelzőt elhagyná a nevéből.

• **Akkor, ha fogcsikorgatva is, de folytatja, annak ellenére, hogy az alapításkor szerződésben foglalt négy év már letelt?**

Az az igazság, hogy jönnek a témák, a feladatok, a munkatársak... Én egy derűs ember vagyok, s ha érzem Isten kegyelmét, akkor bűn lenne abbahagyni vagy megállni.

*A társulatot üdvözölte Martonyi János, az előző Orbán-kormány külügyminisztere.
Balról: Péter Ferenc, Kálló Béla, Martonyi János, Csernik Árpád, Andrási Attila. Elöl: G. Erdélyi Hermina*

A Balkán tegnap

Ha tíz-tizenöt vagy annál is több év eltelik, az ember jobban teszi, ha nem halogatja tovább emlékei papírra vétését. Hiába érzi úgy, „mintha tegnap történt volna”, és hiába áztatja magát, hogy kristálytisztán emlékszik mindenre. Ha mégis törlődik néhány részlet, a hiányukat sem veszi észre, elvesznek, mint kavicsok a tóban. Fontos és kevésbé fontos dolgok pedig nincsenek – ha megélted őket, tessék mindet szépen magaddal cipelni, ahogy illik. A kilencvenes évek elejéről például ezeket.

Most megmondom Milánnak, hogy Kosovo egy befejezett mondat... Igen, ez szerbül jól hangzik, Kosovo ti je završena rečenica... Kíváncsi vagyok, mit szól ehhez, meg tudja-e őrizni azt a hűvös, mosolygós diplomata arckifejezését. Milán diplomata, Milošević diplomatája, sajtóattasé, vagyis képzett hírszerző, azaz kém. Milošević kémje. Ugyanakkor az sem mellékes, hogy nem belgrádi, Újvidéken él, amikor éppen nincs kiküldetésben. Valódi vajdasági szerb, nem nagyhangú betelepülő („dógyos”). Én viszont nem vagyok kém, semmiféle kiképzést nem kaptam, ezért nyilvánvaló, hogy beszélgetéseinkből ő, a profi húzza a több hasznot, azaz a több információt. Azért lopva már eltanultam tőle egyet-mást. Sokszor már felismerem a célzott kérdéseket, a mintegy mellékesen, csaliként odavetett megjegyzéseket, amelyeket nehéz válasz nélkül hagyni. Persze igyekszem éppoly naivnak és dilettánsnak látszani, mint korábban, hátha nem fog gyanút – bár egyáltalán nem tudhatom, mennyire lát belém, talán kiképzése és tapasztalata révén több ilyen lélektani rétegen is átlát.

Havonta egyszer-kétszer szoktunk együtt ebédelni, és mindig ő hív. Kellene az információk, vagy talán csak a jelentések, amivel kellően igazolja magát és a drága kiküldetést. Szóval megdolgozik a pénzéért. Az információ nekem is kell, éppenséggel jelentés is lehet az érdekesebbekből, az ebédet meg ő fizeti. Egy ideje már nem is erőlködöm, hogy másként legyen, a költséget úgyis elszámolja és a bélszínnek is más az íze így, hogy tudom,

Milošević számlájára eszem. (Sok jelentést le kell körmölnie Milán barátomnak, mire főnöke akár csak töredék százalékát is törleszti mindannak, amit csetnikjei elrögzítettek tőlem. Talán kezdhethetné azzal, hogy megveszi nekem az egész sörözőt. Egen, ezt is megmondom neki.)

Milán már ott ül a pincében, az ajtóval szemben, de a fali lámpával a háta mögött. Naná: én viszont ülhetek a bejáratnak háttal, zavart nyaktekergetésre kárhóztatva, ahányszor nyílik az ajtó és az én képembe világít a lámpa, miközben az övé rejtélyes homályban marad. Ezt a trükköt én is ismerem, de soha nem tudok olyan korán érkezni, hogy megelőzzem.

Azonnal int, amint belépek – felesleges, már „kiszúrtam”.

- Azon gondolkodtam – magyarázza megnyerő mosollyal –, milyen szerencse, hogy a magyar kormánypártban olyan szakértők vannak, mint te, akik igazán értik a mi országunkat.

No, várj csak, talán jobban is értem, mint azt a gazdád szeretné – kajánkodom magamban, miközben letelepszem. – Várj, amíg előjövök a befejezett mondatlal...

Ám ez még korai, elakadunk Boszniánál.

- Csináltok még egy háborút...

- Mi egy háborút sem csináltunk.

- Tulajdonképpen kész rejtély előttem, miért nem borult lángba Bosznia már vagy fél évvel ezelőtt.

- Mondom, hogy mi nem csinálunk háborúkat.

- Lángba fog borulni.

- A Nyugat nem így látja.

- A Nyugat egy balfasz.

- Na, ebben egyetértünk. Bort iszunk vagy sört?

Milán nem szereti, ha túl sokáig az ő térfelén pattog a labda. Hagynom kell, hogy átlőjön az én kapum elé.

- Mintha a ti politikusaitoknak is más lenne a véleménye, mint neked...

- Mert azt fújják, amit a Nyugat.

- Még szerencse, hogy nem hallgatnak rád. Vagy nem is írsz jelentéseket?

Komikus, hogy most azt hiszi, kitör belőlem a buzgó-mócsing és előadom, hogy éppen tegnap adtam át egy harmincoldalas elemzést a témáról. Nem, nem hiszi, csak próbálkozott. Tudomásul veszi, hogy a kérdést egyszerűen elengedem a fülem mellett. Egyébként tényleg nem tudom, hogy bárki is komolyan veszi-e az elemzést. Vagy elolvassa-e egyáltalán.

Évés közben inkább irodalomról, színházról beszélünk. Aztán minden átmenet nélkül azt mondja:

- Meg fogjátok nyerni a választásokat.
- Évek óta itt élsz, mégis ottani fejjel gondolkodsz.

A többit inkább lenyelem. Nem fogom pont neki elmagyarázni, hogy ez a nemzet feladta a minimális önvédelmi reflexeit is, vagy legalábbis eltűri, hogy alaktalan, nyúlós masszává gyúrnák, hogy végül valamiféle lábtörölt kreáljanak belőle. Ellenségeink egyelőre úgysem hiszik el, hogy így van, meggyőződésük, hogy ez csak ravasz, körmönfont álca, amit kifelé mutatunk, belül pedig kőkemények vagyunk. Csak a fele igaz lenne! Nem világosítom fel, néhány év múlva úgyis rájön mindenki magától, és a képünkbe röhögnek.

- Hallom, jön hozzátok Drašković ... - mondja, vagy kérdezi, és most egyenesen a szemembe néz. Megpróbálom állni a tekintetét, de nem megy sokáig. Ez nem a kiképzés miatt van: ő egy győztes, uralkodó nemzet büszke fiaként nőtt fel, én meg kisebbségiként. Hamarabb megtanultam a szememet lesűtni, mielőtt megérthettem volna, miért teszem. Amikor ott álltunk fehér ingben, piros kendőkkel a nyakunkban és koszorúztuk a nemzetünk felett aratott győzelmek dicsőítésére emelt emlékműveket, idegen nyelven harci dalokat énekeltünk és hosszú beszédeket hallgattunk apáink, nagyapáink gattetteiről, már nagyon ment ez a szemlesütés. Menekülni, szabadulni akartunk tőle, hálásak voltunk a lehetőségért, hogy szavainkban és tudatunkban elhatárolódhattunk szegényünkötől és hagytuk, hogy falat építsenek a jelen és a múlt közé. Azt hittük, nem kell majd többé lesűtni a szemünket, ha mindenestül megtagadjuk apáinkat. Én is hittem, legalábbis egy darabig. Persze, tévedtünk. A múlt felé emelt falak csak bennünk léteztek, a győztesek nem vettek róla tudomást és a szónokok továbbra is szűrös tekintetüket ránk vetették, amikor szórták az ünnepi átkot és elvárták, hogy továbbra is szégyelljük magunkat. A legbuzgóbb janicsár sem mentesült a szemlesütés reflexétől. Nem is vették volna tőle jó néven.

- Engem még nem értesítettek - nyúlok a söröskorsó után. Szóval, ez a mai ebéd tulajdonképpen fő témája.

Tudja, hogy hazudok, de ez most érdektelen. Nem információért jött, üzeni akar. Hosszasan tájékoztat, „óva int” és figyelmeztet, milyen súlyos következményekkel járhat a két ország kapcsolataira nézve, ha az ellenzékkel cimborálunk. Még akkor is, ha értesülései szerint nem a kormány, csupán a kormánypárt vezetősége a meghívó és a vendéglátó. Persze léteznek hatékonyabb és fontosabb csatornák is, de a fiúk alaposak, nem hagynak ki semmilyen lehetőséget. Az aprómunkát is el kell végezni, a háborúnak számtalan csatateret és csatája van, minden lehetőséget ki kell használni.

Már alig figyelek rá. Azt hiszem, ma mégsem fogok Kosovóval előhozakodni. Nagyon beleélte magát az előadásba és túl nagy pátosszal beszél ahhoz, hogy vitába szálljak. Illedelmesen meg kell hallgatnom, és legfeljebb ilyeneket mondhatok: „Megértem az álláspontodat, de...”, „Tiszteletben tartom a véleményedet, habár...”. Ez a maximum. „És köszönöm az ebédet, majd találkozunk”.

*

Drašković harsány és fölényes. Megszokta, hogy ő a figyelem középpontja, minden szava, minden mozdulata a közönségnek szól. Az, hogy a különben lenézett Magyarországra jött és végeredményben segítséget kérve, remélve, csak fokozza benne a fejedelmi pózt. Vegyes érzelmek kavarnak benne, de a tartás csak jól jöhet, mutassuk meg nekik! Szárnysegédje már óvatlanabb: amikor a Váci utca környékén kiszállunk a kocsiból, őszintén megdöbben.

- Odanézz! Hiszen ez maga a Nyugat!

Gazdája vet rá egy szigorú pillantást, mire elhallgat, de a gyermeki ámulat továbbra sem tűnik el a szeméből, amíg a belvárosban sétálgatunk. No, mi van, barátom - vigyorgok rá kajánul - talán nem áll össze a fejdedben a kép, valami mást látsz, mint amit az otthoni propaganda duruzsol a füledbe? Látom a szemén, érti, mire gondolok, de nem tiltakozik.

Drašković azonban végig megőrzi fejedelmi fölényét, úgy jár-kel Budapesten, mint valami király, aki távoli provinciáját kegyeskedik meglátogatni. Döbbenettel tapasztalom, hogy ennek megfelelően is fogadják. Itt bejön ez a balkáni büszkeség figura, mert senki nincs rá felkészülve. Az európai protokoll a csendes, visszafogott udvarias magatartást tekinti alapnak, nem tud mit kezdeni a harsány kivagyisággal, következésképpen még fokozottabb udvariassággal reagál, ami már szolgálai hajbókolásnak hat. Ez persze megerősíti a büszkélkedőt stratégiája helyességé-

ben, és a nevetségességig fokozza a pöffeszkedést. Ott-hon persze, majd sokszor meg kell hallgatniuk a munkatársaknak és ismerősöknek, hogy a magyarok térden csúsztak előtte, és ha felmordult férfias medvehangján, azt sem tudták, hányfelé szaladjanak. Évekig, valószínűleg haláláig ezt fogja mesélni, és megbecsülni is nehéz, hány hallgatója akad majd, akik mind ugyanezzel a „magyar-képpel” fognak élni és meghalni. Emlékszem egy kolozsvári román atyafi történetére, aki évtizedekig azt terjesztette, hogy Magyarországon szegénység van, éheznek az emberek, és egyébként is messze elmaradottabb minden, mint Romániában. Egyszer aztán hosszas rábeszélés után a gyerekei elhozták Budapestre. Az öreg szótlanul túrta, hogy cipeljék mindenfelé, szeme dühösen villogott, utóbb már a fejét sem volt hajlandó odafordítani, hiába mutattak neki bármit. Végül egy mellékutcában, valami kis szabóműhely kirakatában meglátott egy békebeli Singer varrógépet. A fejébe vette, hogy ő azt a gépet meg akarja venni. Közölték vele, hogy az csak kirakati dekoráció és nem eladó, de tessék, vegyen öltönyt, nadrágot, kabátot. Az öreg diadalmasan kivonult, beült az autóba és attól fogva madarat lehetett vele fogatni. Otthon azután világjárt emberként további évtizedekig okíthatta környezetét, hogy minden úgy van, ahogyan ő mondta, Budapesten csak cifra kirakatok vannak, de semmi nem eladó, a magyarok éheznek, és nincs semmi-jük.

Döbbenetem csak fokozódik, amikor azt tapasztalom, hogy a nagy szerb ellenzéki vezér a tárgyalásokon is ugyanezt a stratégiát követi – sikerrel. Nyilvánvaló: politikusként igen jelentős legitimitációt kapott azzal, hogy Budapesten fogadták, és ettől kicsit államfőnek érzi magát – ez még hagyján. Ezért elvileg meglehetősen hálával tartozna a magyaroknak, elvégre ilyet még egyetlen ország sem tett. Az álmatag, hajbókoló magyar tárgyalási stílustól viszont vérszemet kap, és egy idő után hitetlenkedve pislogok, ki itt a vendég, és ki a vendéglátó, ki jött segítséget kérni, és ki tesz szívességet? Másfél nap után lenullázódik a mérlegnek az az oldala, amit a magyar diplomácia haszonként remélhetett az egész hajcihőből: szertefoszlik az a remény, hogy a legnagyobb szerbiai ellenzéki erő vezetője, talán a majdani új államfő, bármilyen formában, de támogatja majd a délvideki magyarok autonómiatörekvéseit. A mieink csak hümmögnek és mosolyognak.

Drašković a közös ebédeken, de még a tárgyalásokon is, folyton „mađaricás” viccekkel szórakoztatja a társasá-

got. Fogcsikorgatva fordítok, mindenki röhög. El kellene magyaráznom, hogy a „mađarica” a szerb nyelvben szó szerint „magyar nő” jelent, de némi fogalmi többlettartalma is van. Nem, ezt inkább nem magyarázom, őszintén szólva eddig még eszembe sem jutott, hogy ezt magyarázni kell. Fordítok.

„A «mađarica» a kerítésen keresztül beszélget szerb szomszédasszonyával. Kicsit még töri a szerb nyelvet...

- Az én uram nem jól baszni.

- Nem jól mondod, szomszédasszony. Az én uram nem jól baszik!

- Nem, nem szomszédasszony, a te urad jól baszni. Az én uram nem jól baszni!”

Sápadok és izzadok. Még jó, hogy rajtam kívül senki délvideki nincs a teremben, egymás előtt még égetőbb lenne a szégyen. Vuk úr nyilván imponálni akar vendéglátóinak, hogy mennyire járatos a két nép kulturális együttélésének ügyében. Legalábbis ezt szeretném hinni. Ha Vuk úr egyszer eljut a Tisza mentére és előhazakodik ezekkel az élcekkel, előkerülnek a bicskák. Itt önfeledten röhögnek. És már mondja is a következőt:

„A «mađarica» felmegy Belgrádba, hogy elszegődjön cselédnek. Megállít egy urat a városban és kérdezi, merre van a Car Lazar utca. A férfi látja, hogy kivel van dolga, ezért nem mondja meg, hogy éppen abban az utcában állnak, hanem azt javasolja, hogy kedves kisasszony, jöjjön fel velem ide a lakására, mert ott van egy Belgrád-térkép, azon majd megnézik.

- Jaj, fiatalúr, hagyja el, engem azon a térképen ma délelőtt már háromszor megbasztak!”

A szünetben a főnökömet győzködöm, hogy mentse fel valahogy a tolmácsi gúzsából, mert a mieink vagy nem olvasták el a háttéranyagot, amit készítettem, vagy teljesen bedőltek ennek a balkáni tarolásnak. Ez az utolsó alkalom, ne engedjük így hazamenni. És hadarom visszafojtott dühvel, hogy tudja-e, mi ez a „mađaricázás”, hogy erről szerb műdal is van, amit folyton fújnak odalent a kocsmákban, és hogy honnan ered? Nem tudja. 1920 után a délvideki magyarság elveszítette teljes értelmiségi, hivatalnoki és birtokosi rétegét. Aki nem ment önként, azt elüldözték, sokakat megöltek. Nem maradtak tanítók, jegyzők, írnokok, orvosok, de még papok is alig. A módosabb magyar gazdák birtokait szétosztották, de magyar paraszt nem kapott földet, minden a dobrovoljacok kezébe került. Megkapták a házakat, földet, jószágot, szerzőségeket. Ezek az emberek azelőtt sosem láttak vasékét, a gaz verte föl a zsíros bácskai földet, naphosszat a

kocsmában ültek és felélték az ingyen kapott javakat. A vezetőitől megfosztott, végsőkéig megalázott magyar azt sem tudta, mi történik körülötte és főleg azt, hogy miből éljen meg. Ekkor indultak el tömegesen a magyar lányok Belgrádba és más városokba a „Car Lazar utcát megkeresni”, hogy cselédként elhelyezkedjenek a mindenható új uraknál. A csinos és többnyire iskolázatlan magyar lányok teljesen ki voltak szolgáltatva a számukra idegen világban – hát ezért szól annyi sikamlós történet a „mađaricákról” mind a mai napig. A cselédvilág ugyan letűnt, de a kiszolgáltatottság azért ma is jelen van, ha másilyen formában is, és a „mađarica” ma is fogalom Szerbiában – csinos, könnyűvérű magyar nő, vagyis kurva!

Szerencsés körülmény, hogy a „legfelsőbb szint” elfoglaltságára hivatkozva korábban távozik, így kapunk még egy esélyt a hamvába hullt tárgyalások felélesztésére. Szembesítjük Vuk urat bizonyos kijelentéseivel, amelyeket különböző szerbiai és külföldi lapokban tett a kisebbségi autonómiákkal kapcsolatban. Ezen meglepődik. (Legalább annyira, mint amennyire én meglepődtem, amikor két napig azt kellett látnom, hogy a mi politikusaink nem teszik, holott fénymásolatban és fordításban is mellékeltem nekik már jó előre.) Ütni kell a vasat, pontosan az ő stílusában, erőszakosan és határozottan. Kitérne, de újabb idézett kijelentésekkel és nyilatkozatokkal kell szembesülnie. Miért is jött? Tudja, nekünk mi a fontos? Egy olyan ország nevében kellene demokratikus engedményeket tennie, amelyet nem is ural, mégis nehezen teszi. Mindent nem dörgölünk az orra alá, de azért nem ártana tudni, hogy semmiről sem feledkezünk meg. (A puhánykodó urak vajon tényleg nem olvasták el a jelentést? Ez is benne volt:

Az úgynevezett Jugoszláv Néphadsereg fegyveresen szembeszállt Szlovéniával – bár a belgrádi tervek szerint Szlovéniától ajánlatos megszabadulni. Vuk Drašković egy tömeggyűlésen azt nyilatkozta, hogy a jugoszláv hadsereg megszügyenyítése folyik (a filmfelvételeken a jugoszláv reguláris hadsereg ifjú katonái elanyátlanodva sirtak az erdőben tankjaik mellett, miközben a szlovén területvédelmi egységek egy szál géppisztolyukkal, rendezett sorokban nyomultak buckától buckáig) és azt szorgalmazta „olyan szerb hadsereget kell felállítanunk, amely két óra alatt Zágrábban van”. Azt is mondta, hogy „csuklóból kell levágni minden albán kezét, amely Kosovóban V jelet mutat.”)

Alig egy óra elteltével kifejti „leopárdbőr” elméletét, ami a svájcihoz hasonló etnikai szigetek közigazgatási

megszervezését tenné lehetővé a Vajdaságban. Ez már valami. Most már csak arra kell ügyelni, hogy ezt a sajtónak is elmondja. Ha nem teszi, elmondjuk mi.

A koronázatlan balkáni király most már hazamehet. A „leopárdbőr” ott van minden újság címoldalán, kap is érte otthon a szeme alá...

*

A Szeged-környéki csárda kívülről impozáns, de a téli pusztaság, ami körülveszi, nem sok fogódzót nyújt a szemnek. Csak varjak, meg biztonságiak feketéllenek itt-ott. Szóval itt találkozunk.

Alighogy kikászálódunk a kocsból, máris megérkeznek ők is. Ahogy kiszáll és felegyenesedik, kabátjába nem bújik bele, csak vállára adják, amikor meglátom a szája szegletében azt az alig mosolyt, szinte hangosan elszólom magam:

- Jézusom, még egy király!

Bent már meleg van, de a kabátját nem adja, végigvonul benne, mint egy talárban a hosszú termen, kihúzott, egyenes derékkal. Sokkal magasabb, mint gondoltam, kotrunk utána, mint a pincsikutyák. Végre utolérjük, sikerül megfosztani kabátjától, leülünk, de a felsőbbrendű mosolykezdemény ott marad az arca egyik felén. Éppen a felőlem eső felén.

- Uraim, ha nem segítenek, hamarosan ebben az országban is háború lesz! – nyilatkoztatja ki érces hangon, minden bevezető nélkül.

Most erre mit kérdezzek: hogy miben segíthetünk, vagy hogy mit kér ebédre? Az utóbbinál maradok, ez még az én asztalom.

- Amióta jártam a háborúban, nekem mindegy, mindent megeszek – szól az újabb kinyilatkoztatás, semmivel sem kevésbé teátrálisan, mint az imént. Akaratlanul is körbepillantok, hol vannak a kamerák. Nincsenek sehol, nekünk játszik. Végigcsinálja, nem hajlandó az étlappal foglalkozni, elfogadja a ház ajánlatát.

Sok pénzt kér egy számítógépes hálózatra. Csak ez menthet meg minket a háborútól. A számítógépekkel megszervezi az ellenállást a Vajdaságban, és minden jóra fordul. Modern hadviselés, modern király.

Nem jutunk túl sokra. Mérget mernék rá venni, hogy a pénzt nem kapja meg. Túl sokat kér és az egész elképzelés valahogy megfoghatatlan. Maradjunk kapcsolatban, majd felküldi a szakértőit Pestre. Nem nagyon tudunk miről beszélni. A háborúról sem kérdezem, mert folyton azt olvastam az újságokban, hogy besorozása után főként különböző kaszárnyák folyosóit meg klotyóit mosatták ve-

le. Persze lehet, hogy ő tudna dicsőbb történetet is. A teremben siri csend, sehol egy vendég. Elvileg ez egy titkos találkozó. Végül egyik samesza feladja vállára a csaknem földig érő fekete kabátot.

- Ne feledjék, háború lesz! – fenyeget meg bennünket felemelt mutatójával, mint a megszeppent gyerekeket, majd Nenad Čanak, a szerb ellenzéki mozgalomnak az egyetlen olyan vezetője, aki a Vajdaság autonómiájáért hajlandó szót emelni, és azt a maroknyi vajdasági szerbet képviseli, akik a kisebbségieken kívül maguk is így gondolkodnak, méltóságteljesen kivonul és beül a kocsijába.

Aztán Pesten tényleg felkeresnek a szakértői. Nem tudom, miben szakértők, de mindig ugyanoda lyukadunk ki, vagyis hogy kell a rengeteg pénz a számítógépekre. Az egyik itt is el van ájulva Budapest csillogásától, a másik nem. Vagyis hát úgy tesz, mint aki nem. Napokig hurcolásom őket hivatalról hivatalra, s útközben rengeteg hülyeséget kérdeznek. Végre hazafelé készülődnek, amikor az egyik valahol az utcán mutatójával a falhoz támaszt és aszongya:

- Ha megtudod, Magyarország pontosan honnan és mennyiért szerzi be a kőolajat, kapsz százezer dollárt.

Ugyan. Így is megkeresem a havi kétszázat!

- Nem vagyok olyan pozícióban, nem férek hozzá ilyen információkhoz – mondom a lehető legbarátságosabban és továbbindulok.

- Jól van, felejtse el – mondja a másik.

- Szívesen.

A metrón hazafelé olyan képzetem támad, hogy figyelnek. Kész röhej. Eszembe jut, hogy akadt már egy olyan kedves jóakaróm, aki azt terjesztette rólam, hogy szerb kém vagyok. Nem is akármilyen helyeken, kis híján az állásomba került. Az illető azt is terjesztette magáról, hogy a csetnikek húszezer márka vérdíjat tűztek ki a fejére. Aztán az összeg egyre nagyobb lett, ahogy csökkent a drámai hatás. És ezt egyesek még most is elhiszik. Meg azt is sokan elhitték, amit rólam mondtam. Emlékszem Pécssett, amikor friss menekültként segélyért álltunk sorba, drávaszögi ismerősök úgy néztek rám, mintha kísértetet láttak volna.

- Te is itt?! – kérdezte egyikük megrökönyödve. – Hát mi úgy tudtuk...

- Mit tudtatok úgy?

- Hát hogy te...

Többet nem volt hajlandó mondani, én meg egy szót sem értettem. Csak a fejét csóválta, amikor elmeséltem, hogy odaát semmim sem maradt, házamat kirabolták,

könyveimet, kézirataimat elégették. Hitte is, nem is. Csak később tudtam meg, hogy befolyásos jóakaróm azt terjesztette rólam, hogy mindig is szerb kém voltam és ottmaradtam kollaboránsként a megszállókkal. Még talán valami magas tisztségbe is kinevezett nagy kegyesen. Nem volt ártatlan tréfa. A szívfacsaró, a nap minden percében makacsul szorító fájdalom az elvesztett otthon miatt, a tehetetlen düh a rabló, gyilkos csöcselékkel szemben, akik mindezt büntetlenül megtehették, és ráadásul ez a képtelen vád, amit gátlástalanul terjeszt valaki az általam is tisztelt és szeretett emberek körében. Talán soha nem lesz mód, hogy mindenkiben eloszlassam a hazugság nyomait, elviselhetetlen a gondolat, hogy maradhat akár egy ember is, akiben örökös nyomot hagy ennek a kicsinyes, mérhetetlenül gonosz kis provinciális diktátornak a mocskolódása. Semmivel sem szolgáltam rá, soha egyetlen szóval sem bántottam. Még azután se, hogy újra és újra megkeserítette az életemet.

*

Radmila Milentijević, az Amerikából importált csodaminiisztere Miloševićnek. Tájékoztatási miniszter, de igazából az a feladata, hogy mint a Nyugat avatott ismerője ügyesen megmagyarázza és eladja a világnak a szerb igazságot. A Nagy Szerb Igazságot. A nagyszerb Igazságot. Vagy ahogy tetszik, csak nagy legyen és szerb.

A szokásosnál is jobban kimerítenek az egész napos programok, a tolmácsolás, a kisebb-nagyobb vendéglátói bakik parírozása. A miniszter asszony ismeri a protokollt, nem hibázik, viszont minden hibát észrevesz, és leplezetlen gúnnyal megmosolyog. Hát igen, nyugati pallérozottság és balkáni felsőbbrendűség. Izzasztó keverék.

Este Óbudára viszem vacsorázni. A bájos környék nem hatja meg, semmitől nincs elájulva – logikus, hiszen Amerikából jön, ahol minden van, akár nagyobb, eredetibb és régebbi Óbuda is, mint ez a miénk. Tüntető magabiztossággal válogatja ki a rendelt ételekhez illő borokat, sőt még ki is oktat, amiért egyáltalán megkérdeztem, mit inna. Nincs dicsérő szava a minden szempontból kifogástalan vacsorára sem, viszont utána megkérdezi:

- Mondja csak, mikor szándékoznak hazatérni az ötvenhatban Jugoszláviába menekült magyarok?

- Hogy a kicsodák?

- Hát a vajdasági magyarok. Most már nincs semmi veszély, igazán visszatelepelhetnének Magyarországra, nem?

Jó, ezt a hülyeséget eleget hallhattuk Šešelj barátunktól, feltételezni lehetett, hogy lenn valahol Dél-Szerbiában, ahol talán még nem is láttak élő magyart, bizonyos műveletlen rétegek egyes korlátolt képviselői hitelt is adnak neki, de hát ez a világiárt úri hölgy, miniszter és... Hát igen, ez az, és a legelképezetőbb... A miniszter asszony ugyanis civilben történész, az Egyesült Államok egyik egyetemén a 20. század történelmére oktatja a hallgatókat! Mély sóhaj, és nincs mese, bele kell vágni egy hosszú, kínos magyarázkodásba, hogy a Föld gömbölyű, a csillagok nem ezüst pitykegombok az égtündér szoknyáján, meg ilyenek.

- Tudja, nincsenek ilyen magyarok... - kezdem szégyenlősen.

- Nincsenek?!

- Voltak, akik arrafelé hagyták el az országot, akkor is, később is, de továbbmentek Nyugatra. Néhány beházasuló akad elvéve, de sokkal több a kitelepülő, szóval nincsenek...

Látom rajta, hogy egy szavamat sem hiszi. Még hosszasan magyarázok, saját hangomat is távolról, letompítva hallom. Nincs mit tenni. Amerikai történész hallgatók generációi továbbra is azt tanulják majd azon a bizonyos egyetemen, hogy a vajdasági magyarok ötvenhatban kéredzkedtek be Jugoszláviába, és visszaélve a szerbek vendégszeretetével, ott maradtak. Olyan kurva jól érzik magukat azóta is, hogy az istennek sem akarnak végre hazatérni. Taxit rendelek és elkísérem a tudós miniszter asszonyt a szállására.

*

Rugova embereivel villamosozom a Körúton.

- Ön ugye nagyon gyűlöli a szerbeket? - kérdezi az egyik, egészen közel hajolva.

- Már hogyné gyűlölné! - torkolja le türelmetlenül a másik. - Hiszen kirabolták, mindenéből kifosztották és elűdözték!

Legegyszerűbb volna helyeselni, és annyiban hagynák a dolgot.

- Nem, nem gyűlölöm őket - mondom, és ezt most nincs kedvem elmagyarázni.

Nem válaszolnak. Konokul nézik az utcát, és csak jóval később kezdünk másról beszélni.

*

Eduard Selami mosolygós, szelíd, szolid európai ember benyomását kelti, pedig ahonnan jött, az a Balkán Balkánja, a világ talán legelszigeteltebb 20. századi diktatúrája, bunkerország, vagyis Albánia. Ő most, 1993-

ban az ottani kormánypártnak, az Albán Demokrata Pártnak az elnöke - az egyik legnépszerűbb rendszerváltó politikus.

- Húsz éves koromig én is elhittem a mesét, és őszintén bevallom, még boldog is voltam. Az emberek többsége a sok évtizedes agymosás és a külső információk teljes hiánya következtében elhitte, hogy Albánia a világ leggazdagabb és legigazságosabb országa. Hiszen nálunk nincs munkanélküliség, nincsenek szociális különbségek, nincs bűnözés, kábítószerelés meg ilyesmi. Boldogok voltunk.

- Igen, ezt ismerem. Én is hittem valamikor Tito el nem kötelezett Jugoszláviájában, ha nem is éppen húszéves koromig.

- Nyilván korábban került a kezébe Orwell könyve...

- Igen, többek között.

- Szolzsenyicin?

- Az is. Ezeknél azonban jóval nagyobb hatással voltak ránk, a hetvenes évek fiataljaira a magyar történészek művei, akik akkor már egyre hitelesebben és bátrabban tárták fel az elmúlt évszázadok történéseit ezen a tájon. Meg aztán az írók voltak nagyon fontosak, akiknek egy-egy új könyvét úgy szívtuk magunkba, mint éltető nedvet - például Csoóri Sándorét, akivel valószínűleg ma Ön is találkozni fog.

Kora reggel van, a Gellért szálló halljában kávézunk és látom Selami úron, hogy legszívesebben órákig elüldögelne itt, irodalomról, történelemről beszélgetve. Nem igazi politikus - értelmiségi, akinek a katedránál, a könyvek között lenne a helye. Persze, nem ő az egyetlen.

- És most Önök is mindent mindenkinek megbocsátanak?- váltok témát.

Elkomolyodik. Nem politikusként teszi, egyáltalán nyoma sincs rajta a pókerarcnak.

- Nem tehetjük. A volt kommunisták iszonyú rombolást vittek véghez országunkban. Ugyanazok, akik néhány évvel ezelőtt vasszigorral alkalmazták a cenzúrát, ma visszaélnék a sajtószabadsággal, a demokrácia adta lehetőségekkel, és ártnak, ahol csak tudnak. Nem riadnak vissza a legképtelenebb hazugságoktól, rágalmaktól, semmilyen aknamunkától. Ez iszonyúan igazságtalan, a fiatal demokrácia csaknem teljesen védtelen a volt diktátorok gátlástalanságával szemben, hiszen saját fegyvereivel támadják, és mégsem tagadhatja meg önmagát. Az egyszerű emberek többsége persze, ezt nem látja át, hiszen nem alakult, nem alakulhatott ki bennük az egészséges kételkedés, az önálló gondolkodás és véleményalkotás

képessége. Gondolom, ezt nem kell Önnek túl sokat magyaráznom.

- Jobb, ha nem mondok semmit... Indulnunk kell, este talán még lesz időnk beszélgetni.

Nagyot sóhajt, megadóan feláll a kényelmes fotelből. Látom rajta, legszívesebben megkérne, kísérem el egy sétára a Duna-parton, vagy nézzük meg a Várat, esetleg egy múzeumot.

- Most biztosan megmutatják Önnek a Parlamentet - vigasztalom, mielőtt végleg elragadják a sötétruhás külügyesek.

Másnap reggel viszont ugyanúgy a hallban kávézunk. Kosovóról, a térség jövőjéről, Albánia külpolitikájáról kérdezem.

- Meg kell állítani a szerbeket. A szerbek agresszívek, és nekik van a térségben a legtöbb fegyverük. Nem bátrabbak másoknál - ez buta legenda -, egyszerűen senki sem hozta a tudtukra, hogy most már elég.

- Ahol visszalöttek, ott azért meg is torpantak...

- Pontosan. Ha a nyugatiak nem tétováznak, nem értelmezik folyamatosan félre a helyzetet, már minden másként lenne. Egyre több nemzetnek lesz elege a szerb agresszióból, és egyszer csak lángba borul az egész térség. Talán a Nyugat végre félreteszi indokolatlan illúzióit Szerbiával szemben, és olyan figyelmeztetést ad Miloševićnek, ami észre téríti. Sok életet megmenthetne vele. Ez lenne a legjobb a szerbeknek is - be kell látniuk, hogy Milošević ámokfutása sehova se vezet. Ez lenne a béke útja, minden más a háborúba, a káoszba vezet.

Megemlítem, hogy szeretném, ha később mindezt egy interjúban is elmondaná nekem. Rosszul teszem: szívélyesen megígéri és állja is a szavát, de ettől a pillanattól fogva már jóval visszafogottabb, válaszai megfontoltabbak, diplomatikusabbak. Már is hozzátesz egy bonyolult körmondatot az előbbiekhöz, miszerint a Nyugat végeredményben jó úton jár, és ő nagyon optimista, hogy közösen minden probléma rövid idő alatt megoldható.

*

Igen, Rugova kosovói albánjai egészen mások. Nincsenek fekete kormányzati autók, megint villamoson kísérettem őket keresztül-kasul a városon. Ők nem lehetnek királyok, még itt sem - igaz, eszükben sincs megjátszani. A „közös ellenség” nyelven beszélgetünk - mondják nevetve. Alaposan kifaggatnak, hogyan fosztottak ki a csetnikek a Drávaszögben, és számtalan rémtörténetet

mesélnek a szerb rendőrök garázdálkodásáról Kosovóban. Sejtem már, hová fogunk újfent kilyukadni.

- Mindenedet elvették és földönfutóvá tettek. Nem igaz, hogy nem gyűlölöd őket.

Nocsak, már tegeződünk - gondolom magamban, és most sincs több kedvem a magyarázkodáshoz, mint a múltkor. Viszont ezek most nem érik be két szóval. Még is mit mondjak nekik? Nem gyűlölöm a szerbeket. Az emberre különben is túl gyorsan raggatnak címkéket: nacionalista, szélsőséges, antiszemita... Pedig az ember ezekben a dolgokban is éppen olyan bonyolult, mint egyéb lelkiekben, mondjuk a férfi-nő örök játszmaiban, aminek összetett, ezer ellentmondástól lüktető voltát mindenki készséggel elismeri. A szerelem és a gyűlölet közt sokszor csak egy hajszál (még inkább talán egy másfajta szőrszál) áll - tartja a mondás, és miért idegenkedünk ugyanezt belátni másfajta emberi dimenziókban is? Ha a halálra kínzott és Borovo Seloban tömegsírba dobott barátomra, a sepei postásra, Balog Józsiára gondolok, vagy a kocsijáért agyonvert többgyermekes apára, Bacsza Zolira, akkor bizony előnt a keserűség és felszikkázik lelkemben a gyűlölet. Nagy baj volna azonban, ha egy ilyen szikrától egészen lángba borulna az értelem. Az értelem dolga szublimálni a gyásznak, a dühnek, az irracionálisnak a hullámaikat oly módon, hogy ne adjuk fel balga módon védelmi reflexeinket, de ne is boruljunk bele magunk is az irracionális, az embertelen véres ködébe. Nem kell megbocsátanunk a gyilkosoknak, sem a keresztényi szeretet, sem pedig valamiféle ultraliberális „másság-tisztelet” nevében. A szadista gyilkost szabad gyűlölni, különben meghasonlunk önmagunkkal és a világgal - lelki békénk örökre odavész. Viszont azonnal el kell kezdenünk kutatni a végzetes okokat, amiért megtette, amiért megtehetette rémtetteit, és a düh már arra vagy azokra kell hogy irányuljon, akiknek démoni tettei (szavai) a gonosz elszabadulásához vezettek. És itt már kell hogy legyen elég erőnk, hogy ítéletünk alól kivonjuk az ártatlanokat.

De valóban kell ezt nekem magyaráznom? Albán barátaim válaszra várnak. Biztosan nem egy ilyenféle, túl bonyolult válaszra, hanem egyértelműre és rövidre.

Kapjanak inkább egy talányos közhelyet:

- Tudják - szándékosan nem tegezem őket vissza - megpróbálom ezt a dolgot „európai módon” kezelni. Nem, nem gyűlölöm a szerbeket.

Hosszú, súlyos csend. Mégis mondanom kell még valamit.

- Nem a szerbeket gyűlölöm, legfeljebb azt a csőcseléket, amelyik rászabadult a békés baranyai falvakra. Azokat a pribékeket, akik agyonverték két cimborámat, akik kivonszolták kedves öreg borász barátomat a temetőbe, és hosszú tört dugtak le a torkán, hogy beismerje, hová dugta a pénzét; azokat, akik motorfűrészsel feldarabolták a magyar könyvtárost; azokat az álmatag békefenntartókat, akik évekig tétlenül szemlélték ezt a rémuralmat, és leginkább abban segítettek, hogy ne változzon semmi. Persze, nincs jó véleményem a sajtó uszító hiénáiról sem, akik központi parancsra hihetetlen buzgósággal segítettek lángba borítani azt a békés világot.

Ebbe már hümmögve belenyugszanak.

*

Végül soha nem mondtam meg Milánnak, hogy „Kosovo ti je završena rečenica”. 1994 tavaszán még gyakran találkoztunk, de nem adódott megfelelő alkalom.

Megmondtam viszont Jovánnak, aki Đinđićnek, a másik szerb ellenzéki vezérnek az embere volt és valamiféle ifjúsági, meg emberi jogi szervezet aktivistájaként forgolódott Budapesten. Elvörösödött, elsápadt, szóval rendesen begurult.

- Ezt meg hogy érted?! – csattan fel élesen és szeme villámával visszakoziásra kényszeríti az éppen közeledő pincért.

Én ülök háttal a lámpának, így hát magabiztosan hajlok előre, és mondom az arcába:

- Bele kell nyugodnotok, Kosovó elveszett. Soha többé nem lesz szerb.

Ha most Belgrádban vagyunk, rám borítja az asztalt. Ha Nagybecskerekén, a szomszéd asztalnál ülök is segítenének kidobni az ajtón, ha mondjuk Csúrogon, egy-két bicska is kerül a hátamba, mire kiérek. Egy pillanatig itt Budapesten sem voltam biztos a pusztán verbális folytatásban. Aztán egy pillanat alatt lehiggad:

- Nézd, én is utálok Miloševićet, de Kosovót illetően igaza van. Az a szerb bölcső, annak elvesztésébe egyetlen szerb sem tudna belenyugodni soha. Amíg egyetlen szerb él a Földön...

Keze ökölben, arca már nem haragos, fájdalomtól torz, szeme könnyes. Intek a tisztos távolságból aggódva figyelő pincérnek.

- Bort iszunk vagy sört?

- Várj – mondja fojtott hangon – neked csak értened kell! Te sem érted?

- Nagyon is értem. Milošević jól elbaltázta a szerbek dolgát. Van egy régi sejtésem: ha először Kosovón gyalogoltok végig a negyven év alatt felhalmozott teljes arzenállal, a Nyugat biztosan vesztes marad. Az újságok mindenfélét írtak volna, az ENSZ is mondott volna egy ejnyebejnét, de valójában nem történt volna semmi. Akkor sem, ha az összes albánt átzararjátok a határon. De semmiképp nem kellett volna nekiesni Szlovéniának, Horvátországnak és most Boszniának.

- De hiszen Boszniában nincs háború.

- Napok, hetek kérdése.

A fejét rázza.

- Lehet, hogy ezt mind nem kellett volna, de Kosovót nem hagyjuk. Ez a szerb nép szent történelmi jussa.

- Ja, szóval a történelmi elv érvényesítésére gondolsz? Akkor meg kellene beszélnünk Vajdaság kérdését, Erdélyről meg egyebekről nem is szólv...

- Te sem gondolod komolyan, hogy a Vajdaságot és a magyarokat egy napon lehetne említeni Kosovóval és a kosovói szerbekkel!

- Te sem gondolod komolyan, hogy nem lehet!

Végre előttünk a bor. Koccintunk, és hosszan nézünk egymás szemébe. Ebben, és egy csomó más dologban, sohasem fogunk egyetérteni, de pontosan értjük egymást. Egyszerre emeljük fel a kezünket, hogy odaintsük a pincért.

- Hozzon egy egész üveggel.

Háborús uszítás a bulvárlapok megkomolyodásának idején

Az a zsákmányától megtáptosodó szabad rablás és öldöklés, amely a II. világháború végén, 44 őszén, telén s 45 tavaszán végigsöpört a Délvidéken, a győztesek gátlástalanságával, nagyhatalmi támogatással alakította ki az új világrendet, alapozta meg a tömegsírok kultúráját.

A magyarság megtizedelése után ennek a népcsoportnak a Jugoszláviából való kitelepítése is majdnem megtörtént. Kellettek a napszámosok, kellettek a segéd munkások, az anyagmozgatók, a rabszolgák – elődeink szülőföldön való megmaradásába ez segített bele a leginkább. S az a dermedt némaság, amely apáink elvesztését követte, az a ránk kényszerített hallgatás, amely csak a 90-es évek elején kezdett oldódni. Lényegében ez és a félelem, a pokoli rettegéssel járó alakoskodás határozta meg a II. világháborút követő időszakot. A délvidéki magyarság mellébeszélése, a rejtőzködés minden változatát elsajátító képessége, a huncut bujdosás művészi szintre emelése is ebből – a valahogy élni kell-ből – adódik.

A megtévesztő rejtőzködés, a hóhér megdicsőülése, a különutas jugoszlávság hamissága, az antisztálinista sztálinizmus, a hintapolitikás kirakatgyártás, az öngazgatásos „önizgatás”, a mindenkit kiskorúsító, bűnrészességbe taszító igyekezet, a verbális deliktum, a másként gondolkodók kémme, ügynökké, hazaárulóvá nyilvánítása, kirakatperekkel történő megfélemlítése, bebörtönzése egészen a 80-as évek végéig tartott.

A kommunista párt ellenőrzése, az állambiztonsági szempontok érvényesítése alól a közélet szereplői nem vonhatták ki magukat. És az sem véletlen, miért robbanhattak ki ennyire mindent elpusztító erővel az indulatok.

1991 ősze az iszonyat ideje, a mozgósítások ideje: az akkori hatalomnak jó lehetőséget nyújtott a katonai behívóparancsok szelektív alkalmazása a délvidéki magyarság kiszorításának felgyorsítására.

Az ateisták területabló vallásháborúját évekig tartó háborús uszítás előzte meg a tömegtájékoztató eszközökben. Ismert szerb értelmiségiek, újságírók, írók cselekvő módon vettek részt a háború előkészítésében. Igen, a

szerb írók többsége (nem véletlenül!) a nagy példányszámú képes bulvárlapokban, a legnépszerűbb rádiós és televíziós műsorokban buzdított, nagyon célratörően, tudatosan a háborúra.

Abban az időben, a nyolcvanas évek végén, a bulvársajtó megkomolyodásának idején, a gyilkolásra ösztönző írói magatartás változatait figyelve, fordítottam, jelentettem meg ifjúsági hetilapunkban, a Képes Ifjúságban többek között ezeket a kordokumentumokat is, amelyekben jól nyomon követhető a tömegek kegyeiért esedező belső kényszer, a csőcselék legalantasabb ösztöneit felszabadítani készülő igyekezet.

Kultúránknak, az ember alkotó tevékenységének, civilizációnknak végül is arról kellene szólnia: hogyan is fogjuk vissza, hogyan is fékezzük meg a bennünk szunnyadó, a belőlünk állandóan kitörni készülő fenevadat.

Szerbiában épp az alkotók, a tudós akadémikusok, az írók szabadították ki azt a fenevadat, amely még mindig szedi, egyesek szerint most kezdi csak igazán szedni áldozatait. A Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia hírhedt, kiszivárogtatott memoranduma indította el azt a lavinát, amely magával ragadta a szerb irodalom legjelentősebb alkotóinak többségét. Az alábbiakban következnek néhány jellegzetes megnyilatkozás a háborús uszítás történetéből, magyar nyelven való közzétételük dátumával.

Hadban állunk egymással

A szerb írók 1988. április 26-ára és 27-ére találkozóra hívták Belgrádba a kosovói albán írókat, hogy párbeszédet folytassanak velük a Szerbek és albánok ma Jugoszláviában témájára.

Az említett írótalálkozó anyagát áttanulmányozva könyven megbizonyosodhatunk arról, hogy a vendéglátó szerb írók csak a Kosovóban élő szerb és montenegrói nép tragikus sorsáról akarták beszéltetni kosovói albán kollégáikat.

Mit mondtak a vendéglátó szerb írók albán társaiknak?

A szerbek Kosovóról való távozása hosszú ideig elkerülte a nyilvánosság figyelmét, mert kitelepülésük adatairól nem is értesült – állapította meg Aleksandar Petrov. – A szerbek és montenegróiak 1953-ban 27,9 százalékban alkották Kosovó lakosságát, 1961-től 1981-ig a szerbek jelenléte megfeleződött Kosovóban.

Az adatok ismertetése után Aleksandar Petrov kérdései következtek az albán írókhoz: „Kosovóban egyesek számára miért alkonyodik akkor, amikor másoknak virrad?”

Aztán: „Milyen szabadság az, mely mások elűzésére épül? Vajon ennek a szabadságnak a következő lépése a kosovói szerbek nyomának eltörlését jelenti?”

„Milyen megosztottságról beszélünk mi az írók körében, amikor a vajúdo szerb nők nem mernek az albán orvosok és bábaasszonyok felügyelete mellett szülni? Vagy fordítva, amikor az albán páciensek visszautasítják a szerb orvosok segítségét. A sebesültek még a háborúban is megbíztak az ellenség doktoraiban, ápolóiban. Hol vagyunk? Hová jutottunk? És milyenek vagyunk, amikor az ilyen újsághíreket természetesnek tartjuk?”

A NIN szerint Milan Komnenić szerb író felszólalása aratta a közönség körében a legnagyobb sikert, aki véres happeningnek nevezte az összejövetelt. Nekem önökkel nincs mit beszélnem. Önök elmondták azt, amit akarnak” - jelentette ki a vendéglátókhöz nem éppen méltó hangon. “Uraim, mi hadban állunk egymással” - közölte velük. „Ami engem illet, nem hiszek önöknek. Ne csodálkozzunk, ha az erőszak holnapra új erőszakot szül. Közöttünk nincs összetartás, megbékélés se lehet közöttünk. Ha örvényre van szükség, a szerb nép, úgy, mint fél évszázaddal ezelőtt, magával rántja az egész világot, amely annyira közönyös a szerbek sorsával szemben.”

(1988. 05. 11.)

Szerbia nyugati határai

A zágrábi Start terjedelmes interjút közölt Vuk Draškovićyal, az ellenzékiiségéről közismert, belgrádi íróval.

Horvátország 1918-ban a lehető legmaximálisabban kihasználta az Osztrák-Magyar Monarchia veresége és széthullása után kialakult helyzetet. Fejet hajtva Jugoszlávia előtt, a háborúból győztesként kikerült Szerbiával egy államot alkotva, Horvátország megúsztta azt az eljárást, mely a legyőzöttekre vár. Pedig elveszítette a háborút!

Jugoszlávia 1918-ban épp a horvátoknak volt a legfontosabb; olyan hidat jelentett a számukra, melyen át ők a vesztesek táborából a győztesek táborába kerülhettek. Abból a táborból, amelyből kötelezően háborús kártérítést kellett volna fizetniük Szerbiának, hogy meglakoljanak azokért a gaztettekért, melyeket az első világháborúban a szerb nép ellen elkövettek, ehelyett ők a szerbek testvéri ölelését választották, akik fátylat borítottak a múlt-ra, és mindent megbocsájtottak nekik.

Jugoszlávia kímélte meg a horvátokat attól, hogy levonják az első világháborús vereségük tanulságait. Ha nincs az az általam említett híd, a szerb állam határai másként alakulnak, manapság a Papuk-hegység, a Kupa és az Una vonalán, Šibenik fölött húzódnának. Dalmácia egy része, a dalmát szigetvilág, továbbá Rijeka, az Isztriai-félsziget az olaszokhoz tartozna, mint ahogy azt a Londoni Szerződés pontosította, hogy a többi fönmaradt rész létezhetne-e független horvát államként, avagy továbbra is Ausztria uszályhordozója maradt volna, azt magam sem tudom. Mindazok, akik ismerik a tényeket, tisztában vannak azzal, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia utáni sóvárgást a Jugoszláviával való rossz tapasztalatok következményei hívták életre. Egyik harctéren, egyik kerek asztal mellett sem szerezhették meg a horvátok azt, amit a szerbekkel egy államba való csatlakozásuk alkalmával megszereztek, és nem menthetnék meg azt, amit ezzel az egyesüléssel megmentettek. S miután szárazon megúszták, szeretnének még többre szert tenni, mint ami őket megilleti. Épp a tények bizonyítják megmásíthatatlannul, hogy a horvátok Jugoszláviából csupán hasznot húztak, ugyanakkor mind az első, mind a második Jugoszláviából egyedül csak a szerb népnek származott kára. (...)

Az nyilvánvaló, hogy a partizánok között szerbek, horvátok, szlovénok, macedónok, albánok és magyarok is voltak – nyilatkozta a továbbiakban Vuk Drašković. – Ám, ha szem előtt tartjuk azokat az adatokat, melyek szerint 1943-ig a Vajdaságból talán három magyar ment el partizánnak, hogy 1943-ig vagy 44-ig Kosovo-Metohijából mindössze 30 vagy 40 albán csatlakozott a partizánokhoz, ha tudjuk azt, hogy az akkori ún. Független Horvát Állam területén a harcosok 90 százaléka szerb volt, abban az esetben megállapíthatjuk annak az ellenkezőjét, amit ön akar kifejezni, hogy mindannyian együtt harcoltunk. Mindannyian együtt haltunk meg Jasenovacon, ott is voltak horvátok és szlovénok, meg muzulmánok, de az tény, hogy Jasenovac olyan haláltábor volt, melyben szerbeket, zsidókat és cigányokat öltek halomra; hogy az

ehhez a három népcsoporthoz tartozóknak csupán az volt a főbenjáró bűnük, hogy szerbeknek, cigányoknak és zsidóknak születtek. Egyébként a horvátokat, a muzulmánokat és a többieket azért ölték ott meg, mert nem értettek egyet az uszításokkal, mert szembeszálltak a népirtással, mert tömören szólva, becsületes emberek voltak. (...)

Három-négy évvel ezelőtt a zágrábi Vjesnikhez intézett levelemben, mely természetesen sohasem jelent meg, megírtam azt, hogy Jugoszlávia esetleges széthullásának idején, melyet jómagam sem szeretnék, Szerbia határait nem az AVNOJ-i vagy a brioni, vagy a mit tudom én milyen ollók által szabott határok alapján kell meghúzni. Szerbia nyugati határait Ante Pavelić alakította ki ott, ahol a szerbek vesztőhelyei voltak, ahol felperzselték a szerb falvakat és templomokat. Ott, ahol az uszítások öldösték a szerbeket, ott vannak Szerbia nyugati határai! Véleményem szerint, Jugoszlávia széthullása esetén Szerbia nyugati határait a természetes és történelmi jogok elveinek, annak az etnikai térképnek az alapján kell kialakítani, mely 1941. április 6-án volt érvényben. Hogy miért pont akkor? Azért, mert a horvát és a muzulmán uszítások a második világháború idején azokról a vidékekről irtották ki a szerbeket.

(1989. 10. 04.)

Ha győzni fog, mellé áll a világ

Hét évtizede mindazért, ami Jugoszláviában történik, a szerbeket okolják - állítja az Ilustrovana Politikában Milovan Đanović Párizsban élő neves szerb író.

Ki mint vet, úgy arat. Az ország rettenetesen elszegényedett, mindenki mindenkit hibáztat, ám a szerbek a legvétekebbek, nyilván azért, mert ők a legszamosabbak. Nagyon nagyok a különbségek Szerbia és Szlovénia között, ami a nevelést, a szokásokat és az értékrendet illeti, és semmit sem tettünk eme különbségek mérséklése, egymás jobb megismerése érdekében. Falumban még ma is kétnapos ünnepségen kísérik ki a katonaságba induló fiúkat, büszkén, zeneszóval, ugyanúgy, mintha lakodalom lenne. A szerb paraszt büszke arra, hogy fia megérett az egyenruhára. Az alternatív mozgalom ljubljana tagja könnyedén állapítja meg azt, hogy az egyenruha iránti szeretet a primitivizmusra és a rendőri mentalitásra utal. Senki sem világosította fel őt arról, hogy a szerb paraszt magatartásában a férfias büszkeség és a bátorság

is megnyilvánulhat... Tehát az alternatív mozgalom tagja a mi parasztunkban zsandárt, faragatlan embert lát, a mi emberünk pedig saját ljubljana cimborájában homokost és hazaárulót sejt, mivel a mi fiainknak sem magyaráztuk meg azt, hogy a hadsereggel szembeni tartózkodást nem kell azonnal és gépiesen elítélni. (...)

Fél évszázada már mást sem teszünk, csak távolodunk egymástól, arról győzögetve magunkat és az egész világot, hogy jól élünk és fejlődünk abban az állami közönségben, melyben mindenki kizárólag a saját dolgával törődik, és most ön azon csodálkozik, hogy miért fordult mindenki a szerb nép ellen, melynek továbbra is a legtöbb illúziója van Jugoszláviáról! Mindaz, ami az utóbbi időben történik, a politikai kórbonctan hatáskörébe tartozik: mindenki a legrosszabbat mutatja önmagából. Mi, szerbek, gyakran fölfuvalkodottak vagyunk, feléből-harmadából oldjuk meg a dolgainkat, és nem azonosulunk eléggé saját testvéreink nehézségeivel. Mindaz, ami a szerb-horvát-szlovén vitákban azonnal szembeüt, hát igen, a keresztény türelemnek, az emberi nagylelkűségnek a hiánya. Rendben van, az albánok nem keresztények, ám valamikor nekik is volt valamilyen vallásuk. Ha megfigyeli azt, hogyan vitatkoznak velünk mások, hogyan engedjük meg nekik időnként azt, amit megengedünk, könnyen rájöhet arra, hogy visszatértünk a barbarizmus, az esztelenség korába, hogy kiskorúakká váltunk. Eljött a közös életünkről szóló szerződés újbóli megfogalmazásának a pillanata: a népek egymás közötti viszonyának, egymással szembeni kötelezettségvállalásának a világosabb, érthetőbb és egészségesebb alapokon történő tisztázása.

Kezdetben elkerülte Milošević a figyelmet, ám amikor láttam, mennyire nem tudják elviselni, arra gondoltam: kell hogy legyen benne valami értékes is, ha már annyian kifogásolják megnyilatkozásait. Azt olvastam róla: sztálinista, fasiszta... Hát ez nem lehetséges! Tegnap még közösségünkben igazi sztálinisták és önkényurak léteztek; a nagyvilág dicsőítette őket, ám manapság nagyon elhatalmasodott, kiéleződött a helyzet. Amióta Milošević van hatalmon, Belgrádban senkit sem üldöztek a szólásszabadság megsértése miatt. Az a legfontosabb, hogy kiálljon a népe mellett, szóval abban az esetben csekélységgem visszafogott rokonszenvére is számíthat... Semmitől se tartson, ha győzni fog, mellé áll a világ közvéleménye is. Addig, persze, meg kell szenvednie a magáét.

(1989. 05. 10.)

Mit akar Szlovénia?

Mit akar Szlovénia? Ő távozni akar, mi pedig maradjunk? Mi menjünk, ő pedig maradjon? Maradjunk mindannyian, ám más feltételek közepette? Mi mindannyian menjünk valahová? – teszi fel a kérdést a Dugában Brana Crnčević ismert szerb író.

– Nem tudom – folytatja –, ám Szlovénia sem tudja.

Szlovénia, mely még nem döntött kiválásáról, éppen úgy viselkedik, mint ahogy egy megunt házasságban viselkedni szokás, arra hívja fel saját feleségének (amennyiben Jugoszlávia nőnemű!) illetve saját férjének (amennyiben Jugoszlávia hímnemű!) a figyelmét: ha megharagítják, összepakolja a cuccát és lelép. (Ugyan hová?)

Mert az államok is elválnak egymástól (noha ezek a házasságok sohasem gyermektelenek!). És amikor az államok elválnak egymástól, akkor is felmerül a közös vagyion elosztásának a kérdése. Tegyük fel, ebben az esetben ez mellékes! Szlovénia, ha már így áll a dolog, hát menjen! És vigyék magukkal a hűtőszekrényeiket, a vízmelegítőket, a televízióikat, a számítógépeiket, az ingeiket, a gatyáikat és a zoknijaikat (ha már a Triglav távozik, kit érdekelnek az apróságok?). (...)

Szlovénia tehát, mihelyt megharagszik ránk, bolond és barbár szerbekre vagy civilizálatlan horvátokra (Szlovéniában, fiacskám, még a horvátok is időnként civilizálatlanok!) - élhet alkotmányos jogával és elszakadhat ettől az ellentmondásokkal teli közösségtől, amelyben tegnapig még hitt.

És annál a kérdésnél, hogy jogában áll-e Szlovéniának elszakadni tőlünk, fontosabb kérdés az: van-e Szlovéniának hová mennie? Nincs, fiacskám.

(1989. 10. 11.)

Az ellenfelének szurkol

Amióta Szerbia létezik, azóta ellenzéke is van - állítja Matija Bečković közismert szerb értelmiségi az újvidéki STAV-ban. Nincs két olyan ember, aki egyformán gondolkodik, hogy várhatnánk el ezt egy egész néptől?

Ennek ellenére nemcsak az a benyomás támadhat, hogy Szerbia túl keveset áldoz a demokráciára és a többpártrendszerre, hanem úgy tűnhet, hogy épp Szerbia vált a demokrácia és a többpártrendszer kerékkötőjévé.

Ha ez így van, ha én bárkinek a nevében szólhatok, ennek az egyenletnek a megfejtése a következő: Szerbia úgy harcol, hogy közben az ellenfelének szurkol. És nem

csupán szurkol, hanem tiszta szívből óhajtja az ellenfél győzelmét. És nem csupán az ellenfél győzelmét óhajtja, hanem alig várja, hogy az minél előbb be is következzen, hogy aztán saját vereségének a gyümölcsét élvezze. Az a vereség sokkal többet hoz majd neki az összes háború utáni győzelemnél, a „téves oldalon” való csatározás nemkülönben az összes „helyes” döntésénél.

(1989. 12. 13.)

Csak háborúval

A horvátok mindig szerették volna kisebbiteni a horvát fasizmust, az usztasák áldozatainak számát. Ők mindig fátylat akartak borítani a múltra, a tömegsírok igazságára, ők csak azért mérszárolták le a szerbeket, mert azok szerbek voltak és nem azért, mert hazafiak voltak, vagy egyes politikai pártok tagságához tartoztak. Szörnyű népiártást hajtottak végre, amely a modern Európában a legszörnyűbbek közé tartozik. A horvát értelmiség a háború után nem nyilatkozott világosan ezekről a dolgokról, mert ha beszélt volna róluk, csak abban az esetben moshatta volna tisztára saját népét. Ám a horvát értelmiség hallgatott, mint ahogy a kommunisták is hallgattak – nyilatkozta Antonije Isaković ismert szerb író, a Szerb Tudományos és Művészeti Akadémia alelnöke az újvidéki STAV-nak.

Minden jel arra mutat, hogy nem igaz mindaz, amit egy alkalommal Krleža mondott nekem, hogy az usztasák csak néhány teherautóval érkeztek, hogy az csak egy mozgalom volt. Egy alkalommal Vladan Desnica mutatott rá egy őszinte beszélgetésben mindarra, amit nem tudtam. Azt mondta nekem, hogy a horvátok nagy része a szerbek ellen elkövetett mérszárlásra úgy tekintett, mint arra a szükségszerű történelmi csatára, melyet ez a két nép nem hagyhatott ki. Amit bizonyára nagyon sajnál a horvát nép és értelmiségének egy része, vagy a hívők, de éppen az a harc, az a leszámolás bizonyította be azt, hogy a horvátok egyedül szeretnének maradni hazájukban. Saját népüket ők a szerbek ellen készítették föl.

A leggyászosabb dolgok a háború után történtek, amikor is állandóan a testvériségről és egységről beszélt mindenki, ezzel ejtve át a szerb népet. Nem létezett semmiféle testvériség és egység a szerb néppel szemben sem a horvátok, sem a szlovénok részéről. Az csak egy hamis politika volt, egy paraván, amely mögött mindenki a szerbek ellen tevékenykedett. Ez ma már világosan látszik mind jogi, mind gazdasági vonalon; minden, minden, minden ellenünkre történt. Abban reménykedem, hogy

manapság már nem lesz közöttünk annyi hamisság, a testvériség és egység jelszavával ékesítve, valamiféle jogszlávság nevében. Mert amíg mi hamut hintettünk a fejünkre, addig lefegyvereztek, szétziláltak bennünket. És mi most újból jelentkezünk, és újból gyülekezünk, és a mi gyülekezésünk egyszercsak rettenetessé válik. És egyik napról a másikra arról kezdenek beszélni, hogy Szerbiában valamiféle szörnyű jobboldal, valamiféle sztálinizmus stb. jelentkezik.

Tudnivaló, hogy a nemzeti kisebbségek milyen jogokat élveznek bármelyik országban. Nekik joguk van emberi szabadságukra, joguk van saját nyelvükre és iskoláikra, ám csak bizonyos határig. A siptároknak például egyetemük van nálunk, a saját anyanyelvükön, amit én helytelenítetek. Ők a világ egyetlen nemzeti kisebbsége, melynek egyeteme van, ahol a saját anyanyelvükön tanulhatnak. Az, aki albán nyelven akarja egyetemi tanulmányait végeztetni, menjen Albániába és tanuljon ott. Ha én francia nyelven akarok tanulni, Franciaországba megyek. Ebből az következik, hogy Szerbiában csak szerb nyelvű egyetemeken kellene, hogy tanuljanak a diákok. Ezért gondolom azt, hogy a gondok sokkal kisebbek lennének, ha hozzájuk, albánokhoz, nemzeti kisebbségként viszonyulnánk, mert ők nemzeti kisebbségnek számítanak. A nemzeti kisebbségek keretein belül kell megoldást találni a kosovói kérdésre. Ha valaki ezeken a kereteken kívül akar valamit Kosovóban, azt csak háborúval érheti el.

(1990. 05. 30.)

Az udvari költészetről

A nyolcvanas évek végén jelent meg Marinko Arsić A szerb udvari költészet című antológiája, mely azonnal felhívta magára a jugoszláv közvélemény figyelmét, amelyet jelentős kiadói vállalkozásként értékelt a kritika. Ez az antológia (Antologija srpske udvoričke poezije) új fényben mutatta be a szerb költőket.

- Társadalmunkban olyan méreteket öltött a talpnyalás, a szolgalelkűség, hogy gyakorlása lassacskán már erénynek számít. A mai Jugoszlávia az udvaroncok, a hajbókolók birodalma. A gyerekek már kicsi koruktól, már a napközben is azt tanulják, hogyan kell meghunyászkodva hajlongani a hatalmasok, a hatalomtartók előtt, és hűséget esküsznek nekik a különféle rendezvényeken elszavalt versikéekkel.

A mindenható hatalom örökkévalóságot és minden földi jót ígér nekik, amennyiben nem vonakodnak dicső-

ítésétől. Így bukkanhattak fel az udvari költők, akik mértani haladvány szerint szaporodtak. Az olvasókönyvek, a házi olvasmányok nyüzsögnek az udvari költészet szebbnél szebb mintapéldányaitól. Ezek a versek minden ízlést nélkülöznek. Félelmetes hatást gyakorolnak a fiatalokra, hisz a rossz költészetet nem lehet következmények nélkül olvasni.

Tulajdonképpen Majakovszkij az udvari költészet kommunista változatának a megalapítója, mint ahogy Sztálin a kommunista önkényuralom megalapozója. És természetesen a diákok túlszárnyalták tanítóikat. Zogović, Čopić, Alečković olyan utódokra tettek szert, akik az udvarlás művészetét, költői megvalósítását az abszurdumig fokozták. „Már megszületésem előtt léteztél és ott is létezel, ahol még nem vagy” - énekel az egyik költő. A másik a következőket dalolja: „Ha Jugoszlávia kislány lenne, Tito lenne az apukája”.

- Az ember - nyilatkozta Marinko Arsić Ivkov a Duga újságírójának -, olcsóbb, mint ahogy azt gondolnánk. Egyesek egy pohár borért is képesek, magukat eladva, verset írni. Én csak olvastam a verseket. És azokat a tipikus darabokat választottam ki, melyek a talpnyalást, a hajbókolást, melyek az uralkodók dicsőítését az abszurdumig fokozták. Természetesen ügyeltem arra, hogy az antológia bővelkedjék az ismertebb költői nevekben.

(1989. 04. 05.)

A szakmai szolidaritás teljes hiánya, a nemzeti kizárólagosság örülete jellemezte azokban az években a szerb írók többségét, akik még a Vajdasági Írószövetség faláról is eltávolították az ötnyelvű: szerb, magyar, szlovák, román, ruszin feliratozású táblát. Ennek az egyesületnek jelentős számú magyar tagsága, időnként magyar elnöke is volt 1971 óta, a Szerbiai Íróegyesület vajdasági tagozatának kiválása óta.

Mivel a második világháború pokoli tömegmészárlásait - többek között az ügyesen alkalmazkodó balkáni diplomácia ráhatására is - a fasizmus elleni küzdelem részének tekintették a győztes nagyhatalmak, ennek következtében a háborús bűnöket elkövető partizánok és félkatonai alakulataik, szabad csapataik felelősségre vonása elmaradt. Mi több, a második világháború után Jugoszláviában épp a háborús bűnök elkövetésében élen járók kerültek hatalomra, mégpedig úgy, hogy irtóztató bűneiket győzelmi mámmorral átítatva, erénynek, követendő példának tüntethették föl, a jól megfizetett írók, bértollnokok hathatós támogatásával. Akkor alapozódott meg a hatal-

mon lévőket fenntartás nélkül, kritikátlanul kiszolgáló írói magatartás, a busásan megfizetett árulás, a Szeretném én azt a rendszert látni, melyet nem tudok kiszolgálni! jelmondatú, roppant cinikus szemlélet, az udvari költészet...

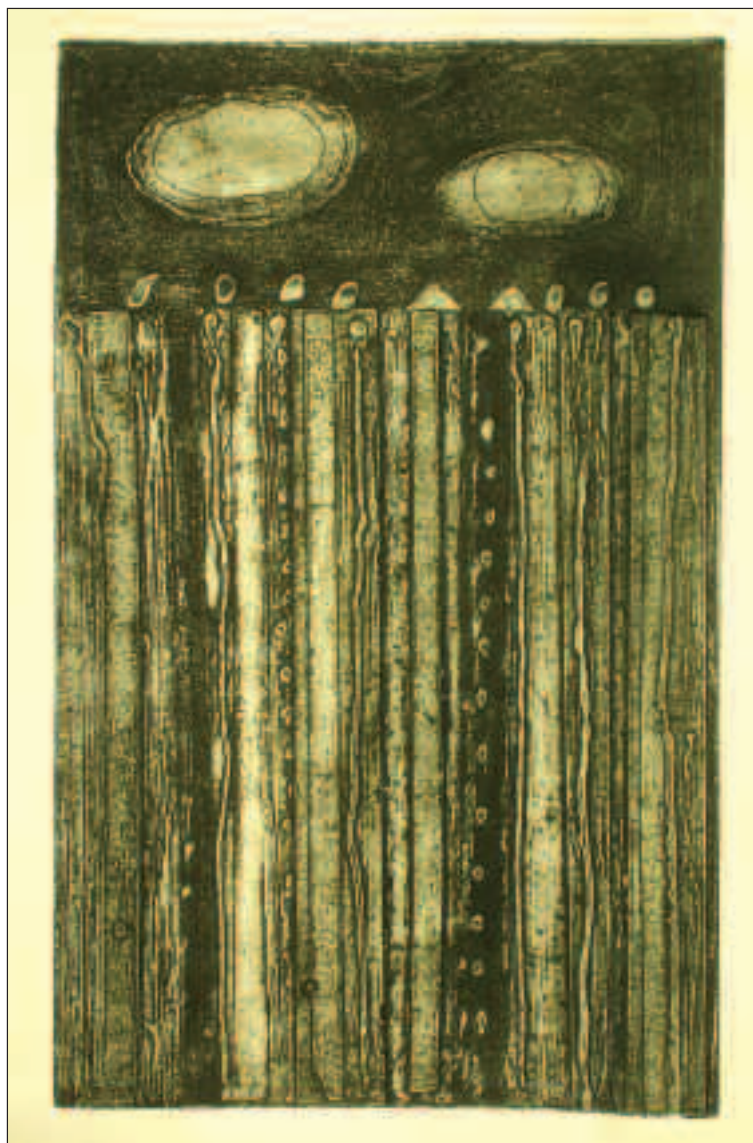
A tömeggyilkosok garázda nagyzolása, a hadizsákmány gátlástalan fölélése, a kirakat-lét nyomorúsága, a harcos múlt végtelenül hamis mítosza (Harcoldj fiam, én is abból éltem meg!) vezetett el a kilencvenes évek poklához, újabb tömegsírjaihoz.

A kiskorúsított, a hamisságot igazságként átélők megtevesztett tömege a nyolcvanas évek végén, a kilencvenes években viszolygás nélkül bedőlt a népszerű tömeg-tájékoztatási eszközökben egyre kíméletlenebbé váló háborús uszításnak, könnyedén elhitte azt, hogy újból eljött

annak az ideje, amikor harcos és szemfüles elődeihez hasonlóan, kiélheti alantas ösztöneit, szabadon rabolhat, gyilkolhat, fosztogathat a remélt győzelem védelmében, melyben a bűnösök – a közelmúlt jól ismert forгатókönyve szerint – ismét megdicsőülnek, melyben a munkát jó ideig újból a hadizsákmány elosztása jelentheti.

A második világháború tömegsírjaitól tehát egyenes út vezetett a kilencvenes évek tömegsírjaihoz.

Mindaddig, amíg elmarad a múlt bűneivel való megrázó szembesülés, a még élő tömeggyilkosok, háborús bűnösök fölkatása, üldözése, felelősségre vonása, példás megbüntetése – hogy a kárvallottak kártalanítását ne is említsem –, a lelkekben dúló háború, a fejekben dúló szellemi zűrzavar sem érhet véget.

Parlag IV.

Töretlen sziklaszirt

Sz. Kanyó Leona

Évfolyamtársak voltunk, és jó visszaemlékezni a húszéves Szalkay Leonára. Akkor még így hívták. Penavin Olga tanárnő Leonának nevezte. Nem emlékszem, hogy mást a keresztnévén szólított volna. Nézegetek egy fényképet, mely Leonáról készült. Derűsen, bizakodóan mosolyog rajta – nyilván nemcsak a fényképezőgépek. Ül, keze asszonyosan az ölében, de nem tétlenül, hanem összeszorítva, mintha ki akarna törni ebből a mozdulatlan-ságból, kényszerű tétlenségből. Világos színű női kabát, fiúsan föltúrt gallérú, nagy gombokkal; sötét színű pulóver, fehér inggallér, a kabáthoz illő szoknya és öv. Ez az öv kedvenc tartozéka lehetett ruházatának, mert e nélkül nem jelent meg sehol nyilvánosan. Kerek, enyhén tatáros arc. Ilyen volt az életben is. Egyszer barátnője nélkül, aki sok mindenben hasonlított hozzá, jelent meg az előadáson. Kissé elkésett, és gyűrött ruházatán tollpihéek csüngtek, de Penavin Olga tanárnő barátságosan, megértően invitálta közel hozzá az első padba, ahol rendszerint nem ült senki. A tanterem, amelyben az előadásokat hallgattuk, régimódi, sivár helyiség volt szűk padokkal, katedrával, fekete táblával felszerelve, a sarokban pedig egy nagyobb öntöttvas kályha, de jól éreztük itt magunkat, mert oda ülhattünk, ahová akartunk: tíz lány és hat fiú, illetve öt fiú meg egy velünk majdnem egykorú házaspár, sőt családos ember. Őt éppen ezért humorosan tatának hívtuk. A terem csak vizsgák alkalmával vált a szorongás szűk fészekévé és a pad kárpaddá – szerencsére ez ritkán fordult elő. Még most is emlékszem, hogy a lányok jó része majdnem reszketett a vizsgák előtt, pedig a tanárok éppen akkor igyekeztek minél barátságosabbnak mutatkozni. Csodálkozva néztem rájuk. Hát ennyire fontos volna számukra ez a nyavalyás vizsga? Leonát sosem láttam ennyire izgulni. Jobban szeretett a fiúkhoz igazodni, akik ügyeltek a bátorság látszatára, mint a lányokhoz. A szünetben rendszerint a folyosón tartózkodtunk, kifújtuk magunkat és füstöltünk. A lányok közül csak azok jöttek ki, akik szintén cigarettáztak – ketten-hárman, Leona természetesen velük tartott, és tüntetően, mégis hanyagul fújta a füstöt. Még a tanév kezdetén történt, hogy Leona és barátnője (ő tudtommal később áttelepült Izraelbe) nekem szögezte a kérdést: – Melyik a jobb irodalomtörténész, Beöthy Zsolt vagy Szerb Antal, az előző előadáson

ugyanis szó volt az irodalomtörténet-írásról. Gondolkodás nélkül rávágtam, hogy Szerb Antal, és nemcsak azért, mert tudtam, hogy ezt várják el tőlem a lányok, hanem azért is, mert egy-két Szerb Antal-tanulmányt valóban élvezettel olvastam valamikor régebben, míg Beöthy Zsolt tanulmányai száraz adathalmaznak hatottak. Ma már másképp válaszolnék erre a kérdésre. Szerb Antal eredetiségét, olykor sziporkázó meglátásait, ötleteit inkább egy leleményes irodalmár szeszélyes és hiú fölényeskedésének érzem; míg Beöthy Zsoltot igazi irodalomtörténésznek tartom, aki körültekintő, nagy tudású szakember volt, a képzeletét kordában tudta tartani, és az aprólékos munkától sem riadt vissza. A két lány egymás szavába vágva faggatott tovább. – Miért? – Azért, amit Ady Endréről írt – mondtam lelkesen. Ezzel aztán végképp befutottam a lányoknál mint költő. Akkoriban ugyanis (pestiesen szólva) elkövettem egy-két verset, s ezek nyomtatásban is megjelentek; a lányok nem beszéltek ugyan róluk, de nyilván olvasták őket. Ettől kezdve Zoli lettem. Komolytalan ember. Nem sokkal később új hallgató jelent meg körünkben, egy igencsak tartózkodó úrlány, akinek minden mozdulatán látszott, hogy gyerekszobája volt. Kissé sápadt, keskeny arcú lány volt, egyszerű, de igen izléses öltözetben, a közepesnél magasabb termetű, a beszéde könnyed és halk. – Kosztolányi Dezső közeli rokona, sutogta Leona. Bemutatott neki, de ennek a lánynak szemmel láthatóan nem sokat jelentett az, hogy verseket írok. Nem volt barátkozó természetű, inkább jobban szeretett hallgatni. Mégis sajnáltuk, hogy itt hagyott bennünket. Állítólag Svédországba ment az ottani rokonaihoz. Ehhez a sajnálatos eseményhez többek közt nyilván az is hozzájárult, hogy tanáraink nem szívesen látták. Furcsállottam pl., hogy Penavin Olga tanárnő, akinek szinte mindenkihez van egy-két barátságos szava, ezzel az új lánnyal igen hidegen bánt. Csak később, jóval később vált érthetőbbé a dolog, azzal, amit a tanárnő a nyelvújításról mondott. Míg Kazinczyék mozgalmát ugyancsak dicsérte, némely túlkapást is megemlítve azért, az újabb nyelvújítási kísérletet, a Kosztolányiékét, mereven elutasította és elmarasztalta. – Purista mozgalom volt, mondta, puristák erőszakos, túlzott magyarítása, és arcán, mely máskor mindig komoly maradt és jóindulatot sugárzott, most szinte

eltorzult a megvetéstől. No lám, gondoltam, hát ezért kedveli a tanárnő annyira az idegen szavakat: szemantika, szintagma, morféma, labiális hangok stb.; nyilván úgy gondolja, hogy így szakszerűbb az előadása, magyarázata és tekintélyesebb. Hát igen, a tekintély bizony nem kis dolog.

Érdekes viszont, hogy B. Szabó György tanár úr a tekintéllyel nem sokat törődött. A tanárnővel ellentétben kijött velünk a folyosóra, és azt sem bánta, ha tüzet kértünk tőle. Itt egészen fesztelenül, hogy ne mondjam, barátián viselkedett. Bármiről lehetett vele beszélgetni, az előadásai pedig olykor lebilincselőek voltak. Rendszerint a katedránál ült, előtte rengeteg papír, s előadás közben ezeket a jegyzeteket forgatta, rakosgatta. Elkedvetlenedtünk, ha késve érkezett az órára, vagy még inkább, ha elmaradt az előadása. Ilyenkor tudakozódtunk a titkárságon, miért nem jön. Beteg, mondták. Beteg! A pirospozsgás, mindig derűs tekintetű, eleven, kis ember? A lányok azt suttogták, hogy nem is beteg, csak azért maradt otthon, mert az éjszaka elkezdett munkájába úgy belemerülni, hogy megfeledkezett az előadásról. Művészember volt, képzőművész, s a tanári teendőit nyilván nyűgnek érezhette. Eleinte furcsa volt hallani, hogy az e hangot szokatlan helyen középzártan, vagy még inkább, zártan ejtette. De ezt is meg lehetett szokni, és azt is, hogy elég magas hangon beszélt, néha kissé rekedten, fátyolosan. Leona neki is a kedvence volt. A verseket rendszerint vele olvastatta föl. Leonának szemmel láthatóan jól esett ez a fölkérés, és gyakorlott szavalóként olvasott föl minden verset. Egyszer aztán, amikor József Attiláról volt szó, és a Mama c. költeményt kellett volna felolvasnia, félretette a kötetet, és könyv nélkül szavalt. Ezen az órán, az egész órán csak erről az egyetlen versről beszélt a tanár úr, tőle szokatlan, megindult hangon. Leona később magyarázatként megjegyezte, hogy a tanár úr igen szegény környezetből, alacsony sorból jutott el idáig, és anyja nevét viselte, mert fattyúgyerek volt, idegenek tanították, azt is rebesgették, hogy a háború alatt partizánként részt vett egy-két bántási akcióban. Felesége titkárnő és szerb. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy egyszer-kétszer a hozzá képest hórihorgas Sóti Pállal láttam beszédbe elegyedve. A Zvezda mozi előcsarnokában történt az eset, és mások hívták fel rájuk a figyelmemet. – Az ott Sóti Pál – mondták – a politikus, aki magas tisztséget tölt be a tartományi vezetésben. B. Szabó György tanár úr más előadásán sem palástolta el érzelmeit, látható volt ugyanis, hogy kik a kedvenc írói, költői és kik iránt közömbös vagy egyenesen elutasító. Az előbbiekhöz tartozott Kármán, Csokonai, Apáczai Csere János, Kölcsey, Petőfi, Katona, Péterfi és mindenekelőtt József Attila; az utóbbiakhoz pedig (hogy csak egy nevet említsünk) Berzsenyi.

Róla csak gúnyos hangon szólt, szinte még most is magam előtt látom, ahogy ajkbiggyesztve említi Németh László Berzsenyiről írott hosszú tanulmányát – egész könyvet írt róla, mondta. Igen lekicsinylően nyilatkozott a szellemtörténeti irányzatról is. Kassákat meg sem említette. Jellemző, hogy Brodarics Istvánnal és Martinovics Ignáccal többet foglalkozott, mint Vörösmartyval és Arany Jánossal. Az elbeszélő költeményekről az volt a véleménye, hogy idejétmúlt formák. Nevetve említette, hogy még Fehér Ferenc is ír manapság elbeszélő költeményt. Tőle tudtuk meg, hogy a Zrínyiek eredeti neve Subics volt, Janus Pannoniusé pedig Csezmicki. Zrínyi prózai írásaiból kiemelte azokat a részeket, melyek a magyarok tunyaságáról szólnak. Brodarics István emlékiratából, beszámolójából pedig azt, hogy a törökök milyen könnyedén és gyorsan szétverték a magyarok hadállásait Mohácsnál. Nesze neked magyar dicsőség és magyar öntudat! Jól emlékszem, hogy mindezt viszolyogva hallgattam, de természetesen nem szóltam semmit. És még egy jellemző mozzanat: a tanár úr élvezettel olvasott föl Martinovics Ignác apát, tehát egyházi ember, Filozófiai írások c. művéből részleteket, kivált azt a részt, amely a nőkről zengedezik ódai hangnemben. Nem tudom, a lányok mit érezhettek eközben, de egyik-másik árulkodóan pislogott hozzá. Leonát hirbe hozták ezzel-azzal, valójában azonban csak egy fiúval lehetett látni: egy jóvágású, magasabb termetű hallgatóval a Testnevelési Főiskoláról. De ugyan kinek mi köze egy húszéves nagylány magánéletéhez? Senkinek semmi.

Ha jól emlékszem, ötvenöt tavaszán háromnapos tanulmányi kirándulásra mentünk B. Szabó György tanár úr vezetésével Zágrábra, Csáktornyára, Eszékre és a baranyai Vörösmartra. Múzeum, Mirogoj-temető, Zrínyi-vár, színház, iskolalátogatás és irodalmi találkozó, ez utóbbira Vörösmarton került sor. A tanár úr Radnóti-ról tartott előadást a helybeli érdeklődőknek, a verseket pedig Leona olvasta föl művészién. Emlékszem, hogy a műsor végén egy testes, nagydarab, széles arcú atyánkfia fölállt recsegő székéről, s ezt mondta: – Eddig Petőfit, Adyt, József Attilát ismertük, és köszönjük, hogy most kedves vendégeink jóvoltából megismerhettük negyedik nagy költőnket is, Radnóti Miklóst.

Hamarosan jöttek a záróvizsgák, diplomavizsgák és lázban égett az egész társaság. Leona szeretett mások vizsgáján is részt venni. Igen kíváncsi természetű volt. Úgy tetszik, már ekkor tudatosan gyűjtötte az élményeket. Mindenre figyelt. Illett hozzá ez a név: Leona, későbbi asszonynevének Sz. Kanyó Leona, mely anyaoroszlánra utal. Rajongott a versekért, de akkoriban önálló művel nem állt elő, habár valószínű, hogy irogatott, verselgetett, de csak az asztalfióknak, úgyhogy meglepetésként ért,

mikor később hallottam szerteágazó irodalmi tevékenységéről. Sajnos Sz. Kanyó Leona költészetét az újvidéki műhely vezéralakjai elhallgatják. Tőlük mást nemigen várhatunk, a méltatás ugyanis egyenlő lenne a számukra az önfeladással. Éppen ezért dicséretes dolog, hogy akadt (nem itthon!) olyan lelkiismeretes ember, aki fölkarolta Sz. Kanyó Leona ügyét, verseinek a kiadatását és terjesztését: Székely András Bertalan. Az ő ügybuzgalmának köszönhetően vehetem most kézbe ezt a válogatott verseket tartalmazó szép kötetet, melynek a címe – találóan: *A Tiszától az Adriáig. Miért találó és szerencsés ez a címválasztás, mely nyilván a szerkesztő leleménye? Óhatatlanul ugyanis Ady Endrének az Értől az Óceánig c. versét juttatja eszünkbe, de nemcsak Sz. Kanyó Leona életútja mutat némi hasonlóságot Adyéval, hanem versének hangulata és egy-két versrészlet is utal arra, hogy szerzőnk-től nem állt távol Ady Endre költészete. Erről leginkább a Budapesti naplemente c. verse tanúskodik, mely ilyen részletet is tartalmaz: „tolvaj módra beszökött az est.” Mi ez, ha nem a Párisba tegnap beszökött az ősz-re rimelő reminiscencia? Aztán áttételesen ilyen jellegű még a Vencében és a Városasszonyom c. költemény is. Egyéb hatás is tetten érhető Sz. Kanyó Leona verseiben: „zölden haragudott a fa”, „itthon vagyok”, „Máj vagy, vese, tüdő” stb. Eredetisége leginkább szerelmes verseiben mutatkozik meg, nemhiába állítja Simone de Beauvoir, hogy a nő egyrészt a testi, másrészt a költői világba tartozik. Meghökkenetőek ezek a versek. Sz. Kanyó Leona szokatlan nyíltsággal beszél olyan dolgokról, melyekről a nők versben aligha, általában pedig hallgatni szoktak. Ami leginkább szembeűnő Sz. Kanyó Leona költészetében a képszerűség, a tömörség, a gondolatiság és a játékoság mellett (pl. az elvont dolgok érzékletessége és az érzéki dolgok elvontsága), az az érzelmek és hangulatok változatossága, gyors váltakozása. Ebben a költészetben hiába keressük a hagyományos versszakokra tagolt, ritmosos és szabályosan rimelő verseket, de még a szabad verselés érzelmi és hangulati egységét is. Mintha ebben a tekintetben az újabbkori művészeti törekvéseket, irányzatokat igyekezett volna követni a maga módján. Verselésére nem annyira a tűzijáték sziporkázása a jellemző, mint inkább a gyerekkori kovácsműhelynél tapasztalt és megcsodált szikrák váratlan szétcsapódása a kalapácsütés, pörölycsapás nyomán. Ilyen az élet is, a mi életünk: harmóniatlan, váratlan fordulatokkal terhes, mint az időjárás mostanában. Sz. Kanyó Leona a mában élt, és a valóságot írta meg valóságyszerűen, és nem úgy gondolkodott, mint a Vörös és fekete főhőse, Julien Sorel: „Minél hazugabb dolgokat mondok, annál formásabbnak kell lennem.” „Nőiesnek lenni annyi, mint tehetetlennek, felületesnek, passzívnak, alázatosnak mutatkozni” (Simone de*

Beauvoir). Sz. Kanyó Leona nem akart ilyen szerepet játszani, ilyen nőnek mutatkozni, hanem olyannak, amilyen valójában, mégis talpig nő tudott lenni akkor, amikor arra szükség volt: „A kívánások mindig fennakadtak megbokrosodott dacom villanásain.” Mert tele van feszültséggel, mint a viharfelhők, és csak gyűlnek, sokasodnak ezek a felhők. Aztán ez a váltás: „Arcod virága összecsucukodott nyaram előtt... Arcod virága az életem.” Hát nem közöséges dolog egy borostás vagy szakállas férfiarcon virágszirmokat látni; talán humoros is, de a humor igen gyakran nemcsak a játékoságnak, hanem a fölénynek is egyfajta jele; „Fogóddz karomba, ha erő kell.” Lám, Sz. Kanyó Leona úgy érzi, hogy az erő nála van, a nőnél, nem pedig a férfinál, habár általában fordítva szokott lenni. Általános vélemény szerint a nők szemében a jog alapja az erő, mert a férfiak jogait is erejük miatt ismerik el. Mindamellet Sz. Kanyó Leonától távol állt, hogy harcias feminista legyen. Az csak természetes, hogy a nemek egyenlőségének a híve, de ezt nem harciasan, hanem ilyen szép, gyöngéd szelídséggel közli: „Két vonalat húzok. Látod? Az egyik te vagy, a másik én vagyok”, mintha mindketten ismét gyerekek volnának, jöllehet a kezdeményezés jogát magának tartja meg; az ellentmondást pedig így oldja föl: „Ne moccanj! Tedd számba a szókenyeret.” Az érzékiség köznapi mozzanatán úgy enyhítve, hogy azt az áldozás szertartásával fűzi össze. Másutt meg ilyen érzékletessé varázsolja: „alma héjába csavarintlak”, és eközben az almafát említi, nyilván a bibliai almafára gondol. A női érzékenységről ilyen szép, látványos képet fest: „Megborzongnak övemen a virágok” – jelezvén, hogy nem minden fenéig tejföl. Mert bizony „Nőnek születni – micsoda szerencsétlenség!” – állítja Kierkegard, s talán igaza van. A következő sorok legalábbis ezt látszanak igazolni: „Koldustarisznyával ténfergek előtte... Juhászkytyaként neszezem minden mozdulatát... Hozzámtartozás a szeretet, vagy függvényeim viszonya... Szorítsd le karomat, ha ütni akarok... Rikácsoló átkokat szórnék rá minden boszorkányszombat... tépjen darabokra, ha neki ez gyönyör.” S végül ez a nagyjelenet: „Halkan elti-pegek a vádoszlop mögé”, mely a tehetetlenségről szól, és a sérelmek sokaságára utal rendkívüli tömörséggel. Sz. Kanyó Leona tehát a hagyományos női, asszonyi sors nehézségeinek, gyötrelmeinek tudatában van, és tiltakozik e sors ellen már-már a hisztéria, az eszelősség határához közelítve. A hagyományosnak mondható férfi- és nőszerep olykor és az adott helyzettől függően akár föl is cserélődhet ebben az új demokratikus világban. A történelem ugyanis azt bizonyítja, hogy a férfiuralom nem volt jó, viszont az is bizonyosnak látszik, hogy a nőuralom sem lenne ennél jobb, sőt talán még rosszabb lenne, mert ahol megvalósult, rendszerint teljes pusztulás követ-

kezett be – legalábbis eddig. Hát akkor mi legyen? A válasz egyszerűnek látszik: nem a vagy-vagy, hanem az is-is, esetleg a sem-sem, azaz a teljes egyenlőség. Ámde a hajónak, vagy hogy közelebbi példát említsünk: a kocsinak egyidejűleg csak egy kormányosra, vezetőre van szüksége, hogy jól haladjon, másképp irányt téveszt, esetleg kóvályog, esetleg fölborul, és pusztulás következik be. A kormányost, a vezetőt azonban föl lehet, sőt olykor föl is kell váltani, ha elfáradt, és pihenésre van szüksége. A megoldás tehát, úgy tetszik, nem a föltétlen egyenlőség, hanem egyenlőség a váltásban, a változtatásban, és egyenlőség a különbözőség megtartásával. De a hajókázásból és a kocsikázásból visszatérve a költészethez, ezt a figyelmeztetést is érdemes szem előtt tartani: „az igazi álomlátó, a költő számára az élet összehasonlíthatatlanul termékenyebb és termékenyítőbb ihletforrás, mint a legcsodálatosabb séma” (Simone de Beauvoir). És jó ismételni, mert öröndetes dolog, hogy Sz. Kanyó Leona nemcsak okos nő volt, hanem költő is. Vértel művész. A tépelődés, az önmagával való párbeszéd eredeti megfogalmazása, ahogy zárójelbe tesz sorokat: „itthon (itthon?)... holnap (holnap?)... sikerült (mi?)! A zárójelbe tett kérdés ugyanis kételyt, illetve tagadást fejez ki, és nyilvánvalóan nem érzi magát itthon jól, amikor itt jár, de azt, hogy miért nem, arra egy másik versében utal: nem akarja hallani „a rikácsoló gyalázkodásokat.” Véleménye arról a gyalázkodásról a rikácsoló szóban sűrűsödik össze. Rikácsolni ugyanis majmok, papagájok és egyéb buta szárnyasok szoktak – rendszerint minden ok nélkül. Ebben a tekintetben is rokon Ady Endrével. És mégis, mégis...: a szülőföld szeretete megmaradt benne, mert rá emlékezve „pihés madártollat” érez és „áradó madárdalt” hall. Pihés madártollal a dunyhát tömték tele régen, és az anyák ezzel a puha, meleg dunyhával takargatták be gyerekeiket. Vagy ékes példája ennek a szeretetnek ez az egyetlen mondat is: „A Tiszára rácsempésztek az alkonyatot”, ezzel ugyanis többet mond, mintha dicsőhimnuszokat zengene, mert csempészaru az szokott lenni, ami tilos, aminek nem volna szabad megjelenie, megérkeznie. A Tiszának tehát nem volna szabad bealkonyulnia, lassan, szinte észrevétlenül mégis bealkonyodott körülötte minden. Balladás kép ez. Vagy ez: „az árok fenekén egy csepp kagyló én vagyok.” A Tisza-parti homokban itt-ott kagylóra bukkan a gyerek, kisebbre-nagyobbra, főlemeli, nézegeti és sajnálkozik, hogy nem láthatja, mi van bennük. Most képzeljük el, hogy egy ilyen kagyló az árok fenekén lapul valahol. Tűnődhetünk, hogy került oda és miért? Vagy ez: „pásztorokkal hejehujáztam... övig harmatos füvekből kopár szikig mentem Kubikusok szalonját nagy bicskával ettem”, aztán a Tisza-parti füzesek: meglátja a kivágott vagy derékba

tört fűzfának a tönkjén a sarjadó hajtásokat, ágakat, az élni akarás jelképeit; és büszkélkedik is a most már szélesebb körű hazai tájjal: „És azt hittem, hogy csak ott szép Hogy csak Bácska tudja úgy odatűzni az égre a napot”, mint amikor valaki a mellére tűzi a rendjelet. Hősök tája ez, a hazai táj, majdnem elfeledett hősöké, hősi táj – figyelmeztet bennünket Sz. Kanyó Leona. Micsoda ellentéte ennek az idegen környezet leírása: „Lángolt a feketére szánt egyre szürkülő szürkesség... a patinás város... falai közt megrekedt a kárörvendő gúnyos képzelet... szétpötyentett furcsa szigetek”, pötyenteni ugyanis a legyek szoktak. „Szemem el-elsiklik a szépségeken” mert „Idegen városok igavonó állatá”-nak érzi magát, mert „fehér vásznát tarkára tarkította Európa.” Igen árulkodó vers a Budapesti naplemente c. költeménye is, mert szép, szép a naplemente Budapesten, de „azzal bajlódott, hogy szívére öleljen és ott marasztaljon.” Bajlódott, kínlódott, azaz alig-alig... és nem könnyű megszeretni még Budapestet sem. De hát erről így vallott többek közt Arany János, Illyés Gyula is. Budapestet szétpötyentett, furcsa szigeteivel együtt erőszakos, elnyomó, idegen szellemisége miatt lehet ugyan nem szeretni, de a „magyar naplementé”-ben és kivált a magyar napkeltében hosszasan gyönyörködhet az ember mindenütt, ahol bennszülött magyarok élnek – jobban mondván szeretni lehet mindenütt a magyar napkeltét, gyönyörködni ugyanis az idegen táj szépségeiben is gyönyörködhet az ember.

A gyöngéd anyai szeretet megható vallomása, mely karácsonyi hangulatot idéz, karácsony estit: „Apró tengerek nyoma szórja be csillagokkal összegyűrt ruhám... Világot gyűjtök kis szobátokban... Kapaszkodjatok reggel az apátok hangjába: melegében én is ott vagyok.” Van, aki azt állítja, hogy a hallgatás igazabb meghittség jele, mint a beszéd. Találkozását családjával (miután külföldről hazatért) így jeleníti meg: „Három pár kar ölelése vár. Szó nemigen esik. Tapogatjuk egymás kezét. Három szájon egyetlen szó mozdul: mamikám!”

„A nő nem ismeri – hiszen sose tapasztalta – a szolidaritással járó kötelezettségeket és előnyöket... nem lehet tehát azt várni tőle, hogy áldozatot hozzon a közösségért” (Simone de Beauvoir). Sz. Kanyó Leona szolidáris volt a többi nővel, elsősorban anyjával: „Anyám féltése dacokhoz szoktatott... Az éjszaka minden nesztét szakajtóba gyűjtöm, hogy összebíbelődjön még a hang: anyám.” Tudatos választás ez. Azt szokták mondani, hogy a lánygyerekek inkább az apjához kötődik, de ő ebben is kivétel, vagy legalábbis annak mutatkozik. Városát, ahol jól érzi magát, ahol megnyugszik, városasszonynak nevezi. Odáig megy ebben a választásban, hogy még a kurtizánra is szívesebben emlékszik, mint másra, „hol lakhatott a minden titkot

tudó ciprusi Jatty, a kurtizán?” De szolidáris a pásztorokkal és a kubikosokkal is – olyannyira, hogy még a nyelvjárási szóhasználatukat is átveszi: „kubikusok.”

Mosolygásra készíti az embert, ahogy az elvont fogalmakat (Németh László kifejezésével élve) tornáztatja: „Vontasd el akarásomat...gondolatod felém int... kezem is hiába takargatja a végtelent, mert valaki rám szórta monoton törvényeit... Piros ködben ül nászt a piros akarát... az eső agyonázott éveimen folydogál.”

Magyarságtudata abban is megnyilvánul, ahogy igéit megvágogatja: villan, moccan, szökken, csavarint, folydogál, toporog, nyüszít, elsötétít, megfélemlít, mentesít, nességel, fékezhetik, vontat stb. Kevésbé szerencsések viszont az ilyen kifejezések: előlehetősít, foszlódik, élni akarási indok és még egy-kettő. Hibátlan, művelt, szép magyar nyelven lehet akár magyarellenes gondolatokat is közölni és magyarellenes hangulatot kelteni, sőt, úgy rémlik, minél hibátlanabb, műveltebb és szebb ilyenkor ez a nyelvezet, annál károsabb, rombolóbb hatásúvá válhat; az önkényes, nyegle, henye, rossz nyelvhasználat viszont mindenkor árt a magyar ügynek – még a legjobb szándékkal írott szövegben is.

Sz. Kanyó Leonának kivételesen népdalszerű, ritmikus és rímelő a záró verse, az Érdemes volt című, mely életének a főbb szakaszait foglalja össze, mintha ezzel jelezni akarná élete értelmét. „Az ember jól-rosszul mégiscsak végigjártassa a maga vállalta szerepeket sorjában... el kell hitetni magunkkal egy s más dologról egy időre, hogy az fontos. Mert különben egybe kulcsolt kezekkel ül-nénk az út szélén és talán ez volna a természetes – minden egyéb csak magahitető fontoskodás” – (Kafka Margit). Azt, hogy Sz. Kanyó Leona mit akart, nem tudhatjuk pontosan, csak sejthetjük, de hogy Kafka Margiténál nagyobb szerepkörre vágyott, az bizonyos, és ehhez min-

den adottsága megvolt. „Tulajdonképpen mit akartatok?” – kérdezte egyik versében, mintha önmagát is vallatná. Neki nincs szüksége arra, hogy hivatalos körök méltassák költészetét és kijelöljék a helyét, ezt ugyanis maga elvégezte feledhetetlen négy soros mottó-versében:

*Tengerközelségre hegyek láncá közé
szorítottam magyarságomat
töretlen sziklaszirt vagyok
a tenger roppant-súlyú kéksége alatt*

S most képzeljük el ezt a tengernyi kékséget, melynek roppant súlya alatt is töretlen a sziklaszirt. Ez volt Sz. Kanyó Leona. Öntudatos, büszke asszony. Összeszorítani ugyanis azt kell, ami szét akar esni, hogy ne váljon veszendővé, és biztonságos helyre menekíteni. Nagy teher nehezedett rá, de kötelességének érezte, hogy sokat vállaljon, akár szerette azt, amit tennie kell, akár nem – egyedül is. Ez okozta a tragédiáját. „Lányok és ifjak szívei védenek” – hitte Ady Endre; Sz. Kanyó Leona nem bízott ennyire az emberekben, még a fiatalokban sem, ő inkább a mellette felsorakozott „sok ezer betű”-ben bízott. Jogosan! S csak annyit kért, csak az volt a kívánsága, hogy „holnaputánra hagyjatok helyet három tőmondatomnak.” Ez a három tőmondat, melyet ugyan Stendhal fogalmazott meg, de úgy tetszik, őhöz is illik, így szól: „Éltem. Írtam. Szerettem.” S talán meg volna vele elégedve. Nem kétséges, hogy kiket szeretett.

Felővezett, kardos asszony volt, a bibliai Juditok, a Zrínyi Ilonák és az egri nők fajtájából való; a kalandozó hunok, avarok és magyarok utóda – női változatban.

Sz. Kanyó Leona csak egy volt, de ha több, ha sok lenne, bizvást hihetjük, hogy a Tisza körül sohasem alkoynodna be teljesen.

Sz. Kanyó Leona

Hallgattak, de nem felejtettek

Sok, sok gyertyaláng reszketett azon a szomorú évfordulón az emberek kezében ott kint a tiszadorjáni temetőben.

Szinte az egész falu népe ott állt az emlékmű körül, sötét öltözetben és szótlánul. Tekintetük Tari atyára szegeződött, nézték, hogyan szenteli föl a tört csúcsú márványobeliszket, és hallgatták az idős plébános még mindig érces hangját: „Csak sirni és emlékezni lehetett 57 esztendeig, de nem volt hová letenni egy szál virágot. Most végre van.”

A megemlékezés szavai szíven ütnek: „Gépfegyversorozattal 51 adorjáni férfit lőttek bele a Tiszába. Azóta Adorjánon nem énekelnek a Tiszáról.” A szemek gyanúsán fénylenek, a férfiak konokul szegeznek tekintetüket a fehér obeliszkre, a fekete kendős asszonyok pedig táskájukban zsebkendő után kutatnak.

Folytatódik a megemlékezés, és ezt halljuk egy csoport kislány szájából: „és akkor este, sokan hiába várták apát haza, nem jött...” 1944. október 31-én 80 gyerek maradt félárva Tiszadorjánon. A szónok fölteszi a kérdést: de miért? Amit rögtön meg is válaszol: mert magyarok voltak, egyszerű, becsületes emberek, akik senkinek nem ártottak, tették dolgukat: sirtak, nevettek, dolgoztak, tervezték a jövőjüket, és akkor hirtelen derékba tört életük.

Koszorúzunk, mint már annyiszor, de ez most mégis más, mert nem a távoli történelem, hanem a közelmúlt véres valósága előtt állunk döbbenetben. Még itt vannak közöttünk az áldozatok testvérei, gyermekei és unokái. Az ember beleborzong még a gondolatba is, milyen lehetett az a nap, amelyen üresen maradt este a konyhaasztal körül egy szék, egy teríték..., és gondoljuk el, mindez egy kicsi, de nagy múltú faluban történik – a 800 éves Tiszadorjánon –, ahol 51 férfi egyetlen napon tűnt el, de csak azért, mert sovinizta indulatok töltötték el némely ember agyát azokban a zűrzavaros időkben.

A kegyeletadás hivatalos része lezárult. Senki nem siet haza a langyos alkonyatban, én sem. Fölmegyek az

emlékmű lépcsőjén, és nézem a sok színes krizantémot, majd olvasgatni kezdem az aranybetűs névsort, ott kétoldalt a márványablán. Ekkor hozzámlép egy kedves ismerősöm, és ezt mondja lehalkított hangon: – Hajszálon múltott, hogy nincs itt az én nevem is. – Döbbenet nézek rá. Kicsit szétnéz, majd újra suttogva mondja: – Ha eljön hozzám egyszer, mindent elmesélek..

Megígérem, hogy elmegyek, de óvatosságán csodálkozom. Miért suttog? Miért fél? Kinek is kellene itt félnie? Annak, akit ártatlanul bántottak? Nem értem, gondolataim lázadóak.

Betartottam szavam, elmentem hozzá. Ismerősöm, Ladányi Lajos tanító úr helytel kínál. Én befészkelem magam egy öblös fotelba, és ő elkezd:

„Mindenszentek előtti napon történt 1944. október 31-én. Emlékszem az idő enyhe volt. Délelőtt kidobolták a faluban, hogy mindenki jelenjen meg a Piac téren, ahol az őszi vetésről lesz szó. Össze is gyűltek szép számmal az emberek. Itt kiadták a parancsot, hogy nyolc napon belül mindenki vesse be a földjét búzával, de ha mégsem tenné meg valaki, erre az esetre három túszt kiválasztottak....

Ebéd közben nekem meg húgomnak azt mondta édesanyánk, hogy délután menjünk el rendbe tenni a nagyszülők sírját. Szót is fogadtunk: egy-egy kapával és virággal a kezünkben elindultunk a temetőbe. Ahogy ott kapálgatunk a síron, észrevettük, hogy két fölfegyverzett partizán bejött a temetőbe. Dolgunk végeztével, megindultunk hazafelé a dűlőúton, de még felére sem értünk utunknak, amikor lövések zajára lettünk figyelmesek. A húgom rémülten megállt és azt mondta: – Jaj, de félők!

A Kántor utcához érve láttuk, hogy két katona a levegőbe lövöldöz, majd észrevéve bennünket, felénk indultak. Ránk kiáltott az egyik: «Predaj motiku!» Nem értettem mi az a „motika”, csak álltam. Ekkor az egyik hirtelen kivágta kezemből a kapát, a húgom meg fölkapta, és szaladni kezdett vele hazafelé. Otthon szólt édesapámnak, hogy bújjon el, mert engem már elfogtak a partizánok.

Az egyik martalóc cikcakkban járta az utcát, és szedte össze a férfiakat, a másik meg az összefogdosottakat őrizte (itt még csak öten voltunk).

A Kántor utcából egy férfit a borbélyszékből rángattak ki, a fél arcán még ott volt a szappanhab.

Amint haladtunk az iskolától a Piac tér felé, egyre szaporodtunk. Bementek a mi szomszédunkba is, de onnan senkit nem hoztak ki, mert a húgom szólt nekik is, itt a szomszédfiú elbújt a góréban.

Később elmesélték, hogy hozzánk is bementek, és ráordítottak édesanyámra: «Gde je gazda?» Ő szegény azt felelte: «A malomba ment.» Erre a partizán mérgében lesöpörte a csetresek az asztalról, mert édesanyám éppen a mosogatáshoz készülődött. Húgom a kiskonyhában rémüldözött, mert a nagy csörömpölés oda is elhalatszott.

Édesanyám kijött utánunk az utcára, és akkor ott engem is meglátott. Szótlanul egymásra néztünk, és akkor láttam, amint édesanyám fölemeli a köténye sarkát, és megtörli vele a szemét.

Az alvégről nagyon sok embert tereltek össze. Ekkor már voltunk vagy nyolcvanan ott a Piac téren, ahol tizenöt fegyveres ember hármassorba állított bennünket. Itt egy beszédet tartottak arról – tartalmát csak később fordították le nekem –, hogy az első világháború alatt ebben a faluban három hős szerb katonát ütöttek agyon, és ezért most lakolni kell.

Szóval, ahogy ott álltunk, négy partizán elkezdett válogatni: te, te, te és rángatta ki az embereket a sorból. Miska bátyámat megismerte az egyik partizán (mint telepések két évig náluk laktak családotul), és rászólt: «Miska bácsi idi natrag!» A papnak is szóltak, hogy menjen hátra.

Már csak én álltam ott elől egymagamban. Igaz 17 éves voltam, de még gyerekképű és sovány; talán ennek köszönhetem, hogy megmaradtam, meg annak, hogy kitelt az ötvenes létszám. Alig maradtunk 20-30-an a sorban. Ekkor ránk kiáltottak: «Marš kući!», és ahogy áttörtünk a fegyveres kordonon, mindenkire rávágtak egyet a puskatussal.

Szaladtam egész hazáig. Mire hazaértem, a szívem ki akart szakadni a mellkasomból. Édesanyám otthon ece-tes ruhával dörzsölgette a szívem táját, hogy kicsit magamhoz térjek.

Később öreganyám lélekszakadva rohant hozzánk, a konyhába lépve csak ennyit kérdezett: – Mind megvagytok? – mi rábólintottunk. Ezután elkezdte: «Az emböroket a Kaparásná belelőtték a Tiszába. Öregapátok mindent látott. 50 méterre vót a tetthelytű.» Még annyit öregapámról, hogy ő halász volt, és sikerült neki az asszonyok segítségével öt holttestet a vízből kihúzni. Ezeknek megadták a végtisztességet a temetőben, de a többit elvitte a víz.

A gyilkosok, besötétedés után parasztszekéren jöttek vissza a faluba. Ezen az éjszakán senki nem hunyta le a szemét Tiszaadorjánon. Reggelre mi édesapámmal – meg mások is – elbújtunk a távolabbi szárkúpokban.

Ja, még azt nem mondtam, hogy az 50 emberből, úgy lett 51, hogy ezek a martalócok útközben a Tisza felé találtak a birkákat terelgető Pistával, még őt is a halálra szántak közé csapták, úgy utólag.

A vérengzés utáni ötödik napon már doboltattak: »A fiatal férfiak menjenek Kanizsára...«, pedig alig volt már fiatal férfi a faluban. Két hétre rá pedig a kanizsai Zárda udvarára tereltek bennünket, hogy jelentkezünk a Petőfi brigádba....

Később a párt és a belügy kihallgatásokkal zaklatta az áldozatok hozzátartozóit és a szemtanúkat, engem is.

Azóta a templomban minden évben megemlékeznek erről a szomorú dátumról. Ha hallgattak is az adórjaniak, de nem felejtettek.”

A véres események szemtanúja elhallgatott, és utána én is nehezen tudtam megszólalni.

Ismerősöm szépen, ízesen mesélt. Bár csak mese lenne, de sajnos nem az volt. Érzem minden szava igaz, és ezért ehhez sem hozzátenni, sem elvenni semmit nem szabad.

Holtukban is megalázva

A dögtemetőben kivégzett magyarokra ma is szemetet hordanak

Mit is jelent csúrogi magyarnak lenni? Ebben a két szóban benne van az özvegység, az árvaság, a megaláztatás, a meghurcoltatás, a száműzetés.

Sokat hallottunk az 1942-es hideg napokról, annál kevesebbet az 1944-es véres megtorlásokról, pedig Vajdaság-szerbe végigsöpört a bosszú, a nemzetgyűlölet. Csúrogot sem kerülte el, sőt talán itt tetőzött.

1944 októberében bejöttek a partizánok, és október végén összeszedték az életerős magyar férfiak többségét a helybeli szerb lakosok segítségével. Két hét megaláztatás és kínzás után kivégezték őket.

Tíz hónapos voltam, mikor elvitték édesapámat. Soha többé nem jött vissza. Kivégezték.

Én sohasem mondhattam azt a kedves meleg szót, hogy ÉDESAPÁM. Hiányát egész életemen keresztül érzem.

Két hétig a nővérem hordta neki az ebédet a többi magyar gyerekekkel együtt, mivel az asszonyoknak kocsival, lóval dolgozni kellett a szerb gazdáknál, persze térítés nélkül.

Mikor a nővérem utoljára vitte az ebédet, azt mondták neki, hogy apád már nem éhes.

Látta, amint kocsik hagyják el a községháza udvarát, a kocsikról a halott emberek keze-lába lógott. A kocsik aljából csorgott a vér. A nővérem akkor 13 éves volt. A szörnyű látvány élete végéig elkísérte. A halottakat a falu szélén lévő sintérgödörben, azaz dögtemetőben földelték el. Ezzel is megalázták őket. Akik a halottakat hordták, úgy számoltak be, hogy kb. 3000 magyart temettek ott el, ugyanis a környékben kivégzett magyarokat is oda hozták. Természetesen pontos adatokat nem tudunk, csak a szemtanúk vallomására támaszkodhatunk.

Sajnos a bosszú, a nemzetgyűlölet túl nagy volt. Egyre többször hallatszott a falubeli szerbek körében, hogy nem akarnak a magyarokkal együtt élni. 1945. január 23-án Tito beleegyezésével kiűzték otthonukból a csúrogi magyarokat.

A reggeli órákban bejött hozzánk egy szerb fiú puskával a kezében és arra kényszerített bennünket, hogy öt perc alatt hagyjuk el a házat, mert különben mindannyiunkat lelövöldöz. Édesanyám nem akart menni. - Lőj le bennünket is - mondta. Akkor a testvéreim elkezdtek sírni, hogy „anya gyerünk, gyerünk”. A bátyám befogta a lovakat, édesanyám a kocsira pakolt, amit tudott: ruhaneműt és élelmet, s már arra nem volt ideje, hogy felöltöztessen bennünket, hanem pokrócba csavart és úgy rakott a kocsira. Én egyéves voltam az egyik néném 4, a bátyám 11 és az idősebb nővérem 13 éves volt.

Elindultunk kocsival, de két sarok után lezavartak róla, a kocsit elhajtották, és mi ott maradtunk élelem és meleg ruha nélkül. Az utcákból kis batyukkal a kezükben ballagtak a megrémült magyarok, főleg öregek, asszonyok és gyerekek, utánuk puskával a partizánok. A piacra tereltek a népet. Itt mindent elszedtek tőlük. Pénzt, iratokat, ékszereket. Aki nem adta a fülbevalóját, annak kitépték a füléből. Délután négy óráig várták a sorsuk beteljesülését a megalázott magyarok. - Tiszába velük! - kiabáltak többen is a szerb járókelők közül, akik mindenféle szitkokat szórtak a megrémült, átfázott emberekre.

Már esteledett, amikor elindították őket Járek felé.

A kisbabás családok egy részét tehervagonba rakták, a többiek pedig gyalog indultak el.

Nagyon hideg volt. Térdig ért a hó és mínusz 20 fok alatt volt a hőmérséklet. Aki nem tudott menni, azt puskással verték. Az asszonyok és a gyerekek sírtak. A könnycsepp ráfagyott az arcukra. Sokuknak megfagyott a lába. Az első áldozat Járek felé egy három hónapos kisbaba volt, aki megfagyott az édesanyja karján.

A Zsablyán áthaladó megdermedt, elcsigázott menetet a zsabylai szerb lakosok leköpdözték, megdobálták és halált kiáltottak rájuk. A magyar lakosok pedig könnyes szemmel nézték őket, és pokrócokat adtak a megdermedt embereknek, nem gondolva azt, hogy egy hét múlva ugyanez a sors vár rájuk is.

Másnap hajnalban ért a meggyötört, átfázott menet Járekra. Csúrog és Járek között 33 kilométer van. Ezen a hosszú úton kellett átszenvedniük magukat a térdig érő hóban.

Járek német falu volt, előzőleg elűzték a németeket, majd a faluban koncentrációs tábort létesítettek a partizánok.

Itt 25-30 embert raktak egy szobába, nem nézve azt, hogy a családtagok együtt vannak-e.

A szobákban szalma volt leterítve, tele tetűvel. Másnap mindenki megalázva, szégyenkezve vakaródzott a tetvektől, a partizánok pedig kinevették őket. Egy hét után megérkeztek a zsbalyai magyarok, akik elmondták, hogy Csúrogon a szerb lakosok kifosztották a magyar házakat. Majd tavasszal megérkeztek az otthonukból kiűzött morszori magyarok is.

Keserű sors várt a tábor lakóira. Kukoricát daráltak csutkástól, azt főzték só nélkül, és azzal etették az embereket, mint az állatokat. Nagyon sokan megbetegedtek és meghaltak, közöttük sok kisgyermek is. Egy partizán nő volt a parancsnok, aki lóháton járt és verte a tábor lakóit, mondván, hogy mindennap legalább száz embernek meg kellene halni, akkor az életben maradottaknak jobb bánásmódban lesz részük.

A halottakat kocsira rakták, volt, aki még élt, mikor elvitték és a német kriptákba dobálták. Mikor a sírboltok megteltek, a halottakat lerakták a földre, és leöntötték mésszel. Gyászolni nem volt szabad őket. A gyász csak a szívekben élt.

A háború után Jugoszlávia Népfelszabadító Bizottságának adatai szerint a járeki táborban 3632 magyar sínylódott. (Adat dr. Mészáros Sándor *Holtta nyilvánítva* című könyvéből).

Öt kegyetlen hónap után Járekról Szépligetre (Gajdobrára) hajtottak bennünket. Aki itt halt meg, annak már deszkából ládát készítettek, abban temették el. A bánásmód valamivel kíméletesebb volt - legalábbis a halottak részére.

Végül 1945. szeptember derekán papírral a kezükben szabadon engedték a tábor lakóit.

A papíron az állt, hogy bárhova mehetnek Csúrog, Zsabya és Morszor kivételével. Ezt a döntést az akkori Vajdasági Képviselőház Elnöksége hozta meg a belügyi szervek javaslatára. (A papír pecséttel és aláírással van el látva.)

Így váltak földönfutókká a meggyötört, megalázott, megkínzott, kifosztott és egy szál ruhában maradt, cson-

tig lesóványodott magyarok. Közöttük az én édesanyám is, negyedmagával. A házukban azóta is mások laknak, a földünket mások szántják.

1946 februárjában a zsbalyai járási Népbíróság döntést hozott, mely kimondta, hogy alkalmazni kell a kimondott kollektív bűnösséget a magyarok felett. Ez a papír is pecséttel, aláírással van ellátva.

Ezzel a döntéssel osztották vagy adták el a magyarok házait és földjeit. Az ingóságait már addigra elrabolták, széthúzták.

A kegyetlen poklot túlélő, hontalanná vált magyarok szétszóródtak szerte a világban. Oda mentek, ahol a munkájukért befogadták őket.

Az átélt szörnyűségekre nem emlékezhetek, hisz nagyon kicsi voltam, azonban édesanyám nagyon sokat mesélt róla. Édesapám hiánya és a koncentrációs tábor (ahol nagyon megbetegedtem, az utolsó kenetet is rám adták), a szegénység, a hontalanság végig kísért egész eddigi életemen. Már gyermekkoromban megértettem, hogy miért nincs apám és miért sírt és dolgozott annyit édesanyám, és miért kellett mindig másik házban lakni és miért nem volt ágyam, mint másnak. Megértettem és éreztem, hogy milyen borzasztó nagy igazságtalanság történt velünk.

Később még szomorúbbá tett az a tudat, hogy mást tanítottak az iskolában és mást az édesanyám.

Azóta sok idő elmúlt. Az ártatlanul kivégzett magyaroknak még a mai napig sincs fejfájuk, a sírhelyüket lassan belepi a szemét, amit a környék lakói hordanak rájuk.

Vártam, hogy a történészek feldolgozzák, mi is történt 1944-ben, de sajnos ezt nem tették. Ezért magam keztem kutatni a csúrogi túlélők után, és a vallomásaikat leírtam.

A lelki szemeim előtt, mint egy film úgy peregnek le édesanyám szavai és a túlélők vallomásai. Beigazolódott, hogy nem mindig az az igazság, amit a győztesek írnak, hanem amit a túlélők elmondanak. 1996-ban az összegyűjtött vallomásokból, dokumentumokból könyvet írtam. A címe *Visszatekintés a múltba*. A könyvet a tóthfalui Logos Könyvkiadó adta ki, amiért nagy hálával tartozok ft. Utasi Jenő atyának és a megboldogult Keszég Károly újságírónak. Ugyanis a Forum Könyvkiadó nem volt hajlandó kiadni, így a *Napló* hetilap Karcsi vezetésével ezt megtette.

1999-ben megjelent a következő könyvem *Keresem az apám sírját* címmel.

Ebben a könyvben a csúrogi áldozatok mellett felsoroltam a zsablyai és a mozsori áldozatok nevét is, de az adatok nem teljesek.

A többéves küzdelmemnek nem sok eredménye lett. Azonban annyi mindenképpen, hogy a Tartományi Képviselőházban több alkalommal is módomban volt szóvá tenni és követelni, hogy nyilvánítsák semmissé a háborús bűnösség terhét. A Vajdasági Képviselőház ezt meg is tette.

Kimondta, hogy nem ismeri el a kollektív bűnösséget. Mégis úgy érzem, hogy ez nekünk nem elég. Ezt ki kell mondania a Szerb Képviselőháznak is. Bennünket kiűzték a szülőfalunkból, mindenünket elvettek, koncentrációs táborba zártak, apáinkat kivégezték, és mindezekért a szörnyűségekért senki sem kért bocsánatot.

Nenad Čanaknak, a Vajdasági Képviselőház elnökének javaslatára alakult egy ankétbizottság a Képviselőházban, melynek az volt a feladata, hogy feldolgozza az 1941-től 1945-ig történő eseményeket. Mint tartományi képviselő a bizottság tagjaként szerettem volna kettéválasztani a háború előtti és a háború utáni időszakot. Ugyanis a háborúban ideológiai alapon történtek a kivégzések, persze nagyon sok ártatlan ember esett akkor is áldozatul. Az úgynevezett felszabadulás után viszont kimondottan nemzeti alapon végezték ki a magyarokat, mindennemű bírósági eljárás nélkül. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy a magyarok között nem volt egy bűnös sem, de az összes kivégzett csúrogi és zsablyai magyar nem volt bűnös, és azok sem, akiket a koncentrációs táborba zártak.

Azt sem mellékes azonban megjegyezni, hogy a magyar katonaság bevonulásakor a szerbek kezdték a lövöldözést.

A bizottság tagjaként alkalmam volt betekinteni a Vajdasági Múzeum irattárába. Kezembe került az 1944-es kivégzettek egy listája. Azon a listán több mint 400 csúrogi név szerepelt. A címloldal pedig ez volt: A LIKVIDÁLT HÁBORÚS BŰNÖSÖK. Bírósági végzés sehol. Ezen a listán voltak olyan nevek, amelyekkel én a kutatásom során nem találkoztam.

Így a kivégzett magyar áldozatok száma, amit sikerült összeszedni, a következő:

Csúrog: 550
Zsablya: 254
Mozsor: 61

A járeki koncentrációs táborban 45 csúrogi felnőtt és 44 gyermek halt meg. Ugyanott a zsablyai áldozatok szá-

ma 21 felnőtt és 10 gyermek. A mozsori áldozatok száma Járekon 4 felnőtt és 11 gyermek.

A szépligeti táborban 14 csúrogi magyar halt meg, közülük 4 személy felnőtt, a többi gyermek.

A zsablyai áldozatok száma 8, egy felnőtt van közöttük. A mozsori halottak száma 5, egy felnőtt van közöttük.

A névsor sajnos még nem teljes. Talán soha nem is lesz az. Számomra és azok számára, akik minden évben ott vannak a megemlékezésen Csúrogon, nem a számok a fontosak, hanem hogy azon a helyen, ahova valamikor a dögöket dobálták, ott vannak az ártatlanul kivégzett magyarok is, ezzel is megalázva. Bár a csontjaikat már eltüntették, de a szeretteinknek nem csak csontjuk volt, hanem szívük is, és a szívük mégis csak ott porladt el. Ezért emlékezünk meg minden évben 1994 óta ezen a helyen. Ezek az ártatlanul kivégzett emberek mindannyiunk áldozata kell, hogy legyen, nem csak a hozzátartozóké.

1994-ben a szomorú esemény ötvenedik évfordulója alkalmából mint tartományi képviselő engedélyt kértem, hogy megemlékezhessünk Csúrogon a sintérgödörmél az ártatlanul kivégzett magyarokról. Engedélyt persze nem kaptam. Mégis elmentünk. Mint ahogy azóta is minden évben. Sajnos a keresztek csak néhány napig állnak, mert valakik mindig eltüntetik.

2002 októberében mint tartományi képviselő, a saját felelősségemre, felállítottunk egy kőből készült emléktáblát, engedély nélkül, ugyanis engedélyt soha nem kaptunk, amelyen ez állt:

AKIKÉRT NEM SZÓLT A HARANG
1944/45

Egy hét után a táblát ledöntötték. November harmadikára újból felállítottuk. Ekkor tartottuk a megemlékezést.

A megemlékezésen először volt jelen a Vajdasági Képviselőház szerb ajkú alelnöke, aki fejet hajtott az ártatlanul kivégzett magyarok előtt. Azt hittem, azt hittük, hogy új fejezet kezdődik társadalmi-politikai életünkben. Talán ezután az emléktábla örökké állni fog.

Nem így történt. Harmadnapra a vandálok újra ledöntötték, és ezúttal kalapáccsal szétverték, hogy ne lehessen újra felállítani.

Azonban a következő évben ismét elhelyeztünk egy keresztet, mint ahogy eddig is tettük. A 2005-ben felállított kereszt 2006. április 19-éig állt. Ez volt eddig a leg-hosszabb idő.

2006. április 17-én meghozták a rehabilitációról a törvényt és utána két napra, 19-én már nem állt ott a kereszt, letörték és eldobták, sőt az emléktábla-darabokat is még

apróbbra verték és szétdobálták. Ezzel a vandál cselekedettel akarták a tudunkra adni, hogy nem értenek egyet a rehabilitációs törvénnyel.

Hatvan év után végre meghozták a rehabilitációról a törvényt, amit már nagyon régen vártunk. Azonban ez a törvény csak arra érvényes, aki egyénileg kéri a rehabilitációt a hozzátartozójáért vagy önmagáért. A háborús bűnösséget az összes csúrogi, zsablyai magyarra mondták ki, kollektív bűnösnek kiáltottak ki bennünket, most mégis egyénileg kell kérni a rehabilitációt, és majd a bíró „jó akaratától” függően veszik le rólunk ezt a terhet.

Remélem, hogy egyszer mégis rehabilitálják mindazokat, akiket ártatlanul meghurcoltak és kivégeztek.

Addig is minden évben meg kell emlékeznünk az ártatlanul kivégzett magyarokra, hogy az utókor se feledje el őket.

2006. október 29-én egy újabb kőtáblát állítottunk fel a következő felirattal:

KŐBE VÉSETT FÁJDALOM
1944/45

A kőtábla mellett egy keresztet helyeztünk el, amelyre Légvári Sándor a következő feliratot véste:

*Giz-gaz, dimb-domb, jeltelen sírok
Mért fáj az másnak, ha én itt sírok*

Ezen a megemlékezésen részt vett dr. Becsey Zsolt EU-parlamenti képviselő és Egeresi Sándor, a Vajdasági Képviselőház alelnöke.

Parlag I.

Halottak napjától virágvasárnapig

(Andrási Attila rendezőpéldánya)

Színmű egy részben

Szereplők:

Ferenc
Mária
Ernő
Aladár

Történik a Délvidéken
1918-tól 1941-ig

Mária:

Béke. Feri!

Ferenc:

Nehézkesen működik az emlékezete, kisasszony?

Mária:

Jelentem, a hivatalt rendben megőriztem.

Ernő:

Ez igen! Miért nem így kezdte, kisasszony?

Mária:

Mert örülök! Mert vége! Mert már nem mennek a katonavonatok, és nem jönnek a gázsjelentések.

Ferenc:

Mi megjöttünk.

Ernő:

És tudjuk, hogy mi célból voltunk oda.

Mária:

Én viszont már elfeledtem, hogy miért is folyik a háború. De hát, férfiak. Itt vannak a férfiak! Visszatértek a férfiak! Béke van végre, béke!

Ernő:

Béke. Bárcsak tudhatnám, mit hoz nekünk ez a béke!

Mária:

Én sejtem!

Ernő:

Hát ez az!

Mária:

Minden a helyén. Egyetlen államigazgatási eljárás nem maradt félbe a háború miatt.

Ferenc:

Hol van a jegyző úr?

Mária:

Az idegosztályon. Felelős ember nehezen viselte a háború végét. Ő nincs, de én vagyok!

Ferenc:

Egyedül?

Mária:

Egyedül. Most éppen egyedül. De felérek egy férfival. Ezt is a jegyző úr mondta...

Ferenc:

Még az idegosztály előtt?

Mária:

Igen. És képzeljék... majdnem színésznő lettem. Itt járt egy ember. Haditudósító. Állítólag... azt mondta magáról, hogy híres író... valami Molnár... a keresztneve...

Ferenc:

Mint nekem?

Mária:

Aha... Molnár Ferenc... állítólag híres író...

Ferenc:

Állítólag!

Mária:

És azt mondta, hogy olyan vagyok, mint egy színésznő.

Állati muris haditudósító volt!

Ernő:

Állati?

Ferenc:

Hogy beszél?

Mária:

Ahogy a katonáktól tanultam! A gránátok helyén konyakosüvegek voltak Ferenc övébe kötve!

Ernő:

Ezért tartunk itt, ahol tartunk. És az ilyen alakoknak tapsol az a megrohadt pesti nép. A polgárok. Ezek polgárok? Vagyon igen, felelősség semmi? A haza, aminek mindent köszönhet, semmi?

Ferenc:

A háborúnak vége, Ernő. Nem mi győztünk. Vége! A wilsoni tizennégy pont mindent megold! Mindenki, minden város, minden falu ahhoz az országhoz tartozik majd, ahova akar.

Ernő:

Az Egyesült Államok elnökének az
álszent álmodozása, az félrevezetés.
Ha valóban igazságos békét akartak
volna, akkor tavaly elfogadják
Királyunk ...

Ferenc:

Akarod mondani, a császár!

Ernő:

Császárunk és Királyunk tavalyi
békeajánlatát. Határváltoztatás
nélküli béke! Százezrek
maradhettek volna életben.

Ferenc:

És kiért haltak meg azok a milliók?
Egy vén szarháziért, aki felakasztatta
Damjanichot! Kiért vagy miért haltak
meg azok az emberek?

Ernő:

Az országért.

Ferenc:

A Monarchiáért! De a Monarchiának
vége. Magyarország független és
békés állam.

Ernő:

A béke legalább két egymásnak
feszülő, egyenlő erő pillanatnyi
nyugvópontja.

Mária:

De hát, maguk már évek óta
feszülnek. Most végre itthon
vannak. Árulják el nekem, naiv
nőnek, nem-e az otthon minden
férfias feszültség nyugvópontja?

Ferenc:

Éhes vagyok. Az éttermek nyitva
vannak?

Mária:

Mindegyik. Csak azokban a
házakban pang az élet. De majd
most...

Ferenc:

Ez igen! Azok a házak! Ernőkém,
egy forduló? Fizetem!

Ernő:

Én sohasem járok azokba a
házakba. Sem előtte, sem azóta. Én
hiszek az emberi érzésekben. Ab-
ban, hogy az ember ránéz valakire
és...

(erősen nézi Máriát)

És arra gondol, hogy milyen kár,
hogy most látom először... vagy
nem vettem eddig észre. Én nem
kupikatona vagyok.

Ferenc:

Hanem egy igazi lovag!

Ernő:

Az! Igen... az. Baj?

Mária:

Dehogy... sőt...

Ernő:

Ne féljen kisasszony, szélalmot
nem ostromlok.

Mária:

Nem félek. Örülök.

Ferenc:

Menthetetlenül hibbantak vagyunk.
Kell húsz év, mire kialusszuk
magunkat. Megjövünk a frontról és
nem a kocsmába megyünk...,
hanem a városházára, hogy minden
rendben ment-e. Nem a bordélyba a
rossz lányokhoz, hanem ehhez a
tüneményes aktamadárhoz. Nem
mosakszunk, hanem megtisztulunk
a szellem által. Csakhogy láttam a
szellemet véresen feküdni és a
Szűzanyához fohászodott, aki nem
küldött képeslapot neki a frontra,
vagy ha igen, akkor nem ért ki
időben.

Ernő:

Én nem féltém.

Ferenc:

Azért kértél dupla adag pálinkát
magadnak minden roham előtt. És
hová rohantunk? De ennek vége.
Köztársaság leszünk.

Mária:

Köz? Társaság. Közös társaság?

Ferenc:

Nem. Köztársaság!

Mária:

Az mi?

Ferenc:

Amikor nincs úr meg szolga. Csak
polgár van.

Ernő:

Micsoda szabadkőműves szöveg.

Ferenc:

Te azt honnan tudod?

Ernő:

És te?

Ferenc:

Magamtól jöttem rá. Az ember a
tizedik roham után sok mindenre rá-
jön. Én olyan országban akarok élni,
ahol nincs király, nincsenek
arisztokraták.

Ernő:

Csak szerbek!

Ferenc:

Meg magyarok!

Ernő:

Az a nyúlshájú szélhámos, aki
kikiáltani készül a köztársaságot, az
mellesleg -, egy gróf!

Ferenc:
Elég baj az neki!

nem vagyok szakképzett. Úgy
mondják, ugye?

Ernő:
Te sem vagy épp proli gyerek!

Ferenc:
Polgárgyerek vagyok és ez nekem
épp elég!

Ernő:
Elég! Én most hazamegyek.
(Ernő ki)

2. jelenet:
Mária, Ferenc

Mária:
És most itt mi lesz? Hadnagy Úr,
vagy tanácsos úr?

Ferenc:
Haditanácsos Úr, az jó? De felnőtt
maga!

Mária:
Hiszen nem is vagyok magas!

Ferenc:
Mit mondjak? Hogy szép fiatal lány
lett abból a kislányból, akit az édes-
apja a háború első napján elhozott
ide, hogy megtanulja a hivatalt!

Mária:
És látja... megőriztem a hivatalt.

Ferenc:
Látom.

Mária:
Akkor maradhatok?

Ferenc:
Miért, menni készül?

Mária:
Á dehogy... csak gondoltam, hátha
nincs elég tapasztalatom... meg

Ferenc:
Úgy... de nem mondják azokra, akik
a háborúban akár a hivatalokban is,
de megállták a helyüket.

Mária:
Én olyan boldog vagyok!

Ferenc:
Elnézést, mit mondott?

Mária:
Én olyan boldog vagyok!

Ferenc:
Még egyszer!

Mária:
Én olyan boldog vagyok!

Ferenc:
Tényleg, lehetett volna színésznő!
Olyan átéléssel mondja.

Mária:
Mert tényleg boldog vagyok. Nincs
az a béke, ami ne lenne jobb a leg-
dicsőbb háborúnál.

Ferenc:
Akkor munkára fel.

Mária:
Hogyan kezdjek neki?

Ferenc:
Mintha itt sem lennék. Szeretném,
ha nem feszélyezné a jelenlétem.

Mária:
Egyáltalán, sőt...

Ferenc:
Ez a sőt, ez biztató!

Mária: G. Erdélyi Hermina

3. jelenet

1. z e n e

*Néhány héttel később.
Normális munkanap. Mária és
Ferenc dolgozik, de idegesek,
nem megy a munka.*

Mária:
Az nem lehet!

Ferenc:
Az nem lehet, hogy ész erő, s oly
nagy akarat hiába... de lehet...
hogyne lehetne.

Mária:
Újvidékről volt szó.

Ferenc:
Az oroszlán lenyeli, a felét kiköpi. A
hiéna mindent lerág a csontról, ha
otthagyják neki. Az oroszlán azért
eszik, mert éhes, a hiéna meg
azért, mert megszokta.

Mária:
És most?

Ferenc:
Majd kiderül.

Mária:
Tragédia...

Ferenc:
Minden nagy tragédia vidáman in-
dul. Honnan tudjuk, mi lesz belőle?

(Ernő be)

4. jelenet

/Ernő be/

Ernő: Péter Ferenc

Ernő:
Tessék! Tessék!

Ferenc:
Osztogatsz valamit?

Ernő:
Veled mi történt? A házadat most gyilkolják, te pedig?

Ferenc:
Megpróbálok dolgozni. Hátha a munka átsegít minket a nehézségeken.

Ernő:
Mint micsoda szeretnél itt dolgozni?

Ferenc:
Első osztályú városi tanácsos.

Ferenc: Kálló Béla

Ernő:
Akkor szokd a tudatát, hogy ennek vége.

Ferenc:
Majd a polgármester eldönti.

Ernő:
Ebben a pillanatban váltják le a polgármestert.

Ferenc:
Kik?

Ernő:
A szerbek.

Ferenc:
Értem (valóban érteni kezdi). Akkor mi is?

Ernő:
Ez a nagyság átka. Első osztályú tanácsos és munkatársai... de mivel minden tanácsosnak voltak munkatársai, így mindenkinek utca.

Mária:
És én?

Ernő:
Maga kisasszony lehet, hogy maradhat. Talán még titkárnő is lehet az új polgármester mellett. Aki ugyan lehet, hogy nem tud magyarul, de magát elég, ha nézi.

Mária:
Azt nem!

Ferenc:
Nem érdemes áldozatot hozni akkor, ha nincs értelme. Mi feláldozzuk magunkat, övelük meg nem történik semmi. Dugovics Titusz, ő igen, ő magával rántotta a törököt, de miért ugorjon ki az ember a várfalról, csak azért, hogy könnyebben befészkelődjön a török?

Ernő:
Megszervezzük az ellenállást!

Ferenc:
Budapest megtiltott minden ellenállást.

Ernő:
Károlyi az egy balfácán!

Ferenc:
Hogy beszélsz? A függetlenségi párt elnöke! A hadügyminiszter a hadsereget is leszereli... Pacifizmus...

Ernő:
Linder Béla, az egy balfék!

Ferenc:
Miről beszélsz? Béke van. A wilsoni tizennégy pont...

Ernő:
Ábrándozol, álmokat kergetsz. A szülőföldünket elszakítják a hazánktól. Ez a tény, és pont.

Ferenc:
Csak megszálltak bennünket, és nem elszakítottak. A wilsoni elvek alapján a vitás területeken népszavazást tartanak, a Délvidéken a szlávok lakosság egyharmada csupán, Szabadkán pedig a szerbesség a lakosság három és fél százaléka pusztán. Legrosszabb esetben választunk, mi vagyunk többségben, a választások kimenetele kétségtelen. Ez is tény, és pont.

Ernő:
Erő csak erőből ért. A golyók átütik a papírt. A fronton, ahol rajokban zúgtak az ólomdarazsak, évekig álltad a sarat. Mért kellene a nyilvánvaló tényeket pont neked taglalnom? Most mért hallgatsz? Ott van a nyelveden, súlyként terpeszkedik a lelkeden, hallgatlak, mondd.

Ferenc:
Én túléltem őket.

Ernő:
Én most akarom túlélni őket.

Mária:
Én most szeretnék élni, és nem szeretném most magukat is túlélni.

Ferenc:
Jó, most itt vannak. Lehet, hogy olyan rossz lesz, mint ahogyan azt te gondolod.

Ernő:
Lehet, hogy rosszabb.

Ferenc:
Akkor is tartson bármeddig, én túléltem őket.

Mária:
Én is túléltem őket.

Ernő:
Ezek nem két hétre jöttek. Ezeket Szabadkáról, a Délvidékről, csak ki-verní lehet.

Ferenc:
Most már elegendem van a borúlátásodból! Még nincs is békeszerződés. Ez csak egy szimpla tűzszünet.

Ernő:
Nem, ez csak szünet a tűzben. Csak most nem puskatűz alatt fognak bennünket tartani, hanem lassú tűzön perzselnek, míg mind ki nem veszünk, el nem költözünk, el nem menekülünk innen!

Ferenc:
Marhaság! Pont abban látszik meg Károlyi Mihály államférfiúi lángelméje, hogy békében hagyta őket bevonulni, ugyanilyen békésen fognak majd kivonulni.

Mária:
Drága Ferenc, kedves Ernő. Most az élet más területein jött el a lángolás ideje. Béke van. Higgyék el nekem, béke van.

Ernő:
Számíthatok rád?

Ferenc:
Igen. Békében és barátságban.

Ernő:
Kisasszony. Barátom.
/nem nyújt kezét Ferencnek, katonásan sarkon fordul, távozik/

5. jelenet

Mária, Ferenc

Mária:
Pillanatok kérdése és kiűritik a városházát.

Ferenc:
Látja, kedves Mária, ... ilyen az élet. Amit megóvott a háborútól, azt most egyszerűen elnyeli a béke. A mi gyönyörű békénk. Számíthatok magára?

Mária:
Igen. Békében és barátságban.

Csend.

Mária:
Most mit csináljunk?

Ferenc:
Várjunk... vagy...

Mária:
Vagy megvárjuk őket?

Ferenc:
Tegyünk úgy, mintha dolgoznánk.

Mária:
Azt hogy kell?

Ferenc:
Ahogy máskor. Maga tüsténkedik, iktat.

Mária:
És ha jönnek?

Ferenc:
Játsszuk el! Variáció egy! Bejön egy idegen (mutatja, mint aki először jár valahol, mintha vak lenne). Mi is ez itt? Milyen ország is ez? Mi azt mondjuk :

Mária:
Magyarország!

Ferenc:
/Mint vak ember, ki csak érzékeli, de nem látja a teret, két kézzel tapogatja a levegőt, de a levegő megfoghatatlan, a markában nem marad semmi/
Itt nincs semmi, mitől lenne ez Magyarország, ez nem Magyarország, ez Szerbia!

Aztán leül. Mi felállunk, álljon fel Mária, mert kevesebb szék van, mint fenék, és a fenéknek hely kell, mert ő a főnök. Istenem, ez szörnyű! Ez a lassú halál... most vegyünk egy másik lehetőséget: Ki maga! Mit maga(!) Ki vagy te, te szemét! Falhoz!

Mária:
Na de Ferenc! Ne hülyéskedjen!

Ferenc:
Lábakat szét! Falhoz!

Mária:
Szép kis lánykérés, mondhatom. Én itt kitartok maga mellett, maga meg erőnek erejével!

Ferenc:
Akkor mi nagyon bátrak leszünk, érti Mária... nem megyünk egy tapodtat sem. Maga belekapaszkodik az ak-

tájába... én a városháza aijájába, aztán kivisznek minket és eldobnak az utcán vagy a főtéren, vagy a bajai, esetleg a zentai úton, mint egy elszívott cigaretta füstös csikkjét.

Mária:

Ne kiabáljon! Nyugodjon meg. Fogjuk egymás kezét és várunk az ajtóban. Aztán majd jönnek.

Ferenc:
Tetszik!

Mária:

Nekem is!
(Megfognak egymás kezét és állnak az ajtóban)

Ferenc:
Mint egy pár.

Mária:

Mint... (csend) most mi van?

Ferenc:

Pszichológiai hadviselés. Előbb a rendőrfőnököt dobják ki, aztán a bíróság elnökét, aztán jönnek ide.

Mária:

Én akármeddig állok itt.

Ferenc:
Én is.

Mária:

Kényelmesebb cipőben jobb lenne hősnek lenni.

Ferenc:
Vesse le!

(Mária leveszi a cipőjét)

Mária:

Így olyan kicsi vagyok!

Ferenc:
Hallja?

(kintről lábdobbanások)

Mária:
Jönnek!

Ferenc:
Vajon melyik lesz?

Mária:
Hunyjuk be a szemünket!

Ferenc:
Minek?

Mária:

Könnyebb elviselni a helyzetet, ha nem nézünk szembe vele.
/Kint érezhető, hogy megáll valaki, de nem jön be./

Ferenc:
Nem jön be!

Mária:
Nem. Ez valami csel.

Hang kintről:
Azonnal kijönni...

Mária:
Falhoz nem, elfoglalni nem... akkor menjünk?

Ferenc:
Menjünk. Jobb elmenni, mint megvárni. Ennyi volt. Vajon jövünk-e még? Ígérjük meg a falnak, hogy egyszer még...
Mária: Halljátok falak? Jövünk... de most addig megyünk.

2. z e n e

6-7. jelenet

Ernő, később Ferenc
(Ernő valami táskát dugdos, de nem talál neki helyet.)

Ernő:
(kiesik a táskájából valami gyanús tárgy)

Képtelenség. Alig van bútor.

Felszedem a parkettát.
(Kést vesz elő, feszegeti, de a színpad alja természetesen nem engedelmeskedik, pedig egyre erőteljesebben és elkeseredettebben küzd vele, immáron hason fekve.)

(Belép Ferenc)

Ferenc:
Tornagyakorlat?

Ernő:

Nem: Valamit. Az emlékeimet...

(Ferenc meglátja a táskát és rájön, mi van benne)

Ferenc:
Ezeket azonnal szolgáltatd be!

Ernő:

Ez nekem kell.

(Rövid dulakodás kezdődik a két férfi között a táska birtoklásáért, a végén Ernő az erősebb.)

Ferenc:

Nem tudod elrejtetni. Megtalálják.

Ernő:

Persze, ha előbb én nem találom meg őket. Most robbanóanyagra és fegyverre lesz szükségünk.

Ferenc:

Nem lehet rá szükségünk!

Ernő:

De lesz!

Ferenc:

Vidd be, légy szíves.

Ernő:

Mi történt veled? Amikor a Muszka áttört Galicián, ott a Kárpátok bércein meg sem fordult a fejedben, hogy

meghátráljunk, vagy megadjuk magunkat. Pedig azon a télen, derékig a hóban, átfázva a fagyban, mint hó-pelyhek az égből, úgy hullottak a földre a bajtársak. Gorlicénél kitörtünk a gyűrűből, emlékszel? Mi történt veled?

Ferenc:
Túsz vagyok, Ernő.

Ernő:
Hogyan?

Ferenc:
Csak közölték velem, hogy ha Te és a barátaid, bármit csináltok, függetlenül attól, hogy én biztos nem teszek semmit, de a ti tetteitekért én vagyok a felelős.

Ernő:
Semmi közöm hozzá. Katonák vagyunk.

Ferenc:
Ernő! A háborúnak vége!

Ernő:
Áltatod magad! A háború csak most kezdődött! Jobb egy napig szabad emberként élni, mintsem száz évig rabiga alatt szenvedni!

Ferenc:
Ernő én túsz vagyok! Ha bárki bármit tesz a hatalmuk ellen, engem kivégeznek!

Ernő:
Élünk és meghalunk, Ferenc. Mért akarsz te feltétlen, ágyban párnák közt?

Ferenc:
Ágyban, párnák közt. ... nemcsak én vagyok túsz, Ernő.

Ernő:
Értem (de egyszerűen képtelen bármit tenni ... hosszasan áll, csomaggal)

8. jelenet

Mária, Aladár, Ferenc, Ernő
(Ebben a pillanatban érkezik Mária egy idegennel.
Ernő majdnem neki adja a csomagot.)

Mária:
Jó estét, Ernő.

Ernő:
Isten hozta! Marika.

Aladár:
Szépvölgyi Aladár! Hadd mutakozzam be, én vagyok a Szépvölgyi Aladár, Budapestről. Hogy vannak?

Aladár: Csernik Árpád

Ernő:
Köszönöm ...

Ferenc:
Jól.

Aladár:
Köszönöm kérdésüket, én is jól vagyok, bár kissé fáj a fejem és fáradt is vagyok, de hát ez nem is lehet csoda, hiszen nemrég érkeztem Budapestről, vonattal.

Ferenc:
Mi a helyzet fent, Budapesten?

Aladár:
Helyzet. Rémes. Lincselnek. Eddig az egyik fele a másikat, most fordít-

va, ők bennünket. A város tele van románokkal. A románok pakolják a szajrét, Horthy nemsokára megérkezik vidékről.

Ernő:
No végre! Horthy Miklós jó katona.

Aladár:
Az lehet. De milyen politikus? Azt sem tudja, hová jön. Nem is tud magyarul.

Ernő:
Attól nem kell félned öcsém, jól beszél ő, de helyette még többet mondanak tettei. És mellette van Lehár ezredes, Prónay Pál, Héjas Iván!

Aladár:
De hát ezek mind csupán tiszték!

Ernő:
Én is csupán egy tiszt vagyok, öcsém!

Aladár:
Ezek mind vissza akarják hozni azt, ami elmúlt!

Ernő:
Nem múlt el. Magyarország örök!

Aladár:
Ostoba ökrök!

Mária:
Kedves Ernő, Aladár ...

Aladár:
Szépvölgyi Aladár!

Mária:
Szóval Aladár haladó szellemű ember...

Aladár:
Drága Mária, ember, de mindenekelőtt újságíró!

Mária:

Aladár azért jött le közénk
Budapestről...

Aladár:

Menekültem el, az önmagát megtagadó, tetvesre fehéredett rühes Budapestről,

Mária:

Hogy innét folytathassa a harcát a szabadságért.

Ernő:

A megszállók ellen?

Aladár:

Horthy Miklós ellen! Linder Béla, az a nagyszerű ember...

Ferenc:

Linder azért ha nem tévedek, elég ostoba ökör!

Aladár:

Hogy beszél!? Béla egy igazi demokrata! A szerbek segítségével el akarja érni, hogy Pécs és Baranya mindaddig ne legyen Magyarország-hoz visszacsatolva, míg pesten Horthy és bandája országol!

Ferenc:

Segíteni fognak neki.

Aladár:

Gondolja?

Ernő:

Én biztos vagyok benne.

Aladár:

Én is vagyok olyan legény, mint Linder Béla! Azért jöttem, hogy megszervezzem a haladó szellemű magyar lapok terjesztését! Mire a megszállás véget ér, itt minden magyar demokrata lesz. Én az Est Lapoknál vagyok... voltam igazgató. Ismerem a szakmát. A szabad szellem

fővárosává tesszük ezt a várost.

Még a nevében is ez van.
Szabadka...

Ferenc:

Kicsinyítő képzővel, barátom.

Aladár:

Az írás hatalom. Ezért nem szereti egyik hatalom sem. Ezzel a fegyverrel védjük meg a demokráciát.

Ernő:

És a megszállásnak mikor lesz vége?

Aladár:

Majd ha a haladás már annyit változtatott a valón, hogy egyértelmű lesz mindenki számára az új helyzet értéke!

Ernő:

Magának mindegy kik között, mi több, kik alatt dolgozik?

Aladár:

Mindegy...egyedül az a fontos, hogy a szellem haladásáért küzdhessek!

Mária:

Jaj, de szép! És hová halad az a szellem?

Aladár:

Előre!

Mária:

Jé!

Aladár:

Ha a hottentották között dolgozhatom, akkor én hottentotta vagyok!

Ernő:

És ha netán a nyilvánosházban vagy a „hölgyek” között.

Aladár:

No, de uram! Én elítélem a női test áruba bocsátását!

Ernő

Nem is arra gondoltam, hogy te azon a helyen az urak között foglalnál helyet, hanem azt kérdeztem öcsém, hogy te, amikor a nyilvános házban vagy a „hölgyek” között, akkor te mi is vagy?

Aladár:

Kikérem magamnak!

Ernő:

Menjünk ki, és ki is kapod.

Mária:

No, de Ernő!

Ferenc:

Ezekután Ernő, ha megbocsátasz, ha nem, de kívül tágasabb.

Ernő:

Jól van, Ferenc, a te házad a te várad. De kérlek, szólj ennek a közkézen forgó hottentottának itt, hogy bár szerintem nem párbajképes úriember, de pusztán jóindulatom jeléül, várom a segédeit. /ki/

9. jelenet

Aladár:

És Önök?

Mária:

Mi nem szaladunk el.

Aladár:

Akarnak velem dolgozni?

Ferenc:

Én nem vagyok a legjobb alany. Engem... figyelnek! Tűsz vagyok.

Aladár:

Amit ide hozunk, az mind olyan heti és napilap, ami Horthyt szidja. Az ellenségem ellensége pedig...

Ferenc:
Rémes!

Aladár:

Krémes? Nem, köszönöm, még meghízom.

Mária:

Nekem tetszik! Mármost a hivatal. Amióta bevonultak, nem lehet magyar lapokat kapni. Ha nem olvassunk, előbb anyanyelvünk sorvad el, majd a lelkünk is. A lapterjesztés érdekes. Érdekesebb, mint amivel eddig foglalkoztam... Én sok mindenhez értek tulajdonképpen!

Aladár:
Gépelni tud?

Mária:

Azt nem. Illetve... nagyon lassan. Kézzel gyorsabban írok. De nagyon szép betűim vannak.

Aladár:

Nagyon szép... betűk lehetnek...

Mária:

Viszont megbízható vagyok... és demokrata.

Ferenc:

Ez gyorsan ment! És tulajdonképpen hogyan gondolja?

Aladár:

Budapestről vonattal. Megrendelem, a posta terjeszti. Tulajdonképpen egyszerű. Egyelőre mi, afféle továbbosztó hely lennénk. Aztán, ha jól megy..., akkor kiadhatnánk magunk is valamit.

Ferenc: (Máriára mutat)

Munkatársi gárda bizonyára akadna. Igaz, Macácska?

Mária:

Mária, kedves Ferenc, magának csak Mária.

Ferenc:

Ugye, nagyon szépen tud fogalmazni?

Mária:

Igen. Állítólag egészen jól tudok fogalmazni. De magának, Aladár, cikketek, cikksorozatokat fogok írni.

Ferenc:

Micsoda tehetséget rejtegettünk.

Aladár:

Kisasszony. Ha maga is úgy gondolja, akkor itt most egy szellemi oázis születik.

Mária:

Szülessen!

3. z e n e

10. jelenet

Pár hónappal később.

Mária:

Megjött!

Aladár:

Na végre! Íme a jövő. Ahogy a nagy drámaíró írta, hol a tagadás lábát megveti, hatalmadat meg fogja dönteni.

Mária:

Ilyen kevés?

Aladár:

Egyelőre. De ebben a három csomag lapban varázserő van.

Mária:

Bontom máris.

Aladár:

Hadd látom!

Ferenc:

Ezzel még ma elindulok Becskerekre, Magyarcsernyére, Torontálvásárhelyre. Szereztem egy autót. Ugyan benzin nincs hozzá, meg három kereke van, mert a negyediket lelopták, de estére megoldjuk.

Mária:

Egyre többet lopnak.

Aladár:

Vannak, akiknek ennyi a szabadság.

Ferenc:

Az újságírókat szidjuk folyton, hogy hazudnak. Erre tessék..., úgy várjuk az újságot, mint a Szentírást.

Aladár:

Ugyanaz a fejléc...

Ferenc:

Viszem!

Aladár:

Vidd..., és nagyon örülök, hogy...

Ferenc:

Ezt majd egyszer máskor, jó? Majd ha mindet eladtuk. Én is örülök... ennek. Évekig nem lehetett magyar újságokhoz, könyvekhez jutni. Most neked hála, itt az első szállítmány. Meg vagyok hatódva. (Kivisz egy paksamétát.)

11. jelenet

Mária, Aladár

Mária:

Milyen szép betűk!

Aladár:

Remek tördelőnk volt... meghalt a fronton. De ez még az ő műve. Valamikor ide írt Kosztolányi Dezső... nem is régen. Saját rovata volt.

(Olvadni kezd, és hirtelen megdöbben, elejti az újságot.)

Mária:
Mi történt?

Aladár:
Mi? Ez. Ferenc! Ferenc! Állj meg!

Mária:
Elment.

Aladár:
Ezt meg kell akadályoznom!

Mária:
Mit?

Aladár:
Hogy ezt a mocskot kiosszal!

Mária:
Mocskot?

Aladár:
Igen. Ez nem az a lap. Budapesten ezek szerint megőrültek az emberek.

Mária:
De ez... maga mondta, hogy még a nem is tudom micsodája is ugyanolyan...

Aladár:
A micsodája igen! De ami benne van...

Mária:
(felkapja és olvasni kezdi). A kormányzó úr őfőméltósága rendeletet alkotott a vitézi szék felállításáról. Ez az új magyar rend az ősi magyar hadi erények és keresztény erkölcsök fő védelmezője a nyúlszájú vörös grófok, zugújságírók és nemzetközi bandáik ellen a magyar feltámadásért... nagyszerű!

Aladár:

Mi történt otthon pár hónap alatt, hová lett a vörös Budapest? Hová lett a Föl, föl ti, rabjai a földnek!? Kormányzó! Vitézi rend! Keresztény erkölcsök?! És ide írt Kosztolányi Dezső? Szégyellem magam.

Mária:

Nekünk jó lesz! Magyar újságok! És benne van, hogy lesz újra Magyarország! És itt van Kosztolányi Dezső is, a magyar revizionista liga alelnöke, Kosztolányi Dezső felolvasta szülővárosáról írott költeményét: ... itt meg azt írja, hogy a szerbek az elszakított területeken bevezették a nyilvános botozást mint büntetési formát.

Aladár:

Nyilvános botozás! Ekkora marhaságot! Ki hisz el ilyen otromba hazugságot! Üres ostoba propaganda! Rémhírkeltés! Rohanok, taxit fogok, utolérem. Megakadályozom a terjesztést. Nem kell ez a nemzeti maszlag! Nem ereszhetem.

12. jelenet

4. z e n e

(Aladár kirohan. Ismét elmúlt pár hónap. Ferenc bevezeti a lábain alig álló Aladárt. Aladár egy ingben és bokszerlósóban van.)

Kálló Béla, Csernik Árpád és G. Erdélyi Hermína

Aladár:

Ki gondolná, mit ki nem bír egy ember!

Ferenc:
Jöjjön!

Aladár:
Ha az olyan könnyű lenne.

Mária:
Aladár! Hol a nadrágod?

Aladár:
A nadrág elmaradt.

Mária:
És a kalap?

Aladár:
A kalap tele van.

(Megfordul, az ing a hátán felszaggatva, a pálcacsapásoktól véres a háta.)

Mária:
Jézusom!

Aladár:
Máriám.

Ferenc:
Hát ezek nem olyanok, mint az osztórák vagy a magyar rendőrség!

Aladár:
Nem olyanok. De nekem mindegy. Nekem ennyi. Egy hónapon belül el kell utaznom.

Mária:
Miért?

Aladár:
Mert muszáj! Kiutasítottak!

Mária:
Miért?

Aladár:
Mert mint idegen állampolgár felforgató tevékenységet folytattam.

Mária:

Mert kommunista vagy?

Aladár:

Dehogy vagyok kommunista! Én kommunista!?

Mária:

Akkor miért?

Aladár:

Azért mert magyar újságokat terjesztettem, mert magyar könyveket akartam behozni.

Mária:

Mi az, hogy behozni? Hiszen ez Magyarország, ez csak tűzszünet, bár nemsokára aláírják, de még nem írták alá a békeszerződést! És abba is ki tudja, mi lesz? Mi csak megszállás alatt vagyunk. Milyen jogon...?

Ferenc:

Kedves Mária, ez már nem olyan, mintha megszállás lenne.

Aladár:

No, szóval ezért, és mert mindemllett nem fizettem be a kisebbségi kulturális adót.

Mária:

Mi az, hogy kisebbségi kulturális adó!

Ferenc:

A nem az államnyelven történt művészeti rendezvények és nyomtatványok után adót kell ezentúl nekik fizetnünk.

Mária:

Kiknek?

Ferenc:

Nekik.

Mária:

A szakramentumát! A jó édes anyukájukat nekik!

Aladár:

De az egészben ami legjobban fáj, hogy engem azzal gyanúsítottak meg, hogy Horthy Miklós embere vagyok!

Mária:

Rólad illet?

Aladár:

Most képzeld el! ... Ferenc azokat a lapokat, amiket kivettek, és amiket megvettek, mind kifizették?

Ferenc:

Még nem.

Aladár:

Megkérhetlek valamire.

Ferenc:

Bármire, parancsolj velem.

Aladár:

Kérlek, szedd össze a pénzt.

5. z e n e (vidám)

(Ferenc ki, Aladár és Mária állnak vagy ülnek egy darabig, ismét elmúlt egy kis idő. Közben Aladár felöltözik, a nadrágzsebéből elővesz egy csomó pénzt, számolja. Ferenc be-rohan)

13. jelenet

Ferenc:

Hallottátok? Lövöldözés volt a városban. Valakik megrohmozták a rendőrséget! Két rendőrt lelőttek, több megsebesült.

Aladár:

Itt már harc is van? Atyaúristen, hová kerültem! Legalább azt a kettőt lőtték le, akik engem elverték?

(Ernö be)

Ernö:

Szervusztok! Kedves Aladár ...

Aladár:

Szép völgyi Aladár!

Ernö:

Kedves Szép völgyi Aladár! Vártam a segédeit, de most már tárgyaltan. Azért jöttem, hogy kifejezzem sajnálatom amiatt, hogy a magyar betűterjesztéséért önt bántalmazás érte. Szeretném biztosítani, hogy a magyar sajtó terjesztéséért sokunk nagyrabecsülését vívta ki.

Aladár:

Köszönöm. Megnyugodhat, én már megbocsátottam, nem haragszom Önre.

Ernö:

Köszönöm. Megnyugodtam.

Ferenc:

Te ott voltál!

Ernö:

Ott voltam ..., de mégis hol voltam én ott?

Ferenc:

Te csináltad?!

Ernö:

Nem.

Ferenc:

Ernö! Nem megmondtam, hogy engem kivégeznek, ha valami történik?

Ernö:

Élsz, ha nem tévedek.

Ferenc:
Élek. Még élek.

Ernő:
Nem lehetett megállni! Nem lehetett! Mi az, hogy nyilvános botozások! A hétszentségét! A szakramentumát!

Aladár:
Úristen! Maga vérzik!

Ernő:
Nem veszélyes... majd beforr!

Ferenc:
És ha itt találunk?

Ernő:
Elmegyek, legyél nyugodt!

Ferenc:
Te lötted le őket?

Ernő:
Nem...

Ferenc:
Ernő!

Ernő:
Az egyiket.

Mária:
Emberre lött?

Ernő:
A háborúban sem őzet vadásztunk!

Mária:
Rémes!

Ernő:
Kössetek be!

Mária:
Majd én.

Ernő:
Nem voltunk elegenden. Budapest kelene, hogy segítsen, de Budapestre nem számíthatunk. Ezt jól jegyezzétek meg. Függetlenül minden hazafias szövegtől, Budapestre nem számíthatunk.

14. trianoni jelenet (Harangzúgás.)

Aladár és Mária a színház szélén néznek a messzeségbe. A színház tulsó oldalán Ferenc és Ernő.

Aladár:
Én akkor is hiszem, hogy lesz ez még jobb is!

Mária:
Most, hogy az asszonyok sírnak, a férfiak hallgatagok?

Aladár:
Engem az apám sírjánál sem láttak sírni. Én nem sírok, hanem dolgozom. Hiszek az emberi értelemben lsten legnagyobb ajándékában.

Mária:
Olyan fura. Tudod, én eddig sem voltam sehol, csak idehaza. Én nem is tudom, hogy az a Magyarország, amit elcsatoltak tőlünk, az valójában milyen.

Ernő:
Jó. Nem jó. A legjobb.

Mária:
Földrajzból sosem voltam jó tanuló, most mégis, mintha itt lenne előttem az egész ország. Nem kell becsuknom a szemem, nincs itt előttem, hát nem is lehet, de én nyitott szemmel is látom az egészét. A megyék! Sosem tudtam megjegyezni annak a rengeteg vármegyének a nevét. Most mégis érzem, tudom, hol van

Máramaros, hol Árva, hol Torda-Aranyos...

Aladár:
Aranyos. A szüleid? Azt mondták, ki jönnek elbúcsúztatni engem.

Mária:
Talpig feketében ülnek otthon és gyászolnak. Magyarországot búcsúztatják.

Aladár:
Nem túl szívélyesek hozzám.

Mária:
Elnézésedet kérik.

Aladár:
Jól van, elnézem. Majd mondd meg nekik, hogy nem haragszom rájuk. Különben meg én is gyászolok.

Mária:
Te?

Aladár:
Igen én. Csak nekem van még valami elintéznivalóm a hullával.

Mária:
Kérlek, ne nevezd hullának.

Aladár:
Például szeretném feltámasztani.

Mária:
Te?

Aladár:
Ha mindnyájan mindig egy kicsit gondolunk arra, ami volt, akkor az, ami elmúlt, visszajöhet.

Mária:
Ez olyan jó. Úgy szégyellem magam. Most mindenkinek rossz, nekem meg... nem. Nekem most jó.

Ferenc: (a túloldalon)

Aláírták. Hihetetlen. Csak elszakítottak bennünket. Látod azokat a suhancokat a puskával? Intézzük el őket.

Ernő:

Amikor jöttök, akkor kellett volna őket elintéznünk. Akkor volt esélyünk. Akkor nem jöttök volna utánuk ennyien.

Ferenc:

Ezek elmenekülnek, ha meglátnak egy-két igazi magyar katonát. Egyébként is, arra az ötre elegendünk ketten.

Ernő:

Rám ne számíts.

Ferenc:

Neked ez is jó?

Ernő:

Nem, csak elhatároztam, hogy túléltem őket.

Ferenc:

Értem. ... De jó lenne most azonnal túlélni őket.

Ernő:

Meglásd Ferenc, jön még kutyára dér.

Mária:

Még van pár percünk.

Aladár:

Egy percet sem vagyok szívesen ott, ahol már nincs jogom maradni.

Mária:

Nekem nem az a fontos, hogy itt, vagy máshol, hanem az, hogy együtt vagyunk. Még pár percig. ... Mit is mondtál, hová mégy? Most utoljára mit is mondtál?

Aladár:

Bécsbe. Aztán majd meglátom.

Mária:

Majd írjon!

Aladár:

Nem jutna el ide. A szellem útjai zártak, mint egy ékszerdoboz. Szeretném, ha te folytatnád, Ferenc.

Ferenc:

Még nem tudom.

Aladár:

Ígérd meg, átveszed a céget. Hozol, amit akarsz. Csak ne legyen ezeknek igazuk. Nos... megígéred?

Ferenc:

Meg...

Mária:

És veled mi lesz?

Aladár:

Velem mindig lesz valami. A magamfajta sohase száll ki Noé bárkájából, és láss csodát -, mindig kiköt valahol.

Mária:

Isten áldjon.

Aladár:

Nem búcsúzkodunk. A magamfajta hontalannak az a jó, ha nem visz magával egyetlen ölelést sem.

6. z e n e

(a jelenet alatt is rövid fragmentum, Ott ahol zúg, krimi-zene)

15. jelenet

(Újra otthon. Ferenc néz maga elé, és meg nem szólal.)

Mária:

Életemben nem láttalak ilyen csendesnek.

Kálló Béla és G. Erdélyi Hermina

Ferenc:

Én illet még nem láttam. Ezek azt mondták, hogy nem ott születtem, ahol születtem. Azt mondják, nem is vagyok állampolgára ennek az országnak. Emiatt nincs jogom semmilyen vállalkozást vezetni.

Mária:

A polgármester?

Ferenc:

Igen. Te, képzeld, ha úgy van, ahogy mondják, én nem is létezem.

Mária:

De hiszen a polgármester ismer gyermekkorodtól.

Ferenc:

Már nem ő a polgármester, hanem egy délről jött ószerbiai.

Mária:

Ha te nem vagy, akkor én sem vagyok. Mi lesz még?

Ferenc:

Bármilyen.

Mária:

Menjünk el innen!

Ferenc:

Hová?

Mária:

Budapestre.

Ferenc:

A nyugati pályaudvarra, vagonlakó-
nak? Kisemmizett nincstelennek?

Mária:

Itt volt a Bokody. Felmondott.
Azt mondta, hallotta, hogy gond
van a céggel, hallotta,
hogy neked nem is lenne
jogod ezt a céget vezetni!

Ferenc:

Semmi gond. Több ezer dinárom
bánja, de rendben. Akit kell, ismét
lefizettem. Megyünk tovább.

Mária:

Istenem, milyen borzalmas. Éjjel
nappal dolgozunk, és lassan már
semmink sem lesz!

Ferenc:

Üzlet. Ez csak üzlet.

Mária:

Ez nem üzlet. Az üzleten van
haszon, tőlünk a haszon vagy
adó- vagy kenőpénzként hozzájuk
vándorol. Béresek vagyunk, saját
tulajdonunkban. Rabszolgák.
Neked ez üzlet?

Ferenc:

Néha azt hazudom magamnak.
Úgy könnyebb megélni azt,
hogy húzzák, nyúzzák le rólam
a sokadik bőrt. Üzlet. Aztán
meglátok egy padon egy öreg
magyart Tolnait olvasni,
és akkor örülök.

Mária:

Ferenc... az Ernő is ki akar lépni...

Ferenc:

Ernő? Ő soha.

16. jelenet

(Ernő be! A jelenet alatt
fragmentum-zenék)

*Péter Ferenc**Ernő:*

Nemsokára ellenőrzést kapunk. De
van másik baj is. Még mindig ott a
csomag az állomáson.

Ferenc:

Hozd el!

Ernő:

Nem lehet. Ezek a szemét civilek la-
ponként nézegetik, röplapokat ke-
resnek benne.

Ferenc:

Az remek.

Ernő:

Találtak is egyet.

Ferenc:

Hurrá. És hogy-hogy nem foglalták
le?

Ernő:

Mert még nem döntötték el, mennyi-
ért nem találták meg.
Gondolták, megmutatom neked.

Ferenc:

Mennyi tartalékunk van, Mária?

Mária:

Úgy hatvanezer körül.

Ferenc:

Tíz még kimehet... Mondd meg ne-
kik, Ernő.

Ernő:

Én alkudozzam?

Ferenc:

Császári és királyi fensőbb-
rendűséggel. Tíz... adunk nektek ti-
zet..., rácok..., no... így már me-
het?

Ernő:

Értettem. (Lelép.)

Ferenc:

Várjál. Holnaptól a szerbek lapjait is
mi árusítjuk.

Ernő:

Azt nem. Én nem vagyok hajlandó
nekik dolgozni.

Ferenc:

Ha ma megteszel valamit értük, hol-
nap ők is megtesznek valamit érted.
A miénk a térség legjobban menő
vállalkozása.

Ernő:

Én ezt akkor sem.

Ferenc:

Akkor felmondok neked. Vissza a fi-
zetésed előlegét!

Ernő:

Egy magyar így nem viselkedhet egy
másik magyarral.

Ferenc:

Falvédőszöveg!

Ernő:

Ferenc, jól tudod, hogy a földjeim
szétosztották a Nagyfényre betele-
pült idegen jöttmentek között. Ez az
egyedüli jövedelmem. Gondold
meg!

Ferenc:

Egyebet sem csinállok. Reggeltől
estig gondolkodom. És hányszor té-

vedtem? Néhány hónap alatt elértünk valamit. Pénzünk van és befolyásunk. Közben az emberek olvasnak. Mindenfélét, kinek mi tetszik. Szolgálók, és közben gyarapodok... veletek együtt. Ha pedig ezek után bármilyen hazafias szólammal arra akarsz kényszeríteni, hogy letérjek erről az útról, akkor kénytelen vagyok megválni tőled, mint egy engedetlen alkalmazottól.

Mária:

Ne kezdjék megint! Két jó barát és örökké összekapnak valamin. Ferencnek igaza van.

Ernő:

Mert nála a buksza. (Előveszi a frissen átvett pénzt.) Nem kell.

Ferenc:

Dehogynem.

Ernő:

Nem kell egy szerb ügynök pénze.

Ferenc:

Akkor nekem sem. (Ernő erre újra elrakja.)

Ernő:

Szégyellem magam.

Ferenc:

Azt nagyon tudod.

Mária:

Ernőnek is igaza van. Lehet, hogy nekünk nem kellene csak azzal foglalkoznunk, ami sikeres.

Ferenc:

Azt én tudom, hogy mivel foglalkozunk! Eredj és intézd el a piócák lefizetését.

Ernő:

Meddig mehetek el?

Ferenc:

A szokásos kétszereséig.

Mária:

De Ferenc!

Ferenc:

Majd valamiből lesz. Indulj!

17. jelenet

(Erő ki. 7. z e n e)

Mária:

Ez rettenetes. Menjünk el innen, Ferenc. Én nem itt akarom megszülni a gyerekünket.

Ferenc:

Csak nem?

Mária:

Úgy érzem.

Ferenc:

Istenem. Miért van az, hogy amikor nincs kedvünk élni, mindig küldesz valami jelet, és folytatjuk.

Mária:

Mert ilyen az Isten.

Ferenc:

Ez csoda. Akkor mostantól rád vigyázni kell.

Mária:

Nagy bajok vannak. El kell mennünk innen.

Ferenc:

Még nem!

Mária:

Mire vársz?

Ferenc:

Amikor a víz már olyan magasan lesz, hogy alig bírjuk fölétartani a szánkat. Az ár tetején lehet úszni, csak figyelni kell az irányát. Én nem

sértődöm, csak ha már annyit sértettek rajtam, hogy nem tudom a sebeim bekötözni. Szeretném, ha a fi-am Nagybecskerekén születne. Ha végképp nem megy... ha be kell zárnom a boltot, akkor elmegyünk.

Mária:

Jó... ne haragudj. De jó arra gondolni, hogy elmehetünk innen, ha akarunk. Elmehetünk valahova. Bárhova.

Ferenc:

De ne akarjunk. Ezt akarják ők. Mi ne akarjunk...

18. jelenet

/Erő be/

Ernő:

A rohadt életbe, csak még egyszer kapjak fegyvert a kezembe, esküszöm a magyarok istenére, hogy... csak itt mindenki gyáva. Nem kevesen vagyunk Ferikém, hanem gyávakkal vagyunk. Gyávakkal vagyunk körülvéve.

Mária:

Erő, csak nem ivott?

Ernő:

Én nem kantintiszt voltam, Mária. Józan vagyok. Csak úgy fáj a fejem ezektől, mintha másnapos lennék. De már józanodom. És esküszöm a magyarok istenére...

Ferenc:

Mi a baj?

Ernő:

Mi? Végünk van! Én nem akarom, hogy engem pápa temessen!

Ferenc:

Nem úgy nézel ki, mint aki haldoklik!

<i>Ernő:</i> Nem is. Szétvágok én még közöttük.	19. jelenet 8. z e n e	<i>Ernő:</i> Magáról álmodom.
<i>Ferenc:</i> De mi a baj?	<i>Ernő:</i> Szegény.	<i>Mária:</i> Rólam?
<i>Ernő:</i> Befejeztük.	<i>Mária:</i> Ne féltse!	<i>Ernő:</i> Most legalább kint van.
<i>Ferenc:</i> Miért fejeztük volna be?	<i>Ernő:</i> Tönkreteszik.	<i>Mária:</i> Mint barát...
<i>Ernő:</i> Mert az összes árunkat ellopták! Ed- dig csak belőle loptak, most meg az egészet. Semmink nincs! Csak a bátorság!	<i>Mária:</i> Tartanak tőle. Még mindig tehetős.	<i>Ernő:</i> Ne is mondjon semmit... nem vá- rok én semmit magától. De ak- kor is álomban... valamelyik éj- szaka is megfogta a kezem és arra ébredtem, hogy ott a nyo- ma.
<i>Ferenc:</i> Az nem létezik! Rosszul láttad!	<i>Ernő:</i> Talán eddig. De most már nem félnek semmitől. A kifárasztás után jön a frontális támadás. Tudom. Ezt tanul- tam. Mi lett itt? Búzlik a város a szesz szagától. Mindenki elhatározta, hogy kibirja valahogy, és egyre többen már csak így tudják. A szesz állítólag tisztít és konzervál. A rovarokat is szeszben tartják, és megmaradnak.	<i>Mária:</i> Miket beszél!
<i>Ernő:</i> Láttam, amikor elvitték, de későn ér- tem oda! Ha utolérem őket, jöhetne hozzájuk a pópa!	<i>Mária:</i> Ernőm én önt tiszteltem a hitéért.	<i>Ernő:</i> Az igazat!
<i>Ernő:</i> Ezekkel egy valamit lehet tenni. (Mutatja.)	<i>Ernő:</i> Ugyan. Én csak a férje kegydíjasa vagyok.	<i>Mária:</i> És akkor miért nem mondta meg... amikor úgy hasonlítottam hozzá?
<i>Mária:</i> Ez már az arcátlanság teteje.	<i>Mária:</i> Nem. Emlékszem magára, emlék- szem, ahogy a háború kezdetén a 86. gyalogezred negyedik százada élén feszesen ropta a díszlépést! Maga mögött zúgott a díszlépés, zengett a dal...most is hallom, itt van a fejemben, állandóan azt a dalt hallom... Megrohanjuk a sáncot, ki- írtjuk a vad ...	<i>Ernő:</i> Mert azt hittem szereti Ferencet. De nem. Maga azt a fővárosi szép- fiút szereti..., aki elment. Akinek a levelét őrizgeti a tárcájában...
<i>Ferenc:</i> Ilyen, ha az ember hivatlan vendég- gel lakik együtt. Bejön az egyik lá- ba, aztán a másik, a végén költöz- hetsz. De most elegendem lett ebből. Feljelentem őket. Most, ebben a pil- lanatban.	<i>Ernő:</i> Elég! Ébredjen fel! Mária!	<i>Mária:</i> Honnan tudja?
<i>Mária:</i> Ilyenkor nincs ott senki.	<i>Mária:</i> Én szeretnék ott élni, abban a vi- lágban, amiről ön, Ernő álmodik.	<i>Ernő:</i> Tudom.
<i>Ferenc:</i> Mindig van. Feljelentést felvenni mindig van. (Kimegy.)	<i>Ernő:</i> Nem. De tudom.	<i>Mária:</i> Keresgél?
		<i>Ernő:</i> Nem. De tudom.
		<i>Mária:</i> Én szeretem Ferencet. Ő a férjem.

Ernő:

A házasság minden nappal kopik, a szerelem meg, ahogy múlik az idő, egyre nagyobb lesz.

Mária:

Ő eltűnt.

Ernő:

Én láttam.

Mária:

Hol?

Ernő:

A kapitányság előtt! Rászóltam és visszafordult, de ment tovább. Ő az új kapitány.

Mária:

Az nem lehet.

Ernő:

Minden lehet! A tekintete. A tartása. Ő az!

Mária:

Azonnal odamegyek!

Ernő:

Ne menjen!

Mária:

De odamegyek! Ne haragudjon Ernő! Ne haragudjanak!

(Kirepül.) 9. z e n e

20. jelenet

(Aladár és Ferenc. Aladár háttal áll.)

Aladár:

Maga hazudik!

Ferenc:

Vannak bizonyítékaim!

Aladár:

Nincsenek!

Ferenc:

De vannak!

Aladár:

Nincsenek!

Ferenc:

De hát Kapitány úr, ellopták az áru-
mat! Tönkretettek!

Aladár:

Az ön árujának az ellopása nem ha-
tósági ügy.

(Megfordul. Ferenc mint akit áram
ütne meg:)

Ferenc:

Nem lehet! Aladár!

Aladár:

Az ki?

Ferenc:

Szépivölgyi Aladár! Aladár, te vagy
az?

Aladár:

Ki itt az Aladár!? Kettőnk közül ki itt
az Aladár?

Ferenc:

Hiszen te vagy az!

Aladár:

Engem ne tegezz, te rühes magyar!

Ferenc:

Rühes magyar? Te is magyar vagy!

Aladár:

Magyar az a bárcás jó édes anyád!
Az a magyar. Az én nevem Ilija
Lepodolac. Jugoszláv vagyok! Ha
még egyszer meggyanúsítasz, te
kóbor hazátlan kutya, lecsukatlak!

Ferenc:

Elnézést! Rettenetesen hasonlít va-
lakire... az arca... a hangja... minde-
ne. Ő valamivel fiatalabb lett volna...

Aladár:

Álljon vigyázzba,
ne lógassa a karját!

Ferenc:

Szeretném...

Aladár:

Nem érek rá. Álljon!

Ferenc:

De nem azért jöttem! Kiraboltak...

Aladár:

Ez itt a rendőrség, nem a kaszinó.
Ott álljon rendesen. Nem ott mon-
d-
tam, hanem amott! Maga nem ért a
szóból, hol áll maga?! Azt mondtam,
hogy itt álljon! Mért áll ott? Nem azt
mondtam, hogy emitt álljon?! Maga
mért áll? Én azt mondtam, ugráljon!
Egy, kettő, három, négy... egy, ket-
tő, három, négy... fent a lába, há-
rom, négy...

(Aladár egy csapással leüti Ferencet, Ferenc elájul.)

Ferenc:

/Kezd magához téni./
Hol vagyok? Aladár ..., te vagy az?

Aladár:

Kuss!

Ferenc:

Szóval ..., miért vagyok itt? Hogy kerültem ide?

Aladár:

Mert látni akartam. Azért van itt. Látni akartam, most először, de nem utoljára. Itt az idézése. Érvényes egy hónapig, minden munkanap, hivatali időben. Úgyhogy gyakoroljon. Egyszer majd ..., ne higgye, hogy mindig megússza. Miért nem takarodnak el innen?

Ferenc:

Mert...

Aladár:

Nem vagyok kíváncsi a szövegére. Magukat eltakarítjuk innen!

Ferenc:

De akkor is ellopták az összes árumat. Kiraboltak.

Aladár:

Van annál nagyobb baj is!

Ferenc:

Mi? Értse meg, engem tönkretettek.

Ernő:

(Elővesz egy könyvet.) Ez... az öné?

Ferenc:

Igen. Ez is az én elrabolt tulajdonom.

Aladár:

Na tessék!

Ferenc:

Mikszáth Kálmán.

Aladár:

Azzal nincs is baj. Fogalmam sincs ki az, de biztosan író, ha ekkora regényt írt. De nézze a címet.

Ferenc:

A tót atyafiak.

Aladár:

És?

Ferenc:

Ez a címe!

Aladár:

Tót?

Ferenc:

Tót.

Aladár:

Tudja mi az, hogy tót?

Ferenc:

Hogyne tudnám.

Aladár:

És akkor miért nem szlovák? Sőt... csehszlovák! Csehszlovák atyafiak. Ezzel sajnos megvalósítja a nemzetgyalázás vétkét.

Ferenc:

Így nevezték őket. Ez nem sértő.

Aladár:

Á ..., nem. És a rác?... Az oláh?... Az sem sért?... A tótozást a törvény bünteti. Az oláhozást úgyszintén. A rácozás hazaárulás. Válasszon valamilyen hazátlan kisebbséget magának, ha mocskolódni akar, azt nem bánom.

Ferenc:

Én akkor is feljelentem a tolvajokat.

Aladár:

Ohh! Ha itt mindenki feljelentene minden tolvajt, főleg ebben az esetben, felborulna a rend. Nem! Én jelentem fel Önt. Ha nem tévedek, Ön útlevelet kért, Budapestre szándékozik utazni. Véglegesen ki akar települni?

Ferenc:

Nem. Nem végleg.

Aladár:

Akkor miért megy, ha vissza akar jönni?

Ferenc:

Találkoznék... ezzel, azzal. Könyvnapok lesznek...

Aladár:

Hiszen ez ... kitűnő! Ez ... nagyszerű!

Ferenc:

Akkor kapok engedélyt?

Aladár:

De lenne egy kérésem.

Ferenc:

Tessék. Mennyibe kerül?

Aladár:

Ezt nem hallottam. Itt azonnal letartóztatnám vesztegetési kísérletért. Ugye, maga jól fogalmaz?

Ferenc:

Valamennyire.

Aladár:

Vezet naplót?

Ferenc:

Nincs rá időm!

Aladár:

Gondolom, Budapesten több ideje lesz. Szeretném, ha leírná, amit ott lát. Az embereket, természetesen.

Ferenc:
Nem értem.

Aladár:
Szeretném, ha megbizonyítaná, tisztességes polgára Jugoszláviának. Gondolja meg, ön még lehet sikeres ember. Nem lesznek majd ellenőrzések, nem kell senkit lefizetnie. Gondoljon a családjára. Ismét tehető ember lehet. Továbbra is játszhatja a nagy magyart.

Ferenc:
Én nem játszok semmit! Egyszerűen magyar vagyok, ennyi. Különbösen szerb lapokat is árusítok.

Aladár:
De mi arra kérnénk, hogy játssza. Szervezkedjen. Magának van egy barátja, hogy is hívják?

Ferenc:
Nem tudom, hogy kire gondol.

Aladár:
Kiss Ernő. Az őrnagy. No szóval, én arra kérem, szervezkedjen, és engem értesítsen, kik azok, akik részt vesznek.

Ferenc:
Kikérem magamnak, minek néz maga engem?!

Aladár:
Rendes, tiszteletreméltó családos embernek. Egy olyan embernek, akinek a családja boldogulása a legfontosabb. Gondoljon bele, kedves barátom. Ön, igen jövedelmező állami megrendeléseket kaphat! Vagyonos ember lehet ismét, a vagyon pedig köztisztéletet fog hozni önnek. Itt van az élete nagy esélye. Ne szalassza el. Most azonnal megkaphatja az útlevelét, Budapest... a nagykörút, a Mátyás templom, a Hálszabástya! Nem kérünk sokat.

Megszerzi, ami nekünk kell, megtudja, ami bennünket érdekel, és nem kell többet itt feküdnie saját véreben, vizeletében. Úgy válik jugoszlávvá, hogy közben akár él-magyaroknak is tarthatják! Gondolja meg, az, amit én kínálok önnek, az a vagyon és biztonság. Gondolja meg.

Ferenc:
Meggondoltam. Visszavonom az útlevélkérelmem.

Aladár:
Ne hamarkodja el a választ, gondolja meg. Nézze, Ferenc, mi az emberi élet? Küszködés, keserűség, szomorúság, fáradás, és ebben a rengetegben bolyong az ember lelke, míg szomjúhozza a jót, nyakló nélkül kortyolja a rosszat. Az életben, vagyis a szenvedések sivatagában az otthon az az oázis, melybe, ha megtérünk, nyugalmat talál kőborlelkünk. Gyógyírt a mindennapok bozótharcaiban szerzett sebekre. Ön értelmes ember, mért akarná most, amikor maga előtt áll a boldogulás lehetősége, feldúlni saját családjáé jövőjét?

21. jelenet (Mária beront)

Mária:
Hadd látom!

Aladár:
Ki ez a nő? Mit keres itt? Hogy jutott be?

Mária:
Ahogy mindenki mindenhová! Hadd látlak ..., te vagy!

Aladár:
Ki ez az asszony?

Mária:
Hát ki lennék? Én vagyok az!

Ferenc:
A feleségem!

Aladár:
A felesége? (Egy pillanatra megáll.)

Mária:
Te vagy az! Istenem ... te vagy az.
Aladár.

Aladár:
Kikérem magamnak! Én nem vagyok Aladár!

Ferenc:
Ő nem Aladár, ő Ilija Lepodolac!

Mária:
Nem igaz! Megismerlek. A kezéd... az arcod... az illatod, mit illatod, a szagod! Te vagy az, hát végre itt vagy!

Aladár:
No de én az ön nejét nem ismerem. Megnyugtathatom kedves Ferenc, én az ön nejét egyáltalán nem ismerem. Úgy egyáltalán sem, nem csak bibliai értelemben nem. Most látom először! Asszonyom, ön bizonyára összetéveszt engem valakivel.

Mária:
Mária vagyok ..., akinek azokat a leveleket írtad - tudod -, hogy egyszer visszajössz. Meg a dalt is nekem küldted, a dalt, azt a gyönyörű dalt, amit hozzám írtál! Istenem, milyen csodálatos sokszínű és tehető ember vagy! ... (Dalolja: „muszka földről lassan jár a posta... sokkal jobban szeretlek, mint máskor”.) Hát végre itt vagy! Vártalak!

Ferenc:
Ő Ilija Lepodolac! Ilija Lepodolac!

<i>Mária:</i> Nem! Ő az!	<i>Ernő:</i> Elnézést, mi ismernénk egymást?	<i>Aladár:</i> Semmi értelme.
<i>Ferenc:</i> Ilija Lepodolac!	<i>Aladár:</i> Igen.	<i>Ernő:</i> Minek?
<i>Aladár:</i> Vigye orvoshoz a feleségét... Budapestben.	<i>Ernő:</i> Valóban?	<i>Aladár:</i> Ezeknek az irredenta szervezkedéseknek, amelyeknek itt Szabadkán te vagy az alfája és az omegája!
<i>Mária:</i> Mi történt veled?	<i>Aladár:</i> Legalábbis valamikor ismertük egymást.	<i>Ernő:</i> Minek vagyok én a micsodája?
<i>Ferenc:</i> Ilija Lepodolac!	<i>Ernő:</i> Valóban?	<i>Aladár:</i> Elég volt! Utasítás jött Budapestről nektek...
(Kituszkolja Máriát, megállnak a szín szélén.)	<i>Aladár:</i> Én az vagyok, akinek gondoltok.	<i>Ernő:</i> Kiknek?
<i>Mária:</i> Ő az!	<i>Ernő:</i> Én is azt gondolom.	<i>Aladár:</i> Hát nektek.
<i>Ferenc:</i> Tudom!	<i>Aladár:</i> Civileknek nem árulok el titkot. De te katona vagy, tudsz titkot tartani. Beépültem.	<i>Ernő:</i> Itt csak én vagyok. Ki az a nektek?
<i>Mária:</i> Akkor miért hazudtál?	<i>Ernő:</i> Hová?	(Aladár egy listát vesz elő, és Ernőnek adja.)
<i>Ferenc:</i> És te nekem mért hazudtál?	<i>Aladár:</i> Hosszú és bonyolult. De benne vagyok.	<i>Aladár:</i> Elég volt! Fogd már fel végre, már húsz éve ott a határ, ahol van, és ott is marad.
<i>Mária:</i> Én? Én...	<i>Ernő:</i> Látom.	<i>Ernő:</i> Isten az egyedüli, aki örök és változtathatatlan.
10. z e n e (A szívem a tiéd Budapest...)	<i>Aladár:</i> Nyakig.	<i>Aladár:</i> Ostoba Ökör! Semmi szükség a hőzöngésekre!
22. jelenet (A kapitányságon. Ernő és Aladár.)	<i>Ernő:</i> Miért idéztél?	<i>Ernő:</i> No de kapitány úr, én hőzöngő lennék? Most, hogy az úr 1938-ik évében Felvidék visszatért a hazánkhoz?
<i>Ernő:</i> Kapitány Úr! Kiss Ernő tartalékos őrnagy... jelenleg, nemrég óta munkanélküli irodavezető, idézésére megjelentem.	<i>Aladár:</i> Szeretném, ha befejeznétek ezeket a szervezkedéseket.	
<i>Aladár:</i> Szervusz!	<i>Ernő:</i> Szervezkedéseket?	

Aladár:
Felvidék az Felvidék. Délvidék pedig Észak-Szerbia, legjobb esetben Vajdaság.

Ernő:
Nekem semmilyen szerb vajdához semmi közöm. Mi több, még ezt a feltételezést is kikérem magamnak! Én délvidéki magyar vagyok, nem pedig vajdasági! Még kevésbé vajdasági. Semmi közöm Szerbiához!

Aladár:
A hazához viszont, gondolom, igen.

Ernő:
Melyikünk hazájához, Szépvölgyi Aladár? Vagy Ilija Robovics kapitány?

Aladár:
Elég! Minden szervezkedést befejezel! Ezt kéri tőletek Budapest.

Ernő:
Budapest?

Aladár:
Igen.

Ernő:
Nem Nándorfehérvár? Hiszen te Nándorfehérvárnak dolgozol.

Aladár:
Vigyázz Ernő, a látszat sokszor csal, biztos vagy benne, hogy én Belgrádnak dolgoznék?

Ernő:
Nem.

Aladár:
No, látod.

Ernő:
Lehet, hogy Moszkvának.

Aladár:
Kikérem magamnak! Én nem vagyok kommunista! Hogy én kommunista! Budapest csendet és nyugalmat parancsolt.

Ernő:
A parancs, az Pécsen keresztül érkezett, ugye?

Aladár:
Természetesen!

Ernő:
No, most ha már Bécsen keresztül, akkor az egész más.

Aladár:
Pompás! Akkor nyugalom és lapulás.

Ernő:
No most honnét is jött az az utasítás, Pécsről vagy Bécsből?

Aladár:
Lényegtelen, de természetesen Bécsen keresztül.

Ernő:
Tehát Bécsen keresztül. Egyenesen Moszkvából?

Aladár:
Hogy jön ide Moszkva?

Ernő:
Hát hogy jön? Ezt magyarázd el nekem!

Aladár:
Elég volt Örnagy úr!

Ernő:
Kapitány úr! Vagy talán komiszár elvtárs...

Aladár:
Elég! Komiszár a te jó édes....

Ernő:
Elég! Anyám úrhölgy! Kéressems a segédeid? Vagy hívod a pribékeid?

Aladár:
Sem segédek, sem pribékek. Intézzük el ezt kettesben.

(Összeverekcsenek.)

Aladár:
Budapest kérve kér, hogy nyugodj meg.

Ernő:
Ki kér engem?

Aladár:
Jól van, nem Budapest, Belgrád.

Ernő:
Mit mondtál?

Aladár:
Nándorfehérvár.

Ernő:
Nem hallom?

Aladár:
Nem mindegy? Neked nem mindegy? Az egész világ téged kér, vagy még jobb, esdekelve kér! Úgy már jó? Nem mindegy? Jó, Moszkva. Moszkva kér. Mit gondolsz, mi a különbség Moszkva és Belgrád között? Elnézést, Nándorfehérvár között? Ez az évszázad a haladás évszázada, nem a tietek, maradiaké! Amelyik közösség ezt felfogja, az túléli. Ennyi. Mivel az oroszoknál győztünk, minden szláv a miénk lesz. A pánszláv kommunizmus. Bekapják a horgot! Megölhetsz engem, de helyembe majd jön más. Nem ölsz meg. Nagyszerű. Én meg nem hívom a pribékeket.

Ernő:
Nagyszerű.

Aladár:

Akkor távozhat uram. És ha megmondja. Ha elmondja... ha kibeszéli!

Ernő:

Nem fogom.

Aladár:

Tudom. Amúgy sem maradok sokáig!

23. jelenet

(11. z e n e. „A szívem a tiéd, Budapest” - hangszeres változat)

(Mária és Ferenc újra itthon.)

Mária:

Neked volt igazad. Nem kellett volna Budapestre utaznunk. Semmi értelme nem volt.

Ferenc:

Kaptunk egy csomó ígéretet.

Mária:

És semmi konkrétat. Már sehol sem érzem jól magam. Ott a szülőföldünkért sóvárgok, innen meg menekülnek.

Ferenc:

Nem bíztak bennünk Budapesten.

Mária:

Itt az a baj, hogy magyarok vagyunk, ott az, hogy nem eléggé. Lehet, hogy becsaptál engem?

Ferenc:

Én?

Mária:

Miért nem vagy jóban senkivel? Miért nem tartozol sehová? Nem lehet veled élni!

Ferenc:

Tudod kedvesem, olyan vagyok, amilyen. Talán azért létezem, mert kell valaki, akit gyűlölhettek a csordák. Aki maga van, tehát támadható. Aki kívül van minden ócska alkun...

Mária:

Nem igaz! Te alkudtál a legtöbbet! Ki fizetett mindenért? Nem te? Ki adott pénzt, hogy elismerjék, ott született, ahol született? Ki adott fizetést ócska alakoknak, hogy felnevelhessék azokat a sarjaikat, akik majd magyar gyerekek szemét akarják kivájni? Ki járt a rendőrségre... ki tudja miért? Te már nekem lassan olyan vagy, mint ők. És ezt most látom igazán tisztán, most, hogy Kolozsvár visszatért.

Ferenc:

Hallgass.

Mária:

Mért hallgassak, hogy ne hogy meghalljanak?

Ferenc:

Hallgass.

Mária:

Hallgatok. Hanem te, Ferenc, áruld már el nekem, ma már írtál valamit? Tudod már hova, no hova? Hát a naplódba. Írtál ma már valamit a naplódba?

Ferenc:

Nem. Már nem vezeték naplót. És te, Mária?

Mária:

Egy ideje már én sem.

Ferenc:

Nem naplóra gondoltam.

Mária:

Nem. Már nem írok leveleket.

(Mária rosszul lesz, összeroskad. Fényváltás. Ernő be. Összfény.)

24. jelenet

12. z e n e (Valahol Oroszországban dallama, egy hangszeren.)

Mária:

Mindenki boldog! Az emberek egymást csókolgatják az utcán.

Ernő:

Vége: Visszakerülünk! Képzeld el. Újra... minden úgy lesz, mint régen!

Ferenc:

Úgy már soha, barátom!

Ernő:

Dehogynem.

Ferenc:

Nem. Mert közben eltelt a fél életünk. Lehet, hogy a határ visszaáll, bennünk örökre megmarad. Mi trianoni emberek lettünk.

Ernő:

Te nem örülsz? Gondold el... onnan folytathatjuk...

Ferenc:

Honnan? A háborútól? Felesleges voltam, Ernő. Végig felesleges. Neked volt igazad. Nekik kellett volna menni, aztán valami történik. A csend... a csend...

Ernő:

Már alig várom, hogy lássam őket csomagolni... addig, nem is tudom. Minden perc mintha egy napig tartana.

Mária:

Mindenki boldog. Az emberek egymást csókolgatják az utcán.

Ferenc:

Újra Magyarország leszünk. Már nem haragudhatunk az idegenekre, csak magunkra.

Mária:

Csoda lesz.

Ferenc:

Nem csoda: csak Magyarország.

Ernő:

Az a csoda, hogy az év háromszázhatvanöt napja közül pont ma, virágvasárnapján, azon a napon, melyen Urunk bevonult Jeruzsálembe, lett bizonyos, hogy jönnek, Ferenc! Mária. Most, ki kell nektek jelentsem: az örömben is felemelő megtiszteltetés volt ezt a huszonkét évet mellettetek, körülöttek, veletek leélnem.

Mária:

Virágvasárnap!

Ferenc:

Utána nagypéntek, feltámadás, mennybemenetel, várakozás... Csak

azért vigyázzunk, a tömeg Jeruzsálemben is világi szabadítót várt.

Ernő:

Nem értelek.

Ferenc:

Boldog vagyok...

Mária:

Nem vagy az.

Ernő:

Minden házon kívül van a zászló. Megszerveztük: fellobogózott város várja őket! Istenem! (Össze-vissza csókolgatja Máriát.)

Mária:

Ernő!

Ernő:

Újra fiatal főhadnagynak érzem magam.

Mária:

Újra húszévesnek érzem magam! Éljen! Hajrá! Itt vannak! Intetet!

Ferenc:

Vége!

Mária:

Most már hiszed, hogy jó lesz?

Ernő:

Itt vannak.

Mária:

De ott ölelkezik mindenki.

Ferenc:

Csak el ne rontsuk.

Mária:

A legrosszabb Magyarország is jobb, mint a legelviselhetőbb idegen világ!

Péter Ferenc–G. Erdélyi Hermina, a háttérben Kálló Béla

25. jelenet

1 3. z e n e

/Sötét. Zene, egy-két távoli ágyúdörgés. Fény. Ernő és Ferenc mellett bőrdöngők, ők útra készen./

Mária:

Épp te kellesz oda?

Ernő:

Mindnyájan kellünk.

Mária:

No de, Ernő, maguk egyet már végigverekedtek.

Ernő:

Végigverekszünk mi többet is, ha kell, kedves Mária.

Mária:

Ferenc, te nem hagyatsz engem most itt.

Ernő:

Ferenc...

Ferenc:

Mindenkinek ott a helye. Az örömet mindenütt fizetni kell, kinek mivel tud.

Mária:

De neked itt a ....

Ferenc:

Te vagy itt... majd megvársz... aztán majd jön valaki.

Mária:

Nem valaki. Te gyere, Ferikém.

Ferenc:

Őrnagy Úr. Kende Ferenc tartalékos állományú hadnagy szolgálatra jelentkezem!

Ernő:

Pihenj!

Ferenc:

Mária... ne sírj, mert mi most boldogok vagyunk. Még az is lehet, hogy győzünk. Egyszer mindenki győz. Egyszer miránk is igazán sor kerülhet.

Mária:

Nagyon vigyázz!

Ferenc:

Én nem félek. Huszonkét év frontszolgálat után mitől félnék?

/Sötét/

Állótaps a színészeknek

Az életképes anyanyelvűségért

Nyelvművelő kézikönyvtár (szerkesztette: Grétsy László és Kemény Gábor)

Könyvajánló

Az anyanyelv

A 21. század elején (a világháló általános használatának kezdetén, a nyereszkesedés terjedésének és terjesztésének tombolásában, a létfontosságú többnyelvűsödés idején, s akkor, amikor a világnyelv elsajátításának és használatának megkerülhetetlensége hihetetlen gyorsasággal hatol be mindennapjainkba, falvainkba is) a társadalom többféleképpen megosztott és megterhelt tömegei kellő módon, időben és mértékben tudomást szerezhetnek-e egy ilyen kiadványról is, melynek szerepe – az anyanyelv rejtett és kézzelfogható **viasszaszorulásának** történelmi pitvarában – lehetne akár jelentős is? Ez utóbbi okból tesszem föl a kérdést így: Nem a kevesek, hanem százazrek vajon kellő mértékben szerezhetnek-e tudomást és hitet meg kedvet az anyanyelv életképességét szolgáló kézikönyvek föllapozására? Vajon időben és átfogóan ismerik-e föl, hogy a többnyelvűsödés és a világnyelv gyors terjedése önmagában nem ok az anyanyelv folyamatos gondozásának és társadalmi szerepének elhanyagolására, hanem éppen arra, hogy – amazok érdekében is! – átfogóbban és tudatosabban törekedjünk anyanyelvünket eléggé és jól megismerni és minél sikeresebben, minél gyorsabban napjaink kommunikáló szintjére fejleszteni?

*

Anyanyelvünkről vagy anyanyelvünk ügyéről szólnom az elmúlt 55-60 évben számomra nem mindig volt kockázatmentes föladat, de mindig megtisztelő. A körülmények gyakran hozták és hozzák úgy, hogy egyiket sem lehet erkölcsi felelőtlenség nélkül elhanyagolni, megkerülni vagy mereven szétválasztani.

A Nyelvművelő kézikönyvtár ajánlásában fontos kiadványról van szó, és fontos, hogy a magyar olvasó ilyen kiadványt ma kezébe vehet. Persze, ha az ilyesmi el is jut az esélyes használóhoz. S ez világszerte mindenkinek lehet fontos, akinek magyar az anyanyelve.

Nyelvünk és rendszere nagymértékben nemcsak szavakból áll, működése nemcsak az – állományának mennyiségében és minőségében alapvetően fontos – szókészlet ismeretén alapszik, hanem lényegét számos részrendszer határozza meg: *szófaji* rendszere, az egyes szófajok belső rendszere, *alaktana*, *toldalékrendszere*, *mondattana*, *hangsúly- és hanglejtésrendszere* stb., s nem kevésbé a *részrendszerek* egymás közti *harmóniája*. Ebben az egy-egy nyelvközösség alkotta, zömében spontán és sokoldalú s-rétű rendszerösszefüggésben a gyerektől a tudós fölnőttig és az idős emberig jórészt nem tudatos utánzóként és kevésbé kezdeményezőként találjuk föl magunkat, amikor beszélünk, de nagyobbrészt akkor is, amikor írunk, mégpedig a kommunikáció rendszerének létrejöttét, működését, fejlődését és életképességét meghatározó értő és értető tényezőként.

Ez a nyelvi rendszer tehát zömében vagy nagyobbrészt tudat alattivá „beépült” és bejáródott szóállományból, toldalékrendszerből és egyebekből áll. Számos hangzási, jelentésbeli, vizuális (térbeli és időbeli) lineáris megjelenésével mindaddig mégsem hat terhesen bonyolultnak, amíg a nyelvközösség tagjai *természetes és megfelelő anyanyelvűségi föltételek(!)* mellett élnek.

Már azért sem hat terhesnek, mert az anyanyelv egyetlen eleme sem születik velünk, hanem – környezetünk anyanyelvűségi föltételeitől függően – csak fokozatosan sajátíthatjuk vagy nem sajátíthatjuk el, még hozzá nemcsak az iskoláskorig, illetve a diplomázásig, hanem (jobbik esetben) egész életünk alatt. Természetesen, különböző és hullámzó intenzitással, előjellel és tempóval.

És azért sem hat terhesen, mert ez a tudatunk által egészében nem is ismert rendszerösszefüggés volta-képpen csak a nyelvközösség tagjainak (az embereknek) a nyelvérzékében létezik, valamint a kommunikálás hangos és írott, élő és rögzített „termék”-eiben. Természetesen, a leghitelesebb anyanyelvűképet tük-

röző „termék”-ek általában nem a nyelvről szólnak, hanem a működő nyelv révén, vagyis a kommunikálás által mindarról, amit az ember a tudatából, akarva, nem akarva közöl, ill. kívülről oda befogad, valamint arról, amit gondolkodásával mondanivalóként maga létrehoz. Maga a rendszer és a rendszerösszefüggés viszont a többé-kevésbé nem tudatos anyanyelvi készségünkön vagy az egyéni készségek kollektív összességén kívül – többé-kevésbé megközelítő hitelességgel és teljességgel – vizuálisan tükröződik a nyelvtanokban, tanulmányokban, nyelvi kézikönyvekben.

Vagyis az *egész nyelv* megérthetése(!) – sőt egy-egy nyelvi (kommunikációs) produktumé sem – nem egy-egy ember (anya)nyelvi készségében van jelen, még csak nem is egy-egy rétegében, hanem (abszolút értelemben) sehol sem. Többek között ezért különbözőek az egyes szinkron és diakron szövegértelmezések. De zömük, ha köznyelvi produktumról van szó, a művelt közönség számára többé-kevésbé mégis érthető. Tehát zömében érthető a nyelv. Zömében és többé-kevésbé. (Persze, eleve még ezt sem egészen *egyféleképpen* értjük, s nemcsak a szavakat, hanem a mondatok tartalmát sem, a produktum célját sem. Mindez azonban így, elvben kívül esik a *nyelvhelyesség* kérdésén.)

A grammatikán, az értelmező szótáron, a helyesírási szó- és szabálytáron kívül több más kézikönyv is segíthet az anyanyelvében is szabadabbá, teljesebbé válni kívánó egyénnek, hogy esetenként pótolhassa ezt a természetes és logikus (nem: logikai!) *hézagot* – legalább olyan mértékben, amilyent az igényesebb megértés és megértetés pillanatnyilag vagy gyakran igényelne.

A nyelvművelés

A jó *nyelvművelés* (más szóval: anyanyelvgondozás vagy -építés) – volt és van ilyen, meg persze más-milyen is – voltaképpen emberművelés. Olyan emberekre irányul, akik fölismerték, hogy még mindig vagy már *nem élnek s nem élhetnek természetes és megfelelő anyanyelvűségi életföltételek mellett*, és elfogadják többek között a nyelvművelő eszközök rendeltetését. Olyanokra irányul, akik fölismerték saját anyanyelvi készségük folyamatos gondozásának szükségességét és hasznát is.

A (jó) *nyelvművelés* nem tilt, nem is irányít, hanem tájékoztat: milyen lehetőség alakult ki gondolataink hitelesebb vagy teljesebb kifejtésére, milyen árnyalási

változatok közismertek, ill. napjainkban mi szokott értelemzavart, félreértést okozni.

Egy-egy ember több nyelvet is megtanulhat, de sohasem érkezik egészen megismerni saját anyanyelvét sem. Ismereteit azonban e tekintetben is gyarapíthatja, anyanyelvi készségét növelheti, sőt ez a készség – az évtizedek alatt – nem tudatosan is változhat, gazdagodhat is. A nyelvművelő eszközök nagy része – a természetes és megfelelő anyanyelvűségi körülmények mellett (mint amilyen pl. az anyanyelvű oktatási rendszer) segíthet fölgyorsítani és célirányossá tenni ezt a gyarapodást. A *Nyelvművelő kézikönyv III.*, valamint a *Nyelvművelő kézisótár* pl. lehetőséget kínál föl az általunk még nem ismert nyelvhasználati szokások és lehetőségek gyorsabb, nem véletlenszerű, pontosabb megismerésére. Persze, ezek nem arról szólnak, hogy hogyan kell közérthetően írunk vagy beszélnünk, hanem hogy hogyan lehet, ha magunk is azt szeretnénk.

Még, ha mindig tudnánk is, hogy nemzetünk köznyelvén mit hogyan írunk vagy mondjunk, úgy, hogy könnyen és gyorsan éppen azt érthessék, amit közölni akartunk, akkor is naponta lehetne szükségünk olyasmik megértésére, amit saját készségünk vagy szűkebb környezetünk nem tud jól megfejteni.

A szabadságot, melyhez jó kommunikálás (is) szükséges, az egyén és közössége nemcsak igényli és megérdemelné, hanem anyanyelvi ismereteinek hatékony és célszerű kiterjesztésével, folyamatos gyarapításával el is érheti – nem kis mértékben azon útitársul szolgáló kézikönyvek segítségével, melyeknek éppen ez a rendeltetésük.

Korunkban fokozottabb és láthatólag is tovább fokozódó szükség van a *nyelvi kommunikációra*, mindezekelőtt az *anyanyelvire*, azon belül pedig az *egységes anyanyelvűsége*re, azaz a legnagyobb hatósugárral funkcionáló, alkalmazható anyanyelvűsége: az értésre és az értetésre. Továbbá arra, hogy az ehhez szükséges készségbeli információkhoz a nyelvközösségnek lehetőleg minden tagja hozzáférhessen. Ezért a legutóbbi századfordulón e tekintetben a kis népek számára, így a magyarság számára is ugrásszerűen megnőtt az *életképes anyanyelvűség* szükségessége, s ezzel a hatékony és szakszerű (= korszerű) nyelvművelésnek és a nyelvművelő eszközöknek a szerepe.

A kézisótárról

Nyelvművelő kézisótár. Szerkesztette Grétsy László és Kemény Gábor. Kiadta a Tinta Kk. 2005-

ben. Ez a második (javított) kiadás. (Szerintem az első is „jó” ma is; ez annak bővítése.) Az 1. kiadás az MTA Nyelvtudományi Intézetében készült egy nyelvészcsoporthoz közreműködésével. A 2.-ban a bővítést végezte Kemény Gábor, lektorálta Grétsy László.

A szerkesztőknek sokféle sajátos nehézséggel kellett megküzdeniük. Többek között azzal a mennyiségi gonddal, hogy mit ne vegyenek át a nagy elődtől: a kétkötetes Nyelvművelő kézikönyvből, aztán mit ne vegyenek föl (mit szabad v. kell kihagyniuk) a kínáló új jelenségekből, hogy az adott keretbe beférhesen az, aminek nem lenne szabad kimaradnia.

Új kiadás – lehetőleg mindig – újítással! Ti. mindig van kihagyható, javítandó, s mindig túl sok a fölveendő. (Ezt az alkalmat pl. a helyesírási nagyszótár esetében sem kellett volna (újra meg újra) kihasználhatatlannul hagyni.)

Biztos, hogy a szótárszerkesztőknek nemcsak joga, hanem kötelessége is személyesen dönteni arról, hogy mi férjen a szótár keretébe. Nem könnyű föladat.

Az ún. **nyelvi címszó** könnyen észrevehető a szótárban, mert nemcsak kiemelt sorban jelenik meg, hanem félkövér betűje lényegesen eltér a szócikk szedésétől. Ugyanakkor az ún. **t á r g y i c í m s z ó** a szócikk (ritkített) betűivel fordul elő, s egyébként is jóval kevesebb van belőle. A nem nyelvész használó ezt eleve nehezebben veszi észre, pusztán az előző szócikk új bekezdésű folytatásának tűnhet. Indokolt ugyan, hogy a két címszótypust meg akarták különböztetni egymástól, de azt meg lehetett volna tenni úgy is, hogy a tárgyi címszó hasonló mértékben szembetűnő betűkkel jelenik meg.

A gyakorlat még sok mindent fölfedhet. A recenzens nem kritikát ír, hanem ajánló tájékoztatót, mégpedig azért, hogy a „címezett” egyén tudatába az élő anyanyelvépítés és -gondozás fogalmát eljuttassa, és a készségfejlesztéshez számára az esélyt is fölillantassa. Egyébként a kéziszótár első kiadása is útjának még viszonylag az elején áll, tehát általában az átfogó célba juttatás elősegítését tekintem föladatombnak.

A 2. kiadás előkészítése pedig nemcsak arra volt v. lett volna alkalom, hogy a mindig fontos kéziszótár a könyvpiacon egy ideig ismét zökkenőmentesen legyen kapható (noha az már magában is aranyat ér, mint a májusi eső), hanem hogy ahol s amiben az 1. kiadás megjelenése óta nyelvi vagy szemléleti, esetleg pusztán gyakorlati változást észleltek, ott, ill. abban éppen föl hívják az olvasó figyelmét a változás

tényére is. Nos, (reális mértékben) a szerkesztők ezt nyilván meg is tették.

Elsősorban azoknak szeretném ajánlani a könyvet, akiknek az első kiadás sincsen a birtokában, akik a nagy kézikönyvet sem ismerik. A többieknek ugyanis már aligha kell biztatás a megújított kiadvány megszerzésére és föllapozására. Ahol viszont már legalább műfajában ismerik ezt az „útítárs”-at, ott talán még fontosabb a hír, hogy ez elkészült, immár hozzáférhető, beszerezhető, és hogy új tartalom hozzáadásával jelent meg, impozáns köntösben. Tehát csak lépünk kell a könyvesboltig (remélhetőleg van még belőle) vagy a postáig, hogy a jövő héten már az íróasztalunkon várhassa a „rákattintás”-t. – Olyan kézikönyv, melyből sajátosan sokféle anyanyelvi segítséget meríthetünk.

Természetesen, ízeltőül egyebekről is szeretném majd tájékoztatni azokat, akik anyanyelvi szabadságukat folyamatosan gondozni és építeni szeretnék. Így az olyan címszavakról, melyek szócikkét kifogástalannak vagy kiegészítendőnek, világosabban megfogalmazandónak, tartalmában módosítandónak vélem. Egy-két példán bizonyos részletek helyesbítésének szükségességét fejtem ki, valamint olyan szócikket is ismertetek, melynek tartalma, nézetem szerint, részben újabb megfontolást igényelne. Végül szóvá teszek néhány olyan jelenséget is, melyekről a könyv nem tesz említést. (Pontosabban: nem találtam említést!) Ezek szintén időszerű, mindennapi kérdések, melyek egy része esetleg más címszó alatt mégis benne van az egyébként jólesően ünnepies külsejű, gazdag tartalmú, könnyed stílusú, értékes kiadványban.

Az tipikus ugyan, hogy anyanyelvünkben sok mindent „megérzünk”, csak hogy az egymástól eltérő „megérzés”-ek annyira gyakoriak és sokfélék, hogy az egyénnek esetenként szüksége lehet, azaz gyakran van is szüksége annak a nyelvhasználati átlagnak az ismeretére, melyet körültekintő és szakszerű gyűjtések, megfigyelések, összevetések és korábbi vélemények alapján ismertet a betűrendes kézikönyv. Bemutat és fölkinál nyelvrendszerbeli vagy nyelvhasználati tudnivalókat. Nem nyelvtanár, sem tilalomtár, hanem egyfajta tájékoztató adattár. Az olvasó gyakran ugyanis nem azt kérdezi (magában), hogy mi hogyan van, hanem hogy jól tudja-e, jól sejtje-e..., ill. egy-e a kettő. Ellenőrizni kívánja saját döntésének a helyességét, saját anyanyelvi készségének viszonylagos fölkészültségét. A maga köznyelvismeretét, ami – abszolút

értelemben – senki készségében sem teljes. Nem kevésbé mondhatjuk, hogy a *stílusérték*, a *nyelvi illem*, valamint az *árnyalt fogalmazás* sem önmagában él v. nem él, hanem konkrét példák, nyelvi helyzetekben. És ez utóbbiak is egyidejűleg rengeteg egyedi alkalmat föltételeznek és kínálnak.

A norma, melyet a *kéziszótár* ismertet és fölkinál, egyetlen személy, egyetlen szakember nyelvérzékével témában, térben és időben *átfoghatatlan* és fölismertethetetlen lenne. A nyelvhasználat átlaga, *keresztmetszete* időben is *heterogén*. Innen ered, hogy valami, ha halljuk, de látjuk is, minősíthető így: visszashorolóban van, elavult, terjedőben van, választékos vagy bizalmas értékű.

Ez a kézikönyv – viszonylag kicsiben – *szótár* is, *lexikon* is, *nyelvtan* is. De némiképp (mini)enciklopédia is, nyilvánvalóan. *Szótár*, de tág értelemben, mert a *címszavak* sajátosan különfélék műfajukban is, és talán legkevésbé szavak. Így is nevezhetnénk tehát: *anyanyelvi és anyanyelv-használati problémák s jelenségek betűrendes ismertetője*.

A kézikönyv szerkesztői átfogó nyelvészeti és nyelv-művelő *szakirodalomra alapozzák* tanácsaikat és terjesztendő ismereteiket. Ismerik a mindennapi élet számos nyelvhasználati rétegződését, újításait, letűnőben levő jelenségeit. Ismerik (megsejtik) a fogalmazó egyén dilemmáit, bemutatják az árnyaló lehetőségeket, melyek a közérthetőséget szolgálják. Fő területük a mindennapi élet és a média, de érintik a szép-irodalom és a szakmai kommunikáció területét is, a csoportnyelvi rétegződést is. Lehetőséget és lehetőségeket mérlegelnek és kínálnak. Nem marad ki a bizalmas nyelvhasználat igen tarka területe sem, illetve a stílusérték eligazító fölismérése: a nyelvi divat és divatozás jelensége és megfelelő közege. Nem tilt, de figyelmeztet, hogy pl. a **kajál**, **letol**, **kiszúr** mért nem illik az adott beszédhelyzetbe, vagy mikor éppen odaillőbb, sőt több, mint az **étkezik** vagy a **szid**, a **nehezettel**. Mikor nem sértő vagy nem profán az egyik, s mikor nem az a másik. De föl hívja figyelmünket arra is, hogy a magyar észjárástól *idegen* vagy éppen annak ellentmondó *szórendet*, *toldalékolást*, *vonzatot*, *szinonimát* mért érezzük nehézkesnek, homályosnak.

Hogyha időnként nemcsak föllapozzuk a kézikönyvet vagy nagy őset, a kézikönyv valamelyik kötetét, hanem bele is feledkezünk akár félóra is, az arra vallhat, hogy hű útítársunk (a jó kézikönyv) anyanyelvünk rejtélyeinek ismertetése révén voltaképpen önismeretünk és személyi szabadságunk tágítására, növelésére és szilárdítására szolgál. De arra is, hogy

– anyanyelvi értelemben – ismerkedhessünk, barátkozhassunk nyelvközösségünkkel, annak színes, érdekes észjárásával is.

Átfogó segítség ez, mint minden jó és szükséges, pótolhatatlan kézikönyv, mégpedig abban, hogy általa is gördülékenyebbé és hitelesebbé válhasson a mai élet teljesebb éléséhez (az értéshez és az értetéshez) nélkülözhetetlen kommunikálás. Pontosabban: a kommunikáló emberek válhassanak szabadabbá. Segítség az egyének és a közösségnek. Természetesen, egyidejűleg, hiszen az egyén a közösségben kommunikál, s a közösség csak az egyének által kommunikálhat.

Segít megismerni az árnyalatokat, a könnyebben érthetőt, az igazabbat, a szebben hangzót vagy éppen a játékosan szokatlant. Segít fölismerni az értészavar okát, elhárítani a hangzászavar okozóját.

A kézikönyv néha színes, érdekes olvasmány is. Közvetve növelheti anyanyelvi és nyelvközösségi kohéziókat, oldhatja egyedi, regionális elszigeteltségünket, csökkentheti az egyének ezreinek kommunikációs gátlásait, szorongását. Segíthet fölismerni és megnevezni (v. elhárítani) a mellébeszélést vagy éppen a művészi beszédjáték eszközeit, virágoztat.

Szinte egyedülállóan szabatos és kellemes az a stílus, mellyel a szerzők fogalmaznak. Az adott jelenségről világosan szólnak, és azonnal a lényegről. A tömörség ugyan általános szótári követelmény, de ennek sajátossága éppen abban nyilvánul meg, hogy ugyanakkor könnyed és természetes is. (L. **eszencia – eszszencia.**)

Amíg csak elődjét, a kétkötetes, nagy **kézikönyvet** vehettem kézbe, megilletődve nézegettem a címszavakat, de **a szerzők nevét is**. Létrehozásában sokan vettek részt, s azok is gazdag szakirodalmi háttérrel. Voltaképpen ezzel is évszázadok vonulnak el némely címszó mögött, mert a szócikkek tartalmát elvben a magyarság ezrei (írók, tudósok, kisemberek) alapozták meg, akik tanulták, használták és formálták anyanyelvünket.

A Nyelv-művelő kézikönyv hivatva van tanácsot adni arra, hogy hogyan kerülhetjük el, amit mindennapi nyelvhasználatunkban nem érzünk megnyugtató megoldásnak, ill. ami nehézkesé, zavarossá teszi mondatunkat. (Pl. amikor *két névelő* egymás mellé kerül a mondatban.) Más szóval, hivatva van egy vagy több változatban bemutatni azt a lehetőséget, melyre a mindennapjainkban szükség mutatkozik, melyet a közhasználat vagy az irodalom már létrehozott, s mely

által kommunikációnk teljesebbé, gördülékenyebbé, jobbá válhat. Akár esztétikusabbá is (pl. hangzásban). És világosabbá.

Ha egy ilyen kézikönyvről, mely már műfajában is pótolhatatlan, egyediségében és megújulásában pedig a szerzők és a kiadó részéről nem kevésbé kincs-tárnyi ajándék, ismertetése alkalmával (eleve nem az „elbíráló” mérlegelés szempontjából) olyasmit is említünk, ami nyilván *hiányzik* belőle, vagy, úgy tűnik, *elégtelenül* van meg benne, ezt már a recenzióban sem *ahhoz viszonyítva(!)* teszem szóvá, hogy mennyi benne a nagyon is *időszerű*, a *kifogástalan*, a meglepően *hasznos*, *tömör*, *magvas*, *frappáns* vélemény, tanács, magyarázat, figyelmeztetés, megoldási szempont stb. Mert a sok tollon, évtizednyi kutatáson, megfontoláson, vitán, megvilágításon átszűrt gondolatok időtálló értékeit mérlegelni, emezekkel arányba állítani nem is lehetne. Ugyanakkor, szerintem, egy-egy kézikönyv minden újabb kiadásakor célszerű lehet sugallnunk, hogy *ez nem végállomása* az egyébként is mindig változó nyelvhasználat tükrözésének, hanem egy végtelennek remélt folyamat egyik pillanatfölvétele. És szóvá tennünk, hogy a legközelebbi „fölvétel” alkalmával *milyen részletekre* lehetne vagy kellene kiterjeszteni a megvilágítást, mivel lehetne *hitelesebbé*, teljesebbé tenni a jelenségek szakmai elemzését.

Ez a kézikönyv – s a legtöbb „rokona” is – olyan útitárs, melynek megismerése és/vagy használata tölünk nem igényel időt, hanem számunkra éppen időt takarít meg: a szerzők – másodpercek alatt – sokak tanácsát, tapasztalatát, segítségét hozzák szobánkba, íróasztalunkra. Az ilyen szótárban, s ebben is, alig kezdünk el lapozni, az ismerős kérdéseket idéző címszavak láttán máris azt tapasztaljuk, hogy egy-egy téma, kérdés, dilemma megválaszolása – utaló címszó nélkül is – hozza s vonzza magával a többit; érdeklődést keltve elindítja a többlépcsős tájékozódást, amire kezdetben esetleg nem is számítottunk.

Ha gondunk támad valaminek a pontosabb vagy gördülékenyebb kifejezésében, föllapozhatjuk nyomban ott, ahol legvalószínűbben megtalálhatjuk az anyanyelvi segítséget. A legtöbb esetben nemcsak a differenciáltabb közlés vagy értelmezés módját kínálja föl, hanem a nyelvhasználat lehetőségeinek tágításával, változatok bemutatásával tetszésünkre bizza a döntést. Amikor valamiben tanácstalanok vagyunk, elégedetlenek saját megoldási elképzelésünkkel, amikor megakadtunk a megfogalmazásban, főleg, amikor már megszoktuk a kézisztár kezelésének

módját, akkor általában könnyedén és gyorsan gazdagítja anyanyelvi készségünket. A leszűrt nyelvszokásbeli ismeret megerősíti sejtésünket, vagy éppen lecsiszolja tévhitünket, oldja addigi visszatérő gondunkat.

Szócikkei általában nem értelmeznek; az az értelmező szótárnak a dolga. Ahol persze ilyen vagy hasonló tekintetben hiány vagy probléma lenne, ott ettől sem zárkózik el. (Miként az **ombudsman** címszó – több más kézikönyvünk mulasztása után – itt végre kapott ejtésjelölést.)

Anyanyelvünk erősítése végett jellegzetes sokoldalúságával a Nyelvművelő kézisztár nemritkán rámutat a kontrasztív sajtóságokra (vagyis a *sajátosságokra*). A többféle *idegen nyelv* tanulása, hallása, használata mind a sajátosságok találkozásának, néha (nyelvszellemi) ütközésének tipikus és gazdag élettere és szemléje. A magyar nyelv *rendszere és részrendszerei* (egyes-többes *szám*, *ragozás*, *műveltető ige*, *szórend*, *szóvonzat*, *hangtartam*, *hangszín*) nemcsak a boltban, szállodában, metróban találkoznak más nyelvek részrendszereinek megnyilvánulásával, hanem a tudatunkban is – amikor csak figyelünk, vagy amikor anyanyelvünkön szólunk, írunk, valamit keresünk, azaz kommunikálunk. Hogyha általánosan kéznél lesz ez a gazdag ismerettár, anyanyelvi gondjainkkal nem leszünk egyedül, mert támaszkodhatunk az itt bemutatott kézikönyv információira.

*

A KÖNYVET jórészt már ismertem, mielőtt megjelent – ti. elődeit (az első kiadást, illetve a kétkötetes nagy Nyelvművelő kézikönyvet) megjelenésük óta rendszeresen használom –, ezt mégis meglepődve, sőt megilletődve nyitottam föl. Már azért is, mert az első kiadásból sokat átvittem a határon, ismerősöknek, szerkesztőségeknek, s most örömmel töltött el annak tudata, hogy a fontos kézikönyv ismét kapható, és a remény, hogy „bizonyára lesz belőle elég”. De azért is, mert az ötezer címszavas kiadványban nemcsak a tartalom újult, hanem a betűk is nagyobbak, a mérete nagyobb, és a táblája, borítója derűsebben, ünnepibben simul a tenyerembe.

1) A két kiadás címszavait néhány oldalon összevettem, s az újak között vannak magyar és idegen közszavak, szókapcsolatok, szóvonzatok, kifejezések, összetételek. Íme, néhány közülük!

ad acta; adresszál; az egy dolog; drasztikus fizetés-emelés; Dreher kiejtése; **drótposta**; **durva** (szleng: 'kedvező'); **elannyira**; **elárul vmiben**; **elbukta a pert**; **eleddig, eladdig**; **konszenzus**; **konzultáns, konzulens**; **nemlátó – nem látó**; **Olaszba utazik**; **olcsó ár**; **supervisor**; **szerver**; **vice versa**.

Egyébként, minthogy az egész könyvet ajánlom az Olvasónak, sőt bizalommal az előző kettőt is (az első kiadást és a kimerítő szócikkkel szolgáló kétkötetes kézikönyvet is), az alábbiakban a válogatás nélkül jegyzetelt 100 szócikk közül néhányról kifejttem véleményemet, hogy anyanyelvünk gondozását, illetve értékes és hatékony eszközének, a kézisztárnak a használatát majd anyanyelvi készségünk fejlesztése mellett a **szótárgyarapítás** esélyének is tekinthessük: hogy egy-egy címszóról majd minél hitelesebb és átfogóbb, minél tömörebb és világosabb szócikk adhaszon általános tájékoztatót és segítséget. Hely- és időszűke miatt azonban a jegyzeteimmel érintett és itt említett szócikkeket teljességükben nem idézem. Ezt a hiányt ma is érzem, de remélhetőleg ez nem csökkeneti gondolataim követhetőségét és szándékát.

A jegyzetelt szócikkek közül igyekeztem többféle típust választani bemutatásra, hogy lehetőleg sokoldalúan sugallhassam élő anyanyelvűségünk pótolhatatlan eszközének további folyamatos gyarapítását.

2) A megvizsgált szócikkek közül elsőnek azokból említek, melyek szakmai hitelessége, tömörsége, teljessége, érdekessége példáсан került az olvasó elé. Ezek a jellemzők az egész könyvben. Ilyenek pl.:

cin – cink; diáknyelv; ennek/annak már anyyi; Európa(i) Parlament; kösz, kösz; lenyúl vmit; nem megengedhető – nem engedhető meg – meg nem engedhető; oké; vacsi, kösz; véd: védesz – védsz.

3) Most pedig olyan címszavak egyedi ismertetésére térek ki, melyeknek egészen vagy zömében jó szócikke, véleményem szerint, bizonyos (lényeges vagy éppen lényegi) időszerűségénél fogva kiegészítésre szorulna. Íme néhány!

a, az névelő földrajzi és csillagászati nevek előtt

Az alábbi példák hozzáadására lenne szükség az egyébként igen jó szócikkben: **a Délvidéken, a Drávaszögből, a Felvidékre** – de: **Bácskában, Erdélybe, Kárpátaljáról**.

Figyelj!

Kissé gyöngö a szócikk. Nem esik benne szó az *igekötő* itteni hiányáról, sem a címszó hangsúlyának magyartalanságáról. A **figyel** ige ugyanis nem ebben a jelentésben kifogástalan, hanem amikor tartós figyeletről szólnak. Más dolog **figyelni**, mint **odafigyelni**, s ezért nem indokolt, hogy a szócikk nem szól a szótevéstésről. Partnerünket így kérjük fokozott odafigyelésre: **Idefigyelj!** Vagy: **Figyelj (csak) ide!**

idegen betűszók kiejtése

A magyar mindennapok új idegen betűszavai: **UPC, ING** stb. Kiejtésük módjáról a **HBO** címszó jól tájékoztat, de kurtán szól. A **HBO** ugyanis nem az egyetlen megtárgyalandó idegen betűszó, s névelőzése nem is igazi gondja nyelvűvelésünknek.

A névelőzés ugyanis (**a HBO**) csak a kisebbik oka lenne a magyar olvasat említésének Nyomósabb az alapelv: magyar szövegben, magyar mondatban a puszta betűszókat eleve magyar betűértékkel kellene és lehet elolvasnia az átlagmagyarnak. S valószínűleg így van ez fordítva is: az angolok, svédok, spanyolok, észtek, vietnamiak jóllehet érintetlenül hagyják a latin betűs idegen betűszó írásmódját, de a maguk betűolvasata szerint ejtik a **MÁV, ELTE, MALÉV, MÚOSZ** stb. betűszókat.

kommunista

A népies alakváltozatok közül hiányzik a **kominista** változat, mely elterjedtebb és (ma is) előbb a cikkben említett **komenista, komonista** változatnál. A **kominista** a magyar vidéken – a határok mindkét oldalán – ma is szinte általánosnak tekinthető. Ezt a formát nem valami érzelem (rokon- vagy ellenszenv) hozta létre, hanem a magyar nyelv szelleme. Vö. **cigaretta** > (a népnyelvben:) **cigeretta**.

Miként azt sem említi a könyv, hogy a **kommunista** szóalak csak elvétve hallható még a tagság körében is. Sokkal általánosabb a **komunista** ejtőmód. (Ez a hangrövidülés egyébként tipikus az idegen közsavak köznyelvi ejtésében.)

Lényegében jó a szócikk.

sem – se

Hogy teljesebb lehessen a szócikk válasza, nem ártott volna a *kettős tagadás* vagy *tiltás* esetére is adni tanácsot: **Nem vitte el azt sem. – Ne vigye el azt se!** „*Tiltó mondatban a sem durva hiba.*” Ez igaz, de a *tiltó* mondatra vonatkozó szabály vagy tanács megjegyezhetőbb lett volna, ha láthatunk más típusú pél-

dát is: **Ne vidd el azokat se!** Sőt ugyanezt a nem tiltó mondat fölszólitó módú mellékmondatán is: **Nyilván azt akarják elérni, hogy hétvégén se pihenessünk.**

4) És végül egy címszó, melynek ismertetését nem is kellene kiegészíteni, de célszerű lenne és lehetséges világosabban vinni az olvasó elé. Íme!

enyém, tied, övé

A szócikk tartalma egy kis részben homályos. „Ha azonban a birtokjelnek valóságos szerepe van, természetesen nem helytelen az enyémé, tiedé... forma sem.” Ez a mondat bizonyára a fogalmazó szerint sem akar **enyém/enyémé... polinímiát** sugallani. Ti. így téves. Célszerű lett volna (a „nem helytelen az enyémé, tiedé... forma sem” helyett) egyértelműen fogalmazni: **birtokjelezés esetén csak az enyémé, tiedé... forma a helyes** – még ha ez a beszédhelyzet ritka is. Pl. (ha az én gyereke a táskatulajdonos) ez a **táska az enyémé, az meg a tiedé**, vagyis: 'a te gyerekedé').

5) A továbbiakban felsorolt címszavak alatt pedig, úgy vélem, a szócikk tartalmi és szerkezeti módosítása lenne indokolt – még ha csupán egy v. egy-két részlet tekintetében is. Ilyenekre gondolok elsősorban:

fel igekötő

Mindenekelőtt téves a **címszó**, mert ez az igekötőnek kétalakú: **fel/föl**. A szócikk lényegében jó, de egy-két hiányosságot is látok benne.

„Ha az ige (több) **e** hangot tartalmaz, előnyben részesíthetjük a **föl** változatot: **fölfedez**.” A szócikk első mondata meggyőzőbb lehetett volna, ha a fogalmazó alkalmazza is a maga tanácsát: a **legfeljebb** helyett annak polinim párját, a **legföljebb** változatot választja. (Persze, mindkét változat kifogástalan, csupán itt és azért ellentmondásos a szóválasztás, mert az a szóalak éppen része az ellenkezőjéről szóló tanács megfogalmazásának. – Hasonlóképpen ellentmondásos a **felfedez** és a **felfektet** címszó megválasztása is.)

Mivel azonban a **föl/fel** *világos* értékű, az **ö-s** formát az egyébként is lépten-nyomon egyhangúságot okozó **e** hangok ellensúlyozására gyakrabban is választhatjuk. Pl. hasonlóképpen lehet jó: **föltételes mód, hitelföltételek** stb. Ha ugyanis valaki spontánul (tehát „erőltetés” nélkül) használja ez utóbbi szóalakokat, akkor az erőltetést legföljebb abban érezhetjük,

ha valaki az ilyen esetet „mesterkelt”-nek igyekszik elfogadtatni.

A téma utolsó mondata e tekintetben határozottan megfelel köznyelvünk mai természetes igényének: „Az e-ö közötti választás végső soron mindig a *szövegkörnyezettől és a beszélő v. fogalmazó stílusérzékétől függ*.” Szerintem ez a burkolt tanács egészen pontos. Legföljebb célszerűbb lett volna (közérdekből is) a nem burkolt formája: **A váltakoztató (egyhangúságot csökkentő) fönti vagylagossági tanács alkalmazását ki-kí terjessze ki oda s annyira, ahol s amennyire természetesnek tartja – mert a két változat vagylagos, tehát a kérdés nem helyességi, hanem stílusbeli (jóhangzási).**

Köznyelvünk gondozói már régóta igyekeznek módot találni az **e** hang túlsúlyának csökkentésére, de nem eléggé hatékonyan és meggyőzően. Az indokolt szándék két mozzanatban is más stratégiát érdemelne.

Az első: Köznyelvünkben nemcsak a **föl/fel** igekötő alakpárja és származékcsoportja (pl. **fölösleges, tejföl, föllebbez**) ad lehetőséget az **e** gyakoriságának csökkentésére, hanem az **ö/e-s** váltakoztatást tágabb fogalomkörben is alkalmazhatjuk (gyöngye, **fönt, pör, röpül, csönd, söpör, förtelmes** stb.), s ez így van jól. (Ugyanakkor e célból eleve nem gondolhatunk a köznyelvi **ë/e** váltakozás alaktani és szótani, ma is szerte élő tényére, mégpedig indokoltan, mert a köznyelvet beszélő magyarságnak kb. egyharmada ezt a beszédhangot anyanyelvi szinten nem ejti.)

A második: Szóválasztáskor az egyhangúságot akkor csökkenthetjük lényegesen, hogyha ellensúlyozandó szöveghelyzetnek tekintjük nemcsak egy-egy szónak a magánhangzóarányát, hanem (ugyanezen okból!) a mondatét is, ill. a szövegkörnyezetét is. Sőt: az **e-túlsúly** vagy egyhangúság nemcsak a szövegben jelen levő **ö-höz** mérendő, hanem a mondat és a szövegkörnyezet általános magánhangzó-állományához is.

Egy-egy szövegkörnyezetben összességében is csökkenthető és csökkentendő az **e** gyakoriságából származó egyhangúság. A fönti tanács így hitelesebb lehetett volna.

nyökögés

Valójában az **ökögés**-ről szól a szócikk, de, úgy látszik, az **ökögés** címszó teljesen hiányzik, pedig az nyilván tárgyilagosabb, iróniamentesebb lett volna a **nyökögés**-nél. Amikor pl. az **ökögésről** szerettem volna megtudni a szótár összeállítóinak a véleményét,

ezt a címszót hiába kerestem, sőt utalószót sem találtam, arra vonatkozót. Véletlenül bukkantam a **nyökögés** címszóra, de még ilyenkor sem biztos az ember, hogy a talált valami ugyanaz. Ebben nem az a döntő, hogy melyik elnevezés fedí jobban a keresett fogalmat, hanem hogy ahol a **szótárhasználó** keresi, ott van-e a válasz vagy az elirányítás.

Van ugyan a könyvben *utaló címszó*, de kevés (l. **vesére mütött**). Több kellene ahhoz, hogy ami a könyvben megvan, az a rengeteg érték: javaslat, vélemény, minősítés nagyobb valószínűséggel juthasson el oda, ahová szánták. A kézikönyvet ugyanis nem elolvasni szoktuk – azaz nem oldalról oldalra olvasni, nem is arra szánták a szerzők –, hanem használni.

szórend

Jó a szócikk, tömörsége is indokolt, de kurtasága kevésbé, hiszen e téren hatalmas változásokat tapasztalhatunk. Nem csekély a rendszerbomlás és a pongyolaság.

A **sajtónyelv** helyett itt indokolt lett volna **média-nyelvről** szólni. Különösen a televíziócsatornák reklámairól. A szócikkből hiányzik a mondathangsúly, vagyis az új elemnek a szórendet is meghatározó szerepe. De maradjunk a bemondók zárómondatánál! Pl.: **Legközelebb híreket 10 órakor láthatnak. Éjfélkor jelentkezünk legközelebb sporthírekkel.**

Helyesen: **Legközelebb 10 órakor láthatnak híreket.** Vagy: **Híreket legközelebb 10 órakor láthatnak.** Vagy a **10-et** leszűkítő módosító elemnek, hozzátoldásként, a mondat végére való hátravetésével: **Híreket 10 órakor láthatnak, legközelebb.**

A másik példa helyesbítése: **Sporthírekkel legközelebb éjfélkor jelentkezünk.** Vagy: **Legközelebb éjfélkor jelentkezünk sporthírekkel.** Stb.

S hiányzik az utalás a kapcsolódó címszóra: L. *hangsúly és szórend*.

6) Most abból a csoportból választok ki egyet-kettőt, melyben az egyébként általában jó és tartalmas szócikk szakmailag határozottan helyesbítendő, lényeges elemet is tartalmaz. (Úgy látszik, hogy ez elkerülte az új kiadást előkészítő szerkesztők figyelmét!)

az/ez – ő

„Valójában az **ő/ők** névmás állhat élettelen tárgy helyett is, különösen a mondat végén, hangsúlytalanul: **Itt vannak a mai újságok, fud át őket!**” – áll a vitatható tartalmú szócikk élén. Ez azonban tévedés! Élettelen dolog esetében csak a többes **ők** tölthet be

hangsúlytalan nm-i szerepet. A *tárgyesetben* álló, *egy-es számú ő* helyett ugyanis a mondatvégi hangsúlytalan helyzetben nem kell semmi: **Itt van a mai újság, fud át!** Nem pedig: „...**fud át őt!**” Sőt: itt és ilyenkor nem kell sem **azt**, sem **őt**.

Újabban ugyanis a média közvetítette közéletben (azon idegen nyelvek hatására, amely nyelvekben nincsen *tárgyas ragozás!*) mondat végi helyzetben az **azt** előfordul ugyan, de az **őt** soha. Ez a teljesen fölösleges **azt** (és: a hangsúlytalan **őket** helyébe iktatott **azokat!**) annyira divatba jött, hogy itt is foglalkozni kellett volna vele. Csökkenti nyelvünk könnyed differenciáló erejét.

földrajzi nevek helyesírása

(A 8. bekezdésből: „Az -i képzőt kötőjel nélkül egybeírjuk az utótaggal. Ha az előtag köznévi, a melléknévi származékban elveszíti nagybetűsségét.”) Helyesen: *Ha az előtag közzó, a melléknévi származékban elveszíti nagybetűsségét.*

Közzó-nak tekintjük ugyanis azt a szót, mely nem *tulajdonnév*, tehát nemcsak a *köznevet*, hanem a *melléknévet* is (azt is, melyet *tulajdonnévből* képeztünk). Közzói előtagú földrajzi nevek és melléknévszármazékaik: **Szabadság-hegy, szabadság-hegyi; Földközi-tenger, földközi-tengeri; Fekete-tenger, fekete-tengeri; Gyöngyös-patak, gyöngyös-pataki; Velencei-tó, velencei-tavi, Krétai-tenger, krétai-tengeri.** Sőt némely földrajzi nevekben két előtag áll, de egyik sem *köznevi*, viszont mindkettő *közzó*: **Rohonci-Arany-patak, rohonci-arany-pataki; Nagy-Ausztráliai-öböl, nagy-ausztráliai-öböli.**

helység – helyiség

„A *kisváros, a község, a falu, a tanya* közös néven *helység*.” Úgy látszik, a **tanya** és a **tanyavilág** annyira ismeretlenné vált a magyar főváros bizonyos rétegeiben, hogy még a kézikönyv számára is „**helység**”-nek vélhető. Pedig a mai földrajzi és térképészeti értelemben sem a **tanya**, sem a **tanyavilág**, de még a **tanyasor** sem 'helység'.

A **tanya** általában egyetlen lakóház a hozzá tartozó gazdasági épületekkel: **magtár** (v. „**hambár**”), **fészker, ól, istálló, kocsiszín, szénáspajta** s esetleg **lacikonyha** vagy **nyárikonyha**. De része még egy vagy több **udvar** s többnyire a **szérű** is, a **virágoskert** is. Szálláshelye egy-egy földművelő és állattenyésztő családnak. Nem magyar szemmel nézve is mindez legfőljebb 'épületcsoport', de nem 'helység'. A **tanya** sohasem és a magyar nyelvterületen sehol sem volt

helység. A szócikknek ez az eleme bizonyára félreértésen alapuló, elemi tévedés.

Másrészt nincs miért a **kisvárost** külön is említeni, amikor a **nagyváros** is helység. *ÉrtSzt.* (1960): a helység: „falu, község, város”. *Magyar értelmező kéziszótár* (2003): a helység: „közigazgatási egységet alkotó település.” A **tanya** nem alkot közigazgatási egységet. (Nem tévesztendő össze **major** szavunkkal!)

Az imént idézett két jó meghatározás együtt alkalmas lehetett volna a címadó paronimipár megkülönböztetésére, hogyha a fogalmazó ezeket veti össze a **helyiség** meghatározásával.

nemcsak – nem csak – ne csak

Vitatható és gyöngye a szócikk álláspontja és taglása. Először is a kötőszópár nem ellentétes, hanem kapcsolatos. (A fogalmazó bizonyára a **nem – hanem** – szerkezetű, *kizáró ellentétet* jelölő mondatviszonnal tévesztette össze.) A címszóként szereplő kötőszószerkezetnek immár hagyományosan ez a megnevezése: *ellentétesen hozzátoldó kapcsolatos viszony jelölésére szolgáló páros kötőszó*.

A **nemcsak** kötőszót mindig egybeírjuk (de a **nem** és a **csak** szavakat nem mindig). Összetett kötőszavaink: **úgyhogy, csakhogy, nemhogy, nehogy, mégis, ugyanis, vagyis, hanem, noha, habár, jöllehet, tudniillik, ámde, mégpedig, mármint** stb.)

Sohasem írjuk viszont egybe az ugyancsak kötőszói értékű (sőt a **nemcsak** kötőszóval általában azonos jelentésű) **nem csupán** szókapcsolatot, valamint ezek tiltó változatát: **ne csak**. (Vö. **de hát; még ha; azért is; csak azért is; de viszont;** stb.)

Tipikus szerepét, mint említettem jegyzetem elején, a **nemcsak** a mellérendelt mondatok kapcsolatos(!) típusának *ellentétesen hozzátoldó* változatában tölti be: **Nemcsak ígérte, hanem meg is tette**. Nemcsak elhanyagolják a vetéseket, hanem földjük jelentős részét be sem vetik. Ilyenkor *kötőszószerkezet* jelzi a tagmondatviszonyt: **nemcsak..., hanem... is.**, vagy tagadó formában: **nemcsak..., hanem... sem**.

Hogyha a második kapcsolatosági elem magában foglalja az elsőnek a jelentését is, a kötőszószerkezet harmadik tagja elmarad: **Nemcsak terád kellett várunk, hanem mindannyian késtünk**. (Kötőszók ilyenkor: **nemcsak..., hanem...**)

A kapcsolatos hozzátoldás váratlan élességét vagy meglepő voltát néha azzal jelezzük, hogy a **hanem** helyén a **de** kötőszót szerepeltetjük: **Nemcsak rágalmaznak bennünket, de sokunkat meg is verték**

már. Ebben a **hanem** helyére léphet a **de** kötőszó. Természetesen, még ez is *ellentétesen hozzátoldó kapcsolatos* viszonyban álló tagmondatokat köt össze.

Ez az *ellentétesen hozzátoldó kapcsolatos* viszony akkor is fönnáll, hogyha magát a *hozzátoldást* kihagyjuk (de mindig hozzáértjük!). Kihagyjuk, mert akihez szólunk, már elmondta, vagy úgyis tudja, vagy mert nem akarjuk közölni vele. A **nemcsak** kötőszónak ilyenkor is azonos a szerepe: **Nemcsak versek vannak a könyvben**. (Azaz: '...hanem más is'.)

Amikor pedig *kizáró ellentétes mondatban* cáfolunk vagy helyesbítünk egy rendszerint korábbi állításfelét, előfordulhat ugyan, hogy a **nem** és a **csak** egymás mellé kerül, de a **csak** egy rákövetkező mondat-elemnek a leszűkítője, s ez utóbbinak a jelentését tagadja a **nem**: **A németórán nem csak négyen voltak jelen, hanem csak négyen hiányoztak**. Nem kötőszói az értéke tehát. (Ellentétes mondat a következő párbeszéd-részletbeli válasz is: – **Te is ott voltál?** / – Nem, csak elmesélték. Azaz: **Nem voltam ott, hanem csak elmesélték**.)

A *kizáró ellentétes* mondatbeli **nem** és **csak** értelmezését illetőleg nem kevéssé ellentmondó és zavarokeltő némely kézikönyvünk információja: a „nem (tagadószó)” címszavú szócikknek az ugyanitt megadott helyes választ követő, másik példája: „nem csak (= *nem csupán*)”. Ti. maga a **nemcsak** kötőszó a 'nem csupán' jelentésértékű, mégpedig mindig. Ugyanakkor a **nem csak** így, magában, mint láttuk fentebb, nem is szerkezet, hanem egy v. két szerkezet töredéke a *kizáró ellentétes* mondatból: **Nem csak szerdán voltam ott, hanem szerdán is ott voltam**.

Sztálin – Sztalin

A **Sztalin** után a **Sztálin** íráskép az anyaországban végül is annyira megszokottá vált, hogy visszaigazítása körültekintő érvelést igényelt volna, hogy ne okozzon politikai zavart. Az anyaországok egy részének kivételével viszont a magyarság a Kárpát-medencében és szerte a világban máig is inkább a *magyar nyelvnek megfelelő* rövid **a-s** alakját őrízte meg anyanyelvi készségében: **Sztalin, Sztalin-orgona, sztalinista, Sztalingrád, sztalini** stb. Miként: **Bulganyin, Karpov, Fagyjev** stb., illetve **Lenin, Lermontov, Gogol**.

Nem hibáztatható a magyarság kiejtése, ha Új-Zélandtól Zentán és Budapesten át Chiléig és Kanadáig **Sztalin, Sztalingrád, sztalinista** névformákat őrözött meg írásban és kiejtésben, mert az **á-s** formát joggal

érzi egy kissé mesterkéltnek. A magyarban amaz a hagyományosabb formája a névátvételnek, s ezt a kézi-szótár szócikke nem is zárja ki. A fogalmazó nem tért ki a név már említett másik népies változatára, pedig az a magyarság nyelvhasználatában – rosszallás nélkül is – többnyire egyetlen forma, és anyanyelvünk idegenszó-használatának is a természetesebbik szóalakja.

A **Sztálin** vagy a **Sztalin** szóalaknak (és származékainak) az alaki mérlegelése ma anakronizmus lenne. Mindkét forma (a fogalmakkal együtt) történelmivé vált, s ezzel a kettősséggel él a magyar emlékezetben: **Sztalin** v. **Sztálin**, **sztalinizmus** v. **sztálinizmus**, **sztalinista** v. **sztálinista**, **sztalini** v. **sztálini**, **Sztalingrád** v. **Sztálingrád** (ma: **Volgográd**). A tulajdonnévi eredetű polinímia egyébként sem ritka jelenség a magyar nyelvben (és más nyelvekben sem): **Potemkin** – **Patyomkin**, **Roosevelt** (e.: **rúzvelt** – **rózevelt**), **II. Endre** – **II. András**, **Zápolya** – **Szapolyai**, **Balassi** – **Balassa** stb.

Az eredeti orosz ejtésnek (*sztálijn*) egyébként a **sztálin** hangsor sem felel meg egészen; másrészt a **bétóven**, **valensza**, **lenin**, **gogol** hangsorok sem rosszallásból térnek el az eredeti ejtésmódtól, sőt egyes szláv nyelvekben a **gitler** és a **gendelj** sem. (Ha egy név rossz emléket idéz egy nép vagy népértég emlékezetében, az akkor is negatív hatást vált ki, ha **Sztálin**, s akkor is, ha **Sztalin**. Miként **Hitler** neve akkor is rosszallást és megvetést ébreszt az emlékezőkben, ha pontosan van leírva vagy kimondva. Ezért sem indokolt pl. **Ceaușescu** nevét ferdíteniünk „*csaucseszku*”-ra, még ha az írásmódja jelentősen eltér is a magyar írásmódtól.)

7) Végül pedig két olyan szócikket vizsgálunk meg, melyeknek már az alapmondanivalóját is részben **korrigálandónak** tartom. Noha az ötezer címszó között az ilyesmik már egyáltalán nem jellemző, a kiadvány további fejlesztése szempontjából, úgy érzem, mulasztás lenne nem tennem szót.

idegen nevek átírása

(Az 1. bekezdésben:), „A latin és cirill ábécét egyaránt használó szerb nyelv neveit azonban átírhatjuk; egyaránt helyes tehát a **Draskovics**, **Milosevics**, ill. **a Drašković**, **Milošević** írásmód.”

1963-ban, amikor a Délvidéken elhatároztuk, hogy – a sajtónyelven kezdve – áttérünk *A magyar helyesírás szabályainak* tizedik (1954-es) kiadásába foglalt alkalmazására, ebben a szándékunkban az **MTA Helyesírási Bizottsága** írásban is támogatott bennün-

ket: „*Latin betűs nyelvnek számít a szerbhorvát, mert kétféle írásrendszert alkalmaz, és azok közül az egyik a latin betűs.*” Voltaképpen megerősítette addigi meggyőződésünket és szándékunkat.

A délvidéki magyarság viszonylag gyorsan megértette, hogy ezzel az áttéréssel egységesülhet az egyetemes magyar írásmód. Azóta (tehát több mint negyven éve) a délvidéki magyar írásban általános a szerb személynevek, földrajzi nevek és intézménynevek magyar szövegben való szerepeltetésekor az eredeti (latin betűs szerb) írásmód megtartása – sőt tudományos munkákban, lexikonokban ideát is így járnak el. A Délvidék magyarsága (másokat ugyanis ez nemigen érdekel) mindmáig furcsállja, hogy az anyaországi sajtó a nem latin betűs macedón, bolgár, ukrán, orosz stb. nyelv neveinek mintájára a szerb és (többnyire) a horvát neveket is átírja. (A horvátok egyébként sem akkor, sem azóta nem is használták egyebet a latin betűknél.)

Elvéve megesik, hogy valakiket zavar a magyar nyelv és írásrendszer egysége, de most különösen meghökken ez a megtévesztő tanács. Akkor is meghökkenene, ha 52 évvel a tizedik kiadás megjelenése után, ill. 43 évvel a délvidéki sikeres bekapcsolódás után, nem éppen itt olvastam volna.

Azóta ugyan nyilvánvalóvá lett – amit odaát korábban is szinte mindenki tudott –, hogy a szerbhorvát nyelv nem létezik, ám megvan az egyábécés (latin betűs) horvát nyelv, és megvan a két ábécés (latin és cirill betűs) szerb nyelv is. A szócikk főnti tanácsa azonban ezt tudva is téves: a szerb tulajdonneveket éppen nincs miért átírunk, mint a lengyel, angol, portugál, török, német, vietnami, finn, izlandi stb. nyelv tulajdonneveit, egyéb szavait. Mert a szuverén szerb nyelv is latin betűs írásrendszerűnek tekintendő.

sejtetni enged

A két *helyesírási homonima* – **sejtette** – kiejtésének zárójeles föltüntetése a szócikkben föl van cserélve, s ezért annak tanácsa, érvelése merőben téves.

Helyesen:

cselekvő: **(sejtette)** > sejt + ett + e
 vö. tart + ott + a, önt + ött + e középzárt mgh.!
 művelt.: (sejtette) > sejt + et + t + e
 tart + at + t + a, önt + et + t + e nyílt mgh.!

cselekvő, múlt: sejtette	műveltető, múlt: sejtette és: rejt, ejt, fejt, jelent, ért, félt...
sejtettem	sejtettem
sejtetted	sejtetted
sejtettük	sejtettük
sejtettéték	sejtettéték
sejtették	sejtették
rejtette	rejtette
rejtették	rejtették
jelentette	jelentette
jelentettem	jelentettem stb.

8) Nem idézek többet a könyvből. Köszönöm a szerkesztők és az olvasók türelmét és bizalmát! Eleve nem a jellemzőt idéztem, hiszen a kéziszótár jellege a képesség és a készség gyorssegély nyújtására. Olvasóként magam is naponta hálával és örömmel veszem igénybe ezt a segítséget. A jegyzetek, a korrekció-gondolatok nyelvésztől erednek, inkább kötelességből s mindenképpen csak elgondolkodtató javaslatként – a jövőnek szánva.

Kizárólag ehhez a szándékhoz csatolnám azokat a javaslatokat is, melyekhez címszót nem találtam a szótárban. Nem is annyira hiányként említem (hiszen tudnom kell, hogy a szerkesztők sok mindent tudatosan kényszerültek kihagyni), mint inkább esetleges gondolatébresztésül szerkesztőnek és olvasónak egyaránt – ebből a megtisztelő alkalmából is az élő és folyamatos nyelvművelés ügyét szolgálva. Íme, néhány példa!

abbéli

A délvidéki sajtóban divatos „abbéli”-nek sehol nyoma a kéziszótárban, pedig – ritkán – ideát is hallottam már. Főleg nincsen ebben az értelemben: „**abbéli szándékát**” = ‘azt a szándékát’. Ez esetben ugyanis nem így helyesbítünk: **abbeli...**, hanem **azt a szándékát**, esetleg: **azon szándékát**. (L. -beli, -béli.)

Athén; thaik – thaiok

(A *hehezetes* – **ph, th, kh, rh, gh, bh, dh...** – hangot is tartalmazó ógörög, hindi és egyéb szavakat magyar szövegben hogyan ejtjük ki: magyar *h*-val v. nélkül, ill. így is, úgy is; és a szót írásban hogyan választjuk el helyesen? Erre gondolok: *athén, ganthi* v. *atén, gandí*. És *mahapharata, butha*, vagy:...)

(Továbbá: **Thaiföld**: *thaiföld* v. *taiföld*, es. *tájföld*? És (az írásmód is kérdés!): **thaik** v. **thaiok**?)

Damoklesz kardja

Nyilvánvaló lett, hogy a kifejezés használói részéről, amikor **Damoklesz kardja** helyett újra meg újra **Demoklész kardja**-t mondanak, nem nyelvbortlásról van szó, hanem *tévhitről*. De ezt még inkább tekinthetjük a választott kifejezés nem ismerésének.

Hiányzik ez a címszó, pedig az ezzel kapcsolatos hibá(ka)t másutt aligha tehetjük szóvá (még idejében). A Délvidéken tapasztalt jelenséget ideát is hallottam a médiában. Két hibát is tartalmaz: a személynévbe **e** került az **a** helyére, és **é** az **e** helyére: **Damoklesz... > „Demoklész...”**

Ha az ilyesmit nem tesszük szóvá, még az a hiedelem is kialakulhat, hogy az ógörög neveket is angolosan „illik” ejteni.

Másrészt köznyelvünk az ógörög formától eltérően a szólásszerű kapcsolatban a latinos névformát használja. Legalábbis erről tájékoztat az 1994-es *Bakos-szótár*, valamint a „nagy fehér” *Magyar helyesírási szótár* is, mely öt évvel később jelent meg. Ezekkel szemben a *Bakos-szótár* 2002-beli újabb kiadása már a „**Damoklész kardja**” formát ajánlja. (Fontos kézikönyveink friss kiadásainak nem kis zavart okozó eltéréseit, de még inkább elírásait – más alkalommal – tovább sorolhatnánk.)

hangzónyújtás

Jó lett volna választ kapnunk több ezzel kapcsolatos, idegenszerű jelenségre. Továbbá: véleményt kapnunk az ELTE-n, ELTE-re, ELTE-t ejtismódjáról.

K&H [ká-és-há]

Budapesten így terjedt el: „*ká-end-há*”. Noha **kereskedelmi és hitelbank**-ról van szó (úgy tudom, innen a **K** és a **H**, vagyis a **ká** és a **há**), a nem angol eredetű **&** (azaz: **és**) jelnek pedig nyelvenként anyanyelvi olvasata van. A magyar névrövidítés vegyes (magyar és angol) olvasata a magyar nyelvhasználatban indokolatlan. Angliában logikus lenne, ha kb. így olvasnák: **kej-end-ejcs**, de Magyarországon, azaz magyar szövegben ez csak **ká-és-há** lehetne. (Vagy pedig, persze, akármi.) (Mivel csak ezt hallom a médiában, nem bocsátkozom abba az esetleges ellenérvelésbe, hogy a névrövidítésnek van angol utótagja is.)

Esetünkben már az is elgondolkodtató, hogy a megújított kéziszótárból ez a sajátosan nyegle jelenség hogyan maradhatott ki.

Minden rendben?

Magyar ember egy vérben fekvő sebesülttől – éppésszel – nem kérdez ilyesmit: „**Minden rendben?**” Ilyen helyzetben így sem jobb: **Minden rendben van?** Pedig ez az ostoba kérdés a magyarra fordított filmekben naponta hússzor is elhangzik.

műveltető ige

Nincs róla szó sehol (vö. **sejtenni enged**), pedig rejtett kiszorulása nagyobb időszerűségű és jelentőségű, mint pl. a *szenvedő ige* ügye, noha arról is lett volna mit mondani.

suli(net)...

suli, szülinap, kősi szépen, vacsi. Kimaradt a **sulinet**, noha szolgálalkú, fölülről való terjesztését idegenszerűsége, nyeglesége, fölöslegessége miatt is időszerű lett volna mérsékelni (Délvidék: **sulifesztivál, suliszínház, sulitanács** stb.).

Két dologról kellett volna szólni: a **suli, buli** típusú szavak stílusértékéről és megfelelő helyéről, valamint a nyegle és teljesen fölösleges **sulinet, sulinap** stb. „pályafutásáról”. A **buli** szócikke egyébként jó.

UPC

Úgy vélem, a magyar szövegben előforduló **UPC direkt**-nek „júpíszídájrekt” olvasata és az ilyen olvasatnak a magyarságtól való általános elvárása éppannyira *abszurdum*, mint az, hogy az ilyesmit komolyan nem (eléggê) teszi szóvá az erre hivatott (tehát nemcsak illetékes) magyar nyelvész társadalom.

Viselkedj!

Viselkedni ostobán is lehet, ezért nem mindegy, hogy milyen viselkedésre szólítunk föl valakit. Többek között így figyelmeztethetünk a helyes viselkedésre: **Viselkedj rendesen! Vagy: Hogy viselkedsz?!**

volt – lett

Ma is közismerten és világosan megoszló jelentésű szó pár, s a jelentésmegoszlás nyelvünknek nem terhe, hanem értéke.

* * *

Ma és holnap?

Mindenekelőtt talán az lenne indokolt, hogy ne csak a Nyelvőr olvasói tudjanak róla (és anyanyelvünk többi kézikönyvéről); ...hogy legyen belőle elég a boltokban, sőt hogy eljuthasson oda is, ahol nincs könyvesbolt.

Meg kellene szervezni az *észrevételek begyűjtését* a kézisztár (hivatásos) használótól, s máris elkezdni, és éveken át készíteni elő az újabb kiadást. Mert van, ami máris hiányzik, vagy máris módosítandó, hiszen a 10%-nyi új anyaggal nem válaszolhatja meg a hiányzó címszavakat, viszont kitűnően megsejti, sőt szemlélteti is, hogy mennyit ér az ilyen anyanyelvi kalauz, és hogy mi minden férhetne még ide a napjainkat körülzsongó anyanyelvi kérdésekből.

Noha van hagyománya, mégsem jellemző jelenség, hogy a kézikönyvek szerzői fölkérik az olvasókat: észrevételeik (internetes!) közlésével növeljék annak esélyét, hogy a következő kiadás e tekintetben majd ismét megfelelhessen anyanyelvi rendeltetésének. Pedig nemcsak ennek az esetben volt és lenne fontos az **időközönkénti megújulás**, hanem a váltakozó iramban változó vagy megváltozó anyanyelv egyéb kézikönyveiben is. Sőt nem csupán a nyelv változása miatt hasznos a kiadványok megújítása, hanem az elírásokat, apró pontatlanságokat, tévedéseket, homályokat, hézagokat korrigálni sürgős érdeke lehetne szerzőnek és olvasónak egyaránt.

A kétlépcsős tájékoztatás más területen is szükségessé és gyakorlattá vált: az átfogó, nagy kiadványok mellett csakhamar elkészült a használatkor könnyebben kezelhető, eleve tömörebb és szűkített tartalmú kézisztár.

Szerencsére többféle anyanyelvi kézikönyv áll rendelkezésünkre ma is. Tudjuk, sohasem pótolhatja egyik kézikönyv a másikat, ugyanis más-más rendeltetéssel készülnek. (Vö. értelmező szótárak, lexikonok, atlaszok, helyesírási és kiejtési kiadványok stb.)

Nem mindegy, hogy körültekintően ismerjük-e föl: ma hol van a helye ennek a „tőkebefektetés”-nek, egy-egy ilyen anyanyelvi kézikönyvfajtának, azaz hol hiányzik legjobban, hol lesz valóban hatékony, hogy átfogóan gyorsulhasson föl anyanyelvünk harmonikus megújulása. Hogy anyanyelvhasználatunk (tehát nem a társadalomból kutatási projektumokba elméletben elvont *anyanyelv*, hanem az élő anyanyelvi *kommunikáció*, sőt – ami sokkal több – társadalmunk *anyanyelvűsége*) a *világnyelv* általános térhódításának és a létfontosságú többnyelvűsödésnek a korában is, sőt holnap is megfelelhessen alapvető rendeltetésének. Ezt a rendeltetést ugyanis a többnyelvűsödés, a világnyelv és a számítógép nemhogy nem helyettesíthetné részlegesen sem, hanem – anyanyelvünk egyidejű és párhuzamos – megújulását maga is igényli, sőt megköveteli és sürgeti.

Ezt fölismerni, ennek megvalósulását folyamatosan, okosan és hatékonyan elősegíteni a nemzet értelmiségének illetékessége és egyik legkorszerűbb feladata lenne. Mert ez létérdeke. Persze, egyetemes emberi érdek is, hogy nemzetünk (határokon belül és kívül) ma milyen anyanyelvűséggel építi nemzeti kultúráját, és milyen életképességű anyanyelvi kultúrával járul hozzá az egyetemes kultúra gazdagításához.

Rajtunk is múlik tehát, hogy ez az értékes ismeretár mennyiben és mikorra jut el abba az olvasótáborba, ahol nem válik holt tőkévé (azaz csak szellemi és fizikai lehetőséggé), hanem mindannyiunk (egyik) közkedvelt anyanyelvi „kalauz”-ává vagy inkább „útítárs”-ává tesszük mindennapjainkban.

El kell tehát juttatnunk a megfelelő könyvespolcokra vagy a világhálóra, hogy bármikor kéznél lehessen. El kellene juttatnunk mindenekelőtt oda,

ahol még a műfaj létéről sem tudnak. Fontos és sürgős lenne, hogy munka közben minél előbb és minél átfogóbban elérhető legyen: tanácsért, magyarázatért, válaszért föllapozhassuk éppen ott, ahol kell. Nem elolvasni, sem őrizgetni akarjuk az utókor számára, hanem esetenként föllapozni. Persze, közvetlen rendeltetése nyilvánvaló: a kéziszó-tár használója maga dönti majd el, hogy föllapozza-e, és hogy a pillanatnyilag talált magyarázatot vagy a fölkinált megoldásváltozatot anyanyelvi készségének ápolására, nemzeti létünk megtartására, kultúránk építésére elfogadja-e s alkalmazza-e. Bizakodhatunk, hogy egyre többen fölismerik: a magyar nyelvközösségben ez a készség a lelke a másik kettőnek.

Jókor van, s jó, hogy van. Szerzőt és kiadót elismerés illet meg.

Az Aracs folyóirat szerzői (2001–2006)

Tanulmányok, esszék, kritikák

Ács Margit

Gyilkosok közt élünk
= = 2006. jún. 4., 2. sz., 50–51 p.

Ágoston Mihály

A délvideki magyarság oktatásügyének anyanyelvűségi és egyéb vitális problémái az utóbbi tíz évben == 2002. okt., 4. sz., 15–23 p.
Aracs-Főnix-díj nemzeti megmaradásunkért == 2003. febr., 1. sz., 102 p.
Elindultunk szép hazánkból... : sorsfordulón anyanyelvűségünk? == 2003. okt., 4. sz., 12–18 p.
Naiv mars helybenjárásra (Gondolatok egy nem létező stratégiáról) = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 75–78 p.
Visszhang a gyepűről
= = 2006. márc. 15., 1. sz., 20–22 p.

Andrási Attila

Valamit bűnösen rosszul teszünk
= = 2004. júl., 2. sz., 6–9 p.

Andróczky Csaba

Kisérlet a közösségépítésre : A bácsfeketehegyi autonómiatanácskozás bevezető szövege
= = 2006. jún. 4., 2. sz., 33 p.
A bizalomra építve : Életbevágó, hogy demokratikusan választott nemzeti tanácsunk és önálló magyar egyetemünk legyen
= = 2006. aug. 20., 3. sz., 8 p.

Balla Lajos

Vélemény és javaslatok = = 2005. márc. 15., 1 sz., 41–42 p.

Balla Ferenc

Egy bezdáni magyar diplomata : Hogyan és mikor tájékozódott a magyar Ideiglenes Nemzeti Kormány az 1944. évi délvideki megtorlásokról?
= = 2004. júl., 2. sz., 90–95 p.

Bata János

Illyés Gyula időszerűsége == 2001. nov., 2. sz., 58–60. p.
Ne számíts ránk, Magyarország == 2002. febr., 1. sz., 9. p.
Az én augusztus huszadikám == 2002. aug., 3. sz., B 2. p.
Nagy magyar vörös októberek : Vajda Gábornak == 2003. febr., 1. sz., 5 p.
A költő, aki tette a dolgát és elmondta, amit mondania kellett == 2003. jún., 2. sz., 12–16 p.
Széjgyezetek egy ország megszűnéséhez == 2003. aug. 3. sz., 43–45 p.
Európa összenő? : Az Európai Egyesült Államokból kirekesztett gondolatok == 2003. okt., 4. sz., 9–11 p.
Az Béla kerálnak, másodsor : (Válaszféle Csorba Béla Hozzászólásához) == 2003. okt., 4. sz., 59–62. p.
(Vö. Csorba Béla: A pontosság érdekében 2003/3. sz., 85–86 p.)
Kedves Bozsik Péter!
= = 2004. júl., 2. sz., 16–19 p.

Néhány megjegyzés az idegen nyelv tanításának délvideki vonatkozásairól = = 2005. márc. 15., 1 sz., 37–38 p.
Süketek párbeszéde, avagy Kedves Bozsik Péter, másodsor! = = 2005. márc. 15., 1 sz., 69–75 p.
Íme, hát meglelte hazáját – avagy egy kozmopolita hazát talál magának = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 32–35 p.
(Végel Lászlóról)
Műfordító kisebbségben, avagy gyilkosok közt cinkos, aki néma = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 129–131 p.
Még mindig Trianon
= = 2006. jún. 4., 2. sz., 5 p.
„Magyarország nem pusztul, hanem tisztul”
= = 2006. jún. 4., 2. sz., 100 p.
Augusztus huszadika táján
= = 2006. aug. 20., 3. sz., 9–11 p.
Ötven év után
= = 2006. okt. 23., 4. sz., 6–8 p.

Beke György

Kisebbségi léthelyzetek == 2002. aug., 3. sz. 43–48. p.
Gyergyói „hideg napok” = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 132–142 p.

Bene Annamária

Tanszéki kontraszelekció
= = 2004. márc., 1. sz., 11–12 p.

Benedikty Tamás

A költői képtől a költői képletig : Avagy gondolatok a nyelvről a politika latinájának ürügyén : Nyelv? Irodalom? Nemet? Kultúra?
= = 2004. júl., 2. sz., 10–15 p.
Párhuzamos ötvenhatok
= = 2006. okt. 23., 4. sz., 28–36 p.

Bertha Zoltán

Nekünk még mindig Mohács kell?! = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 68–70 p.

Bicskei Zoltán

Aracs / b. z. == 2001. aug., 1. sz., B 2. p.

Bogner István

Egy szabadkai magyar egyetem növelné a délvideki magyarság jövőbe vetett hitét
= = 2005. márc. 15., 1 sz., 47 p.

Botlik József

Makacs tények és adatok a trianoni békediktátum 85. évfordulóján: Károlyi Mihály, Linder Béla és Böhm Vilmos hazaárulásáról = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 56–67 p.

Burány Nándor

Borban az igazság, kertben az egészség == 2002. febr., 1. sz., 54–56. p.
Kegyelet és felelősségérzet

Önéletrajz, napló, emlékezések**Bata János**

Napló == 2002. jún., 2. sz., 71–75. p.
 (Folyt. Napló == aug. 3. sz., 60–62. p.
 Napló == okt., 4. sz., 80–83. p.
 Napló == 2003. febr., 1. sz., 51–54 p.)

Bertha Zoltán

Vallomás- és emlékezésképe = = 2005. dec. 24., 3–4. sz., 71–73 p.

Beszédes Márta

A boszniai pokol ösvényein
 = = 2004. szept., 3. sz., 83–102 p.

Csorba Béla

Sebészeti osztály == 2001. aug., 1. sz., 46–51. p.
 Naplójegyzetek == 2002. febr., 1. sz., 57–63. p.

Géczy Tibor

Visszaemlékezéseim == 2003. jún., 2. sz., 44–53 p.
 Visszaemlékezéseim II. == 2003. aug., 3. sz., 53–62 p.

Gubás Jenő

Emléktöredékek a VMSZ történetéből
 = = 2004. márc., 1. sz., 60–64 p.

B. Foky István

Hetvenkedő : (Önképtöredékek 1.) == 2003. okt., 4. sz., 70–73 p.
 Hetvenkedő : (Önképtöredékek 2.)
 = = 2004. márc., 1. sz., 50–52 p.

Kovács Nándor

Párhuzamos életképek (I.) == 2003. aug., 3. sz., 48–52 p.
 Párhuzamos életképek (II.) == 2003. okt., 4. sz., 63–69 p.
 Párhuzamos életképek (III.)
 = = 2004. márc., 1. sz., 44–49 p.
 Párhuzamos életképek (IV)
 = = 2004. szept., 3. sz., 49–54 p.
 Párhuzamos életképek (V.) = = 2005. jún. 15., 2. sz., 89–92 p.
 Párhuzamos életképek (VI.)
 = = 2006. márc. 15., 1. sz., 52–55 p.
 Párhuzamos életképek (VII.)
 = = 2006. jún. 4., 2. sz., 41–44 p.
 Párhuzamos életképek (VIII.)
 = = 2006. aug. 20., 3. sz., 16–19 p.

Szemerédi Magda

Mindenszentek napján : az 1944-es események adójáni emlékezete == 2003. aug., 3. sz., 63–64 p.

Szűcs István

Az utolsó napszám: visszaemlékezés az 1944-es nagyfényi áldozatokra == 2003. okt., 4. sz., 94–95 p.

Uzon Miklós

Egy kortárs visszaemlékezése: a szabadkai Népkör megrázó évtizedére = = 2005. jún. 15., 2. sz., 62–69 p.

Vajda Gábor

Vallomás a pályáról (I. rész) == 2002. febr., 1. sz., 35–45. p.
 [II. rész: == 2002. jún., 2. sz., 76–84. p.;

Vicei Károly

Hol tartok? : (curriculum vitae) == 2001. nov., 2. sz., 34–40. p.
 Pályá(zatai)m emléke
 = = 2004. márc., 1. sz., 53–57 p.

Interjú**Mihályi Katalin**

Mindig a jó oldalon álltam: Szabolcsy Ferenc a történelem sodrában
 = = 2004. dec. 25., 4. sz., 107–114 p.
 Helyreigazítás = = 2005. márc. 15., 1. sz., 101 p.

Hódi Sándor

Mi fán terem a nemzetstratégia? : Beszélgetőtárs: Pertics Péter = = 2005. jún. 15., 2. sz., 39–50 p.

Ternovác István

Sztálin levágott füle: beszélgetés Csorba Bélával 1956-os élményeiről == 2003. febr., 1. sz., 55–59 p.

Elbeszélések, novellák**Bognár Antal**

Egy csalódott illuzionista : (Szatíra)
 = = 2004. márc., 1. sz., 41–43 p.

Csonka Margaréta

Zarándoklás Bey Moghba == 2003. jún., 2. sz., 54–56 p.

B. Foky István

Rajzásállapot == 2003. febr., 1. sz., 80 p.

Regény**Burány Nándor**

A vezérezredes utolsó levele [I.]: (kisregény) == 2002. jún., 2. sz., 47–54. p.
 (folyt. [II.] == 2002. aug., 3. sz., 24–37. p.
 [III.] == 2002. okt., 4. sz., 65–76. p.
 Befejező rész == 2003. febr., 1. sz., 60–72 p.

Műelléklek, illusztrációk

Az első Szent István-szobor a Délvidéken [fénykép] == 2002. febr., 1. sz., B 3 p.
 A doroszlói tájház megnyitója [fényképek] == 2001. nov., 2. sz., B 3 p.
 Aracs-Főnix-díj == 2003. febr., 1. sz.

Almási Gábor szobrászművész alkotásai

= = 2004. júl., 2. sz.

Andruskó Károly munkái = = 2005. dec. 24., 3–4. sz.**Boros György**

Szimbólumok vonzásában == 2003. aug., 3. sz.

Csobanov Márta

Születés == 2003. aug., 3. sz.

Dudás Antal festőművész alkotásai

= = 2004. szept., 3. sz.

Gálfy-Bódi Tamás

Gyökökerek (linómetszet) == 2003. febr.. 1. sz., 79 p.

Gyurkovics Hunor

Az országépítő (olaj)== 2001. aug., 1. sz., B 2. p.

[Aracsi Pusztatemplom (pasztellek)] == 2002. aug., 3. sz., B 3.p.

A szám grafikái == 2003. aug., 3. sz.

A képzőművészeti anyag Gyurkovics Hunor munkái

= = 2006. márc. 15., 1. sz.

Szabadságvágy (olaj) fedlap

Emlékezés 56-ra (olajok) = 2006. okt. 23., 4. sz. B2.p.

Jeges Ernő munkái

= = 2006. jún. 4., 2. sz.

Kalmár Ferenc

Feszület == 2003. febr., 1. sz.

Léphaft Pál

karikatúrái = = 2005. jún. 15., 2. sz.

karikatúrája.: 2006. okt.23.,4.sz., 8.p.

Mezei Erzsébet alkotásai = = 2005. márc. 15., 1 sz.

Nemes Fekete Edit

Tűzimádók Boldogasszonya (kerámia) == 2001. aug., 1. sz., B 3. p.

Tűzhalom (kerámia) ==2001. aug., 1. sz., B 3. p.

A szám grafikái:kollázsok Bartók emlékére

Cantata profana -Arany Metszés (hátlap)

Cantata profana I.,II.,III.,

Csodálatos mandarin 2006.okt.23., 4.sz. B 3.p.

Szabó Edit

Védelem == 2003. aug., 3. sz.

Szarapka Tibor

Tisztelgés a mindenség előtt [szobrok] == 2002. okt., 4. sz., B 3.

Szervátiusz Tibor

A képzőművészeti anyag Szervátiusz Tibor alkotásai == 2003. okt., 4. sz.

Tóth István

A csillagok elérése == 2003. jún., 2. sz.

Tóth István szobrászművész alkotásai == 2003. jún., 2. sz.

Torok Sándor festőművész alkotásai

= = 2004. dec. 25., 4. sz.

Torok Sándor munkái

= = 2006. aug. 20., 3. sz.

Török István

Jelképek == 2003. aug., 3. sz.

Zsáki István festőművész munkái

= = 2004. márc., 1. sz.

Figyelmeztetés

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Alapító és kiadó: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Elnök: dr. Gubás Jenő

Alapító főszerkesztő: Utasi Jenő

Felelős szerkesztő: dr. Vajda Gábor

Olvasószerkesztő, lektor: Gubás Ágota

Fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Göncöl Róbert

Nyomda: Grafoprodukt Kft. Szabadka

Igazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Andróczky Csaba, Bata János, Cirkl Zsuzsanna, Gábrityné Molnár Irén, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Tari István, Utasi Jenő, Vajda Gábor, Zsoldos Ferenc.

A megjelent írásokért szerzőik felelnek, és nem feltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

Egyes szám ára: 150 din,

évi előfizetés 600 dinár + postaköltség. Külföldi előfizetés a belföldinek a kétszerese.

Szerkesztőségi fogadóórák: **Hetente szerdán 8-tól 12 óráig** a szabadkai Városi Könyvtár földszinti olvasótermében.

A szerkesztőség címe: **Gradska Biblioteka – Városi Könyvtár, 24000 Subotica – Szabadka, Dušan cár u. 2.**

Telefon: 553-115. E-mail: aracs-ujzag@tippnet.co.yu, gvajda@suonline.net. Tel.: 024/525-246.

Tel/fax: 024/542-069. Olvasható az interneten: www.aracs.org.yu

E számunk képzőművészeti anyagát Boros György grafikusművész alkotásai képezik.

A címlapon: Természeti folyamat II.

A hátlapon: Forma No. 2.

НАЛОГ ЗА УПЛАТУ			
уплатилац	шифра плаћања	валута	износ
<input type="text"/>	189	<input type="text"/>	600.- din.
сврха уплате	рачун примаоца		
Članarina za 2007	260-0056780016702-59		
прималац	број модела	позив на број (одобрење)	
D.O. „ARACS” SUBOTICA	<input type="text"/>	2007	
печат и потпис уплатиоца	место и датум пријема	датум валуте	

Kérjük, hogy a befizetőszelvény egy példányát juttassák el a következő címre:

Grafoprodukt, 24000 Subotica, József Attila u. 26.

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.